

STREET LAW

aneb
jak učit právo na středních školách

Materiály k předmětu Právní praxe na středních školách

Michal Urban

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
Praha 2013

© Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013
Vydala Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta
v nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun

All Rights Reserved

Projekt Právo pro praxi – rozvoj a inovace magisterského programu Právo a právní věda na Právnické fakultě UK je financován Operačním programem Praha – Adaptabilita a spolufinancován Evropským sociálním fondem.

**EVROPSKÁ
UNIE**

**PRÁVO PRO
P·R·A·X·I**

EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND
PRAHA & EU: INVESTUJEME DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

PŘEDMLUVA

Nápad sepsat tuto skripta nosím v hlavě téměř čtyři roky. Tedy od samého počátku kurzu Street Law na pražské právnické fakultě, který se studentům poprvé otevřel v říjnu 2009 pod názvem *Právní praxe na středních školách*. Poměrně záhy mi bylo zřejmé, že mě i studentům chybí učebnice, která by stručně shrnula základy právní didaktiky a nabídla studentům konkrétní aktivity a ukázkové plány hodin. Žádná ovšem neexistovala, s čímž jsem si musel já i studenti Street Law nějak poradit. Zpětně se nemůžu ubránit dojmu, že studenti tenkrát projeví už svým samotným zapsáním se do kurzu poměrně značnou odvalu. Předmět existoval jen na papíře, neměl žádné absolventy, kteří by ho doporučovali nebo před ním varovali, vyučujícímu sotva zaschnul inkoust na diplomu a navíc studentům nabízel něco navýsost netypického: totiž opustit budovu své alma mater a vyrazit učit právo do nejistého prostředí středních škol. Přesto se 15 zájemců nechalo zlákat... Všichni jsme to ve zdraví přežili, a to včetně středoškolských studentů, v jejichž třídách budoucí právníci absolvovali své praxe. Dodnes si ovšem nejsem jistý, kdo se toho během prvního semestru vlastně naučil víc: zda já, nebo moji studenti.

O rok později se kurz Street Law zapojil do projektu Právo pro praxi, který na právnické fakultě pomáhal zavádět praktické způsoby výuky práva. Souhlasil jsem tehdy s tím, že během dvou a půl let realizace projektu připravím skripta předmětu. Dokud stačilo shromažďovat příklady dobrých aktivit, plány odučených hodin a nejrůznější zkušenosti s výukou, vše šlo snadno. Čím víc se ovšem blížil konec projektu, tím jasnější mi bylo, kolik si skripta vyžádají práce. Naštěstí jsem na ni nebyl sám, protože se do přípravy skript zapojili mnozí absolventi Street Law. Výsledek naší společné práce právě držíte v rukách.

Skripta vycházejí především ze zkušeností, které se nám podařilo shromáždit během téměř čtyř let výuky Street Law na pražské právnické fakultě. Jejich hlavním cílem je pomoci budoucím studentům Street Law být co nejlepšími učiteli. Najdou v nich proto pracovní listy, se kterými budeme pracovat v seminářích, tipy na to, jak plánovat své hodiny, ukázky osvědčených aktivit a metod práce, pracovní listy pro své studenty, nápady na simulovaná soudní jednání (moot court) i kompletní plány hodin. Zařadili jsme i několik základních poznatků z psychologie a tzv. desatera, tj. shrnutí toho, co lze dělat, když chcete vést diskusi, udržet pozornost studentů nebo se dobře vypořádat s otázkami středoškolských studentů.

Pokud se do skript pořádně začtete, můžete získat pocit, že některá témata se v nich opakují. Takový pocit je zcela namístě. Je tomu opravdu tak, a to ze dvou hlavních příčin. Předně se jedná o témata natolik důležitá, že nezaškodí se s nimi setkat opakovaně a v různých souvislostech. A pak, skripta nejsou koncipována tak, aby je nutně bylo třeba číst jako román, tj. od první do poslední stránky. Toto „románové“ čtení je určitě možné (ba doporučené), ale i pokud si ve skriptech vyhledáte jen jednu konkrétní část, snažil jsem se uhlídat, aby obsahovala pokud možno vše relevantní.

Skripta vznikají především pro studenty pražské právnické fakulty, kteří se zapíší do předmětu *Právní praxe na středních školách*. Pokud v nich nicméně najde inspiraci kdokoli další, budu jedině rád: ať už to budou studenti Street Law na jiných právnických fakultách, začínající středoškolští (nebo i vysokoškolští) učitelé, nebo dokonce lety ostřílení učitelští matadoři.

Závěrem bych velmi rád poděkoval všem, kteří se na skriptech podíleli. V první řadě těm, kteří sepsali některou z jejich částí, tj. Hance Draslarové (za část věnovanou metodám, minihodinám a prezentačním dovednostem), Michaele Hermanové (za část desatera a dvě aktivity) a Jiřímu Prouzovi (za aktivity a tipy na to, jak připravit svoji hodinu). Dále pak těm, kteří poskytli některé z materiálů, které používali ve výuce a které najdete v příloze skript. Jedná se o tyto studentky a studenty: Aneta Pospíšilová, Barbora Beránková, Barbora Mičková, Denisa Pošmurná, Eva Hladíková, Jan Potucký, Jan Vychyta, Jana Hlaváčová, Jitka Oliberiusová, Klára Adámková, Lenka Pošíková, Lenka Valentová, Pavla Dousková, Petra Janoušková, Štěpán Weber, Táňa Šusová, Tereza Pirklová, Tomáš Jungwirth a Veronika Vanišová. Můj velký dík patří Tomáši Friedelovi,

Tereze Krupové a Janu Potuckému za to, že se postupně z pozice absolventů Street Law zapojili do výuky pro nové studenty a pomáhají mi kurz neustále zlepšovat. Tomášovi a Tereze jsem pak dvojnásob vděčný za to, že celá tato skripta přečetli a zahrnuli mě návrhy na jejich zlepšení. V neposlední řadě pak děkuji profesoru Aleši Gerlochovi, který nad Street Law od samého počátku držel svoji ochrannou ruku (jako můj školitel, garant předmětu i děkan fakulty), profesoru Janu Kuklíkovi, který vedl projekt Právo pro praxi, v rámci kterého vznikla tato skripta, a docentu Janu Kyselovi, pod jehož vedením v současnosti působím na Katedře politologie a sociologie PF UK a který mě i přes svůj přiměřeně rezervovaný postoj k metodám právního vzdělávání nepřestává v mých Street Law aktivitách podporovat. Mé poslední poděkování patří profesoru washingtonské Georgetown University Richardu Roeovi, který nejen že do skript přispěl legendárním Boogie Boosterem, ale především již téměř čtyřicet let vede svůj Street Law program v kolébce Street Law, ve Washingtonu D.C., čímž nepřestává inspirovat ostatní.

Mnoho inspirace nejen při učení přeje

Michal Urban

OBSAH

Předmluva	2
Obsah	5
1. Street Law a jeho zavedení na fakultě	9
1.1 Co je to Street Law?	9
1.2 Trocha historie aneb kdy Street Law vzniklo a jak proniklo na PF UK	12
2. Co bude obnášet vaše praxe?	14
Náležitosti portfolia z předmětu Právní praxe na středních školách I.	15
3. Jak se na praxi dobře připravit?	17
3.1 Pracovní listy k seminářům Street Law	18
3.1.1 Představte někoho, koho neznáte	18
3.1.2 Pár otázek po první hodině	19
3.1.3 Street Law aneb ukaž, jaký je v tobě učitel	20
3.1.4 Mona Lisa Smile aneb jak nezkatit hned první hodinu	22
3.1.5 Čeho všeho si všimnat při náslechu u své třídy	23
3.1.6 Role učitele ve třídě	24
3.1.7 Co dělat, když vše nejde podle plánu?	25
3.2 Jak plánovat své hodiny?	27
3.3 Minihodiny aneb učení nanečisto	31
3.3.1 Zadání minihodin	31
3.3.2 Proč vůbec minihodiny připravovat?	31
3.3.3 Další tipy k přípravě minihodin	32
3.3.4 Reflexe minihodin	32
3.4 Metody práce aneb jak zvolenou učební látku naučit?	34
3.4.1 Brainstorming	35
3.4.2 Práce ve dvojicích	36
3.4.3 Práce v malých skupinách	36
3.4.4 Řeka	37
3.4.5 Diskuse	38
3.4.6 Modelové situace	39
3.4.7 Metody využívající pohyb studentů	39
3.4.8 Výklad	40
3.4.9 Domácí úkol a jeho následná kontrola v hodině	41
3.4.10 Hry a aktivity	41
3.4.11 Práce s pracovním listem	42
3.4.12 Práce s kartičkami	43
3.4.13 Práce s videem/písničkou	43
3.4.14 Práce s právními předpisy	44
3.4.15 Moot court	45
3.4.16 Otázky na závěr části věnované metodám výuky	47
3.5 Aktivity	48
3.5.1 5 slov (čtyřlístek)	48
3.5.2 Aktuality	49
3.5.3 Aréna pro a proti	49
3.5.4 Básnička	50
3.5.5 Extrémy	51
3.5.6 Křížovka, osmisměrka	52
3.5.7 Kufr	53
3.5.8 Poznejte téma hodiny	54
3.5.9 Opakované hlasování	54

3.5.10 Pexeso	55
3.5.11 Jahelka to vysvětlí lépe	56
3.5.12 Reklama	56
3.5.13 Riskuj	57
3.5.14 Seřadte, přiřadte	58
3.5.15 Simulace legislativního procesu	58
3.6 Co vám poradí psychologie?	62
3.6.1 Kolbův zážitkový cyklus učení	62
3.6.2 Pyramida učení	63
3.6.3 Teorie rozmanitých inteligencí	63
3.7 Jedno téma je možné zpracovat nejméně deseti různými způsoby	65
3.8 Desatera	72
3.8.1 Jak vést diskusi	72
3.8.2 Jak být pro studenty autoritou	74
3.8.3 Jak udržet pozornost ve třídě	75
3.8.4 Jak sestavovat testy	76
3.8.5 Jak si poradit s dotazy studentů	77
3.8.6 Jak zadávat domácí úkoly	78
3.8.7 Jak vést práci ve skupinkách	79
3.8.8 Na co myslet při sestavování hodin	80
3.8.9 Jak zkvalitnit svůj výklad	81
3.8.10 Jak zvládat problémové studenty	82
3.9 Prezentační dovednosti	84
3.9.1 Jak mluvit	84
3.9.2 Neverbální komunikace aneb jak být správný tučňák	85
3.9.3 Jak zvládat trému	86
3.9.4 Jak upoutat a udržet pozornost	86
3.9.5 Jak na powerpointovou prezentaci	87
4. Závěrečné shrnutí aneb na co myslet, než odejdu na praxi	89
5. Hodnocení, hodnocení a ještě jednou hodnocení	91
6. Zdroje	100
6.1 Kde se dozvědět víc o Street Law?	100
6.2 Kde čerpat inspiraci na přípravu svých hodin?	100
6.3 Inspirativní texty a videa o učení, vzdělávání a souvisejících tématech	101
7. Přílohy	103
7.1 Ukázkové hodiny a cvičení	103
7.1.1 Úvod do trestního práva, trestní řízení	103
7.1.2 Okolnosti vylučující protiprávnost	108
7.1.3 Trestní právo	110
7.1.4 Spor o školní časopis Křik tercie	112
7.1.5 Třídní ústava	115
7.1.6 Materiály k rodinnému právu	118
7.1.7 Pracovní právo	124
7.1.8 Příklady a cvičení na pracovní právo	128
7.1.9 Ukázka testu	131
7.1.10 Malé legislativní cvičení	133
7.1.11 Mentální mapa	134
7.2 Materiály k simulovaným soudním jednáním (moot courtům)	135
7.2.1 Silvestrovská party	135
7.2.2 Boogie Booster	148

7.2.3	Domácí násilí se nevyplácí	150
7.2.4	Svůdné dívky	155
7.2.5	Rodinná tragédie	159
7.2.6	Postup jednání před soudem	163
7.2.7	Rozsudek – formulář	165
7.2.8	Obžaloba – formulář	166
7.2.9	Ukázka tiskové zprávy	167
7.2.10	Ukázka plakátu	167
7.2.11	Ukázka zprávy do školního časopis nebo na školní nástěnku	168
7.3	Sylabus předmětu	169

1. STREET LAW A JEHO ZAVEDENÍ NA FAKULTĚ

1.1 Co je to Street Law?

Odpovědět na tuto prostě znějící a zcela legitimní otázku není zdaleka tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Zřejmě proto, že podstata Street Law spočívá v tom, že se o věcech méně mluví, ale o to víc „se dělají“. Odborněji se tento princip nazývá *learning by doing* a vyzývá nás především k tomu, abychom namísto teoretického vysvětlování (např. toho, jak vypadá zákon, co mají na sobě při jednání soudci nebo co je to Street Law) nechali studenty získat vlastní zkušenost (tj. přinesli jim zákon vytištěný nebo do třídy dovlekli soudce připraveného na jednání – nebo alespoň jeho fotku). V případě Street Law to znamená, že místo popisování toho, že se jedná o „program zvyšující právní gramotnost, který...“, se pokusíme na něj nejprve nahlédnout očima absolventů tohoto předmětu.

Poté, co skončili své praxe, zformulovali své zkušenosti se Street Law následovně:

V rámci tohoto předmětu jsem překonala sama sebe, strach z projevu před větším počtem osob, naučila jsem, jak předat lidem své znalosti pro ně přijatelnou formou, snažila se odstranit vady ve svém projevu. Navíc jsem poznala několik skvělých lidí, se kterými udržujeme kontakt i po skončení příprav a praxe.“

„...předmět mi pomohl změnit názor na právo – uvědomila jsem si, že je to věc potřebná a lidem málo známá.“

„Rozhodně jsem si osvěžila probíranou látku! Tedy pracovní a trestní právo, prostřednictvím mootu¹ jsem se také hodně naučila o trestním procesu. Co mi přišlo hodně užitečné, bylo, že jsem spolupracovala s kolegyní z fakulty, takže jsem si vyzkoušela, jaké to je, když se dva lidé musí střídat v projevu apod., určitě to pomohlo mé schopnosti spolupracovat s jinými:-)“

„Když se snažím něco přednést či vysvětlit, drtivou většinu své pozornosti věnuji tomu, co říkám a tomu, co řeknu. V tomto předmětu jsem se naučil i pozorně sledovat příjemce a snažit se do nich vcítit a promítnout to do svého stylu vystupování.“

„Než jsem začala svoje zkušenosti s právem předávat dál, měla jsem dojem, že právo je hrozná blbost a že by vlastně každý obyčejný člověk mohl mít základní znalosti práva a právníky by pak nepotřeboval. Překvapilo mě, jak moc jsem se mylila, jak moc bylo potřeba se studenty o právu diskutovat, vysvětlovat, nechápali základní zásady, které mně už přijdou automatické. Uvědomila jsem, že studium práva není zbytečná věc a že bych jako právnická mohla být i užitečná :-)“

„... předmět mi dodal optimismu, co se týče dnešních studentů – byli zvědaví, šikovní, snažili se. (...) Práce s nimi byla úžasné inspirativní – měli obrovský přehled o tom, co se děje ve světě, v právu, atd.“

„Potvrdila jsem si, že učit právo by mě jednou bavilo – nejspíš ne hned po tom, co dodělám školu, ale jednou ano. (...) Takováto činnost může být velmi naplňující.“

Jak Street Law vnímá „druhá strana“, tj. středoškolská studenti? Jedna studentka měsíční praxi tří studentů práv u nich ve třídě zhodnotila takto:

¹ Více se o moot courtech (zkráceně někdy i jen „mootech“), tj. simulovaných soudních řízeních, dozvíte v části věnované metodám výuky.

Kamila

„Dobrý den,

celkově vaši výuku hodnotím jako velmi přínosnou. Moc se mi líbila vaše komunikace s námi, vysvětlování látky na konkrétních situacích a také materiály, které jste nám posílali. Oproti naší běžné hodině to konkrétně pro mě bylo vše srozumitelné i dokonce zábavné. Dalším kladným bodem byly různé úkoly po skupinkách, takže to člověka nutilo pracovat a nejen sedět a přežít 45 minut. A otázka, co by se dalo vylepšit? Tak to ani nevím, možná jen, aby byla delší vyučovací hodina :D. Celkem vás obdivuji, že jste zvládli přednášet zrovna v naší třídě tak bez problémů a myslím, že i na ostatní spolužáky jste zapůsobili.

Děkuji vám za výuku a přeji hodně štěstí ve vašich studiích.“

Už je vám (alespoň o něco) jasnější, co že se to skrývá pod označením Street Law? Potkává se to s představou, kterou jste o předmětu měli, když jste se na něj hlásili? Jistou představu nabízí také anotace předmětu v Informačním systému fakulty. I když ji většina z vás nepochybně – alespoň letmo – četla, jistě nezaškodí ji připomenout.

Předmět *Právní praxe na středních školách I (Street Law)* přiblíží studentům problematiku práva prostřednictvím jejich zapojení do výuky práva na vybraných středních školách. Jedná se o v ČR nepříliš obvyklý, v zahraničí ovšem velmi rozšířený způsob výuky práva, který umožňuje studentům dobře vnímat propojení mezi právní teorií a praxí, učí je kriticky přemýšlet, kultivovaně diskutovat, spolupracovat v malých týmech, vysvětlovat právní otázky laikům a pomáhá jim lépe porozumět systému fungování práva i jeho vybraným odvětvím. Předmět vychází z dlouholetých zkušeností s výukou Street Law, které jsou shrnuty zejména v publikaci *Právo pro každého*, kterou vydala o. p. s. Partners Czech (viz: http://www.partner-sczech.cz/p_street.htm).

Předmět je rozdělen do tří částí, přičemž v první jsou studenti seznámeni se základy didaktiky práva a připraveni na praxi na středních školách, ve druhé se po trojicích účastní výuky práva na vybraných středních školách a ve třetí probíhá společné reflektování získaných zkušeností. Každá z těchto částí trvá zhruba jeden měsíc a je vedena vyučujícím.

Předmět počítá s aktivním zapojením studentů a v době praxí je časově poměrně náročný (studenti budou učit cca 2 hodiny týdně po dobu cca 4 týdnů s tím, že hodiny budou chystat studenti společně a zpravidla po každé odučené hodině bude následovat i společný rozbor dané hodiny). Příslušnou střední školu, na které budou studenti vyučovat, si mohou po dohodě s vyučujícím vybrat sami, předběžně je nicméně dohodnuta spolupráce s Gymnáziem Jana Nerudy a Gymnáziem Jana Keplera.

Protože program Street Law nabízí i kolegové na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, podíváme se i na to, jak Street Law rozumí oni. I když popis, který mají na svých webových stránkách, je psán jazykem poněkud odborným, základním cílům předmětu je z něj možné porozumět docela dobře.

Cíle předmětu je možné rozdělit na cíle znalostní a cíle dovednostní. Znalostním cílem předmětu je zopakování a aplikace již nabytých znalostí z různých oblastí práva, které budete mít možnost pochopit ve vzájemných souvislostech. Tohoto cíle dosáhnete přípravou a realizací výukového bloku na předem vybraných základních a středních školách pod dohledem JUDr. Madleňákové. Dovednostními cíli předmětu je rozvinout u vás prezentační a komunikační dovednosti. Tím, že budete vyučovat základy práva na základních a středních školách, se také naučíte, jak podat mnohdy nesrozumitelný právní text laikovi tak, aby byl srozumitelný.

V tomto předmětu si osvojíte dovednosti prezentace a argumentace a komunikační základy pro efektivní sdělování odborných informací. Sociální dimenze, kterou předmět bude rovněž naplňovat, je vzdělávání skupiny studentů základní a střední školy tak, aby byli sami schopni řešit základní každodenní problémy, které jsou právního charakteru. Praxí jsme zjistili, že výuka práva na školách mnohdy absolutně postrádá praktičnost právních informací a studenti (zejména na středních školách) jsou vedeni k memorování informací, které jsou k praktickému životu ve společnosti nepoužitelné. Street Law si klade za cíl tento stav alespoň částečně (podle svých sil a možností) změnit.²

Street Law ovšem neorganizují jen právnické fakulty, ale i neziskové organizace. Ve skutečnosti tento program do České republiky přinesla právě nezisková organizace, konkrétně Partners Czech, o. p. s. Již od konce devadesátých let 20. století vnášela do českého prostředí americké inspirace. Street Law rozumí následovně:

Street Law je interaktivní vzdělávání o zákonech, demokracii a lidských právech. Díky aktivnímu zapojení všech studentů rozvíjí nejen právní znalosti, ale zejména praktické dovednosti, jež jsou potřebné v osobním i profesionálním životě: řešení konfliktů, kritické myšlení, srozumitelný projev, samostatnost a schopnost nahlížet na problémy z více úhlů. Studenti o problémech diskutují, věnují se aktuálním společenským otázkám, učí se řešit spory a účastní se simulovaných soudních přelíčení a debatních soudů – jakýchsi „her na soud“. (...) Sledují ale i reálné soudní případy, navštěvují soudní přelíčení a setkávají se s úředníky. Metodologie programu je interaktivní, takže studenti se na výuce sami aktivně podílejí. Učitelé programu pracují společně s právníky, studenty práv, soudci, policií, policejními referenty pro zločinnost mládeže, zákonodárci a dalšími odborníky z veřejnosti.³

Základem Street Law tedy je, jak vyplývá ze všech uvedených definic, spolupráce mezi právnickou fakultou a místní střední nebo i základní školou. Program usiluje o to, podpořit právní vzdělání neprávnicků (v našem případě žáků a studentů škol, může se ovšem jednat i např. o vězně, mladistvé v mládežnických centrech nebo příslušníky národností či jiné menšiny), obecněji pak přispět ke kultivaci právního vědomí vůbec. Dalším z cílů je nabídnout vám, tj. studentům práv, možnost již během studia nahlédnout do způsobu aplikace práva, konfrontovat svoji teoretickou znalost s každodenní realitou a umožnit vám hledat způsoby, jak komunikovat o svém oboru s lidmi, kteří stojí mimo něj. Vedle základních právních znalostí přivádí kontakt s laiky k zamýšlení se nad fungování konkrétních právních institutů v běžném životě a nad hodnotami, ze kterých právo vyrůstá. Mezi dovednosti, které si máte v rámci Street Law osvojit či procvičit, patří schopnost srozumitelně prezentovat své názory, vystupovat před publikem, kultivovaně diskutovat, kriticky přemýšlet, spolupracovat v týmu a učit se sdělovat i přijímat zpětnou vazbu na své vystoupení a pracovat s vlastním sebehodnocením. Zatřetí pak Street Law klade velký důraz na zvolené metody, pomocí kterých má být realizován: naprostá většina použitých metod jsou metody interaktivní, neboť program má nejen vzdělávat, ale také všechny zúčastněné bavit.⁴

² <http://lawforlife.upol.cz/klicove-aktivita-2/program-pravo-pro-kazy-den-street-law/>

³ <http://www.partnersczech.cz/cs/street-law>

⁴ Jak tento předmět může v praxi fungovat a jak může vypadat spolupráce středoškoláků se studenty práv, dobře přibližuje krátká reportáž, kterou o projektu natočila v květnu 2010 Česká televize. Reportáž o simulovaném soudním procesu, který tvořil jeden z výstupů celého předmětu, vysílala Česká televize 9. května 2010 ve zprávách na ČT24 od 20:19, 22:14 a 23:14 a je přístupná na <http://www.ct24.cz/vysilani/2010/05/09/210411020000509-20:00-zpravy>).

1.2 Trocha historie aneb kdy Street Law vzniklo a jak proniklo na PF UK

V době, kdy Československo normalizoval Gustáv Husák, přišel profesor Jason Newman a student práv Edward O'Brien se zajímavou myšlenkou: propojit výuku práva na právnické fakultě s výukou na středních školách s tím, že by navázaná spolupráce nemusela být jen jakousi „charitou“ ve vztahu k středním školám, ale spoluprací oboustranně přínosnou.⁵ Psal se rok 1972, zmiňovaná právnická fakulta byla washingtonská Georgetown University Law Center a na spolupráci se dohodla s dvojicí středních škol z District of Columbia. Projekt Street Law tím vstoupil do prvního roku své existence.

Za více než třicetiletou dobu svého fungování se projekt Street Law pochopitelně značně rozrostl, a to jak na samotné Georgetown University, tak za jejími hranicemi. Již na počátku našeho tisíciletí byl realizován v 75 zemích⁶ a vše nasvědčuje tomu, že toto číslo bude do budoucna růst.⁷

Do České republiky proniklo Street Law roku 1998 díky obecně prospěšné společnosti Partners Czech, která proškolila řadu učitelů a studentů a roku 2001 vydala u nás dosud nepřekonanou učebnici *Právo pro každý den*, ve které jsou učitelům a studentům přístupné nejen faktické právní informace, ale také metodika kurzu a pracovní listy.⁸ Učebnice do značné míry vychází z amerických materiálů, které převádí do českého prostředí. Během svého více než desetiletého působení v oblasti vzdělávacích programů pro nejrůznější skupiny osob od roku 1998 proškolila společnost Partners Czech s pomocí spolupracujících odborníků zhruba 1 750 učitelů, 430 policistů z oblasti prevence kriminality, 360 studentů práv z Prahy, Brna a Plzně, 206 studentů pedagogiky z Prahy, Brna a Liberce a 330 lektorů z tzv. pomáhajících profesí.⁹

Společnost Partners Czech se s pomocí fakultních spolků pokoušela prosadit Street Law taktéž na právnické fakulty. Celkem logicky proto školila studenty práv v metodice kurzu a pomáhala jim domlouvat praxe ve školách. Kurz ovšem nebyl zařazen do oficiálního soupisu kurzů nabízených fakultami a dříve nebo později proto také zaniknul – částečně zřejmě proto, že se ve spolupracujících fakultních spolcích obměnila členská základna a noví členové již Street Law tolik nepodporovali, částečně proto, že Partners Czech po úvodním projektu již neměli na další školení a podporu výuky dostatečné finanční prostředky.

V posledních několika letech zažilo Street Law pozoruhodnou renesanci. V současnosti funguje od roku 2009 na pražské právnické fakultě a od roku 2011 na právnické fakultě v Olomouci,¹⁰ v obou případech navíc jako standardní fakultní kurz ohodnocený kredity a vedený zaměstnancem fakulty. Olomoucká právnická fakulta za předmět *Právo pro každý den (Street Law)* nabízí studentům 4 kredity a výuka probíhá na základní či střední škole.¹¹ Na studentské bázi, pod vedením členů studentského spolku ELSA, probíhá program Street Law také na brněnských právech.¹²

Při zavádění Street Law na pražské právnické fakultě sehrál důležitou roli děkan fakulty, prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc., který nad Street Law převzal garanci a umožnil mu tak začlenění

⁵ PINDER, Kamina. Street Law: Twenty-Five Years and Counting. *Journal of Law and Education*, 27. [online]. 1998 [cit. 2013-03-11], s. 211.

⁶ BĀRTÍKOVÁ, Gabriela. Projekt «Street Law» – „Právo na každý den“. Deník veřejné správy. [online]. 2001 [cit. 2013-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=184303>>.

⁷ Více o Street Law též viz URBAN, Michal. *Street Law aneb Právo pro každý den*. In KUKLÍK, Jan (ed.). *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009. s. 62-73.

⁸ Street Law. PARTNERS CZECH, o. p. s. *Partners Czech, o. p. s.* [online]. neuvédno [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.partnersczech.cz/cs/street-law>.

⁹ Uvedené údaje pochází od ředitelky Partners Czech PhDr. Dany Rabiňákové a z internetových stránek Partners Czech, o.p.s. [online]. 2010 [cit. 2013-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.partnersczech.cz/index.htm>>.

¹⁰ Právo pro každý den – STREET LAW. *Univerzita Palackého v Olomouci* [online]. 2012 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.pf.upol.cz/menu/struktura-pf/centra/centrum-pro-klinicke-pravni-vzdelavani/pravo-pro-kazdy-den-street-law>.

¹¹ Právo pro každý den (street law). *Law4life* [online]. 2012 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://lawforlife.upol.cz/klicove-aktivity-2/program-pravo-pro-kazy-den-street-law>.

¹² Street law. *Evropské sdružení studentů práv* [online]. 2009 [cit. 2012-06-13]. Dostupné z: <http://www.elsa.cz/page/181/street-law.htm>.

do kurikula fakulty. Velkou podporu mělo Street Law i u prof. JUDr. Jana Kuklíka, DrSc., který se s ním setkal v rámci svých cest po Spojených státech amerických a který se postavil do čela projektu *Právo pro praxi*, do něhož bylo začleněno i Street Law.¹³ Na pražských právech začalo Street Law původně v roce 2009 fungovat jako volitelný předmět *Právní praxe na středních školách I.*, během dvou let byl program Street Law nicméně rozdělen na dva samostatné semestrální volitelné předměty s názvem *Právní praxe na středních školách I.* (teoretická část za 2 kredity) a *Odborná praxe – praxe na středních školách I.* (praktická část za 4 kredity). Předmět absolvuje v Praze každý semestr zhruba 15 studentů, přičemž zájem je vždy zhruba dvojnásobný v zimním semestru oproti semestru letnímu.¹⁴ Úspěšní absolventi si mohou zapsat i pokračování tohoto kurzu, tj. předmět *Právní praxe na středních školách II.* (teoretická část za 2 kredity) a *Odborná praxe – praxe na středních školách II.* (praktická část za 4 kredity), v rámci kterých pracují studenti daleko samostatněji a mají za úkol vyučovat na vybrané škole celý semestr.

Pražský Street Law program, podobně jako mnoho dalších, sleduje podobné cíle, na které se zaměřuje i původní americký program. Street Law můžeme ve stručnosti popsat jako „*an approach to teaching practical law to grassroots audiences using interactive teaching methodologies*“¹⁵ a jeho cíle shrnuje na svých internetových stránkách kolébka Street Law, Georgetown University, následovně:

*Since 1972, the D.C. Street Law Clinic has provided law-related educational services in the District of Columbia and has served as a model for Street Law programs both nationally and internationally. The Clinic's purpose is to provide legal education to laypersons while also aiding in the professional development of the law students. The Clinic seeks to provide a greater understanding of the law to those outside the legal profession and promote the use of interactive educational methods to develop academic, critical thinking, and civic skills. The law students, as law teachers to DC high school students and community members, are an integral part of these efforts.*¹⁶

Zapsáním se do pražského, olomouckého či brněnského Street Law programu tedy – aniž jste to možná věděli – navazujete na tradici starší, než jsou vyučující tohoto kurzu v České republice. Nepochybně vás to bude při přípravě a vedení hodin motivovat.

¹³ Projekt *Právo pro praxi* probíhal v letech 2010-2013 a v jeho rámci vznikla i tato skripta. Více viz PRÁVNICKÁ FAKULTA UK. *Právo pro praxi* [online]. 2011 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <<http://ppp.prf.cuni.cz/news.php>>.

¹⁴ V akademickém roce 2009/2010 to bylo 15 studentů v zimním semestru a 9 v semestru letním, v akademickém roce 2010–2011 to bylo 19 studentů v zimním semestru a 10 v semestru letním, v akademickém roce 2011/2012 to bylo 29 studentů v zimním semestru a 11 v semestru letním, v probíhajícím akademickém roce 2012/2013 to bylo 19 studentů v zimním semestru a v letním semestru odešlo na praxi 13 studentů.

¹⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Street_law

¹⁶ <http://www.law.georgetown.edu/academics/academic-programs/clinical-programs/our-clinics/dc-street-law-program/index.cfm>

2. CO BUDE OBNÁŠET VAŠE PRAXE?

Předmět *Právní praxe na středních školách* jste si zapsali zřejmě především proto, že si chcete vyzkoušet učit právo. Už zanedlouho se dočkáte. Ještě než na praxi odejdete, čeká nás společně zhruba pět seminářů, které by vás měly co nejlépe připravit na to, co vás ve školách čeká. Jistě, pokud středoškolská učitelé studují své řemeslo na pedagogických fakultách pět let, je zjevné, že v pěti seminářích stihneme jen základní rychlokurz toho nejdůležitějšího, co se vám ve školách bude hodit. Uděláme nicméně vše proto, abyste si ze základů učitelského řemesla osvojili co nejvíce.

Vaše praxe bude v závislosti na dohodě s konkrétním středoškolským učitelem probíhat v období polovina listopadu – prosinec (zimní semestr) nebo polovina března – duben (letní semestr). Budete na ni odcházet ve dvojicích či trojicích a za praxi budete, jak právníci říkají, odpovědní společně a nerozdílně. Ve dvojicích či trojicích budete tedy spolupracovat především proto, abyste mohli hodiny plánovat společně, abyste se mohli zastoupit v případě nemoci, abyste si navzájem poskytli zpětnou vazbu, abyste hodiny učili společně a společně také čelili dotazům studentů. Zejména na začátku vaší praxe je dobré si hodiny rozdělit tak, že každý učí jen např. 10 minut a pak předá slovo druhému. Až získáte v učení větší jistotu, můžete si zkusit „utáhnout“ celou hodinu sami.

Ještě než začnete učit, je důležité „vidět svoji třídu v akci“, tj. jít se na „svoji“ třídu podívat a minimálně jednu hodinu pozorovat, co se v ní děje, když ji učí někdo jiný než vy. S největší pravděpodobností se bude jednat o učitele, se kterým budete praxi domlouvat a se kterým je dopředu třeba domluvit i tento náslech. Celkově byste dohromady měli odučit alespoň 10 vyučovacích hodin (1 vyučovací hodina = 45 minut). Možná vám to nepřipadá mnoho, ale je to o dost víc, než si v současnosti myslíte. Pokud nicméně budete mít chuť se svojí třídou strávit víc času, po dohodě se středoškolským učitelem to samozřejmě možné je (a řada dřívějších studentů tuto možnost využila). Ale nepředbíhejme.

Co všechno byste ještě o praxi měli vědět? Zde je několik užitečných otázek (a odpovědí):

Na čem se mám domluvit se svým středoškolským učitelem?

Především na tom, kdy přijдете na náslech, kdy začnete učit a co budete mít za úkol odučit. Učitel vám často poskytne přesné zadání, což vaši práci sice trochu ztíží, ale zase budete mít jasné vodítko, kterého se máte během praxe držet. Hned ze začátku se také domluvte na tom, že budete mít minimálně 10 vyučovacích hodin a čemu přesně je věnujete (někdy může učitel souhlasit s tím, že např. pracovnímu právu se budete věnovat víc, než on původně zamýšlel). Pokud budete chtít pro své studenty uspořádat moot court,¹⁷ informujte se, zda s tím učitel bude souhlasit a zda to bude technicky možné (nebývá např. vždycky snadné třídu uvolnit z další výuky, do které moot court zasáhne). V případě jakýchkoli nejasností můžete také kontaktovat svého fakultního učitele.

Proč je třeba konat praxi ve dvojicích či trojicích?

Ačkoli můžete mít pocit, že byste hodinu zvládli odučit sami (a třeba tomu tak opravdu je), první hodiny bývají dost náročné, a to jak na přípravu, tak na psychiku. I studenti pedagogických fakult nechodí vždy na praxi sami a to mají mnohem podrobnější a důkladnější přípravu, než jaké se před praxemi dostane vám. Práce ve skupině částečně vaši praxi zjednodušuje a jistě časem oceníte, že v tom, jak se říká, nebudete sami. Navíc si také procvičíte kooperaci a týmovou spolupráci, což se vám bude jistě hodit i mimo školu.

Je opravdu nezbytné, aby každý z nás byl přítomný na každé hodině?

Ano. Na hodině nemáte být jen tehdy, když sami učíte, ale také proto, abyste sledovali, jak učí někdo druhý – i tím se mnoho přiučíte. V případě potřeby také můžete pomoci tomu, kdo hodinu vede – vyhledat odpověď na dotaz studentů, upozornit svého kolegu na to, že studenti nepochopili zadání...

¹⁷ Více se o moot courtech, tj. simulovaných soudních řízeních, dozvíte v části věnované metodám výuky.

Je možné si domluvit praxi i v další třídě (např. v paralelce či semináři)?

Ano, a dokonce je to i vítané zpestření. Je docela dobré zkusit učit jednu hodinu ve více třídách a vidět, že každá na ni reaguje trochu odlišně. Stejně tak může být zajímavé si vedle výuky v klasické třídě zkusit i pár hodin ve výběrovém semináři pro pár studentů. Pokud vám učitel takovou možnost nabídne, určitě ji neodmítejte.

Je třeba v průběhu praxe chodit na fakultní semináře?

Ano, semináře budou probíhat i během praxe, a to s jasným cílem: vytvořit prostor, ve kterém můžete s ostatními studenty sdílet své zážitky z praxe, osvědčené aktivity a pozitivní zkušenosti, a kde budete společně s vyučujícím hledat odpovědi na potíže, na které na praxích narazíte (jak reagovat na drzé studenty, co dělat, když nikdo nepřinese domácí úkol nebo když písemka dopadne katastrofálně, jak si získat ve třídě větší respekt či jak se zachovat ve třídě, když vám středoškolský učitel zasahuje do výuky).

Mohu absolvovat praxi na „své“ škole (tj. té, na které jsem sám studoval)?

Pro omezený počet studentů to je možné, byť velká většina míst je pro každý semestr na spolupracujících středních školách již dopředu domluvená. Praxe by měla probíhat během listopadu/prosince, resp. března/dubna, zahrnovat cca 10 vyučovacích hodin a neměli byste ji absolvovat sami, ale společně s někým dalším z kurzu. Každopádně je potřeba se domluvit s vyučujícím kurzu, vždy se tato možnost odvíjí od toho, kolik míst už je předem domluvených na dalších školách.

Samotnou praxí předmět *Právní praxe na středních školách* ještě nekončí. Pro zdárné absolvování je třeba vyučujícímu odevzdat tzv. portfolium. Zde je jeho zadání.

Náležitosti portfolia z předmětu Právní praxe na středních školách I.

Výstupem předmětu bude portfolio, do kterého níže popsaným způsobem zaznamenáte své zkušenosti s učením práva. Hlavním cílem portfolia je, abyste příště, až se dostanete k učení práva, měli už připravené konkrétní aktivity a plány hodin, které bude možné bez velkých změn použít. Portfolio můžete vyrobit a předložit vyučujícímu jak elektronicky, tak v tištěné podobě – záleží na vás.

- 1) Alespoň **5 krátkých úvodních aktivit** (tzv. warm-up aktivit, tj. aktivit na max. 5 minut) – stačí je popsat v bodech tak, aby je bylo později možné zrekonstruovat (a to včetně velikosti cílových skupin, stáří studentů, pro které je daná aktivita vhodná, náročnosti na přípravu a případných pomůcek).
- 2) **5 metod práce** – stručně popište 5 metod práce, které jste během praxe používali (jako např. skupinová výuka, brainstorming, diskuse celé třídy...), a zaznamenejte jejich hlavní výhody a nevýhody (a to nejen obecně, ale především ty výhody a nevýhody, které jste sami poznali při učení); je-li to možné, dodejte, jak je možné dané nevýhody minimalizovat.
- 3) **Plány hodin** – zaznamenejte si všechny plány hodin (tj. název a základní cíl hodiny, rozdělení na jednotlivé fáze /tj. úvod – hlavní část – závěr/, jednotlivé aktivity a úvody k těmto aktivitám, pomůcky a handouty, časovou dotaci) a poté do nich (např. jiným druhem písma nebo propiskou) napište svoji vlastní reflexi (tj. co šlo dobře, co se naopak nepovedlo, jak jste stíhali časově, co by bylo možné příště udělat lépe); cílem je opět to, abyste příště mohli danou hodinu odučit znova s tím, že se navíc poučíte z toho, jak dopadla poprvé. Založte si tedy do portfolia opravdu všechno (včetně kartiček, obrázků, handoutů atd.).
- 4) **Ukázkový plán hodiny** – alespoň jeden plán hodiny byste měli odevzdat v podobě, která umožní někomu jinému vaši hodinu odučit. Je proto třeba ho vypracovat ještě o něco pečlivěji než ostatní plány hodin (tj. rozepsat např. vaše zkratky, úvody k aktivitám popsat tak, aby je pochopil i někdo, kdo vás nezná atd.). Hodinu pište tak, aby podle ní mohl učit i někdo, kdo právo nikdy nestudoval (např. student jiné fakulty). Tento plán hodin bude vyvěšen na webové stránce a budou k němu mít přístup budoucí studenti předmětu *Právní praxe*

na středních školách. Konkrétní šablonu, podle které bude třeba hodinu zpracovat, dostanete od vyučujícího mailem.

- 5) **Minihodina** – během přípravy na praxi si připravíte a na ostatních studentech vyzkoušíte odučit část hodiny. Do portfolia vložte stručný plán vaší minihodiny, komentář studentů a vyučujícího a stručně zachyťte také to, co jste z něj vyvodili (tj. např. na co si dávat na praxi pozor).
- 6) **Hodnocení kolegů a vyučujícího** – během praxe vás budou hodnotit vaši kolegové z týmu (tj. ti, kteří budou sedět vzadu a „nezaujatě“ sledovat, jak se vám hodina daří, případně i ti, kteří budou učit hodinu s vámi) a vyučující (ať už předmětu, nebo učitel ze školy, na které budete dělat praxi); jejich úkolem bude poskytnout vám pohled na to, jak při učení působíte – jejich postřehy si stručně po každém rozboru zaznamenejte, případně do portfolia vložte jejich zápis, pokud vám nějaký předají (někteří dostanou dotazník).
- 7) **Evaluační dotazník** – před koncem praxí dostanete od vyučujícího dotazník, který vyplníte a podle pokynů doručíte vyučujícímu. Současně si jeho kopii vložte do portfolia, bude sloužit i pro vás jako reflexe vašeho působení na školách.

Portfolio odevzdejte nejlépe hned na první hodině po skončení praxí, nejpozději však do 20. ledna (navštěvujete-li předmět v zimním semestru) či do 20. června (navštěvujete-li předmět v letním semestru). Podle zkušeností z minulého semestru ovšem radím portfolio dělat průběžně a dokončit ho ihned po praxích – později vás bude zlobit nejenom paměť, ale i další povinnosti.

3. JAK SE NA PRAXI DOBŘE PŘIPRAVIT?

Francouzský právní sociolog J. Carbonnier svého času prohlásil, že je „zřejmým nepochopením reálného stavu, když požadujeme po člověku, aby intuitivně [tedy bez toho, aby právo fakticky studoval] znal to, co se čtyři roky studuje na univerzitě a deset let získává v praxi, a přesto to často nestačí“.¹⁸ Podobně tak není možné si myslet, že si – jakkoli bystří – studenti práv za pár týdnů osvojí vše potřebné k tomu, aby z nich byli výborní učitelé – když se učitelství studuje pět let na univerzitě, mnoho let dále rozvíjí v praxi a ani tak to ne vždy stačí (právničtina s učitelstvím jsou si, jak se ukazuje, v mnohém podobné).

Abychom ovšem ještě před začátkem praxí nešířili zbytečnou paniku, naprostá většina vašich předchůdců na praxích obstála, mnozí si navíc počínali naprosto skvěle. Když zpětně hodnotili, co z fakultních seminářů na praxích nejvíce ocenili, psali mimo jiné toto:¹⁹

„Obecně to, jakým způsobem máme učit. Bez úvodních seminářů bych asi učila mnohem méně interaktivně a více výkladově, tak jak jsem byla zvyklá na výuku na gymnáziu, což by byla velká škoda. Taký byly dobré všechny možné tipy na zpestření výuky a různé aktivity, které se dají se studenty dělat, sama bych je nevymyslela.“

„Důležité byly informace o základech didaktiky, metodách, komunikaci se třídou.

Velmi jsem ocenila přípravnou ‚minihodinu‘¹⁹ a první reflexi. Díky ní jsem byla méně nervózní při první hodině ve škole. A také náslech ve třídě. Kdy jsem se dozvěděla, kde budu učit, koho budu učit a jaká je atmosféra ve třídě.»

„Velmi důležitá byla ona ‚minihodina‘ – nácvik reakcí na typické situace. Práce na aktivitách – to bylo pro mne velmi důležité. Snad každý na začátku trpí přesvědčením o tom, že všechny uchvátí jen svým vyšperkovaným přednesem – to je třeba ‚vyléčit‘ a Vám se to nenásilně podařilo.“

Cílem této kapitoly je pomoci vám se na praxi i v tom omezeném čase, který máte k dispozici, co nejlépe připravit. Kapitola vychází ze zkušeností studentů i vyučujících Street Law a nabídne vám to, co se nejlépe osvědčilo v minulých letech. Jedná se pochopitelně o výběr značně subjektivní a je více než doporučené hledat inspirace i v dalších zdrojích (některé ostatně najdete v závěru těchto skript).

Protože se jedná o nejrozsáhlejší kapitolu, zde je obsah toho, co v ní najdete:

3.1 Pracovní listy k seminářům Street Law	18
3.2 Jak plánovat své hodiny?	27
3.3 Minihodiny aneb učení nanečisto	31
3.4 Metody práce aneb jak zvolenou učební látku naučit?	34
3.5 Aktivity	48
3.6 Co vám poradí psychologie?	62
3.7 Jedno téma je možné zpracovat nejméně deseti různými způsoby	65
3.8 Desatera	72
3.9 Prezentační dovednosti	84

¹⁸ COTTERRELL, R. The Sociology of Law, s 140.

¹⁹ Minihodina je hodina nanečisto, kterou odučíte na fakultě ještě před tím, než odejdete na praxi (více najdete v části Minihodiny aneb učení nanečisto).

3.1 Pracovní listy k seminářům Street Law

V této části najdete několik pracovních listů. Instrukce k tomu, kdy máte který použít a podle čeho ho vyplňovat, dostanete od vyučujícího.

3.1.1 Představte někoho, koho neznáte

Jméno ...

Pochází z ...

Přídavné jméno, které druhého charakterizuje a začíná na stejné písmeno, jako jeho křesní jméno: ...

1. Na práva šel/šla proto, že ...

2. Jeho/její *nejhorší* zkušenost se školou (nemusí, ale může se týkat studia na právnické fakultě) ...

3. Jeho/její *nejlepší* zkušenost se školou (nemusí, ale může se týkat studia na právnické fakultě)...

4. Od tohoto předmětu očekává zejména ....

5. Máte-li čas, můžete zjistit ještě něco zajímavého...

Bonus: Pokud máte představení připravené a máte ještě čas, můžete přemýšlet nad tím, zda bylo seznamování touto formou lepší nebo horší, než kdyby každý řekl pár věcí sám o sobě.

3.1.2 Pár otázek po první hodině

Street Law se zřejmě trochu odlišuje od předmětů, se kterými se běžně na právnické fakultě setkáváte. Máte za sebou první úvodní seminář, na kterém se vaše očekávání od prvního semináře i celého kurzu potkala s očekáváním ostatních studentů a vyučujícího. Respektive je otázka, jestli se potkala, nebo spíš střetla. Každopádně není od věci si v tom chvíli dělat pořádek. Nepotřebujete na to víc než deset minut. Tak tedy:

Jaké jsou vaše první dojmy ze semináře? Předčil, naplnil nebo zklamal vaše očekávání?

Jsou motivace ostatních studentů podobné jako ty vaše? Pokud ne, v čem se liší?

Přijde vám kolektiv, který se sešel na první hodině, zajímavý? Máte chuť s ostatními spolupracovat?

Jaké 3 věci vás nejvíce zaujaly?

Napadají vás nějaké otázky, na které byste se chtěli v dalších seminářích zeptat?

Je něco, co vás zklamalo?

Těšíte se už na svoji praxi? Proč ano/ne?

Reflexi můžete udělat také pomocí aktivity, které se říká čtyřlístek:

Umíte nakreslit čtyřlístek? Ne? Nevadí, nemusí to být žádné umělecké dílo. Nakreslete si zkrátka kytičku se čtyřmi dostatečně velkými okvětními lístky. Doprostřed napište *Street Law* nebo Úvodní seminář. Poté postupně vpisujte do jednotlivých okvětních lístků slova, která vám na základě vašich dojmů připadají charakteristická pro dnešní seminář. Do prvního lístečku doplňte jeden pocit, do druhého dvě podstatná jména, do třetího tři přídavná jména a do čtvrtého čtyři slovesa.

Až budete mít čtyřlístek hotový, zkuste se zamyslet nad tím, v čem je tato aktivita přínosná, zda vám pomohla si něco uvědomit a jak byste jí mohli využít během vaší praxe.

3.1.3 Street Law aneb ukaž, jaký je v tobě učitel

Připravte si (tj. v bodech napište nebo alespoň rozmyslete) odpovědi na níže uvedené otázky. Vycházejte především z vlastních zkušeností či představ a připravte si také konkrétní příklady (zážitky, zkušenosti), které váš pohled doplní. V hodině budeme vycházet především z toho, co přinesete.

Příprava hodin

- 1) Připravím si detailní plán hodiny, nebo jen kusé poznámky?

- 2) Připravuji si hodiny tak, abych měl dění v hodině co nejvíce ve svých rukou, nebo rozhodně počítám s tím, že budu docela dost improvizovat?

- 3) Své hodiny si připravuji pro zhruba 20 % studentů (ostatní stejně nemají zájem, tak proč je nutit), nebo je mým cílem vtáhnout do hodiny pokud možno všechny studenty?

- 4) Na jaké části je možné (vámi odučenou) hodinu rozdělit a k čemu dané části hodiny slouží?

Učitel ve třídě

- 5) Jak zahájíte hodinu, tj. co uděláte bezprostředně poté, co vstoupíte do třídy?

- 6) Budete studentům tykat, nebo vykat?

- 7) Ve třídě má být klid, protože čím větší je ve třídě hluk, tím menší dává třída pozor. Souhlasíte?

8) Jak si zjednáte pozornost třídy? Co uděláte, když někdo během vašeho výkladu začne mluvit? Nebo když budete chtít skončit činnost v menších skupinách? Vymyslete několik různých způsobů, jak třídu utiшит.

a)	g)
b)	h)
c)	i)
d)	j)
e)	k)
f)	l)

Time-management

9) Co uděláte ve chvíli, když si uvědomíte, že ve srovnání s plánem hodiny nestíháte?

10) Vadí, když nestihnete, co jste si naplánovali? Není to vlastně jedno – probrali jste toho možná méně, ale víc do hloubky?

11) Na čem by se dalo v hodinách mnoho času ušetřit? Tj. co můžete jako učitel dělat, abyste čas zbytečně neztráceli?

12) Zadáte-li domácí úkol, jak a kdy ho zkontrolujete?

Reflexe

13) Jak zjistíte, že jste studenty během hodiny něco naučili?

14) Budete-li psát se studenty písemnou práci, co bude jejím hlavním cílem?

Osobnost učitele

15) Co všechno je podle vás úkolem učitele (tj. jaké role učitel má)? Popř. co všechno dělá dobrého učitele?

3.1.4 Mona Lisa Smile aneb jak nezkatit hned první hodinu

(Úsměv Mony Lisý, USA, 2003, 115 min)

První hodina

Podívejte se na první ukázkou z filmu a najděte odpovědi na následující otázky:

1. Co se vyučující (Katherine Watson v podání Julie Roberts) na hodině nepovedlo?

a)	d)
b)	e)
c)	f)

2. Co měla udělat jinak? Jak?

a)	d)
b)	e)
c)	f)

Druhá hodina

3. Co udělala Katherine Watson jinak než v první hodině?

a)	d)
b)	e)
c)	f)

4. Co z toho, co jsem viděl/a ve filmu a o čem se na základě toho diskutovalo, bych chtěl/a použít ve své praxi?

a)	c)
b)	d)

Více o filmu

Jak říká oficiální text distributora filmu: „Katherine Watson (Julia Roberts) přijíždí v roce 1953 na prestižní univerzitu Wellesley, kde získala místo profesorky historie umění. Očekává, že její studentky, které patří k nejlepším vysokoškolačkám v zemi, využijí všech možností, které jim současná poválečná doba nabízí. Krátce po svém příjezdu však Katherine zjistí, že prostředí na prestižní škole je velmi konzervativní. Její kolegyně, profesorka Nancy Abbey (Marcia Gay Harden), není zdaleka jediná, kdo si stále myslí, že zásnubní prsten je pro mladou ženu mnohem větší životní výhrou než kvalitní vzdělání. Když Katherine začne své studentky povzbuzovat k tomu, aby začaly přemýšlet nezávisle, dostane se do konfliktu s ostatními profesory, některými absolventy, a dokonce i jednou ze svých studentek, arogantní Betty Warren (Kirsten Dunst). Poté, co se Katherine podaří přesvědčit nejlepší kamarádku Betty Joan Brandwyn (Julia Stiles), aby si podala přihlášku na právnickou fakultu univerzity Yale i přesto, že očekává nabídku ke sňatku od svého přítele, stává se čerstvě vdaná Betty jejím zapřísáhlým nepřítelem. Pro chytrou a provokativní Giselle Levy (Maggie Gyllenhaal) je však Katherine vzorem a rádcem, kterého dlouho potřebovala. Její pedagogické působení má příznivý vliv také na nesmělou Connie Baker (Ginnifer Goodwin), které se konečně podaří získat tolik potřebnou kuráž a prolomit svou kriticky malou sebedůvěru. Katherine se snaží učit své studentky myslet samostatně a nezávisle ve světě, ve kterém jim všichni ostatní říkali, jakým způsobem mají žít. Jejich pokusy o nalezení vlastní cesty nakonec pomohou změnit životní kurz i jí samotné.“²⁰

²⁰ Úsměv Mony Lisý. Česko-Slovenská filmová databáze [online]. 2004 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/17805-usmev-mony-lisy/>

3.1.5 Čeho všeho si všimat při náslechu u své třídy

1. Kolik studentů přišlo na hodinu a kolik by jich celkově mělo být?
2. Plní studenti pokyny učitele?
3. Panuje ve třídě spíš klid, nebo hluk?
4. Liší se pozornost, kterou studenti hodině věnují, v závislosti na tom, jak daleko sedí od učitele?
5. Dělají v hodině studenti i věci, které s hodinou vůbec nesouvisí (úkoly na jiné předměty, surfování po internetu...)?
6. Spolupracuje s učitelem více než polovina třídy, nebo jen několik aktivních jedinců?
7. Věnuje učitel svoji pozornost vyváženě všem studentům? Snaží se zapojovat i ty, kteří se sami nederou o slovo?
8. Čím dokázal učitel studenty zaujmout a na co naopak téměř vůbec nereagovali?
9. Jsou studenti zvyklí spíš na tradičnější, přednáškové hodiny, nebo na interaktivní výuku?
10. Máte pocit, že celkově studenty právo spíš baví, nebo že je pro ně nepříliš oblíbeným předmětem?

Na základě náslechu ve vaší (budoucí) třídě, charakterizujte svoji třídu:

3.1.6 Role učitele ve třídě

1. Které z následujících rolí má podle vás učitel ve třídě zastávat? Seřadte je od nejdůležitější až po tu nejméně významnou.

Vzor

Přítel

Rádce

Partner

Autorita

Manažer

Pomocník

Hodnotitel

Vychovatel

Zdroj inspirace

Zdroj informací

Sociální pracovník

Někdo, kdo monitoruje činnost druhých

2. Které role vám v uvedeném výčtu chybí?

3. Jaké tři role byste především chtěli ve své třídě zastávat vy?

a)

b)

c)

3.1.7 Co dělat, když vše nejde podle plánu?²¹

Určitě si všichni přejete, aby se vám praxe povedla. Aby vás studenti poslouchali, reagovali na vaše otázky a cítili jste z nich zájem o vaše hodiny, abyste si rozuměli se středoškolskými učiteli i svými kolegy z fakulty, abyste se na hodiny těšili a dokonce si je i dokázali užít. Co ale dělat, když vaše praxe nebude probíhat takto idylicky (což je více než pravděpodobné)?

V této části najdete nejčastější situace, se kterými se museli potýkat studenti v minulosti a které proto mohou potkat i vás. Jak byste je řešili? Setkali jste se s nimi (i třeba jen ve slabší podobě)?

1. Co udělat, když je moje první hodina totální propadák?
2. Mám opravdu velkou trému, téměř nezvládám být před třídou, co s tím?
3. Myslela jsem, že se budu do hodin těšit, ale je to celé nějaké těžké. Je normální, že po první hodině jsem spíš vyčerpaná než naplněná pocitem, že jsem odvedla dobrou práci?
4. Studenti se mnou nechtějí diskutovat. Když položím otázku, třída mlčí.
5. Zadala jsem domácí úkol, ale splnili ho jen tři studenti.
6. Jak se chovat, když mi studenti říkají pane profesore/paní profesorko?
7. Moje třída/část třídy je nezvladatelná, neustále vyrušují. Zejména ti dva kluci vzadu.

---

²¹ Tuto část vypracovala Tereza Krupová.

8. Kolega/kolegyně z týmu se mnou nespolupracuje.

9. Kolega/kolegyně z týmu je naopak příliš aktivní, nerespektuje časové rozdělení, hodinu opakuje a já se skoro nedostanu ke slovu.

10. Můj kolega/ moje kolegyně z týmu občas řekne evidentní nesmysl. Mám ho/jí opravovat před studenty?

11. Na jedné hodině jsme rozdali handout a na další hodinu si ho přineslo jen několik studentů. Kde jsme udělali chybu?

12. Středoškolský učitel, v jehož třídě máme praxi, nám často zasahuje do hodin.

13. Máme ve třídě malého Einsteina, který ví odpovědi na všechny naše otázky.

14. Máme ve třídě kluka, který na všechny naše otázky okamžitě odpovídá a nechce ostatní pustit ke slovu.

15. Co když mám ve třídě někoho s poruchou zraku, sluchu, dyslektika?

3.2 Jak plánovat své hodiny?

Čím víc se přiblíží vaše praxe ve školách, tím víc vás tato otázka bude znepokojovat. Nebo by alespoň měla. Na následujících několika stránkách najdete zkušenosti studenta Jiřího Prouzy, který Street Law coby student čtvrtého ročníku PF UK absolvoval v roce 2012. Najdete v nich řadu užitečných tipů. Ale pokud máte raději metodu pokus-omyl, můžete začít plánovat hodiny i bez těchto zkušeností.

Otázku „*Jak plánovat své hodiny?*“ si zřejmě klade každý učitel. Nevyhnou se jí ani zkušení matadoři pedagogického kolbiště, natož pak začátečníci, kteří se postaví před zkoumavé studenty poprvé. Takovým začátečníkem jsem na počátku své učitelské praxe v rámci Street Law byl i já. V následujících řádcích bych rád popsal, jak jsem při přípravě hodin postupoval a s jakými problémy, které by mohly potkat i vás, jsem se potýkal. Snad vám mé zkušenosti pomohou.

Začnu obecnou zkušeností: **průběh výuky jsem se snažil promýšlet dopředu**, a to především proto, abych zvolil co nejvhodnější metody a aktivity a abych odhadl jejich časový rozsah. Nepropadejte panice, pokud při praxi plán hodiny nesplníte – to se mně stávalo běžně. Přesto mi ale důkladná příprava učení velmi usnadnila.

Klíčové je stanovení cílů, kterých mají vaši studenti dosáhnout, neboť až na základě vymezených cílů vyberete učební činnosti a pomůcky. Nejdříve jsem si tedy určil **konkrétní cíle pro jednotlivé hodiny**, které vymezovaly, co se mají studenti naučit – např. „*student si uvědomí zvláštní povahu Evropské unie a bude schopen popsat její charakteristické rysy*“, „*student bude znát základy vývoje integračního procesu EU*“ nebo „*student se zamyslí nad budoucností EU*“ (ano, hádáte správně, že jsem učil o EU). Cíle vyučovací hodiny jsem záměrně stanovil tak, aby vyjadřovaly znalosti a dovednosti, které si mají při výuce osvojit studenti. Tím jsem byl nucen, abych si ověřil, zda si studenti z hodiny skutečně něco odnesli. Naopak ošemetné může být stanovení cílů výhradně z pohledu učitele – např. „*popsat studentům zvláštní povahu EU a její charakteristické rysy a seznámit je s vývojem integračního procesu*“ – takové cíle snadno naplníte i bez toho, aby si studenti z vaší hodiny něco odnesli.

Při stanovení cílů pro jednotlivé hodiny jsem se rovněž snažil brát v úvahu aktuální vědomosti a dovednosti studentů a případně i jejich zájmy. V hodině, kdy jsme probírali evropské právo, jsem však náročnost cvičení neodhadl – konkrétně se jednalo o porovnání úpravy timeshare smluv v občanském zákoníku před a po transpozici směrnice, jehož řešení bylo pro studenty příliš složité. Přestože se většina třídy prala se zadaným úkolem velmi statečně, u nemalé části bylo možné pozorovat zřetelný pokles zájmu o výuku. Cíle tedy určete přiměřeně k tomu, co studenti doposud znají a umějí, aby pro ně byly dosažitelné. Vědomosti studentů rozpoznáte na základě zkušeností z předchozích hodin nebo svižným brainstormingem či dotazy do pléna na začátku či na konci hodiny.

Vedle konkrétních cílů pro jednotlivé hodiny, které představovaly učební požadavky na studenty, jsem si před začátkem praxe vytyčil rovněž **obecné cíle, které jsem se snažil naplňovat já jako učitel**. Týkaly se věcí, na které jsem si chtěl během praxe dávat pozor – např. interaktivní zapojení všech studentů do výuky; rozvíjení kritického myšlení a schopnosti argumentace studentů; zpětná vazba k výuce; uvádění dostatečného množství příkladů při výkladu; motivace studentů; obměňování metod a aktivit atd. Jelikož jsem si tyto cíle sepsal, mohl jsem si je před každou hodinou přečíst, abych na ně při plánování hodiny a při samotné výuce pamatoval. Také jsem se k nim i s kolegy z praxe vracel po skončení hodiny, abych si uvědomil, zda jsem tyto své cíle dodržel, případně proč jsem je nesplnil a jak bych měl výuku změnit do další hodiny.

Teprve poté, co jsem si výše popsaným způsobem vymezil cíle výuky, volil jsem konkrétní **učební metody a aktivity**. Při výuce práva stejně jako jiných společenských věd je podle mě důležité klást důraz na vytváření vlastních názorů a schopnost argumentace. Nejčastěji jsem proto používal různé podoby řízených diskusí, které jsou mezi studenty velmi oblíbené. Studentům jsem nejprve vylíčil základní fakta a východiska, aby si byli schopni vytvořit vlastní úsudek na danou věc. Studenti si své vlastní názory formovali lépe v případech, když jsem je nejprve seznámil

s myšlenkami a argumenty odborníků, které pro ně představovaly jakési vzorové názory k probíraným tématům. Ať už se jednalo o názory, se kterými se ztotožňovali a které využili jen jako vodítko pro svoji vlastní argumentaci, anebo naopak názory, proti nimž cítili potřebu se vymezit. Jinak ale stačí, pokud studenti o svých názorech diskutují s vámi jakožto učitelem a mezi sebou. I tak jsou nuceni obhajovat své vlastní postoje, a proto se při diskusích učí obhajovat své názory vhodnými argumenty. Jako učitel jsem se snažil nebyť příliš kritický, hlavně jsem nechtěl, aby se napříště studenti báli projevit své postřehy. Připouštěl jsem i extrémní názory, jestliže se opíraly o dobrou argumentaci. Celkově mne zkušenosti z pozice učitele i studenta přesvědčily o tom, že právě tímto otevřeným a tolerantním přístupem studenty nejlépe povzbudíte k aktivnímu vytváření vlastních názorů a ke kritickému myšlení.

Průběh hodiny jsem obvykle dělil na tři základní části – úvod, hlavní část a závěr. Zní to docela banálně, ale je to prostě tak, že každá část hodiny plní určitou funkci. Úvod slouží k navázání na předcházející hodinu nebo k představení nového tématu a k motivaci studentů, aby byli při vyučování pozorní a aktivní. Motivovat jsem se studenty pochopitelně snažil průběžně v celé hodině, nicméně studenti hodně dají na první dojem, a proto bylo důležité získat si jejich pozornost a zájem již od začátku výuky. Dobře fungovaly svižné aktivity na zahřátí (tzv. warm-up aktivity – např. aktuality, brainstorming, viz část těchto skriptů věnovaná aktivitám), ve kterých měli studenti možnost se aktivně projevit a seznámit s tématem hodiny. K zahájení výuky jsem také občas použil vtipné video nebo texty s příklady fiktivních i reálných životních situací, s nimiž se studenti mohli v běžném životě setkat. Studenti se totiž nejvíce zajímají o informace a dovednosti, které zužitkují v praktickém životě, proto je přínosné uvádět během výuky názorné příklady životních situací, které se jich bezprostředně dotýkají.

Hlavní část hodiny se pak odvíjela podle vybraných metod a aktivit. Při výuce jsem střídal dva postupy – buď jsem studentům vysvětlil základní látku pomocí obecného výkladu doplněného o názorné ukázky a poté si studenti nově získané poznatky procvičovali v rámci vybraných činností vyžadujících jejich aktivitu, anebo jsem studenty nechal, aby nové informace objevovali sami tak, že se pokusili vyřešit zadaný úkol bez předchozího výkladu, který jsem připojil až ke společné kontrole řešení. Při sestavování plánu hodiny jsem usiloval o to, abych do výuky zařadil převážně činnosti, které vyžadují aktivitu studentů, neboť při pasivních činnostech – např. výkladu ve formě přednášky – jejich koncentrace rychle klesala. Zjistil jsem ale také, že studenti se bohužel mohou i zprvu zajímavých a zábavných aktivit přesytit. Navíc každému vyhovuje trochu jiný způsob práce a učení. Proto se mi osvědčilo zpestření výuky obměňováním nejrůznějších metod a aktivit, nejlépe tak, aby se v hodině zapojili všichni studenti a aby zapojili pokud možno co nejvíc svých smyslů.

Závěry mých hodin byly zpočátku praxe docela hektické, protože jsem bojoval s nedostatkem času. Přestože studenti po zvonění shovívavě zůstávali v lavicích a neprchali na přestávku, věděl jsem, že nemohu výuku přetahovat každou hodinu. Propříště jsem proto slevil ze svých ambiciózních plánů a při přípravě hodin jsem se zaměřil na to, abych stihl probrat základní látku. Přichystal jsem si však i cvičení navíc pro případ, že by studenti pracovali rychleji, než jsem předpokládal. Byť by se na první pohled mohlo zdát, že jsem tím ztrácel čas, rozhodně tomu tak nebylo. Některé aktivity, které jsem si takto připravil, jsem pak jednoduše použil při další hodině.

Pokud jsem měl dostatek času na přípravu, tak jsem si rovněž sám anebo spolu s kolegy – učiteli – vyzkoušel některé části hodiny předem. Tím jsem zjistil jejich přibližný časový rozsah a možné komplikace. Aktivity ovšem zpravidla spotřebovaly spíše více času, než jsem původně odhadoval. Studenti rádi diskutovali a pokládali mnoho dotazů, na něž bylo třeba odpovědět, čímž se předpokládaná doba prodlužovala. I přes mé zápolení s časovou tísní jsem usiloval o to, abych konec každé hodiny uzavřel stručným shrnutím všeho podstatného, co jsme probrali, a to nejlépe se zpětnou vazbou studentů. Když mi na závěrečné shrnutí nezbyl vůbec žádný čas, vrátil jsem se k němu alespoň ve formě opakovací aktivity na začátku další hodiny. Pokud se při svých hodinách také budete potýkat s časovou nouzí, doporučuji vám nahlédnout do pedagogické příručky

profesora Silbermana s názvem *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování*, kde najdete několik rad, jak ušetřit čas. V praxi se mi osvědčilo zejména doporučení, abych úkoly zadával přesně a jednoznačně a abych pamatoval na pravidlo „*nejdříve zadat, potom rozdat*“. Práce studentů totiž trvá mnohem déle, když si nejsou jisti v tom, co se po nich chce. Podle reakcí studentů jim práci usnadnily připravené pracovní listy a písemná zadání. Nejvíce je třeba čas hlídat při diskusích. V případě, že bych studenty nějakým způsobem neusměrňoval, patrně by debatovali o jedné dílčí otázce celou hodinu. Když se diskuse začala zbytečně protahovat, vyzval jsem je, aby se zaměřili na další věci, přičemž v následující části diskuse jsem vyvolával především ty studenty, kteří dosud neměli příležitost projevit své názory, a to i pokud se sami nepřihlásili.

Každou odučenou hodinu jsem vyhodnocoval se svými kolegy a případně i učitelem. Kolegové mě upozorňovali na chyby, které jsem si při vyučování ani nestihl uvědomit, což jsem dost ocenil. Kritiky není nutné se obávat, neboť i zkušení učitelé chybují. Pokud se během praxe chcete zlepšovat v učení a jeho plánování, pomůže vám k tomu právě reflexe vašich hodin. Já jsem vyučovací hodiny hodnotil především v diskusích s kolegy a učitelem a také sám pomocí sebehodnocení, lze však využít i další způsoby – např. rozdat studentům dotazníky nebo si dokonce nahrát vlastní hodinu na videokameru. Vlastní sebereflexi výuky jsem prováděl tak, jak jsem uvedl již výše – sepsal jsem si seznam svých osobních cílů, které jsem jako učitel chtěl během praxe naplnit, a ten jsem po skončení každé hodiny vyhodnotil. Také jsem si do plánů hodin vpisoval své postřehy a komentáře kolegů, které se týkaly hodnocení cílů hodiny, volby a efektivity jednotlivých metod a aktivit, použití učebních pomůcek, zapojení studentů, časového rozvržení hodiny atd. Tyto poznámky mi posloužily jako poučení do následujících hodin. Zní to jako spousta práce, ale netrvá to zas až tak dlouho. A navíc mi to v dalších hodinách opravdu pomáhalo.

O zhodnocení naší výuky jsme na závěr praxe požádali také studenty, které jsme učili. Abychom tím studenty příliš nezatěžovali, zvolili jsme pouze zběžnou reflexi, kdy studenti měli za úkol napsat na prázdný papír jednu až tři věci, které na naší výuce nejvíce ocenili, a jednu až tři věci, které se jim na naší výuce nelíbily, a případně, co by navrhovali zlepšit. Pokud byste chtěli od studentů získat podrobnější zpětnou vazbu, můžete jim určitě rozdat připravený anonymní dotazník s více otázkami.

To nejdůležitější, o co jsem se s vámi chtěl podělit a co by vám během praxe mohlo pomoci, jsem již asi řekl, nicméně kdo by se chtěl o plánování výuky dozvědět více, může si pročíst níže uvedené zdroje, které nabízejí mnoho cenných rad nejen pro začínající učitele. Pokud přípravě svých hodin věnujete dostatečný čas, určitě budete mít úspěch. Doufám, že teď nelitujete, že jste si můj text četli, a přeji vám, ať se vám praxe podaří. Musím se přiznat, že i se mnou cloumala před první hodinou nervozita a bál jsem se, abych jako učitel nepropadl a aby se vyučování nezvrhlo v nezvladatelný chaos. Sami však poznáte, že jste se možná strachovali zbytečně, protože ve školních lavicích na vás nečeká divá zvěř, kterou byste museli krotit, ale především zvědaví studenti, kteří se chtějí dozvědět něco nového, obzvláště pokud jim nové informace předložíte v zajímavé a zábavné formě. Snad jsem měl i trochu štěstí při výběru školy, protože jsem učil na Gymnáziu Jana Nerudy, které provází výborná pověst, ale věřím, že si praxi užijete stejně jako já i na jiných školách a že si studenti budou vaši výuku jenom chválit, což dají najevo tím, že s vámi budou v hodinách spolupracovat a že budou aktivní – to je podle mě nejlepší ocenění učitelovy práce.

Jiří Prouza

Doporučená literatura:

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 4. vydání. Praha: Portál, 2006.

SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997.

TOMEČEK, Slavoj. *Metodika výuky základů společenských věd na středních školách z pohledu pedagogické praxe – náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/synergie/dok/opory/tomecek-metodika-vyuky-zsv-na-ss.pdf>

3.3 Minihodiny aneb učení nanečisto

3.3.1 Zadání minihodin

Vaším úkolem je připravit si jedno právnícké téma dle vlastního výběru a odučit ho před ostatními studenty, kteří budou představovat středoškolské studenty. Na svůj výstup dostanete 10 minut, poté bude čas na jeho rozbor. Rozvrhněte si čas tak, abyste pokud možno stihli víc věcí než jen výklad (můžete například něco vysvětlit, poté procvičit atd.). Měli byste si své vystoupení celkově rozplánovat na delší čas (20 minut nebo ideálně celou vyučovací hodinu) s tím, že po 10 minutách jen stručně nastíníte, co by ve vaší hodině následovalo (ale už nebudete aktivity provádět), popř. na začátku řeknete, co předcházelo. Pokud byste chtěli např. 10 minut vykládat a 10 dělat nějaké aktivity, rozdělte svoji prezentaci zhruba napůl mezi výklad a aktivity.

Doporučuji stanovit si jeden základní cíl (např. vysvětlit rozdíl mezi právníckou a fyzickou osobou, objasnit studentům soustavu soudů ČR, vysvětlit rozdíl mezi poměrným a většinovým volebním systémem) a poté okolo tohoto základního cíle naplánovat jednotlivé aktivity, tj. rozmyslet si, jak tohoto cíle dosáhnete. Téma má být odučeno tak, aby z něj co nejvíc měli studenti, které budete učit (řekněme studenti gymnázia rok před maturitou, ale můžete si zvolit i jiné publikum), ne abyste si vy dobře zaučili nebo aby vzduchem proletělo co nejvíce právníckých termínů. Vybírejte z vašeho tématu to, co je na něm opravdu důležité, a přichystejte si ho tak, abyste do něho pokud možno své studenty vtáhli. Můžete studentům rozdat nějaké papíry, pustit něco z notebooku, něco přečíst, napsat na tabuli atd. (jen s projektorem prosím raději nepočítejte).

3.3.2 Proč vůbec minihodiny připravovat?²²

Studenti navštěvující Street Law se většinou ze všeho nejvíce těší na samotnou praxi. Je to pochopitelné, kvůli ní se do kurzu přihlásili a až na ní začíná opravdu o něco jít. Zkušenosti z předchozích let nicméně ukazují, že jedním z nejlepších způsobů, jak se na výuku dobře připravit, jsou právě minihodiny. I když to někomu může připadat jako zbytečná formalita, jde o jedinečnou možnost, jak si vyzkoušet učení před publikem a získat zpětnou vazbu na svůj výkon dřív, než vás bude sledovat pětadvacet párů očí. Není asi třeba připomínat, že ne všechny páry očí vám musí nutně držet palce, některé mohou také čekat na vaše zaváhání nebo se jednoduše nechat otrávit tím, že mluvíte příliš potichu nebo že používáte příliš mnoho odborných termínů – což o sobě dost možná vůbec nevíte. Je zkrátka dobré vědět, jak při učení na druhé působíte, ještě předtím, než vstoupíte do své třídy. Ostatně, minihodiny si nezavedl vyučující kurzu proto, že by ho ne bavilo učit, ale protože to navrhli studenti vůbec prvního ročníku Street Law ve zpětné vazbě. Na vlastní kůži si vyzkoušeli, že jim před první hodinou v terénu zkrátka něco chybělo.

Při přípravě minihodiny si poprvé zkusíte to, co vás pak bude provázet během celé praxe: vybrat ze zadaného tématu to podstatné, naplánovat strukturu hodiny, zvolit vhodné aktivity a dobře je zkombinovat, najít použitelné zdroje a především působit jako někdo, komu studenti věří a rádi se jím nechávají uvádět do světa práva.

Předvádění minihodin na semináři je takové malé divadlo. Budete se postupně střídát v roli vyučujícího i jeho studentů a současně budete po skončení vystoupení hodnotit, jak povedený výkon kdo podal. Nemusí to být vždy jenom příjemné, můžete od ostatních uslyšet, že „působíte trochu agresivně“, „mluvíte jako encyklopedie“, „jste přísná jako ‚učá‘ ze základky“ nebo že měli co dělat, aby během vašeho výkladu neusnuli. Stejně tak se ale můžete dozvědět, že je váš projev zcela přirozený, že jste vymysleli skvělé příklady nebo že byste mohli jít rovnou učit. Některé z věcí, které se dozvíte, pro vás budou nové – ty příjemné i ty nepříjemné. Není třeba se ale bát. Pochval zpravidla zaznívá víc než kritických poznámek a každopádně všichni dobře vědí, že cílem je pomoci vám být lepším učitelem, a ne rozmetat vaše učitelské sebevědomí. Určitě se ovšem vyplatí si svoji minihodinu dobře připravit.

²² Část věnovanou minihodinám připravila Hanka Draslarová, absolventka Street Law.

3.3.3 Další tipy k přípravě minihodin

6 otázek, které byste si při přípravě své minihodiny rozhodně měli položit:

- Jaké je téma mé hodiny?
- Co přesně je cílem mé hodiny?
- Pro jakou třídu hodinu připravuji? (počet studentů, jejich věk)
- Jakou strukturu bude mít moje hodina?
- Bude moje hodina studenty bavit?
- Jaké pomůcky ke své hodině potřebuji?

Poznámky:

- Minihodina svým tématem může, ale také vůbec nemusí souviset se samotnou praxí (můžete si ji připravit na něco, co budete učit na praxích, nebo můžete zvolit úplně jiné téma).
- Je potřeba mít alespoň rámcovou představu o tom, co by bylo náplní celých 45 minut vyučovací hodiny, přestože v reálném čase předvedete jen 10 minut (na zbytek se vás vyučující nepochybně zeptá).
- Nestačí pouze vědět, že „teď bude nějaká aktivita na ...“, ale je třeba mít aktivitu připravenou, jako byste stáli ve třídě (týká se té části, kterou předvádíte).
- Vžijte se do role učitele už při minihodině. Čím víc se budete chovat jako v normální třídě, tím víc se o sobě můžete dozvědět.
- Čím lépe máte hodinu, její strukturu a jednotlivé aktivity promyšlené, tím lépe se vám bude učit. Udělejte si písemný plán a řiďte se jím.
- Je možné, ba vítané, mít připravený pracovní list, kartičky pro studenty či jinou pomůcku.
- Budete-li používat tabuli (což je doporučeno), není od věci si rozmyslet, co a jak tam budete psát či kreslit (zejména schémata mívají úspěch).
- Minihodinu si připravte každý sám za sebe.

3.3.4 Reflexe minihodin

Co jsem dělal/a dobře	Co mohlo být lepší

Minihodiny ostatních studentů:

Co dělal/a ..... dobře	Co mohlo být lepší

Co dělal/a ..... dobře	Co mohlo být lepší

Co dělal/a ..... dobře	Co mohlo být lepší

3.4 Metody práce aneb jak zvolenou učební látku naučit?

Víte už, že je žádoucí, aby vaše hodiny byly interaktivní. Jak toho dosáhnout? V této kapitole se seznámíte s patnácti často používanými vyučovými metodami. Nejedná se o metody, které vynalezl vyučující kurzu nebo některý ze studentů, proto řadu z nich možná už znáte nebo je jednoduše můžete dohledat na internetu (klidně čerpejte i z jiných zdrojů). Patnáctka vybraných metod práce nicméně představuje ty, které se ve Street Law dlouhodobě osvědčují (takže zřejmě budou dobře fungovat i ve vašich hodinách), a navíc u nich najdete vždy několik praktických tipů, jak je ve výuce co nejlépe použít. Metody pro vás vybrala a popsala absolventka Street Law, Hanka Draslarová. Nebojte se je vyzkoušet!

Zvolené metody vycházejí z přesvědčení, že studenti si mnohem lépe zapamatují to, na co si musí přijít sami, než to, co pouze pasivně vyslechnou nebo přečtou.²³ Vyučovat nemusí nutně znamenat chrlit jednu více či méně zajímavou nebo důležitou informaci za druhou a doufat, že si někdo alespoň některou z nich zapamatuje. Učení probíhá také – nebo spíš především – tehdy, když studenti sami přemýšlejí, formulují své názory, dávají si věci do souvislostí a hledají odpovědi na netriviální otázky. A vůbec nevadí, že u toho nebudou zcela potichu nebo že se na chvíli vzdálí ze svého místa.

Není pravda, že jedna metoda je za všech okolností lepší než ostatní. Stejně jako není taktické začít hodinu rovnou dlouhým výkladem, není dobré neustále pracovat ve skupinách nebo každou hodinu začínat brainstormingem. Každá metoda má své silné i slabé stránky, navíc je třeba přemýšlet nad tím, jaká metoda práce je vhodná pro danou třídu, konkrétního studenta, učitele a probírané téma. Chcete-li být dobrým učitelem, musíte si zkrátka osvojit více metod, jinak budete pro studenty příliš předvídatelní a tím pádem méně zajímaví. Nebojte se je překvapit!

Když plánujete hodinu a přemýšlíte, jakou metodu použít, hledejte odpověď na následující otázky:

- Co chcete své studenty naučit?
- S jak velkou skupinou pracujete? Vedete výběrový seminář o 10 lidech nebo máte celou třídu?
- Jaký je věk vašich studentů? Připravujete hodinu pro terciány nebo studenty maturitního ročníku?
- Jaké máte k dispozici pomůcky a jaké budete potřebovat? Je ve třídě k dispozici projektor? Máte přístup k internetu? Máte vůbec čím psát na tabuli? Budete potřebovat připravit pracovní listy?
- Jak je metoda časově náročná na přípravu? Stihnete vše připravit do příští hodiny?
- Jak je metoda náročná na realizaci? Kolik času v hodině máte vymezeno na danou látku?
- Co je cílem metody? Uvést do tématu? Zopakovat předchozí znalosti? Probrat rychle větší kvantum látky?
- Jaké jsou výhody metody? A jaké jsou naopak její nevýhody?
- Jak vám metoda zapadne do celé hodiny? Jak naváže na předchozí část hodiny? Jaká metoda jí předchází? Jaká bude následovat?
- Dokážete metodu dobře použít? Máte s ní zkušenosti, nebo ji zkoušíte poprvé?
- Nepoužíváte tuto metodu příliš často? Není naopak pro studenty úplně nová (tj. musíte počítat s delším časem na vysvětlení)?

Pokud už se rozhodnete danou metodu použít, nepoužívejte ji polovičatě. Vysvětlíte studentům, co po nich budete chtít, a pak trvejte na zadaných instrukcích. Jinak nepoznáte, jestli zvolená metoda s danou třídou může fungovat, nebo ne. I pokud se vámi vybraná metoda nesetká s pří-

²³ Tento princip je známý také z tzv. sokratické metody. S její pomocí např. jeden učitel matematiky ukázal, že lze naučit studenty něco i jen tím, že se jich pouze ptáte. Nevěříte? Podívejte se na The Socratic Method: Teaching by Asking Instead of by Telling [online] (cit. 29. 2. 2013) dostupné na: http://www.garlikov.com/Soc_Meth.html.

liš velkým úspěchem, ještě to nemusí znamenat, že jste někde udělali chybu nebo že se jedná o špatnou metodu. Studenti jednoduše nemusí být na daný způsob výuky zvyklí. Nebo se může jednat o třídu, na kterou zvolená metoda prostě nefunguje. Pokud učíte dvě paralelní třídy, může se vám stát, že v jedné třídě stejná hodina proběhne naprosto senzačně, zatímco v druhé sklídí úspěch spíše skromnější (nebo dokonce žádný).

Protože během své praxe budete vyučovat převážně právo, nebojte se v hodinách co nejvíce využívat samotného platného práva – právních předpisů, příkladů ze života, konkrétních soudních rozhodnutí. Můžete nechat studenty pracovat s textem zákonů nebo s nimi vyzkoušet moot court! Možná to pro ně bude úplně první soud, kterého se zúčastní...

3.4.1 Brainstorming

Brainstorming je známá a široce užívaná interaktivní metoda vhodná především na začátek hodiny nebo jako úvod do nového tématu. Tato metoda podporuje představivost a kreativitu, pomáhá nalézt nová řešení a také vzbudit zájem studentů o danou problematiku. Úkolem studentů je vymyslet co nejvíce řešení/pojmů/nápadů na téma/otázku, které učitel zadá. Smyslem brainstormingu je nenásilnou formou zapojit co nejvíce studentů, každý má možnost se projevit, i když není třeba na hodinu dvakrát připravený.

Během brainstormingu by měla proběhnout opravdová *myšlenková bouře*, během které je důležité se soustředit především na kvantitu nápadů, nikoli na jejich kvalitu. Dobré je do ní zapojit pokud možno všechny studenty.

Postup:

- 1. Vymýšlejte.** První fáze je fáze, ve které má dojít ke zmíněné bouři. Učitel položí otázku, předešle problém či zadá úkol a studenti se snaží vymyslet co nejvíce řešení a odpovědi. V této fázi by nikdo neměl nápady hodnotit, posuzovat nebo kritizovat, nejde v ní o kvalitu, ale o kvantitu nápadů a podnětů (platí zde pravidlo, že čím více, tím lépe). Vaší rolí je nápady podporovat a vyvolávat ve studentech potřebu vymýšlet další možná řešení. Smyslem této části je vymyslet další odpovědi, ne obhajovat a rozvíjet ty, které už zazněly. Ideální je, když zadání učitel napíše na tabuli a veškeré odpovědi alespoň heslovitě zaznamenává. Pokud možno tedy všechny nápady zaznamenejte, ale v této fázi je ještě neuspořádávejte, pište je prostě tak, jak vám zrovna přijdou pod ruku. Pokud by se studenti nechtěli zapojit, jak je budete motivovat?
- 2. Třídte.** Když už máme dostatek různých nápadů, je potřeba je utřídit. Nejdříve tedy učitel (sám nebo s pomocí studentů) vybere kritéria, podle kterých se budou nápady hodnotit, a následně dojde na samotné hodnocení. Ideálně by žádný z pojmů či nápadů, které zazněly, neměl zůstat bez komentáře či bez zařazení. Je lepší říci: „*Tomuto se věnovat nebudeme, i když to vzdáleně s naším tématem jistě souvisí, nicméně je to záležitost spadající spíše do hodin dějepisu,*“ než nechat pojem zcela bez povšimnutí. Nápady utřídte, spojte ty, které spolu souvisí, vyzdvihněte návaznosti na předchozí hodiny či témata a případně i ta, která teprve budete probírat. Zmínil-li někdo pojem, který není všem známý, je třeba ho vysvětlit (jistěže to nemusíte dělat vy).

Poznámky:

- Brainstorming dokáže energizovat a motivovat – ale musíte do něj i vy jít s energií.
- V první fázi je zakázáno jakékoli hodnocení. Nepřipusťte kritiku.
- Lepší je studenty nevyvolávat, ať mluví ti, kteří chtějí něco říct. Vyvolávejte je pouze v případě, pokud se studenti nechtějí vyjadřovat sami od sebe, nebo chcete-li vybídnout i studenty, kteří se doposud nezapojili.
- Zapojte co nejvíce studentů. Motivujte studenty k tomu, aby se vyjadřovali – povzbuzujte je a chvalte.

- Je dobré si připravit návodné otázky, které položíte v situaci, kdy studenti nebudou přicházet se svými nápady.
- Žádná z myšlenek by neměla zůstat bez komentáře či zařazení, aby studenti neztratili motivaci se příště opět vyjádřit.
- Někteří mají tendenci brainstorming nadužívat. Je to mocná metoda, ale nezačínajte s ním úplně každou hodinu.

3.4.2 Práce ve dvojicích

Nespornou výhodou této metody je, že při práci ve dvojici se může zapojit opravdu každý. Dvojice mohou být sestaveny na jednu krátkou aktivitu nebo na dlouhodobější úkol. Práci ve dvojicích můžete zařadit prakticky do každé hodiny, ale dejte pozor na to, abyste po studentech vždy požadovali nějaký hmatatelný výstup – napsat pět argumentů, vymyslet tři příklady, najít tři představitele... Studenti tak budou motivovanější a po ukončení práce ve dvojicích bude jasné, zda splnili vaše zadání.

Postup:

1. **Rozdělte studenty do dvojic.** Může jít o zcela základní dělení podle zasedacího pořádku, můžete však třeba říci: „*Najděte si někoho, s kým jste ve dvojici ještě nebyli.*“ Jistě dokážete vymyslet alespoň deset různých způsobů, jak studenty rozdělit. Je dobré nepoužívat stále stejný.
2. **Zadejte úkol.** Ujistěte se, že studenti zadání rozumí (zpravidla nestačí, že se tak tváří, nebo že řeknou, že zadání rozumí; nechte ho někoho stručně zopakovat). Snažte se, aby vaše pokyny byly zcela srozumitelné a pochopitelné. Vymezte studentům adekvátní čas, který na práci mají, a stanovte, jaký má jejich práce mít výstup. Je dobré během práce ve dvojicích zkontrolovat, že studenti opravdu řeší zadaný úkol – třeba tím, že skupiny postupně obejdete.
3. **Zhodnoťte řešení.**

Poznámky:

- Stanovte vhodný čas na řešení úkolu a tříďte ho při zadávání úkolu sdělte. Chvilí před koncem studenty upozorněte na to, že bude čas končit.
- Zajistěte, aby studenti opravdu pracovali na zadaném úkolu a nebrali čas vyhrazený na práci ve dvojicích jen jako čas, kdy si mohou povídat, o čem se jim líbí.

3.4.3 Práce v malých skupinách

Práce ve skupinách rozvíjí u studentů schopnost spolupráce, učí je hledat kompromis, komunikovat a argumentovat. Přestože to na první pohled nemusí být tak zjevné, z hlediska fungování skupiny je velký rozdíl, zda se jedná o práci ve dvojici, nebo ve skupině. Obojí je dobré vyzkoušet. Práce se spolužáky pro studenty obecně bývá vítaným zpestřením, ale je třeba pohlídat, aby opravdu plnili vaše zadání.

Postup:

1. **Rozdělte všechny studenty do stejně velkých skupin.** Ideální počet studentů na skupinu je 3-5, u větších skupin by se těžko dostal ke slovu každý. Čím méně času na práci ve skupinách bude, tím menší skupiny je vhodné tvořit. Můžete studenty rozdělit náhodně (rozpočítání, rozlosování) nebo můžete rozdělení dopředu promyslet. V takovém případě se nebojte dát dohromady výborné, průměrné i slabší studenty.
2. **Zadejte úkol.** Může být pro každou skupinu odlišný nebo mohou všechny skupiny pracovat na stejném zadání a poté porovnat řešení, ke kterým dospěly. Určete přesný čas, který skupiny mají na vyřešení úkolu – podpořte tím motivaci studentů na úkolu pracovat. Vaší rolí v této fázi nemusí být skupinám do jejich práce zasahovat nebo je dokonce řídit. Dění

spíš pozorujte a zasahujte pouze v případě potíží. Dobré je nicméně monitorovat, jak skupiny pracují.

- 3. Zkontrolujte řešení.** Je důležité, aby práce ve skupinkách měla nějaký výstup, studenti tak budou i propříště vědět, že nešlo o zbytečnou práci, a nepřijdou zbytečně o motivaci spolupracovat. Není nutné ohodnotit řešení každé skupiny před celou třídou zvlášť, ale všechny skupinky by si měly uvědomit, co je výstupem jejich práce. Můžete například zaznamenat řešení všech skupin na tabuli, nebo nechat zaznít dvě a ostatní jejich výstupy jen doplnit.

Poznámky:

- Každý člen skupiny by měl mít šanci (a pokud možno i snahu) se projevit.
- Učitel práci skupiny neřídí, pouze usnadňuje. Pozorujte práci jednotlivých skupin, ale nezasahujte do ní, pokud to není nezbytně nutné.
- Důležitý je výsledek práce skupiny, který nemá zapadnout.
- Skupina by neměla mít více než 5 členů.
- Pokud skupina nefunguje, zkuste nejprve zjistit důvod. Rozpuštění skupiny je až krajní řešení.
- Důležité je i správné prostorové uspořádání. Všichni členové skupiny by se měli vzájemně vidět a dobře slyšet, usnadní to jejich komunikaci.
- Zadávejte instrukce dostatečně jasným způsobem.
- Stanovte vhodný čas, který studentům na řešení úkolu dáte.
- Některé skupiny vyřeší zadání rychleji. Připravte pro ně dodatečný úkol (můžete například mírně obměnit zadání a vyzvat je, aby promysleli novou situaci).
- Někteří studenti si mohou při práci ve skupině zvyknout na to, že budou pasivní a přenechají řešení na těch aktivnějších. Můžete tomu čelit například tím, že přidělíte každému studentovi jedinečnou roli, kterou za něj nemůže zastat nikdo jiný.
- Počítejte s hlučnějším prostředím ve třídě.

3.4.4 Řeka

Obměnou práce ve skupinkách může být řeka, která spočívá v tom, že skupiny, které pracují na stejném zadání, vypracovaný úkol porovnají se skupinou jinou (tj. ze dvou řek se stane jedna). Úkolem nově vzniklé, větší skupiny je pak nejen porovnat výsledky své práce, ale také vypracovat ještě lepší verzi řešení. Tento postup můžete poté ještě jednou zopakovat. Teprve poté dojde k prezentaci výsledků přede všemi.

Postup:

- 1. Rozdělte studenty do skupin.** Ve skupině by nemělo být více než 5 členů.
- 2. Zadejte úkol.** Jednotlivé skupiny ve stanoveném čase úkol vypracují.
- 3. Spojte vždy dvě skupiny do jedné.** Nově vzniklá skupina porovná výsledky, ke kterým dospěly obě předešlé skupiny, a vypracuje společné řešení. Můžete úkol pro novou skupinu i drobně obměnit – např. v prvním kole studenti mohou vybírat 5 nejlepších pojmů/řešení/nápadů a v druhém z nich vybrat jen 3. Tento postup můžete ještě jednou zopakovat.
- 4. Nechte skupiny prezentovat výsledky své práce.** Všechny skupiny by měly dostat prostor seznámit se svým řešením ostatní spolužáky.

Poznámky:

- Skupiny spojte maximálně dvakrát, dále by už studenti spíš ztráceli motivaci.
- Úvodní skupiny by neměly být větší než 5 studentů, výsledné by neměly být větší než 15 studentů.

- O spojování skupinek informujte studenty až těsně před tím, než k němu dojde. Neoslabíte tak jejich motivaci v prvním kole.
- Každé kolo může trvat přibližně 3-7 minut a čas také zabere závěrečná prezentace, vyhradte si tedy při plánování hodiny dostatek času.

3.4.5 Diskuse

Studenti vesměs diskutují rádi – alespoň někteří. V diskusi mají možnost formulovat své názory, vymýšlet argumenty pro svá tvrzení a učit se kritickému myšlení. Velmi podstatná je role moderátora, který diskusi řídí (zpravidla půjde o učitele). Snažte se zapojit co nejvíce studentů, aby se mohli projevit i ti, kteří přirozeně nepatří k nejprůbojnějším. Deset tipů, jak dobře vést diskusi, najdete v části Desatera.

Můžete zařadit diskusi velmi formální, s jasnými pravidly a časovými limity, nebo se studenty debatovat jen vcelku neformálně. Každopádně vám diskuse umožňuje poznat názory studentů a zjistit rozsah jejich znalostí. Diskusi můžete proložit hlasováním o daném tématu, což vám umožní zapojit celou třídu, i když diskutovat bude jen pár lidí.

Postup:

1. **Zadejte téma.** Výběr tématu je zásadní. Může být kontroverzní, aktuální nebo historické, ale mělo by se dotýkat hodnot a postojů studentů, protože pak budou cítit potřebu se do diskuse zapojit.
2. **Diskutujte.** Plánujete-li diskusi, připravte si předem okruhy, kterých se chcete dotknout, a ujasněte si, k čemu vlastně chcete dospět. Jasný cíl diskuse je pro její náležitý průběh důležitější, než se na první pohled zdá. Nebojte se připravit si přímo plán diskuse – témata, kterých se chcete dotknout, dotazy, které položíte – tímto způsobem se připravují i moderátoři televizních diskusí, proč byste tedy nemohli vy? Zejména je dobré tento postup zvolit v situaci, kdy s moderováním diskusí nemáte velké zkušenosti. Vybízejte studenty, aby se vyjadřovali zřetelně a nahlas, pokud někdo vyjádří myšlenku, nebojte se ji parafrázovat.
3. **Rekapitulujte.** Shrňte přínos diskuse. Zrekapitulujte nejdůležitější a nejzajímavější názory, které zazněly. Shrnutí na závěr je zvláště důležité v případech, kdy se diskuse strhne směrem, který jste původně neplánovali, případně kdy byla tak živelná či rozbíhavá, že se v ní mnozí studenti ztratili. Jak se říká, „konec dobrý, všechno dobré“, takže pokud bude mít diskuse dobré shrnutí, studenti z ní odejdou s daleko lepším pocitem, že se něco dozvěděli.

Poznámky:

- Diskuse může být časově velmi náročnou záležitostí – čas hlídejte a nenechte diskusi rozbřednout. Vyhradte si na diskusi dostatečný čas.
- Ne každá třída je zvyklá diskutovat, diskuse může být proto zprvu rozpačitá. Připravte si otázky, kterými se pokusíte studenty do diskuse zapojit.
- Zejména pokud nejsou studenti zvyklí diskutovat, zdůrazněte, že každý argument může být přínosný. Zmírníte tím jejich nervozitu.
- Povzbuzujte – a to jak chválou, tak i neverbálně (pokývání hlavou, úsměv).
- Zkuste zapojit co nejvíce studentů.
- Dejte pozor, aby během diskuse nedošlo k osobním výpadům nebo střetům mezi studenty. Má docházet ke střetu názorů, nikoli lidí.
- Nezapomeňte na závěrečné zhodnocení a zopakování hlavních bodů, ke kterým jste dospěli. Diskuse musí mít nějaký výsledek. Můžete nechat studenty si seznam hlavních bodů písemně poznamenat.

- Vždy mluví jen jeden (a dostatečně nahlas)! Pokud nebudete toto pravidlo vynucovat, těžko zažijete dobrou diskusi.
- Zopakujte srozumitelněji zajímavou myšlenku studenta, který se nevyjádřil příliš jasně, aby na něho mohli ostatní reagovat.
- Pozorně naslouchejte, co studenti říkají.
- Bývá lepší svůj vlastní názor na diskutované téma sdělit spíše až na konci diskuse, nebo alespoň v její druhé polovině. Jinak hrozí, že studenti ztratí ochotu diskutovat, nebo že budou víc obhajovat názor váš než svůj.

3.4.6 Modelové situace

Namísto složitějšího vysvětlování, jaká jsou práva zaměstnance a zaměstnavatele při sjednávání pracovní smlouvy, je možné danou situaci ve třídě prostě „přehrát“. Situaci studentům můžete vylíčit pouze slovně, pokud ovšem máte víc času, je určitě lepší ji přímo sehrát (resp. nechat ji sehrát vybranými studenty). Stejně tak výstupy studentů mohou být jak ve slovech, tak v malých scénkách (tj. namísto toho, že uvedou, na co se nesmí zaměstnavatel při pohovoru s budoucím zaměstnancem zeptat, sehrají pracovní pohovor s tím, že v něm třikrát poruší znění zákona).²⁴

Může se jednat o úvod do tématu, oživení výkladu nebo procvičení probírané látky. Každopádně platí, že necháte-li studenty řešit modelové situace, velmi pravděpodobně v nich vzbudíte větší zájem o danou problematiku, umožníte jim procvičit si vedle znalostí i dovednosti a nabídnete jim možnost lépe se vcítit do role, kterou představují (tj. např. pochopit zájmy zaměstnavatele).

Postup:

1. **Seznamte studenty se situací.** Poskytněte studentům potřebná fakta týkající se zvolené situace. Příběh může vyprávět učitel, studenti si ho mohou přečíst nebo lze například pustit reportáž ze zpráv.
2. **Zadejte úkol.** Řekněte studentům, co po nich požadujete, co si mají promyslet či připravit a kolik na to mají času.
3. **Studenti si chystají své role.** Každý student hledá argumenty pro svoji roli, přemýšlí o celé situaci z pohledu své role (ať už té, která mu je bližší, nebo té, která mu byla přidělena – záleží na zadání). Jednotlivé role můžete studentům také rozdat na kartičkách.
4. **Konfrontace stanovisek.** Studenti porovnávají stanoviska svých postav s představiteli dalších rolí. Nejprve ve skupinách, poté ale učitel může vybrat několik studentů, kteří své argumenty či svoji scénku představí ostatním.
5. **Diskuse.** Je dobré o tom, co studenti předvedli, s nimi diskutovat. Co si při přehrávání uvědomili, co je zaujalo, co je překvapilo?

Poznámky:

- Zajímavé může být, necháte-li studenty obhajovat takové stanovisko, které ve skutečnosti nezastávají. Současně je třeba na konci dát v diskusi studentům prostor se vyjádřit nikoli podle rolí, které zastávali, ale podle jejich osobního názoru.

3.4.7 Metody využívající pohyb studentů

Všichni víme, že učení může být pěkná nuda. Řada studentů se ovšem nudí nikoli proto, že by je daný předmět nebavil, ale že je nebaví celý den sedět na jednom místě. Tyto studenty si můžete získat tím, že do hodin zařadíte nějaký pohyb – ať už vstání, přecházení z místa na místo, zvedání rukou nebo sehrání krátké scénky. Studenty tím donutíte nejen přemýšlet, ale dáte jim i možnost se protáhnout a aktivizovat.

²⁴ Viz materiály v závěru skript.

Postup:

1. **Vysvětlete pravidla.** Vysvětlete studentům, jaké je zadání, co bude jejich úkolem, co se od nich očekává.
2. **Úkol uskutečňte.** Úkoly můžete zadat nejrůznější. Nejjednodušší je zvedání rukou v případě, že se studenti s tvrzením ztotožňují, složitější na realizaci jsou takové úkoly, při kterých se studenti musí přemísťovat z místa na místo. Příkladem může být názorová úsečka, kdy se studenti musí umístit na pomyslnou úsečku, jejíž jeden konec představuje úplný souhlas (např. s legalizací marihuany), zatímco druhý konec představuje naprostý nesouhlas, podle toho, jaký je jejich názor na dané téma. Je také možné nechat studenty vyměňovat si místa ve třídě nebo sehrávat krátké scénky. Poté je dobré o splnění úkolu diskutovat.
3. **Zhodnoťte činnost.** Stručně shrňte, co si studenti mohli během plnění úkolů uvědomit, popř. o čem jste diskutovali.

Poznámky:

- Počítejte s větší hlučností ve třídě.
- Mějte na paměti bezpečnost studentů. Pokud zadáte úkol typu „*co nejrychleji se přesuňte k tabuli*“, je dobré si předtím uvědomit, kolik lavic a židlí stojí studentům v cestě.

3.4.8 Výklad

Výklad patří mezi tradiční metody výuky, dost možná se jedná o metodu vůbec nejtradičnější. Proto také nejrůznější alternativní přístupy k výuce právě metodu výkladu kritizují. Mají pravdu, že výklad často neoprávněně výuce dominuje, že ho mnozí učitelé volí proto, že jsou na něj zvyklí a je pro ně relativně lehký na přípravu, a že zejména někteří studenti se jeho pomocí téměř nic nenaučí, navíc o učení ztrácejí zájem. Na druhou stranu je třeba uznat, že úplně tuto metodu zatratit není na místě: udělíte-li pokyny k aktivitě nebo děláte úvod do tématu, může být dost těžké předat stejné sdělení srozumitelně a jednoduše i pomocí jiné metody. Na rozdíl od pojednání v knihách můžete svůj výklad ve třídě přizpůsobit úrovni dané třídy, nepotřebujete příliš pomůcek a v porovnání s hodinami, které zahrnují kombinaci různých metod výuky, vás příprava výkladové hodiny zpravidla stojí méně času. Každopádně je dobré mít na paměti, že studenti jsou právní laici, kteří nebudou rozumět vašemu odbornému právníckému jazyku. Počítejte s tím, že pojmy, které se vám zdají jako samozřejmé, budou jim připadat podobně nejasné jako vám chemické názvosloví.

Když už výklad do svých hodin zařadíte, zde je pár tipů, jak ho učinit pro studenty zajímavější:

1. **Výklad potřebuje jasnou strukturu.** Váš výklad by měl mít, jak se říká, hlavu a patu. Na začátku je dobré zmínit, co všechno vyložíte, poté to vyložit a na konci ukázat, že jste to opravdu udělali. Ideální je na zvolenou strukturu upozorňovat i během výkladu – studenti se budou lépe orientovat a vy alespoň nezapomenete, co jste chtěli probrat.
2. **Prokládejte výklad otázkami.** Nebojte se předělit svůj výklad otázkou do publika. Může se jednat o otázku rétorickou, na kterou ani odpověď neočekáváte, nebo otázku skutečnou. Studenty tím motivujete, aby vás poslouchali, navíc jim umožňujete usměrnit výklad a dáváte jim možnost zeptat se na to, co z vašeho výkladu pro ně dosud nebylo srozumitelné.
3. **Uvádějte příklady ze života.** Pro studenty bude probíraná látka o to zajímavější, čím větší budou vidět její souvislost s každodenním životem.
4. **Opakujte.** Nebojte se zopakovat nejdůležitější body a termíny, které zazněly, a také naznačit, kde navazujete na předchozí učivo. Souvislosti jsou při učení samozřejmě nesmírně důležité.
5. **Nevykládejte příliš dlouho.** Jste-li skvělý přednášející, vydrží vás studenti napjatě poslouchat celou hodinu. Je ovšem dobré vůči sobě být zdravě podezíravý a nemyslet si, že od první hodiny budete přednášející hvězdou. I výborní přednášející se ke svým velkým výkonům

museli dopracovat. Prokládejte proto svůj výklad nejen příklady, ale i různými aktivitami (některé nápady najdete v další části).

Další tipy na to, jak správně vést svoji prezentaci, najdete v části věnované prezentačním dovednostem a v desaterech.

3.4.9 Domácí úkol a jeho následná kontrola v hodině

Na hodinu se nemusíte připravovat pouze vy, část přípravy můžete přesunout na studenty. Na výsledky jejich domácí práce pak můžete v další hodině navázat.

Postup:

- 1. Zadejte domácí úkol.** Pečlivě vysvětlete studentům, co po nich požadujete a co bude náplní jejich domácí práce. Zadání volte především s ohledem na to, co vypracování domácího úkolu studentům přinese a jakým způsobem budete s vypracovaným úkolem dále pracovat.
- 2. Studenti doma úkol vypracují.** Aby studentům nechyběla motivace úkol vypracovat, je třeba ho nějakým způsobem ohodnotit – ať už negativně okomentovat nevypracovaný úkol, nebo pozitivně ocenit dobrou domácí práci. Stanovte si jasná pravidla.
- 3. Domácí úkol v další hodině.** Jak už bylo řečeno, není dobré zadaný domácí úkol nijak nekontrolovat – zmenšujete tím do budoucna studentům motivaci brát zadanou domácí práci vážně. Můžete úkol jen rychle zkontrolovat (namátkově pár studentů, zběžně zrakem prolétnout úkoly všech studentů, kteří je předtím vyloží na lavice...) nebo na základě úkolu můžete zadat práci ve dvojicích či nechat náhodně vybrané studenty prezentovat výsledek své práce před třídou.

Poznámky:

- Vyberte vhodné zadání domácího úkolu. Zadáte-li úkol příliš složitý a časově náročný, studenty spíš odradíte. Není tedy ideální zadat například ze dne na den četbu 30 stránkového soudního judikátu (to jistě neplatí, pokud jsou na takový postup studenti z předchozí výuky zvyklí).
- Zadejte úkol dostatečně přesně, aby studenti neztráceli příliš času luštěním toho, co se po nich vlastně chce. Vhodné je za domácí úkol zadat činnosti, na kterých mohou studenti pracovat samostatně. Čas při hodině je poté možné využít spíše pro aktivity, které samostatně doma studenti dělat nemohou.
- Počítejte i s tím, že ne vždy studenti domácí přípravu splní. Pro takový případ mějte připravený záložní plán hodiny, zvláště založíte-li svůj plán hodiny na přípravě studentů. Někdy je také vhodné předem určit, zda úkol budete známkovat, zda nesplnění úkolu znamená pětku či jak jinak naložíte s těmi, kteří úkol nepřinesou.

3.4.10 Hry a aktivity

Jsou hravější a méně hravé třídy, každopádně sem tam ocení nějakou tu hru či aktivitu téměř každá skupina studentů. Může se jednat o jednoduchý kvíz či křížovku nebo o dokonalé napodobeniny televizních show jako například *Kufi*, *AZ-Kvíz*, *Riskuj* či *Chcete být milionářem*. Existuje nezměrné množství alternativ. Velkou výhodou her a aktivit je, že studenty velmi intenzivně zapojí do výuky a pomohou jim zapomenout na to, že se něco učí.

Může se jednat o aktivity, ve kterých studenti soutěží sami za sebe, nebo mohou být ve skupinách. Pomocí her a aktivit můžete uvádět novou látku, předělovat probíhající výklad i opakovat již probrané téma. Počítejte s tím, že zejména starší studenti mohou být – alespoň na začátku – ze zadání aktivit rozpačití (ať už opravdu, nebo jen navenek). Příklady některých aktivit najdete v další části.

Poznámky:

- Snažte se, aby aktivity nebyly samoúčelné, ale měly co největší přínos pro výuku.
- Pamatujte na to, že hry často zaberou více času, než kolik jste počítali.

- Počítejte s hlučnějším prostředím ve třídě.
- Buďte kreativní – vymýšlejte nové aktivity na dané téma.
- Motivujte studenty – můžete například slíbit malé jedničky nejlepšímu týmu.

3.4.11 Práce s pracovním listem

Pracovní list (handout) může vaši hodinu značně zatraktivnit, a to i pokud plánujete „jen“ vykládat. Studenti pomocí pracovních listů budou snadněji sledovat strukturu vaší hodiny, budou vědět, jaké informace již na handoutu mají a jaké si do něho mají doplnit, a ve výsledku by se měli lépe vyznat nejen ve vaší hodině, ale i v probíraném tématu. Pokud pracovní list neobsahuje všechny informace, které v hodině zazní (což by spíš neměl), dáte tím studentům jasně najevo, že nemohou zůstat jen pasivní. Ideální je mít připravený handout pro celou hodinu, nebo alespoň její větší část, lze ho ovšem použít i jen pro dílčí aktivity.

Na pracovním listu mohou být pojmy (ke kterým si studenti doplní příslušné definice), tabulky (které studenti budou vyplňovat), přiřazovací cvičení (nejrůznější spojovačky, zařazování např. trestných činů pod jednotlivé hlavy dle trestního zákoníku), volný prostor (do kterého si studenti vlastními slovy zapíšou to podstatné, co k dané části tématu zaznělo) nebo například konkrétní důležité paragrafy či ukázky textu (se kterými se dá dále pracovat a které tak studenti mají přímo před sebou). Vše záleží na tématu hodiny a charakteru jednotlivých aktivit a cvičení, které připravíte.

Pracovní listy by měly mít zřetelnou strukturu i grafickou úpravu, pokud je zařazujete pravidelně, studenti navíc ocení i to, že budete zachovávat podobný styl (písmo, nadpisy, strukturu). I když zjistíte, že připravit dobrý handout je vlastně docela dost práce, zpravidla se vyplatí. S dobrým pracovním listem se učí o poznání lépe než bez něj (nebo s hadnoutem špatným).

Postup:

1. **Zadejte úkol.** Než pracovní listy rozdáte, pečlivě studentům vysvětlíte, co bude jejich úkolem, jak očekáváte, že s handouty budou pracovat.
2. **Rozdejte handouty.** Každý ze studentů by měl mít vlastní kopii pracovního listu, zejména pokud si do něj má něco zapisovat.
3. **Pracujte s handoutem.**
4. **Vyplněný handout nechte studentům.** I v případě, že byste chtěli výsledek zadané práce zkontrolovat, opravený handout studentům poté vraťte.

Poznámky:

- Základní pravidlo při práci (nejen) s pracovními listy, ale veškerými tištěnými materiály, zní: „*Nejdřív zadat, potom rozdat*“. Má-li se v hodině opravdu díť to, co jste zamýšleli, musíte studentům dobře vysvětlit, jak mají s pracovními listy pracovat, které části se budete věnovat... Pokud jim rozdáte materiály dřív, než sdělíte pokyny, příliš poslouchat vás již nebudou (a to i tehdy, když se tak budou tvářit). Ve výsledku pak buď nebudou vědět, co dělat, nebo budete instrukce mnohokrát opakovat.
- Práce s handouty vnáší do hodiny interaktivní prvky a mívá proto větší úspěch než pouhý výklad.
- Připravit dobrý handout bývá časově docela náročné. Zvláště má-li mít i dobrou grafickou podobu a neobsahovat žádné překlepy. Počítejte s tím (ale nedejte se od přípravy pracovních listů odradit).
- Pokud studentům handout na jedné hodině rozdáte a automaticky očekáváte, že si ho přinesou na další hodinu, budete nejspíš zklamaní. A to i tehdy, když na to na předchozí hodině upozorníte (to budete možná zklamaní i o něco víc). Čtvrtina až polovina handout prostě mít nebude. Buďte i na tuto variantu připraveni (mějte k dispozici záložní počet handoutů, nechte studenty pracovat ve dvojicích...).

- Je dobré vložit na handouty čísla stran a očíslovat také jednotlivé úkoly, texty atd. Předvedete tak tomu, že polovina třídy bude pracovat na jiném cvičení.

3.4.12 Práce s kartičkami

Kartičky můžete využít k široké škále aktivit. Studenti mohou kartičky přiřazovat, rozdělovat do kategorií nebo chronologicky řadit. Mohou pracovat samostatně, ve dvojicích, ale i ve skupinkách. Každopádně jsou nuceni k tomu, aby aktivně přemýšleli, což by mělo napomoci i tomu, že si toho zapamatují víc, než jen kdyby poslouchali nebo četli text.

Postup:

1. **Zadejte úkol.** Vysvětlete studentům, co bude jejich úkolem, kolik na něj budou mít času a zda budou pracovat samostatně či ve dvojicích/skupinkách.
2. **Rozdejte kartičky.** Mějte připravený dostatečný počet sad kartiček.
3. **Studenti pracují na úkolu.** Můžete studenty obcházet a zjišťovat, jak si vedou, každopádně byste měli kontrolovat čas (podle situace můžete samozřejmě čas ještě přidat).
4. **Projděte společně řešení.** Studenti si tak ověří správné řešení toho, co předem sami museli vymyslet. Vhodné je, aby si studenti poté řešení poznamenali, případně jim ho můžete nako-pírované rozdat. Studenti se tak k němu můžou později sami v klidu vrátit.

Poznámky:

- Práce s kartičkami může být velmi interaktivní a můžete s jejich pomocí ozvláštnit i jinak ne příliš záživné téma.
- Příprava kartiček může být časově velmi náročná, zvláště pokud potřebujete sadu kartiček pro každého studenta.
- Hodina může být hlučnější, zvláště pokud studenti pracují ve dvojicích/skupinách.

3.4.13 Práce s videem/písničkou

Protože technická vybavenost škol nezadržitelně roste, dost pravděpodobně i ve vaší třídě bude možné zařadit do hodiny písničku nebo krátké video. Nejen že tím svoji hodinu oživíte, ale můžete tak ukázat studentům autentické materiály, jejichž působivost byste jen těžko popisovali. Podobně tak můžete dohledat řadu dobrých videí, která vám pomohou rozproudit diskusi, udělají za vás historický úvod nebo probíranou látku dobře shrnou. Přímo ideální pro výuku práva jsou písničky „zpívajícího právníka“ JUDr. Ivo Jahelky.

Postup:

1. **Vyberte vhodné video/písničku.** Při volbě dbejte na několik kritérií – čas, téma a smysl použití videa/písničky. Video by nemělo být delší než 5 minut, bohatě však stačí i 1–2 minuty. Studenti by měli bez velkých problémů pochopit, proč jste zařadili právě dané video/písničku (pokud nezařazujete materiál právě proto, aby hledali souvislost s probíraným tématem a např. odhadli téma hodiny).
2. **Video/písničku stručně uveďte.** Řekněte, jaký materiál jste zvolili, proč pouštíte video/písničku a na co se mají studenti soustředit – zda na něco konkrétního, celkové téma, osud jedné postavy, právní termíny... Video/písničku samozřejmě můžete pustit vícekrát, přičemž první přehrání slouží jen jako obecné seznámení a konkrétní úkol zadáte až před druhým přehráním (např. něco stručně zaznamenat, doplnit pracovní list).
3. **Přehrání videa/písničky.** Je potřeba zvolit vhodnou hlasitost a zajistit, aby v případě videa na něj studenti dobře viděli (zatáhnout žaluzie apod.)
4. **Navazte vhodnou aktivitou.** Video/písnička mají široké užití – můžete klást otázky, rozdat pracovní list, diskutovat...

Poznámky:

- Předem se ujistěte, že máte k dispozici třídu s funkční technikou. Není nic horšího, než když začnete před celou třídou řešit potíže s technikou.
- I když technika dobře funguje, je dobré si ji připravit ještě před hodinou, abyste tím pak v hodině neztráceli čas.
- Nevýhodou této aktivity může být, že při samotném sledování videa/písničky mohou studenti takřkajíc vypnout. Je proto dobré pro ně přichystat navazující úkoly či aktivity.

3.4.14 Práce s právními předpisy

V rámci Street Law se mají studenti naučit mj. také přestat se bát práva. Proto je na místě ve výuce často využívat platné právo. Pracujte přímo s právními předpisy, ať studenti vidí, jak vypadají, jak je možné jim ne/rozumět a kde je mohou sami najít.

Můžete nechat studenty vyhledávat v právních předpisech odpovědi na položené otázky, porovnávat různou právní úpravu nebo dohledávat právní oporu pro konkrétní případ. Studenti se tím mají také seznámit se strukturou typického právního předpisu.

Postup:

- 1. Poskytněte studentům příslušnou právní úpravu.** Vybraná ustanovení (ano, vybírejte, smyslem práce s právními předpisy není středoškolské studenty zahltit paragrafy) můžete vytisknout a rozdat na pracovním listu, některé předpisy (například Ústavu ČR) mívají některé školy k dispozici – zeptejte se učitele, u kterého budete na praxi. Můžete využít i moderní techniky a buď promítat vybraná ustanovení přes projektor, nebo jít s celou třídou do počítačové místnosti. Pokud možno ukažte studentům, kde a jak najdou aktuální právní úpravu na internetu.
- 2. Pracujte s právní úpravou.** Můžete nechat studenty odpovídat na otázky, ale také pro ně třeba připravit jednoduchou klauzuru.

Poznámky:

- Studenti nejsou právníci, volte ze začátku tedy právní úpravu spíše základnější, ne příliš složitou nebo dlouhou.
- Pokud studentům dáváte celý zákon, napište na tabuli, na které paragrafy se mají zaměřit a kde mají odpovědi hledat. Při práci je obcházejte a kontrolujte, zda nelistují na jiném místě.
- Zajistěte, aby všichni studenti na text zákona dobře viděli. Jedno „Úzetko“ na celou třídu určitě nestačí.

3.4.15 Moot court

Moot court neboli simulované soudní jednání je jednou z vůbec nejzajímavějších metod, pomocí které můžete svým studentům ukázat, jak právo funguje v praxi. Základem je, že o tom, co se u soudů děje a jak se posuzují právní případy, nejen mluvíte, ale soudní jednání prostě zorganizujete. Může se jednat o soudní jednání, které bude do značné míry kopírovat to, co můžeme vidět ve skutečných soudních místnostech. Můžete ale také do hodiny zařadit jen jednoduchý moot court, který se celý (včetně přípravy) odehraje během dvaceti minut. Mnoho studentů práv pro své středoškoláky zorganizovalo na závěr své praxe soudní jednání se vším všudy, zpravidla v soudní místnosti v budově Právnické fakulty UK.

Zvolený případ může být vymyšlený, můžete se inspirovat současnými mediálními kauzami nebo soud založit na případu z každodenního života (např. reklamace zboží, nájem bytu, pracovní pohovor). Zde je několik tipů, jak si s moot courty poradit.

Jak na moot courty aneb pár rád pro ty, kteří chystají moot court pro středoškolské studenty

1. Obecně se osvědčuje dát spíš **jasnější a podrobnější instrukce** než příliš spoléhat na vynalézavost a nápaditost studentů. Ne, že by byli úplně bez fantazie a nápadů, ale příliš volného prostoru ve výsledku často vede k tomu, že se jednání rozpadá (tj. např. strany přináší stále nové a nové skutečnosti, které pak není už čas u soudu prokázat, svědci jsou příliš invenční a hladký průběh soudu rozkládají...) nebo zadrhává proto, že svědci naopak nevědí, co říkat. Osvědčují se spíš jasnější než mlhavější mantinely.
2. **Každý student by měl mít nějakou roli.** Vedle klasických právnických rolí (soudci, žalovaní/obžalovaní, právní zástupci, státní zástupci), svědků a znalců mohou studenti představovat fotografa a novináře (je dobré, když ze soudu vznikne zpráva – pro školní časopis, opravdové noviny nebo na stránky školy). Je možné si půjčit i kameru a celý soud nahrát. Poměrně nenáročná a přitom dost vděčná role může být justiční stráž.
3. **Svědci by měli dostat rámcový popis toho, co viděli, slyšeli či prožili**, jaký je jejich vztah k účastníkům řízení atd. Musí mít pochopitelně jistý prostor pro to, aby do role vnesli také něco vlastního, ale nemělo by jim být dovoleno si vše vymyslet. Naopak, budou-li mít vytyčené jasné mantinely a základní skutečnosti, mohou svoji roli dobře sehrát a přitom pomoci případ osvětlit. Můžete jim tedy jejich roli vymezit tím, že dostanou pár základních skutečností, které znají (co viděli, co udělali atd.) a případně i pár vlastností (pocitivost, krátká paměť, úsečnost, dívá se do země, kulhá atd.) a typické oblečení, na základě toho se budou držet v mezích a přitom budou moct být i kreativní.
4. Je dobré zavést **časové limity** – např. 10 minut na výslech jednoho svědka, popř. umožnit každé straně vždy položit jen omezený počet dotazů (např. 3). Upozorněte studenty, že takto to u soudu ve skutečnosti není, ale že byste jinak jednání nestihli celé.
5. Cílem moot courtu není nechat celé jednání pokud možno bez přerušení proběhnout od začátku do konce, ale umožnit studentům se co nejvíc dozvědět o tom, jak vypadá skutečné soudní jednání. **Nebojte se proto do jednání zasahovat, radit** (i třeba šeptem) jednotlivým stranám, přerušovat jednání, komentovat to, co se právě děje, zabraňovat tomu, aby se dělo něco, co se u soudu dít nemá, popohánět soudce, je-li to třeba, atd. **Budte spíš průvodcem soudním jednáním než nestranným pozorovatelem.**
6. Aby při jednání dostaly prostor pokud možno všechny strany, je dobré postupně **upozaďovat soudce, zejména předsedu senátu.** V českém soudním systému (na rozdíl třeba od USA) má soudce poměrně dominantní roli a advokáti se ke slovu tolik nedostanou (tj. například svědky často vyslýchá jen soudce). Můžete proto vyzvat soudce, ať výslech přenechá někomu jinému (a současně říct, jak by to bylo v praxi).
7. Je dobré si jednotlivé **týmy studentů rozdělit**, tj. jeden student PF má na starosti soudce, druhý prvního účastníka, třetí druhého účastníka.
8. Stěžejní **důkazy** vložte už **do zadání jednotlivých rolí** (tj. např. účtenky, výpisy z účtů atd. – ať už v nich studenti nemohou být příliš invenční, pokud to ovšem není váš záměr).
9. **Alespoň jednu školní hodinu** před soudním jednáním je třeba **věnovat přípravě procesu**, projít s jednotlivými skupinami studentů jejich role, zodpovědět jejich otázky, sdělit jim základní instrukce.
10. Před samotným soudem je dobré projít ve stručnosti s každou skupinou studentů (soudci, účastníci atd.) základní skutečnosti a pravidla, ať je mají čerstvě v paměti.

11. Poučte studenty o tom, **jaké otázky** a proč **je zakázáno** při jednání **pokládat**.
12. Upozorněte studenty na **oblečení, které si mají vzít**. Hraje-li někdo postarší paní či důchodce, měl by tak i vypadat a také se podle toho chovat!
13. Soudci musí dostat **jasný harmonogram jednání** a fráze (formulace), kterými jednání zahájí, poučí svědky, uvedou rozsudek atd. Inspiraci najdete na konci těchto skript.
14. I když jednotlivou roli sdílí několik studentů (je více soudců, obhájců, státních zástupců atd.), studenti by si měli **úkoly rozdělit** – tj. například soudci by se při vedení výslechu měli střídat.
15. Můžete zapojit i moderní komunikační prostředky – třeba na **Google Docs** udělat složku, do které budou mít všichni studenti přístup a kam jim nahrajete potřebné materiály.
16. Pokud budete chtít **využít soudní místnost, která je na právnické fakultě**, dejte vědět vyučujícímu a on vám ji zarezervuje.
17. Pokud budete chtít, můžete si od fakulty půjčit i projektor nebo videokameru se stativem. Stačí se zeptat vyučujícího.
18. Je-li to možné a dovoluje-li to povaha případu, je zajímavé těsně před začátkem soudu nechat několik studentů **schrát scénku**, ve které se rámcově ukáže, co se stalo (tj. např. krádež v obchodě, jízda na černo, úplatkářství).
19. Máte-li možnost, jděte se se studenty nejdříve podívat na **opravdové soudní jednání**.
20. Více informací o simulovaném soudním jednání, včetně **ukázky případů**, najdete v závěru těchto skript.
21. V soudní místnosti můžete vyvěsit poučení pro účastníky vstupující do jednací síně a studentům pustit i stejnojmennou písničku od JUDr. Jahelky.

3.4.16 Otázky na závěr části věnované metodám výuky

Které metody je dobré použít na začátek hodiny? Proč?

Kterými metodami je dobré hodinu zakončit? Proč?

Které metody je dobré použít pro opakování? Proč?

Které metody už dobře znáte (ať už z vlastní učitelské zkušenosti, nebo od vašich učitelů)?

Které metody chcete během své praxe určitě použít?

Které metody vám připadají málo časově náročné na přípravu?

3.5 Aktivity

Street Law vychází z přesvědčení, že studenti nemají být při učení jen pasivními příjemci informací, protože takové učení je jen málo efektivní. Efektivita výuky naopak roste úměrně s aktivitou studentů, jak dokládá i tzv. Kolbův cyklus učení, který najdete v části věnované poznatkům z psychologie. Opravdu přínosná je pro studenty výuka teprve v okamžiku, kdy vytváří situace, ve kterých jsou studenti nuceni své nově nabyté znalosti promyslet, diskutovat o nich a aplikovat je v praxi. Dobrý učitel proto umí látku nejen vysvětlit, ale navíc zapojuje studenty do interaktivní výuky, při které si mohou nově nabyté vědomosti a dovednosti procvičit v praxi a při které mohou vyjádřit své osobní názory. Chová se tak tedy přesně v duchu toho, co svého času zformuloval už Konfucius: „*Co slyším, to zapomenu. Co vidím, si pamatuji. Co si vyzkouším, tomu rozumím.*“

Nebojte se proto zařazovat do svých hodin různé metody práce a aktivity. Jsou sice časově náročnější jak na domácí přípravu, tak v průběhu hodiny, vaši studenti je nicméně ocení. Zařazování nejruznějších aktivit zpestřuje jinak stereotypní výuku a pozitivně se projeví na motivaci studentů. V této části uvedeme 15 aktivit, které si můžete během učitelské praxe sami vyzkoušet. Aktivity jsou z části převzaty a upraveny z publikací uvedených na konci této kapitoly (můžete v nich hledat další aktivity), částečně vychází i z portfolií studentů Právnické fakulty UK, kteří absolvovali praxi na středních školách v minulých letech. Vybral je a popsal absolvent Street Law Jiří Prouza. Můžete samozřejmě vymýšlet i své vlastní aktivity, kreativě se meze nekladou!

3.5.1 5 slov (čtyřlístek)

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 2-10 minut

Fáze hodiny: závěr

Pomůcky: papír a psací potřeby

Čas na přípravu: 2 minuty

Obecný popis: Učitel vyzve studenty, aby během 2 až 3 minut napsali na papír pět slov (resp. pojmů) vztahujících se k odučené látce, které: 1) pro ně byly nové; 2) považují za nejdůležitější; 3) potřebují ještě vysvětlit. Papírky zůstanou studentům a učitel s nimi nijak dál nemusí pracovat. Může ovšem požádat několik studentů, aby přečetli své odpovědi nahlas, a okomentovat je (a případně připustit i komentář ostatních studentů). Učitel také může papíry od studentů vybrat a vrátit je studentům až příští hodinu. Aktivitu můžete upravit do podoby zvané „čtyřlístek“, kdy studenti doprostřed napíší hlavní pojem (například téma hodiny) a do okolních lístků napíší: 1) tři přídavná jména, kterými se pojem vyznačuje; 2) tři slovesa, která ho charakterizují; 3) stručnou definici pojmu; 4) synonymum, kterým lze původní pojem nahradit.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita poslouží učiteli i studentům jako rychlá zpětná vazba (učitel zjistí, co se studenti během hodiny naučili, nebo naopak co jim ještě není jasné).
- Pokud učitel lístečky vybere, může s jejich pomocí dobře naplánovat další hodinu.
- Pokud si studenti napíší slova do sešitu, slouží jim jako malé shrnutí probrané látky.

Na co si dát pozor?

- Může se stát, že studenti nebudou spolupracovat a jejich lístky zůstanou nepopsané. Motivaci studentů zvýšíte tím, že je upozorníte na to, že si jejich odpovědi vyberete, nebo tím, že někteří přečtou své odpovědi ostatním. Případně můžete během práce studenty rychle obejít.

3.5.2 Aktuality

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: články z novin a internetových zdrojů, ale není nutné je vytisknout

Čas na přípravu: 10-60 minut (postačí pravidelně sledovat aktuální dění v dané oblasti)

Obecný popis: Učitel v závěru hodiny požádá studenty, aby si na příští hodinu připravili výtah z aktuálního článku v novinách či časopisu, případně z jiného zdroje (reportáž v televizi nebo rádiu, soudní rozhodnutí), který souvisí s probíraným tématem. Články si studenti mohou přinést s sebou.

Téma, jehož se mají aktuality týkat, lze buď rozšířit na celý obor (např. právo) anebo ho můžete omezit pouze na určitou oblast, které se budete při výuce věnovat (např. trestní právo). Je dobré, aby učitel studenty předem nasměroval na relevantní zdroje. V úvodu následující hodiny učitel vyzve s ohledem na velikost skupiny každého studenta nebo pouze dobrovolníky, aby stručně prezentovali svoji aktualitu. Studenti rovněž mohou být rozděleni do skupin, kdy nejprve debatují o svých aktualitách mezi sebou v jednotlivých skupinách a poté vyberou nejzajímavější aktuální událost, kterou zástupci skupin představí před celou třídou. Učitel následně aktuality okomentuje, propojí s pozdějším výkladem nebo učiní předmětem diskuse.

Proč aktivitu použít?

- Studenti se budou učební látce věnovat ještě předtím, než se začne probírat, což by mělo posílit jejich motivaci ke studiu.
- Aktivita vede studenty ke sledování aktuálního vývoje, což ke společenskovedním oborům nutně patří.
- Aktuality umožňují probírat teorii na konkrétních příkladech.

Na co si dát pozor?

- Studenti nemusí vědět, kde mají aktuální informace k danému tématu hledat. Naveďte je na kvalitní a dostupné zdroje, ze kterých mohou čerpat.
- Nelze jednoznačně zjistit, kdo se domácí přípravě věnoval a kdo ji naopak zcela zanedbal.
- Doplňující komentáře k aktualitám mohou rozpoutat diskusi, která naruší plán hodiny.

3.5.3 Aréna pro a proti

Velikost skupiny: do 40 studentů

Časová náročnost: 15-30 minut

Fáze hodiny: kdykoli

Pomůcky: kontroverzní výrok, připravené argumenty pro a proti

Čas na přípravu: 30 minut

Obecný popis: Učitel vymyslí kontroverzní tvrzení týkající se probíraného tématu (např. *Eutanazie by měla být v ČR povolena. Prezident ČR by měl být volen v přímé volbě. Právo prezidenta ČR udělovat amnestie by mělo být zrušeno.*) anebo příklad, který nemá jednoznačné řešení (např. *Petr byl vážně zraněn při autonehodě. Nyní je v umělém spánku a při životě jej udržují jen lékařské přístroje. Existuje malá naděje, že se ještě probudí. V Petrových osobních věcech bylo objeveno jeho prohlášení, ve kterém žádá, aby byl v případě klinické smrti odpojen od přístrojů. Uběhly dva měsíce od autonehody, když ošetřující lékař s ohledem na Petrův stav a jeho prohlášení rozhodl, aby přístroje byly odpojeny. Rodiče s lékařovým rozhodnutím nesouhlasí. Jaký postup je správný? Své argumenty zdůvodněte s odkazem na příslušná ustanovení relevantních právních předpisů.*). Učitel si pro sebe připraví nejvýznamnější argumenty pro a proti tvrzení, resp. možná řešení příkladu. Studenti nejprve diskutují o výroku

ve dvojici (cca 5 minut), přičemž jeden z nich bude daný výrok obhajovat a druhý mu bude oponovat. Poté se původní dvojice spojí s další dvojicí studentů do čtyřčlenné skupiny, ve které během 5 minut porovnají své dosavadní argumenty. Čtveřice se následně rozhodne, který postoj zaujme jako celek, a připraví si tři argumenty, které považuje za nejdůležitější. Ty pak prezentuje mluvčí skupiny před celou třídou. Nemělo by se stát, že všechny skupiny budou zastávat stejný postoj, proto učitel musí zvolit dostatečně kontroverzní téma, které nabízí prostor pro diskusi. Může následovat otevřená debata celé třídy, kterou učitel ukončí závěrečným shrnutím podstatných argumentů pro i proti tvrzení. Pokud již nezbyvá čas na diskusi, nechá učitel studenty alespoň hlasovat o tom, k jakému názoru by se osobně přiklonili.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita rozvíjí argumentační schopnosti studentů. Nutí studenty formulovat a odůvodňovat své názory.
- Všichni studenti se aktivně zapojí do výuky. Studenti raději diskutují o svých názorech, než poslouchají přednášku. V menších skupinách snáze promluví i stydlivější studenti.

Na co si dát pozor?

- Nelze kontrolovat všechny skupiny studentů, zda skutečně diskutují o zadaném tématu (byť na závěr musí prezentovat výstupy své skupiny). Je možné dát skupinám za úkol své argumenty napsat nebo dopředu určit, kdo bude výsledky práce prezentovat.
- Studenti se při debatě mohou začít překřikovat. Můžete je dopředu upozornit, aby nebyli příliš hluční. V závěrečné debatě potom udělujte slovo jen tomu, kdo se dopředu přihlásí.
- Pečlivě vyberte tvrzení, o kterém budou studenti diskutovat. Mělo by být dostatečně kontroverzní a přitom známé, aby o něm studenti i bez předchozí přípravy mohli diskutovat. Raději nevolte téma, které by pro studenty mohlo být příliš osobní.

3.5.4 Básnička

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: závěr

Pomůcky: papír a psací potřeby

Čas na přípravu: 5 minut

Obecný popis: Studenti se pokusí (sami, ve dvojici nebo malých skupinách) vytvořit krátkou báseň, která bude obsahovat určité slovo (příp. slova) týkající se probíraného tématu. Učitel může sám vybrat a poté zadat třídě jeden pojem (např. zákon) nebo ponechá studentům možnost, aby si jej zvolili sami (např. z pojmů, které označují prameny práva, nebo z toho, co bylo danou hodinou probráno). Postačí čtyři až osm veršů, ale může jich být samozřejmě více, pokud studenti hýjí tvořivostí. Po uběhnutí času stanoveného pro vytvoření básně (cca 5 minut) učitel vyzve některé studenty, aby své verše přednesli. Zbylé básničky může učitel posbírat a ty nejpovedenější ocenit na začátku příští hodiny.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita hodinu odlehčí a přitom umožní studentům ukázat svoji kreativitu. Navíc může vtáhnout do hodiny i studenty, kteří jinak nejsou příliš aktivní a o daný obor nejeví velký zájem.
- Studentské básničky mohou být překvapivě nápadité a vtipné a pomoci studentům si použité pojmy zopakovat a zapamatovat.

Na co si dát pozor?

- Někteří studenti nebudou mít tuto aktivitu rádi, musíte se připravit na odpor.

- Studenti se mohou stydět prezentovat svoji tvorbu před třídou. V tomto případě je lepší, když básně zůstanou anonymní a učitel přečte nahlas pouze náhodně vybrané. Může si také básně přečíst sám a pochválit nejzdařilejší verše v následující hodině.

3.5.5 Extrémy

Velikost skupiny: do 30 studentů

Časová náročnost: 10-20 minut

Fáze hodiny: kdykoli (v úvodu pomůže odhalit výchozí názory studentů, při opakování aktivity lze zjistit změny v postojích studentů)

Pomůcky: dostatečný prostor ve třídě

Čas na přípravu: 20 minut

Obecný popis: Učitel si na hodinu přichystá několik tvrzení souvisejících s probíraným tématem. Například pro úvodní hodinu do pracovního práva si může připravit tyto výroky:

- *Je správné, že zákon zakazuje práce dětí mladších 15 let?*
- *Věková hranice pro odchod do důchodu by se měla zvyšovat.*
- *Diskriminace uchazečů o zaměstnání na základě věku nebo pohlaví je někdy nezbytná.*

Na prostoru o velikosti třídy, po kterém je možné se volně pohybovat, vyznačí na jedné straně učitel extrém č. 1 a oproti němu extrém č. 2 (tj. například stěna u dveří a proti tomu stěna s okny). Poté vyučující (nebo i student) řekne jedno tvrzení s tím, že určí, že extrém č. 1 je „plně s tímto tvrzením souhlasím“ a extrém č. 2 představuje hodnotu „vůbec s tímto tvrzením nesouhlasím“. Úkolem všech studentů i učitele je zaujmout polohu mezi oběma extrémy, která pokud možno co nejpřesněji odpovídá jejich názoru. Mají využít celý prostor mezi oběma extrémy, na prostředku stojí ti, kteří jsou i názorově mezi. Účastníci se neporovnávají jen absolutně, tj. mezi oběma extrémy, ale i relativně, tj. mezi sebou, a to zejména, pokud se více znají. Platí-li tedy někdo ve skupině za zastávce práv zaměstnanců, zřejmě mírní zastávci práv zaměstnanců i jejich odpůrci budou zaujímat svoji pozici i s ohledem na to, kde stojí on.

Je vhodné začít s otázkami jednoduššími (např. „Kdo studuje na této škole rád?“, „Kdo by rád vystudoval VŠ“ atd.) a teprve pak se dostat k otázkám náročnějším. Je dobré také oznámit, že pokud by někdo opravdu nevěděl, jak odpovědět (nebo odpovědět nechtěl), jednoduše se na jednu otázku postaví mimo prostor, ve kterém se hraje. Je taktéž na místě být opatrný při otázkách, které mohou být příliš osobní (např. „Kdo se již někdy stal obětí trestného činu?“), aby se aktivita nezvrtila. Otázky v první řadě klade učitel (ten jimi také sleduje téma hodiny), ale je dobré dát prostor i studentům.²⁵ Učitel pomocí této aktivity zmapuje názory svých studentů a může velmi snadno celou aktivitu převést do diskuse (např. tím, že se studentů bude ptát na zdůvodnění toho, proč stojí tam, kde stojí). Může to pro něj být vstupní informace o tom, co vlastně jeho studenti o tématu vědí, aby tomu mohl přizpůsobit další výklad/průběh hodiny. Tato aktivita může vhodným způsobem otevřít diskusi i mezi samotnými studenty. Je dobré, když studenti i učitel občas odůvodní některý ze svých názorů. Učitel také může poté, co několik studentů vysvětlí svůj postoj, vyzvat studenty, aby se přesunuli, pokud se jejich názor mírně proměnil.

Proč aktivitu použít?

- V této aktivitě vyjadřují své názory všichni studenti současně. Navíc se porovnávají navzájem a sledují, jak jejich názory odpovídají ostatním spolužákům.
- Učitel rychle získá přehled o názorech a znalostech studentů, ať už na začátku nebo na konci hodiny (může také sledovat, nakolik se během hodiny postoje studentů proměnily). Aktivita výborně otevírá diskusi, protože je dobře vidět, kdo zastává jaký názor. Učiteli proto stačí jen vyzvat několik studentů, aby svůj názor podepřeli argumenty.

²⁵ Tato aktivita je převzata od psychologa Eduarda Bakaláře, z jeho publikace Psychohry.

- Aktivitu lze uplatnit pro prakticky jakékoli téma.

Na co si dát pozor?

- Je třeba vytvořit prostor, ve kterém se studenti budou moci volně pohybovat, a nebude hrozit, že se zraní. Zpravidla bude třeba přemístit lavice, což může vytvořit značný hluk. Požádejte studenty, aby přípravu prostoru provedli v tichosti nebo o přestávce před hodinou.
- Začněte raději jednoduššími neproblematickými výroky (např. *Právní úprava pracovněprávních vztahů je nezbytná*) a přiměřeně zvyšujte jejich náročnost (např. *Právo zaměstnavatele dát výpověď zaměstnanci by mělo být rozšířeno, aby se pracovní trh stal flexibilnějším*).
- Vyvarujte se osobních tvrzení, které mohou být pro studenty nepříjemné (např. *Mám bezprostřední zkušenost se sexuálními harašením na pracovišti*).

3.5.6 Křížovka, osmisměrka

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: opakování na úvod nebo závěr hodiny

Pomůcky: papíry s křížovkou či osmisměrkou

Čas na přípravu: křížovka 30-45 minut, osmisměrka 10 minut

Obecný popis: Učitel vybere důležité pojmy z probrané látky, případně je vymyslí ve spolupráci se studenty prostřednictvím brainstormingu. Z těchto slov vypracuje na příští hodinu křížovku s tajenkou (nápoředy může tvořit pomocí stručné definice pojmů, nadřazené kategorie pro hledané slovo, synonyma či antonyma, příkladu apod.). Křížovku mohou studenti vypracovávat individuálně či ve dvojici, ve škole nebo doma.

Vyhotovení osmisměrky je snadnější. Dokonce existují programy, s jejichž pomocí ji vytvoříte během několika minut (např.: <http://www.puzzle-maker.com>). Pokud studenti pojmy obsažené v osmisměrce ještě neznají nebo jsou obtížné, můžete pro ně zpracovat nápoředu – vedle osmisměrky vypíšete slova, která mají hledat. Písmena, která v osmisměrce po nalezení všech slov zůstanou, tvoří tajenku.

Nejrychlejší či všichni úspěšní řešitelé mohou být oceněni. Při kontrole správného řešení může učitel jednotlivé termíny dále okomentovat, případně po studentech požadovat, aby je sami vysvětlili.

Proč aktivitu použít?

- Opakování formou křížovky či osmisměrky bude studenty určitě motivovat.

Na co si dát pozor?

- Příprava křížovky je poměrně náročná.
- Není snadné určit adekvátní obtížnost pojmů.

Ukázka osmisměrky, která seznámí studenty s prameny práva v České republice (zhotovila ji Michaela Hermanová)

P	Z	Á	K	O	N	R	A	É	ústava
M	Í	A	V	A	T	S	Ú	N	lzps
Í	N	E	N	A	L	Y	P	N	ústavní
N	D	R	Á	V	Z	V	V	O	zákon
E	O	N	A	U	P	Y	V	K	mezinárodní
Ř	R	A	Č	O	S	H	Ú	Á	smlouva
T	Á	Ř	N	L	E	L	S	Z	zákon
A	N	Í	O	M	S	Á	T	K	zákonné
P	I	Z	K	S	É	Š	A	R	opatření
O	Z	E	Á	E	P	K	V	U	vyhláška
B	E	N	Z	L	I	A	N	C	nařízení
E	M	Í					Í		

Tajenka: Prameny práva v ČR²⁶

3.5.7 Kufř

Velikost skupiny: do 30 studentů, 2 až 6 skupin (podle počtu studentů)

Časová náročnost: 10-15 minut

Fáze hodiny: na začátku jako opakování z minulé hodiny; na závěr hodiny za účelem zjištění toho, co si studenti z hodiny zapamatovali

Pomůcky: lístky se slovy nebo tabule

Čas na přípravu: 20-30 minut

Obecný popis: Tato soutěžní hra, při které se soutěžící snaží uhodnout různá slova, je převzata ze stejnojmenného televizního pořadu.²⁷ Třída se rozdělí do skupin po třech až šesti studentech. Každá skupina si zvolí jednoho člena, jehož úkolem bude přijít na soutěžní slova. Zbylá část skupiny mu napovídá, nesmí však použít slova, která mají stejný kořen jako hádané slovo. Učitel ukazuje lístky s pojmy nebo je píše na tabuli tak, aby je hádající člen skupiny neviděl. Vítězem se stává skupina, která během daného časového limitu uhodne nejvíce slov.

Proč aktivitu použít?

- Hra podporuje zájem studentů tím, že je nechává soutěžit.
- Studenti si opakují látku zábavnou formou.

Na co si dát pozor?

- Je třeba rozhodnout, zda bude soutěžit vždy jen jedna skupina a ostatní ji budou sledovat (pak ale zůstávají víceméně pasivní), nebo zda bude soutěžit několik skupin paralelně. V takovém případě všechny skupiny hádají pojem najednou a bod získá ten tým, jehož hádající člen vykřikl slovo jako první.
- Může se stát, že se do vysvětlování pojmů budou aktivně zapojovat pouze někteří jedinci (zpravidla ti nejschopnější). Můžete stanovit, že každý pojem musí vysvětlovat někdo jiný.

²⁶ Jednotlivá slova z dvouslovných názvů jsou v osmisměrce zvlášť.

²⁷ Více o pořadu například: <http://www.csfd.cz/film/250792-kufri/>.

- Může se stát, že učitel neodhadne obtížnost hádaných pojmů. Proto je dobré je vymýšlet na předchozí hodině s pomocí studentů.

3.5.8 Poznejte téma hodiny

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: papíry s vytištěnými obrázky do dvojic nebo obrázky promítané na plátno

Čas na přípravu: 10 minut

Obecný popis: V případě, že studentům neprozradíte dopředu podrobný plán hodin, můžete je v úvodu hodiny vybídnout k tomu, aby hlavní nebo i dílčí téma hodiny objevili sami. Do dvojic rozdáte papíry s vytištěnými obrázky (resp. jedním obrázkem), které souvisí s probíranou látkou. Například při zahajovací hodině trestního práva použijete obrázky, které znázorňují jednotlivé fáze trestního řízení – vyšetřování, řízení před soudem, výkon trestu. Studenti dostanou 2 až 3 minuty na rozmyšlenou a poté dobrovolníci prezentují své názory na to, jaké bude téma dnešní hodiny. Pokud máte možnost promítat obrázky na plátno, postupujte od těch složitějších k jednodušším. Ptejte se studentů také na odůvodnění toho, proč si myslí, že se hodina bude věnovat právě tomu, co navrhuje.

Proč aktivitu použít?

- Účelem aktivity je podnítit zájem studentů o látku, kterou budou zanedlouho probírat.
- Jedná se o jednoduchou a časově nenáročnou aktivitu.

Na co si dát pozor?

- Studenti mohou vymýšlet vtipné návrhy a nesnažit se téma hodiny objevit.
- Není jednoduché vybrat vhodné obrázky, aby studenti na jedné straně neodhalili téma příliš brzy a na stranu druhou téma vůbec rozpoznali.

3.5.9 Opakované hlasování

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-20 minut podle toho, do jaké míry se diskutuje o postojích studentů

Fáze hodiny: prolíná se celým průběhem hodiny

Pomůcky: tabule nebo plátno na zapisování výsledků hlasování

Čas na přípravu: 15 minut

Obecný popis: V úvodu hodiny učitel položí studentům jednu nebo více otázek vztahujících se k probíranému tématu. Studentům předloží možné odpovědi, ze kterých si každý zvolí jednu. Při výuce o Evropské unii si můžete připravit například tyto otázky a odpovědi:

Jakým směrem by se měl ubírat proces integrace EU v budoucnosti?

Odpovědi:

- 1) *Integrace by se měla nadále prohlubovat a rozšiřovat.*
- 2) *Proces by se měl vrátit zpět pouze k ekonomické integraci.*
- 3) *Integrace by se měla zastavit na současném stavu.*

Učitel přečte otázku a nabízené odpovědi. Studenti zvednutím ruky hlasují pro jednu z nabízených možností. Po sečtení odpovědí se výsledky hlasování zapíše na tabuli. Vybrané studenty učitel požádá, aby zdůvodnili, proč si zvolili zrovna takovou odpověď. Dále učitel pokračuje v hodině výkladem nebo jinými aktivitami. Po nějaké době opakuje učitel během hodiny stejné

hlasování ještě jednou nebo dvakrát a pozoruje, zda studenti pod vlivem nových informací změnili své názory nebo zachovávají ty původní. Výsledky hlasování vždy učitel zaznamená na tabuli, aby byl vidět případný názorový posun. Postupně se může učitel dotazovat na zdůvodnění odpovědí především těch studentů, kteří své stanovisko změnili. Celá aktivita může přejít v diskusi o tématu, na které se anketní otázka zaměřuje.

Proč aktivitu použít?

- Položení otázky v úvodu hodiny studenty navnadí na výuku. Její opakování pomáhá udržet pozornost studentů.
- Jednoduchá a časově nenáročná aktivita, která upoutá pozornost studentů během výkladu.
- Opakované hlasování umožňuje zjistit, zda a jak ovlivňuje výuka názory studentů.

Na co si dát pozor?

- Někteří studenti se zdrží hlasování (což je možné zakázat). Je dobré zeptat se jich na důvod, protože to nemusí být z neochoty se zapojit, ale protože mají na celou problematiku ještě jiný názor.
- Při veřejném hlasování se studenti navzájem ovlivňují, což může zkreslit jejich skutečné postoje a zejména pak zmenšit jejich ochotu přiznat, že se jejich názor během hodiny proměnil. Mohou proto hlasovat tak, že před hlasováním zavrou oči a jen učitel uvidí jejich odpovědi.

3.5.10 Pexeso

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10-15 minut

Fáze hodiny: na začátku jako opakování z minulé hodiny; na konci jako ověření toho, co si studenti zapamatovali

Pomůcky: papírové kartičky na pexeso

Čas na přípravu: 30-60 minut

Obecný popis: Učitel vyrobí papírové kartičky, na které napíše pojmy, názvy, jména apod. týkající se vyučované látky. Počet těchto kartiček odpovídá polovině celkového počtu studentů ve třídě. Na další kartičky učitel napíše stručné definice pojmů nebo jejich příklady anebo jiná další napojení na tyto pojmy. Ke každé kartičce z první skupiny tedy patří jedna kartička z druhé skupiny. Učitel smíchá všechny karty dohromady a každému studentovi rozdá jednu. Vysvětlí studentům, že někteří drží v ruce pojem a někteří jeho definici či příklad. Poté vyzve všechny studenty, aby ke své kartičce vyhledali jinou, která bude s tou jejich korespondovat. Studenti tak vytvoří dvojice a sednou si k sobě. Obsah karet prozatím nikomu dalšímu neprozrazují. Kontrolu odpovídajících dvojic lze totiž provést tak, že jednotlivé dvojice prozkouší své kolegy. Jeden z dvojice přečte nahlas definici nebo příklad pojmu a ostatní studenti se snaží na tento pojem přijít.

Proč aktivitu použít?

- Jedná se o jednoduchou a zábavnou opakovací aktivitu.
- Při kontrole správných výsledků mohou studenti zkoušet své spolužáky.

Na co si dát pozor?

- Domácí příprava učitele může být časově náročná.
- Hledání dvojic může ve třídě způsobit větší hluk.

3.5.11 Jahelka to vysvětlí lépe

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10-20 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: písnička a přehrávač, pracovní listy

Čas na přípravu: 45 min

Obecný popis:

I když jsme tradičně zvyklí nacházet právo v knihách a komentářích a podle nich ho také vyučovat, existuje celá řada zdrojů, které nám mohou značně ušetřit práci a se kterými budou i studenti pracovat o poznání raději. Jedním z nich jsou písničky, konkrétně např. písničky „zpívajícího právníka“ JUDr. Ivo Jahelky, v současnosti vcelku jednoduše dostupné i na serveru YouTube. Ne všechny pochopitelně vykládají právní materii natolik použitelným způsobem, aby je stačilo bez většího úvodu v hodinách jednoduše jen pustit a poté okomentovat. Písnička s názvem *Poučení pro* účastníky vstupující do jednací síně ovšem taková je – JUDr. Jahelka v ní de facto slovo od slova přezpívá poučení, které bývá vyvěšeno na vstupech do soudních místností. Během pěti minut a dobře zapamatovatelným způsobem.

Písničku lze jednoduše pustit nebo nejprve studentům položit několik otázek, případně přichystat jednoduchý pracovní list, do kterého budou např. doplňovat chybějící slova, psát definice, charakterizovat to, co slyšeli. Určitě je to bude bavit daleko víc, než kdyby vyplňovali jen „suchý“ text zákona. Je možné z ní například vynechat všechna označení stran s tím, že to bude úkol pro studenty. Také můžete studenty vyzvat, aby vymysleli název písničky nebo vypsali co nejvíce pravidel obsažených v jejím textu.

Proč aktivitu použít?

- Poslech písničky představuje vhodný způsob uvedení nového tématu.
- Použití neobvyklých zdrojů zpestřuje výuku práva, a proto s nimi studenti rádi pracují.
- Zhudebněné texty se zpravidla dobře pamatují.

Na co si dát pozor?

- Nemusí být jednoduché najít vhodnou písničku, nějaký čas spotřebuje také příprava pracovního listu.
- Je nutné zajistit přehrávač, který umožní dobrý poslech.

3.5.12 Reklama

Velikost skupiny: do 30 studentů, skupiny po 4 až 6 studentech, max. 5 skupin

Časová náročnost: 20 minut

Fáze hodiny: na začátku hodiny jako opakování látky z minulé hodiny anebo jako uvedení nového tématu a zjištění znalostí a postojů studentů; na závěr hodiny jako opakování probrané látky

Pomůcky: vhodný prostor ve třídě; při natáčení videí – kamera a technika umožňující promítání ve třídě

Čas na přípravu: 10 minut

Obecný popis: Učitel rozdělí studenty do čtyřčlenných až šestičlenných týmů. Poté týmy vyzve, aby vymyslely reklamu, která bude trvat 30 až 60 vteřin. Učitel určí týmům, co má jejich reklama propagovat, případně je nechá vybrat z určitých možností. Například při hodině, kdy se probírají politické ideologie, bude první tým propagovat konzervatismus, druhý liberalismus, třetí socialismus, čtvrtý komunismus, pátý anarchismus. Jednotlivé týmy tedy obecně zastupují vybraný systém, hodnoty či názory, které prostřednictvím reklamy obhajují jako ty nejlepší. Je ovšem možná

varianta, že se všechny skupiny „snaží prodat“ totožnou věc či směr. Než týmy začnou pracovat, doplní učitel zadání o další pravidla, která považuje za důležité – např. reklama musí mít klíčový slogan, je dovolena srovnávací reklama, v reklamě musí účinkovat všichni členové týmu atd. Při nedostatku času mohou studenti jen vymyslet scénář reklamy, tj. představit její stěžejní body. Daleko lepší je ovšem nechat studenty reklamu přehrát jako krátkou scénku. Ocenění si jistě zaslouží všechny povedené reklamy. Zvláštní pochvalu pak může obdržet skupina, která byla na základě hlasování ostatních studentů vyhodnocena jako nejlepší. Pakliže by se učitel i studenti shodli na tom, že chtějí vyrobit propracovanější reklamy, může být tato aktivita zadána jako domácí úkol, kdy studenti předvedou scénku nebo pustí natočené video na začátku další hodiny.

Proč aktivitu použít?

- Jedná se o velmi zábavný a tvůrčí způsob procvičování znalostí.
- Studenti si vyzkouší kreativní práci v kolektivu. Učí se spolupracovat ve skupině.

Na co si dát pozor?

- Aktivita vyžaduje větší časový prostor, zejm. při natáčení videí (lze ji ovšem zadat za domácí úkol).
- Někteří studenti se nemusí do práce v kolektivu aktivně zapojit.

3.5.13 Riskuj

Velikost skupiny: do 30 studentů, 3 až 6 týmů po 3 až 6 členech

Časová náročnost: 10-25 minut (dle počtu studentů)

Fáze hodiny: na závěr hodiny jako opakování probraného tématu

Pomůcky: připravené otázky, plán kvízu

Čas na přípravu: 45-60 minut

Obecný popis: Tato aktivita vychází z televizní kvízové soutěže *Riskuj*. Jejím cílem je opakování probrané látky. Učitel přichystá čtyři až šest skupin otázek (např. otázky z ústavního práva, občanského práva, rodinného práva, obchodního práva a trestního práva), z nichž každá bude obsahovat minimálně čtyři soutěžní otázky, které budou ohodnoceny různými body podle obtížnosti (1 bod, 2 body, 3 body, 4 body). Je možné, aby otázky pro své soupeře připravili sami studenti, ale učitel by je měl alespoň zkontrolovat a případně upravit. Poté učitel rozdělí otázky do příslušných kategorií a hrací plán nakreslí na tabuli nebo promítne na plátno.

Studenti se rozdělí do soutěžních týmů se 3 až 6 členy. Je dobré sestavit vyrovnané týmy, aby soutěž byla napínavá a aby se žádný tým necítil předem poražený. Vybírat otázky je možné více způsoby. Jednou možností je, že úplně první otázku vybere náhodně určený tým a možnost odpovědět na ni získá ten tým, jehož členové se přihlásí jako první. Pokud bude jejich odpověď správná, pokračuje tento tým ve výběru otázek. Je-li odpověď prvně přihlášeného týmu špatná, dostanou možnost odpovědět ostatní týmy. Nevýhodou tohoto postupu je, že se do soutěže nejvíce zapojují nejrychlejší týmy. Tomu lze předcházet tím, že za špatné odpovědi obdrží týmy záporné body. Druhým způsobem může být pravidelné střídání jednotlivých týmů bez ohledu na rychlost a správnost odpovědí. Každého studenta lze navíc zapojit tím, že přednostně musí odpovědět na vybranou otázku jeden předem určený člen týmu a až pokud odpověď nezná, může se poradit s týmovými kolegy, přičemž přijde-li na správnou odpověď sám, získá pro tým dvojnásobný počet bodů.

Učitel v kvízovém plánu odškrtnává již položené otázky a zapisuje průběžné skóre týmů. Vítězem se pochopitelně stává ten tým, který nasbíral nejvíce bodů. V případě, že některé otázky činily studentům potíže, může se k nim učitel po skončení soutěže vrátit.

Proč aktivitu použít?

- Studenti si zábavnou formou zopakují probrané učivo.
- Soutěž zvyšuje motivaci studentů.
- Učitel během aktivity zjistí, co se studenti v minulých hodinách naučili a co jim naopak ještě není jasné.

Na co si dát pozor?

- Není snadné určit, které otázky jsou obtížnější a které jednodušší. Studenti se mohou domnívat, že vaše bodové ohodnocení neodpovídá náročnosti některých otázek.
- Při zodpovídání otázek se nemusí dostat na všechny studenty.
- Vytvoření vhodných otázek vyžaduje čas.

3.5.14 Seřadte, přiřadte

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: v úvodu jako průzkum studentských znalostí a zahřívací aktivita; na závěr jako zábavné opakování probrané látky

Pomůcky: papírové kartičky do každého týmu

Čas na přípravu: 20-45 minut

Obecný popis: Studenti vytvoří týmy po dvou až čtyřech studentech. Každý tým dostane předem připravené kartičky, které studenti budou spojovat do dvojic nebo které seřadí podle určité logické posloupnosti. Kartičky mohou obsahovat například názvy trestných činů a sazby odnětí svobody hrozící za jejich spáchání. Jednotlivé týmy se v tomto případě pokusí přiřadit k sobě trestné činy a odpovídající trestní sazby odnětí svobody. Úkolem také může být seřadit kartičky podle různých kritérií (chronologicky; tak, aby dávaly smysluplný příběh...). Kartičky mohou např. obsahovat hlavní mezníky evropské integrace a studenti dostanou za úkol, aby je seřadili podle toho, jak se udály. Učitel může studentům úkol ztížit tím, že mezi kartičky začlení i pojmy, které netvoří dvojici s žádnou jinou kartičkou.

Proč aktivitu použít?

- Soutěž zvyšuje motivaci studentů.
- Lze využít jako svižné opakování, které nezabere mnoho času.

Na co si dát pozor?

- Aktivita zvýší ve třídě hladinu hluku.
- Ocenění zpravidla získává jen první tým. Nezapomeňte ocenit i další studenty.

3.5.15 Simulace legislativního procesu

Velikost skupiny: 20-40 studentů

Časová náročnost: 30-45 minut

Fáze hodiny: hlavní část hodiny

Pomůcky: plátno nebo alespoň tabule, papír, psací potřeby

Čas na přípravu: 45 minut

Obecný popis: Studenti v rámci této aktivity představují jednotlivé aktéry, kteří se podílí na legislativním procesu (členy vlády, poslance, senátory, prezidenta). Aktivitě by měl předcházet výklad o způsobu tvorby zákonů v ČR (lze využít např. přehledné schéma z www.volny.cz/jiri).

payne/Legproc.htm, které studentům posléze poslouží jako orientační plán při simulaci legislativního procesu).

Učitel (sám či ve spolupráci se studenty) stanoví, co bude navrhovaný zákon upravovat – např. kouření tabákových výrobků na veřejně přístupných místech, placení poplatků za studium na VŠ nebo zvýšení poplatku za návštěvu lékaře ze současných 30 Kč na 50 Kč. Bude se jednat o vládní návrh, což je nejběžnější způsob uplatnění zákonodárné iniciativy. Poté učitel určí studentům jejich role a úkoly. Přítomné studenty rozdělí na poslance a senátory v poměru zhruba 2:1 (tj. z 30 přítomných studentů bude 20 poslanců a 10 senátorů). Započítají se i chybějící studenti jako nepřítomní poslanci, neboť budou mít význam při hlasování, které vyžaduje ke schválení absolutní většinu (např. hlasování o návrhu zákona vráceném do poslanecké sněmovny prezidentským vetem). Třída o 35 studentech, z nichž 5 na hodině chybí, tedy může vytvořit dolní komoru s 20 přítomnými a 5 nepřítomnými poslanci a horní komoru s 10 senátory (všichni přítomni). Dále učitel mezi studenty vybere 5 poslanců, kteří budou navíc zastávat funkci člena vlády. Těchto 5 členů vlády bude vymýšlet znění zákona. Ještě zbývá zvolit asi 5 poslanců, kteří vytvoří příslušný výbor poslanecké sněmovny, který připraví po prvním čtení návrhu stanovisko k tomuto zákonu. Učitel se ujme role prezidenta, protože hlava státu zasahuje do zákonodárného procesu až v jeho poslední fázi, a tudíž student v této pozici by se do aktivity příliš nezapojil.

Prvním úkolem studentů bude sepsat stručné a jednoduché znění zákona (max. o 3 až 5 paragrafech) včetně krátké důvodové zprávy (cca 5 vět). Studentům – poslancům bude předložen návrh, jenž vypracují studenti, kteří byli vybráni jako členové vlády. Ostatní studenti, rozdělení do skupin po 4 až 5 poslancích (resp. senátorech) však také mohou na znění zákona pracovat nebo o něm alespoň diskutovat, aby byli připraveni na jednání schůze.

Návrh zákona by mohl vypadat například takto:

§ 1

Kouření na veřejně přístupných místech se zakazuje.

§ 2

Veřejně přístupným místem se pro účely tohoto zákona rozumí zejména:

- a) prostory přístupné každému bez omezení, které slouží k obecnému užívání, a to bez ohledu na to, kdo je vlastníkem těchto prostorů;
- b) restaurační zařízení;
- c) pracoviště;
- d) vozidla veřejné dopravy.

§ 3

V případě, že provozovatel restauračního zařízení nebo zaměstnavatel zajistí oddělení kuřáckého prostoru od nekuřáckého, je v tomto kuřáckém prostoru kouření tabákových výrobků povoleno.

§ 4

Kdo zákaz uvedený v § 1 poruší, dopustí se přestupku, za který lze uložit pokutu až do výše 50.000 Kč.

§ 5

Zákon nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2014.

Důvodová zpráva:

Kouření tabákových výrobků způsobuje smrt a vážná onemocnění. Bylo prokázáno, že stejné negativní účinky má i vdechování tabákového kouře z okolního prostředí – tzv. pasivní kouření. Sociologické výzkumy ukázaly, že většina občanů ČR podporuje zavedení nekuřáckých restaurací a pracovišť. Jedi-

ným vhodným způsobem řešení problému pasivního kouření je přijetí zákona, který kouření tabákových výrobků na veřejných místech omezí. Přijetí tohoto zákona pozitivně ovlivní zdraví občanů ČR. Navržený zákon je v souladu s legislativou EU, nebude mít negativní ekologické dopady a neovlivní negativním způsobem generovou nerovnost.

Uvedený příklad vládního návrhu zákona ukazuje, jak může návrh vypadat, může se ovšem jednat i o daleko stručnější návrh. Smyslem není vytvořit precizní legislativní úpravu, ale zažít legislativní proces. Učitel proto také studentům se zpracováním návrhu zákona pomáhá, přičemž se věnuje především skupině reprezentující vládu, ovšem snaží se radit a diskutovat i s ostatními skupinami poslanců a senátorů.

Jakmile vláda navrhované znění zákona vypracuje, studenti dle pokynů učitele pokračují v jednotlivých fázích legislativního procesu. Ke snadnější orientaci jim poslouží již zmiňované schéma. Ideální by bylo, kdyby učitel společně se studenty, kteří jsou členy vlády, sepsal návrh zákona na počítači a promítl jeho znění na zeď, aby všichni studenti viděli znění návrhu zákona před sebou. Ostatně i ve skutečnosti předseda poslanecké sněmovny musí návrh zákona po jeho předložení do sněmovny rozeslat všem poslancům a poslaneckým klubům, aby se s ním mohli seznámit. Pokud nelze text zákona promítnout, přečte jej alespoň jeden z členů vlády pomalu a srozumitelně na začátku jednání. Učitel může buď zasedání řídit sám, nebo může vybrat mezi poslanci jednoho schopného studenta, který se stane předsedou poslanecké sněmovny (resp. senátu) a bude vést jednání této komory.

Předsedající nejprve požádá navrhovatele (jednoho člena vlády), aby zákon představil, dále bude vyvolávat studenty do obecné rozpravy a zapisovat výsledky hlasování. Účelem aktivity je, aby studenti prošli všechny fáze legislativního procesu (zejm. zákonodárna iniciativa, 1. čtení, projednání zákona ve výborech s přípravou stanoviska, 2. čtení včetně pozměňovacích návrhů, konečné hlasování ve 3. čtení, hlasování v senátu včetně případných pozměňovacích návrhů, podepsání či vetování návrhu prezidentem), a proto se učitel snaží nasměrovat studenty k tomu, aby návrh zákona nezamítli třeba již v prvním čtení (např. tím, že je vede k tomu, aby do zákona vložili takové pozměňovací návrhy, aby lépe odpovídal jejich představě). Případně může učitel studenty informovat, že přijmout dané opatření představuje závazek ČR vůči EU a ČR nemá možnost než danou směrnicí EU do svého právního řádu transformovat.

Aktivita by tedy měla skončit tím, že návrh zákona se v původním nebo posléze pozměněném znění dostane přes poslaneckou sněmovnu a senát až k prezidentovi – učiteli. Ten zákon podepíše nebo jej vrátí do poslanecké sněmovny, která zákon v tomto znění (nezměněném po prezidentském vetu) přijme absolutní většinou anebo návrh zamítne. Jak již bylo uvedeno výše, do celkového počtu poslanců je třeba započítat i nepřítomné studenty, neboť ke schválení zákona vráceného prezidentským vetem je potřeba absolutní většina všech poslanců. Pokud byl návrh zákona přijat, zákon se pomyslně vyhlásí ve sbírce zákonů, čímž bude simulace legislativního procesu dovršena. Na aktivitu může navazovat diskuse.

Proč aktivitu použít?

- Možnost na chvíli představovat někoho, kdo přijímá zákon, umožní studentům lépe pochopit legislativní proces, než když na něj nahlíží jen zvenčí jako externí pozorovatelé. Pomáhá jim lépe pochopit, jak proces přijímání zákonů ovlivňuje jejich kvalitu. Osobní prožitek také studentům pomáhá si probíranou látku lépe zapamatovat.
- Tzv. simulační aktivity a hraní rolí podle předem daného scénáře lze využít i u jiných témat – např. rozhodování orgánů EU (zejm. přijímání směrnice), pracovní pohovor, zasedání obecního zastupitelstva.
- Obecně hraní rolí a simulace modelových situací umožňují studentům, aby si nanečisto a bez stresu zkusili, jak by v praxi daný problém řešili. Současně zdokonalují své komunikační a vyjednávací dovednosti.

Na co si dávat pozor?

- Studenti se do aktivity zapojují postupně, tj. po většinu času jsou jen pozorovateli. Učitel je může vést k tomu, aby pracovali na stejném úkolu (např. sepsání návrhu zákona) i přesto, že jejich výstupy nebudou v aktivitě využity. Každopádně je dobré zdůrazňovat, že i pouhé pozorování jiných studentů při hraní rolí je přínosné.
- Je důležité, aby studenti dobře porozuměli připravenému scénáři a přiděleným rolím, tj. je třeba jim poskytnout podrobné informace a čas k jejich prostudování. Hlavní fakta a body scénáře by studenti měli obdržet v písemné formě.
- Pokud poskytnete studentům volnost při dotváření scénáře, nelze dost dobře odhadnout, kam bude aktivita směřovat, a proto se na možná odchylení pro jistotu připravte dopředu a kreativitu studentů vhodně koordinujte.
- Nevýhodou je časová náročnost této aktivity. Udělejte si orientační časový harmonogram a snažte se ho držet i za cenu toho, že občas zkrátíte diskusi.

Zdroje:

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2006.

SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997.

ŽÁKOVSKÁ, Karolina, FAIX, Martin (eds.), *Modelové interaktivní způsoby výuky práva*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013.

3.6 Co vám poradí psychologie?

Stará známá pravda tvrdí, že kdo chce být dobrým učitelem, musí dobře znát své studenty. Proto v této části stručně představíme několik základních poznatků z oblasti psychologie, které by vám při poznávání studentů a jejich schopnosti učit se měly pomoci. Jedná se o Kolbův zážitkový cyklus učení, pyramidu učení a teorii rozmanitých inteligencí.

3.6.1 Kolbův zážitkový cyklus učení

Kolbův zážitkový cyklus učení (*Kolb experiential learning circle*) dostal jméno po svém tvůrci, americkém psychologovi Davidovi A. Kolbovi, který v 70. letech 20. století tento proces zkušenostního učení poprvé vědecky popsal.²⁸ Jak ukazuje přiložený obrázek, Kolbův cyklus učení se skládá ze čtyř prvků. Prvním je konkrétní zkušenost, na kterou navazuje druhá fáze, tj. reflexe (ohlédnutí se, uvědomění si, popsání a shrnutí učiněné zkušenosti), abychom ji posléze zhodnotili a převedli do abstraktních pojmů (fáze č. 3) a nakonec z toho všeho vyvodili poučení pro budoucnost, tj. rozhodli, jak se daná zkušenost projeví v našem budoucím chování (fáze č. 4). Podstatné je, že všechny fáze prochází student pokud možno sám, učitel ho pouze navrhuje, ale nedělá shrnutí či zobecnění za studenta.

Kolbův cyklus učení²⁹

Použitý obrázek navíc graficky naznačuje, že po dokončení prvního cyklu učení vzniká v našem přemýšlení a jednání *nová kvalita*, tj. že jsme se něco naučili a příště se i ve stejné situaci nebudeme chovat zcela stejně. Z praxe samozřejmě víme, že změna některých návyků, respektive osvojení si nových návyků, bývá někdy časově značně náročná, přesto k ní nicméně dochází (kdyby tomu tak nebylo, zřejmě bychom nestavěli školy a neposílali do nich své děti). Podle D. Kolba může celý proces začít v libovolné fázi tohoto cyklu, ale jednotlivé fáze by po sobě měly následovat v uvedeném pořadí. Mnoho současného vzdělávání se ovšem děje na základě zkušeností, které učinili lidé před námi a které zobecnil někdo jiný, a mnohdy dokonce i bez kladení dostatečného důrazu na to, k čemu nám osvojované poznatky jsou, tj. jak promění naše chování v budoucnosti. Z Kolbova cyklu o čtyřech prvcích tedy často v realitě zůstává jen fáze třetí, respektive referování o tom, k čemu někdo v rámci třetí fáze učebního cyklu dospěl.³⁰

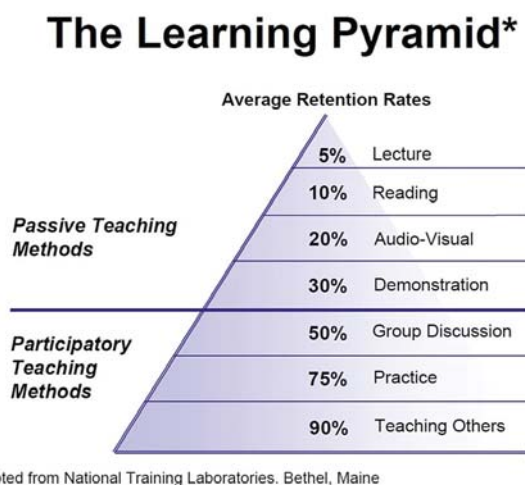
²⁸ KOLB, David. *Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice Hall, 1984.

²⁹ Zdroj: ECS EDCONSIA, s. r. o. ECS Activity[online]. 2009 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <<http://www.ecs-activity.cz/novinky-outdoor-s-myslenkou>>

³⁰ Více viz: KOLB, D. *Experiential Learning. Experience as The Source of Learning and Development*. a BROKLOVÁ, Zdeňka. *Netradiční metody a formy fyzikálního vzdělávání* [online]. Praha, 2008 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://kdf.mff.cuni.cz/~koupilova/_materialy/phd/dizertace.pdf>. Disertační práce.

3.6.2 Pyramida učení

Pyramida učení (*Learning Pyramid*) vznikla na základě dnes již legendárního amerického výzkumu, který provedl *National Training Laboratories Institute* ve státě Maine v 60. letech 20. století. I když panují spekulace o tom, jak přesně vypadal původní výzkum,³¹ pyramida je od té doby hojně citována a slouží jako důležitý zdroj informací o tom, jak funguje lidská paměť. Pyramida učení ukazuje, jak rozdílné množství informací si studenti zapamatují v závislosti na tom, jakým způsobem se učí. Zatímco z přednášky si odnesou jen zhruba 5 % obsahu a z přečteného textu 10 %, pokud sledují pokus (tj. názorné předvedení probíraného jevu), zapamatují si zhruba 30 %, na základě diskuse asi 50 % a jako vůbec nejefektivnější způsob učení se ukazuje ten, v rámci kterého student sám učí někoho jiného danou učební látku. Není pochopitelně namístě brát procenta zcela závazně, skutečné míry zapamatovaného nepochybně závisí i na dalších aspektech jako například na individuálním učebním stylu studenta, složení skupiny nebo probírané látce. Podstatný je ovšem princip, na kterém je pyramida učení založena: čím větší aktivitu učitel ve studentech v rámci výuky vzbudí, tím efektivnější výuka ve výsledku bude. Skutečně efektivně se totiž učí aktivní, nikoli pasivní student. Když bychom to formulovali ještě trochu vyhrcovaněji: pokud při přednášce usne i poslední student, učitel si toho stále ještě nemusí všimnout, zatímco pokud první student přestane hrát svoji roli v divadelní scéně nebo v simulovaném soudním líčení, pozná se to hned. A dodejme, že to zřejmě nebude vadit jen učitel, ale také ostatním studentům. Výsledky pyramidy ostatně odpovídají i výroku W. A. Warda, který prohlásil, že „*průměrný učitel vypráví, dobrý učitel vysvětluje, výborný učitel ukazuje, nejlepší učitel inspiruje.*“³² Není pochopitelně jednoduché studenty do výuky zapojit a vzbudit v nich aktivitu, pyramida učení nám nicméně připomíná, že když se to učiteli nepovede, nebude jeho výuka příliš efektivní.

Pyramida učení³³

3.6.3 Teorie rozmanitých inteligencí

Teorie rozmanitých inteligencí se snaží zpochybnit to, že za inteligentního člověka zpravidla považujeme pouze někoho, kdo je šikovný na matematiku, umí dobře zacházet se slovy, dokáže se rychle naučit obrovskou spoustu informací nebo si dokáže logicky poskládat fakta a vyvodit

³¹ Spekulace zpochybňují původní výzkum a tvrdí, že pyramida není dostatečně podložena daty. Přizívuje je fakt, že Institute již nemá podklady původního výzkumu, v rámci kterého byla pyramida učení popsána. Přesto nadále pokládá výsledky za správné. POLOVINA, Simon. About the Learning Pyramid [online]. 2011 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <<http://homepages.gold.ac.uk/polovina/learnpyramid/about.htm>>

³² TOMOSZKOVÁ, Veronika, TOMOSZEK, Maxim (eds.). Kurz právnických dovedností: učební pomůcka pro studenty PF UP v Olomouci. Olomouc: Iuridica Olomucensis, 2008, s. 10.

³³ THE WORLD BANK GROUP. The Learning Pyramid [online]. 2007 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/DEVMARKETPLACE/Resources/Handout_TheLearningPyramid.pdf>

z nich správný závěr. Pravděpodobně bychom ale nenazvali „inteligentním“ někoho, kdo elegantně tančí, dobře rozumí trápení druhého člověka nebo pozná, kdy hudebník hraje falešně. Proti tomuto chápání intelligence se ve svém díle *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*³⁴ ohradil v roce 1983 americký psycholog Howard Gardner, když pojmenoval namísto původní v zásadě jedné intelligence inteligencí sedm, a to tyto:³⁵

- **jazyková intelligence**, tj. citlivost k mluvenému a psanému jazykovému projevu, schopnost učit se lehce cizímu jazyku. Rozvinutou jazykovou inteligenci mívají spisovatelé, překladatelé, komentátoři nebo právníci.
- **logicko-matematická intelligence**, tj. schopnost logicky analyzovat problémy, používat matematických operací a prvků vědeckého myšlení, jak je typické např. u matematiků a logiků.
- **hudební intelligence**, tj. smysl pro melodii a rytmus, schopnost pochopit hudební kompozici, bývá rozvinuta u hudebních skladatelů a zpěváků.
- **tělesně-pohybová intelligence**, tj. soubor schopností použít vlastního těla nebo jeho částí při řešení úkolů nebo při pohybových vystoupeních. Vedle tanečníků, herců a sportovců musí mít tento typ intelligence vyvinutý také např. řemeslníci, mechanici, hodináři, zubní lékaři nebo chirurgové.
- **prostorová intelligence**, tj. orientace v prostoru a schopnost řešit úkoly v prostoru. Tato intelligence se předpokládá např. u pilotů, navigátorů, grafických designérů nebo architektů.
- **interpersonální intelligence**, tj. schopnost porozumět záměrům, motivacím a přáním druhých lidí, schopnost účinně komunikovat s ostatními. Je žádoucí u lékařů, učitelů, psychologů, prodavačů, manažerů, sociálních pracovníků a politiků.
- **intrapersonální intelligence**, tj. schopnost porozumět sám sobě, reflektovat vlastní činnost a regulovat svoje chování i emoce. Je důležitá pro život každého člověka, ale předpokládá se zejména u profesí uvedených u interpersonální intelligence.

Původní definice intelligence zahrnovala zejména logickou a jazykovou inteligenci. Tomu odpovídaly, ale do značné míry stále odpovídají také testy, pomocí kterých měříme inteligenci nebo úspěšnost ve škole. H. Gardner nicméně tvrdí, že každý disponuje v určité míře všemi sedmi inteligencemi a ty by také měly být – alespoň v nějaké míře – přiměřeně rozvíjeny. To pochopitelně představuje pro učitele poměrně důležitou informaci. Znamená to, že určitý typ aktivity (např. předčítání z knihy nebo počítání příkladů) představuje pro některé studenty velmi malou zátěž, baví je a dokáží se s jejich pomocí mnohem naučit, ale někteří s tímto druhem činnosti bojují a nepřináší jim příliš velké obohacení. Pokud se učitel tedy bude soustředit jen na jeden druh činnosti, zákonitě bude upřednostňovat jedny studenty před druhými a nebude rozvíjet jejich plný potenciál, který může zůstat dokonce zcela nerozpoznán.³⁶

³⁴ GARDNER, Howard. *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*, Basic Books, 1993.

³⁵ Převzato a upraveno z: MAŇÁK, J, ŠVEC, V. *Výukové metody*, s. 35-6. Původní seznam sedmi inteligencí Gardner postupně rozšířil ještě o inteligenci přírodovědnou, spirituální, existenciální a morální. Tamtéž.

³⁶ Viz například promluva sira Kena Robinsona dostupná na serveru YouTube. Sir Ken Robinson: *Do schools kill creativity?* [online]. 2007 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=iG9CE55wbtY>>.

3.7 Jedno téma je možné zpracovat nejméně deseti různými způsoby

Zní to logicky: text zákona se naučíme tím, že si ho podtrháváme, napsat smlouvu tím, že upravíme předchozí vzor, a cesta k vyřešení klauzurních případů vede přes projití řady případů z předchozích let. Potíž je ale v tom, že to celé může být ještě úplně jinak. Skutečnost, že nás někdy někdo něco nějak naučil, ještě neznamená, že to tak musíme každého dalšího učit i my. V některých případech to může být skvělý způsob, jak své znalosti a dovednosti předat dál, jindy nás tento způsob bude zbytečně omezovat.

Podle čeho ale vybrat vhodný způsob, jak příslušné téma naši třídu naučit?

Základní pravidlo zní: metodu není příliš dobré vybírat jen s ohledem na sebe (na co jsme zvyklí, co se nám minule osvědčilo, co už máme zpracované), ale především s ohledem na své studenty (tj. co jim pomůže do světa práva lépe proniknout, co je bude víc bavit, co se jim více spojí s jejich stávající zkušeností). Princip je to podobný, jako když jdete na ryby: dobrý rybář určitě nechytá na to, co chutná jemu, ale na to, co mají rády (jeho) ryby. Na „lahváče“ či řízek ještě žádný rybář nikdy nic nechytnul.

Není od věci si pokládat tyto otázky:

- Kolik studentů na hodině bude?
- Jakými metodami jsou zvyklí pracovat? Baví je, nebo máte pocit, že by uvítali změnu?
- Jsou vaši studenti přirozeně aktivní, nebo je do všeho spíš musíte nutit?
- Poslouchají vás studenti, nebo vám přijde, že si spíš dělají, co se jim zachce?
- Dokážete studenty nadchnout i pro něco, co předtím nikdy nedělali?
- Jak vypadala hodina předcházející a co bude následovat?
- Nepoužíváte nějakou metodu příliš často? Pokud ano, možná je čas na změnu... (a možná už máte přezdívku „Mr. Brainstroming“ nebo „Slečna Skupinka“)
- Osvědčila se vám v minulosti při práci s touto třídou nějaká metoda?
- Chcete, aby studenti ve vašich hodinách byli spíš pasivní, nebo raději aktivní?
- Bude vaše hodina představovat pro studenty přiměřenou výzvu (tj. nebude pro ně ani příliš obtížná, ani příliš jednoduchá)?
- S jakými metodami umíte dobře pracovat a jaké jsou naopak i pro vás nové?
- Umíte si sami sebe představit, že vybranou metodu energicky a přesvědčivě prezentujete své třídě (tip: pokud z toho už teď máte hrůzu, možná zkuste přemýšlet o jiné metodě).

Abyste mohli rozhodnout, jak vybrané téma své třídě nejlépe přiblížit, pomáhá nejprve vymyslet několik různých způsobů a z nich pak (třeba s pomocí výše uvedených otázek) vybrat ten, který podle vás nejspíše zafunguje.

Ostatně, můžete si to vyzkoušet. Představte si, že máte příští týden učit hodinu na téma „lidská práva“. Vymyslete deset různých způsobů, jak lidská práva svým studentům přiblížit. Deset minut by vám na to mělo stačit (dobře, ale víc než patnáct určitě nedostanete).

1. **Můžete jednoduše vykládat** (studenti vás asi moc rádi mít nebudou, ale jeden možný způsob to určitě je).
2. Můžete **vykládat a studentům poskytnout pracovní list**, do kterého si budou části vašeho výkladu doplňovat (případně který jim rozdáte s předstihem a necháte je vyplnit to, co zvládnou). To už vás budou mít raději. Pracovní list (handout) můžete sepsat jen v bodech.

Lidská práva

- 1) Co to jsou lidská práva a jaký je jejich význam?

- 2) Co znamená, že jsou základní lidská práva označována jako:
  - a) nezrušitelná
  - b) nepromlčitelná
  - c) nezczitelná
  - d) bezprostředně vymahatelná

- 3) Rozlišujeme tři základní generace lidských práv. Doplňte k nim typická práva z dané generace:
  - a) Generace první – politická a občanská
  - b) Generace druhá – sociální, hospodářská a kulturní
  - c) Generace třetí – ekologická

Pracovní list může také vypadat jako tabulka:

Historické milníky na cestě k Listině základních práv a svobod			
Dokument	Rok	Země	Obsah
Magna Charta Libertatum	1__5		
Deklarace nezávislosti	1__6		
Deklarace práv člověka a občana	1__9		

3. Můžete **vykládat a současně kreslit na tabuli**. A to bez ohledu na váš kreslířský talent (často dokonce talentu navzdory). Pokud snesete, že se studenti vašim kresbám budou posmívat, můžete po tabuli čárat i s vědomím toho, že by vás předčilo každé školou povinné dítě. Vaši studenti to určitě ocení, zejména pokud si dopředu rozmyslíte, co a kdy budete chtít nakreslit.
4. **Vymýšlejte příklady**. Svět i vaše fantazie jsou jich plné, za dvacet minut jich na papír dostanete celou řadu. Nebojte se být vtipní ani vymýšlet extrémní případy (hraniční případy dobře vyvolávají diskusi a pomáhají vám „ohmatávat“ hranice právních pojmů, o kterých mluvíte, např. hranici mezi právem na soukromí a svobodou projevu). Pokud navíc jména některých postav z vašich případů shodou okolností nápadně připomínají některé studenty ve vaší třídě, nemusíte se strachovat, že mezi studenty případy nezbudí pozornost. Pak už stačí napovědět, že odpověď najdou někde v Listině...

Právo na spravedlivý proces v praxi

Bylo v daném případě porušeno nějaké právo na spravedlivý proces? Pokud ano, které?

- 1) Kubánc Fernando půjčil Jirímu H. 30.000 Kč s tím, že mu je do měsíce vrátí. To se ani přes opakovanou výzvu nestalo. Fernando se tedy obrátil na příslušný český soud, ale byl odmítnut proto, že nemá české občanství, a má se tedy jít soudit „ke Castrovi na Kubu“.
- 2) Ve čtvrtek jste neměli svůj den. Spěchali jste a jeli vypůjčeným autem na červenou a ještě 120 km/h v obci. Předvolali si vás na příslušný odbor na městském úřadě a vyměřili vám nejen pokutu, ale obvinili vás i z trestného činu obecného ohrožení a během dalších 3 projednávání případu na úřadu odsoudili k podmíněnému trestu odnětí svobody na 3 měsíce.
- 3) Tamara už tři týdny nebyla ve škole. Nikdo o ní neví, ale vše nasvědčuje tomu, že ji její zletilý spolužák Tomáš S. unesl. „*To je absurdní obvinění*“, tvrdí Tomáš s tím, že to u soudu sám dokáže, a to i bez advokáta (nemůže si ho totiž dovolit). Když se o celé věci dozví jejich spolužačka, Hanka, odmítne s Tomášem mluvit s tím, že je to „zločinec“. Ten den ještě napíše o celé věci článek, který druhý den vyjde s titulkem „Zločinec z vedlejší lavice“ v místním tisku.

5. **Pracujte s novinami.** Těžko dokážete koupit noviny, ve kterých by nebyla ani jedna právní kauza. Zpravidla jich tam bude hned několik, někdy dokonce tolik, že noviny raději odložíte, protože toho práva už máte ažaž. Noviny dozajista čtou i vaši studenti (alespoň někteří, zejména pokud výklad slova „noviny“ rozšíříme i na internetové zpravodajské servery, nebo dokonce Novinky.cz). Stačí pár kliků myši a máte hotový výborný materiál na diskusi. Souhlasí studenti s tím, jak soud rozhodl? Proč ano, proč ne?

Soud dal bič do rukou revizorů, mají právo zadržet černého pasažéra

9. listopadu 2010

Revizor v MHD má podle verdiktu Nejvyššího správního soudu právo zadržet člověka, který cestuje bez jízdenky. Smí také černého pasažera donutit počkat na policisty, pokud chycený hříšník odmítne ukázat své doklady.

Přelomový verdikt se týká případu z Plzně, kde se cestující bez jízdenky pokoušel před revizorem utéct z trolejbusu. Situace se zvrhla v potyčku, za kterou dostal revizor trest za údajný přestupek proti občanskému soužití.

Nejvyšší správní soud ale našel v rozhodnutí řadu chyb, informoval mluvčí soudu František Emmert. Podle rozsudku NSS se revizor smí ptát na totožnost člověka bez jízdenky, nesmí ho však nutit doklady ukázat. Má ale právo přimět černého pasažera, aby oba počkali na policii, nebo šli na služebnu, kde policisté doklady zkontrolují.

Podle soudu není možné, aby kontrola a následné úkony záležely na dobrovolném přístupu neplatiče jízdného. To by udělalo z drážního zákona, kterým se přeprava v MHD řídí, nevynutitelnou normu.

„Sankce vůči takzvaným ‚černým pasažérům‘ by tak ve své podstatě byly aplikovatelné pouze vůči cestujícím, kteří by se jim podrobili dobrovolně. Naopak cestující bezohlední a vůči revizorovi dokonce agresivní by žádné negativní následky spojené se svým jednáním nenesli. Jednoduše by totiž z místa odešli,“ uvedl v rozhodnutí soudce Zdeněk Kühn.

Dodal, že dopravce by v tom případě neměl ochranu proti zásahům do svých majetkových práv. Revizorův přístup musí být podle rozsudku přiměřený. Může sice reagovat na případnou agresi cestujícího, ale ne neadekvátně. Člověku bez jízdenky má také dát šanci, aby jeho výzvy poslechl dobrovolně, nemá se na něj hned „vrhnout“.

Vymáhání jízdného a pokuty soud přirovnal k postupu vůči zloději nebo neplatiči jiné služby. Stejně prý má například restaurátér právo postupovat proti hostu, který nezaplatil objednané a snědené jídlo.

Zdroj textu i ankety server MF Dnes:

http://zpravy.idnes.cz/soud-dal-bic-do-rukou-revizoru-maji-pravo-zadrzet-cerneho-pasazera-1dj-/krimi.asp?c=A101109_131129_krimi_jba

6. **Uspořádejte veřejnou dražbu lidských práv** nebo jakoukoli jinou drobnou aktivitu. Každý student ať si vylosuje jedno lidské právo a po pár minutách na přípravu ať studenti předstoupí před celou třídu a přesvědčí ostatní, že právě jejich právo by si měli ostatní koupit. Jinou velmi dobrou aktivitou jsou *Vetřelci*, které najdete v učebnici *Právo pro každého*.³⁷ Dalším příkladem jsou *Extrémy*, které jste zřejmě zažili na některém ze Street Law seminářů.
7. **Vymýšlejte doplňovačky, spojovačky, křížovky.** Už Komenský psal o učení hrou, od jeho dob jsme na to (zejména u starších studentů) poněkud pozapomněli. Když budou tyto aktivity jen zpestřením a nikoli hlavní náplní vašich hodin, studenti vám to jistě nebudou mít za zlé. Zde je jeden příklad od Michaely Hermanové:

Doplňte chybějící písmenka v názvech pramenů práva:

Ú_____

LI _ TIN _ _ ÁKLADNÍCH _ _ _ VA _ _ O _ _ D

___ AV _ Í   ZÁ _ _ _

ME _ _ NÁ _ _ _ NÍ S _ _ OUVA

_ Á _ O _

ZÁ _ _ NN _ _ PA _ Ř _ _ Í

NA _ _ Z _ _ í

_ _ HLÁ _ _ _

8. **Zadejte úkol skupinám.** Práci mají v hodinách odvést především studenti. Skupinové úkoly s pokud možno jasným zadáním sice zaberou trochu času na přípravu, ale umožní vám předat část odpovědnosti za výsledek hodiny studentům. První oddíl druhé hlavy Listiny základních práv a svobod můžete například se studenty probrat tak, že každé ze skupin přidělíte některá práva a připojíte k nim jasné instrukce.

Skupina č. 1 – článek 6 Listiny

Vaším úkolem je:

- (1) Stručně (do 2 minut) shrnout pro ostatní ve třídě tu část Listiny, kterou dostanete přidělenou. Vybírejte přitom to, co považujete opravdu za důležité, současně nezapomeňte vysvětlit důležité právní pojmy, které váš úryvek Listiny obsahuje.
- (2) Nalézt odpovědi na otázky pod úryvkem Listiny (odpovědi můžete zakomponovat do shrnutí).
- (3) Vymyslet příklady, které dokládají vámi prezentovaná práva a povinnosti z nich vyplývající, nebo porušení těchto práv. Příklady hledejte v aktuálním dění u nás i ve světě. Případně si můžete zkusit nějaké vymyslet. Mohou být barvitě, vtipné, někdy i lehce (ale jen lehce) bizarní, každopádně ovšem pro ostatní lehce srozumitelné. A stručné – všechny by se měly opět vtěsnat do maximálně 2 minut.
- (4) Úkoly si pokud možno rozdělit, ať každý pracuje na části, čímž ušetříte čas.

Článek 6

- (1) Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.
- (2) Nikdo nesmí být zbaven života.
- (3) Trest smrti se nepřipouští.
- (4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Otázky:

- a) Která jednání můžeme považovat za zbavení života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné? (Nápověda: existuje hned několik skupin těchto jednání.)
- b) Pokud bychom změnili článek 6 Listiny, bylo by možné obnovit trest smrti?

³⁷ Kolektiv autorů. Právo pro každého – učebnice „Právo pro každý den – Street Law“, Partners Czech, Praha 2001.

9. **Sepište se studenty třídní ústavu.** Můžete nechat jednotlivé články navrhnout studenty (resp. jednotlivé skupiny studentů), ale můžete také přijít s autoritativním návrhem toho, jaké mají v hodinách od příště panovat poměry. A slevit z nich jen tehdy, když studenti s pomocí Listiny základních práv a svobod dokáží, že konkrétní ustanovení do třídní ústavy nepatří. Takto postupovali např. Veronika Vanišová a Tomáš Jungwirth, kteří svoji třídu konfrontovali s touto ústavou:³⁸

ÚSTAVA NAŠÍ TŘÍDY

S přihlédnutím k potřebám pedagogickým jsme přijali tuto Ústavu, upravující pravidla hodin základů společenských věd.

Čl. 1

Moc vyučujícího je absolutní, neomezená a nezpochybnitelná.

Čl. 2

Studenti jsou povinni prokazovat vyučujícímu náležitou úctu.

Čl. 3

Zastávat názor odlišný od názoru vyučujícího se nepřipouští.

Čl. 4

Hodina začíná pozdravem vyučujícího ve znění „Dobrý den“, třída odpovídá pozdravem „Sloužíme škole“. Hodina končí až v okamžiku, kdy o tom rozhodně vyučující.

Čl. 5

Bez vyzvání vyučujícím je během hodiny zakázán jakýkoli pohyb studentů po třídě i mimo ni, výjimky se nepřipouští.

Čl. 6

Změna zasedacího pořádku se nepřipouští.

Čl. 7

Při vyučování studenti sedí rovně, s rukama v klíně. Při psaní testu či výpisků je přísně zakázáno opírat se lokty o lavici.

Čl. 8

Jakýkoli ústní projev ze strany žáka je nepřijatelný, výjimku tvoří článek 9.

Čl. 9

Svůj zájem promluvit student projevuje přihlášením, pokud ho má vyučující zájem slyšet, vyvolá ho.

Čl. 10

Žáci z rozvedených rodin musí být zřetelně označeni červeným papírovým kruhem připevněným na pravé straně trička či mikiny. Průměr kruhu je stanoven na 10 cm.

Čl. 11

Porušení jakéhokoli ustanovení výše uvedených článků se považuje za kázeňský přestupek a budiž trestáno podle závažnosti prohřešku:

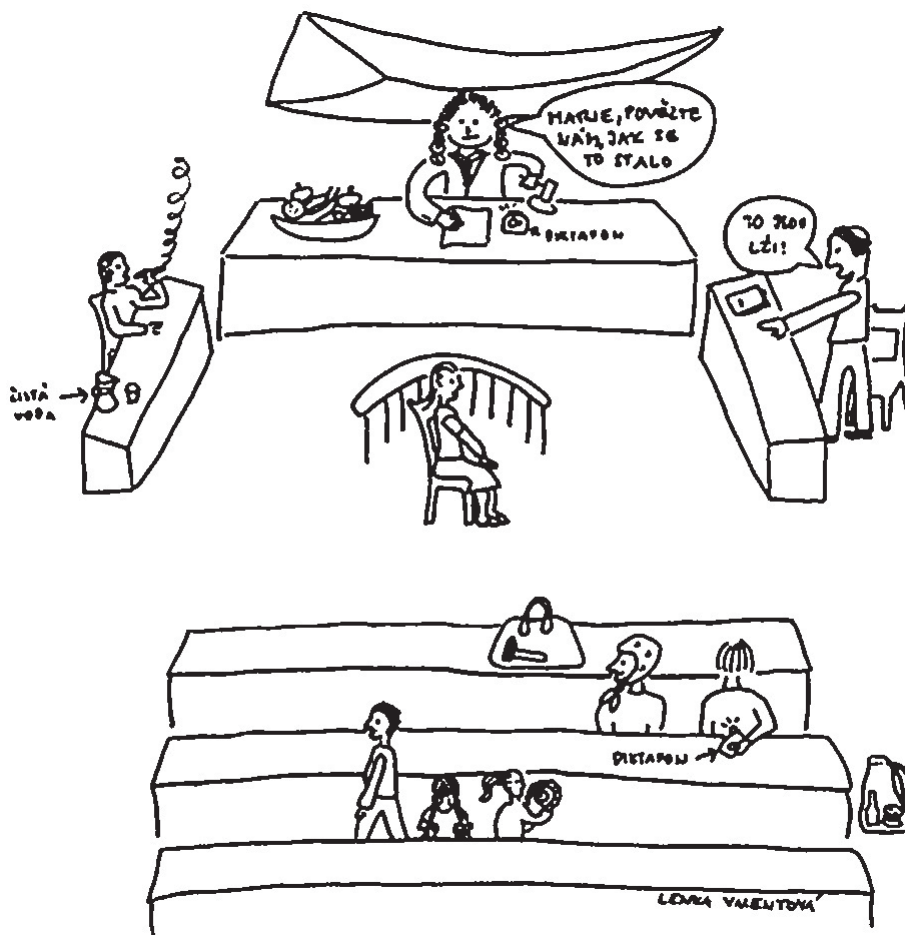
- a) poškolou,
- b) klečením v rohu,
- c) nošením oslích uší,
- d) kolektivním výsměchem,
- e) jakoukoli další formou, kterou vyučující uzná za vhodnou.

Čl. 12

Proti rozhodnutí vyučujícího se nelze odvolat.

³⁸ V přílohách najdete celou hodinu s popisem toho, jak je možné s touto ústavou pracovat.

10. **Nechte to zazpívat Jahelku.**³⁹ Neznám zpívajícího ekonomu, technika ani „matfyzáka“, zato jindřichohradecký advokát Ivo Jahelka nazpíval už tolik písniček, že byste museli mít pořádnou smůlu, aby se žádná netýkala tématu vaší hodiny. Jedna je dokonce jako dělaná pro probírání základních procesních práv a povinností, nese název *Poučení pro osoby vstupující do jednací síně*. S jejím textem můžete pracovat nejrůznějším způsobem – studenti mohou doplňovat do neúplného textu právní termíny, mohou sepisovat zákazy platící v soudní síni nebo mohou třeba na obrázku od Lenky Valentové najít co nejvíc prohřešků proti dovolenému chování v soudní místnosti.⁴⁰

11. **Na YouTube najdete videa ke všemu.** Některá jsou navíc zatraceně povedená. Skvělá je například americká řada *Schoolhouse Rock*, kde v krátkých kreslených scénkách pro americké školáky vysvětlují základní náležitosti Ameriky, jako je například dělba moci (*Three Ring Government*: <http://1url.cz/zig6>) nebo přijímání zákonů (*How a Bill Becomes a Law*: <http://1url.cz/2ig8>).

Způsobů, jak přiblížit studentům lidská práva, existuje samozřejmě ještě celé kvantum. Pokud vás tyto neuspokojily, v části věnované literatuře najdete spoustu užitečných odkazů. Jen do nich!

³⁹ O tom ostatně již byla řeč v části věnované metodám (viz Jahelka to vysvětlí lépe).

⁴⁰ Tento obrázek Lenka (prý) nakreslila hluboko v noci v rámci přípravy své hodiny. Když jsem jí aktivitu, ve které studenti na základě tohoto obrázku identifikovali, co se nesmí v soudní místnosti provádět, pochválil, tvářila se, že to vlastně nestojí za řeč, že to byl takový rychlý nápad. Ať už rychlý byl nebo ne, každopádně byl dobrý a já s oblibou (a Lenčiným souhlasem) tento obrázek i Jahelkovu písničku každý následující semestr ukazují novým studentům Street Law. Je proto více než logické, že se probojoval i do těchto skript. Lence tímto za obrázek i souhlas s jeho publikací ještě jednou děkuji.

3.8 Desatera

V následující části najdete deset desater, která by vám mohla pomoci při řešení základních učitelských otázek. Ne vždy se jedná o věci, na které byste sami (zejména v klidu) nepřišli, nicméně tajemství učitelského úspěchu se skrývá mj. v tom, že si i relativně jednoduché věci dokážete uvědomit i při učení a do svého výkonu je promítnout. Všechna desatera vycházejí ze zkušeností shromážděných ve středoškolských třídách a lví podíl na jejich sepsání má Michaela Hermanová, která Street Law absolvovala v roce 2011.

3.8.1 Jak vést diskusi

Dobře zvolte téma. Zamyslete se nejprve nad tím, proč chcete diskusi vést a k jakému probíranému tématu se má vztahovat. Téma diskuse potom zvolte tak, aby bylo přiměřeně složité a aby na něj nebyla předem známá jednoznačná odpověď. Je dobré zvolit téma spíše kontroverzní, protože taková témata vzbuzují diskusi „sama“.

Připravte se. Téma diskuse si předem nastudujte, studenti se často ptají na další fakta nebo na váš osobní názor. Je také třeba si připravit otázky či argumenty, kterými budete diskusi ožивovat.

Dobře začněte. Diskusi můžete začít příběhem, otázkou, úryvkem z knihy či tisku nebo videem. Zvláště, pokud není třída příliš zvyklá diskutovat, začněte se nejprve ptát na jednodušší otázky (např. „*Co ses dozvěděl nového?*“ „*Jak se ti to líbilo? Proč?*“). Tím vymizí počáteční ostych a můžete pokročit ke složitějším otázkám.

Dejte studentům čas. Položíte-li otázku, často vám studenti neodpoví hned. Dejte jim chvíli na rozmyšlenou. Otázku můžete také zopakovat nebo ji přeformulovat tak, aby byla srozumitelnější. Potom už ale mlčte a nechte studenty reagovat.

Oživujte diskusi. Připravte si podotázky k danému tématu a pokládejte je v průběhu diskuse. Nabídněte studentům jiný pohled na věc. Upozorňujte na podstatné argumenty, které studenti v diskusi přehlédnou. Můžete také někdy přinášet kontroverzní názory, se kterými se studenti mají vypořádat (tj. hrát *advocata diaboli*).

Moderujte. Snažte se nechat studenty co nejvíce mluvit. Nevysvětľujte, nechte je „na to“ přijít samotné. Nebojte se ale zasáhnout, když se diskuse stane neproduktivní. Například, když se opakuje stále dokola to samé nebo když se diskuse stočí k jinému tématu. Zjednejte pořádek, pokud někdo během diskuse ruší, uděľujte slovo, aby bylo zřejmé, kdo má mluvit.

Parafrázujte, zasazujte do souvislostí, rozvádějte. Zejména pokud máte pocit, že příspěvek do diskuse byl dlouhý nebo nebyl příliš srozumitelný, parafrázujte ho („*Karel si tedy myslí, že bychom neměli být na okraji EU. Tvrdí také, že současná česká vláda proti tomu mnoho nedělá.*“). Během diskuse by studenti měli probírané téma nahlédnout ještě v širších souvislostech. Nebojte se proto na ně upozornit, zejména pokud o něm např. byla řeč v předešlé části hodiny („*Jana teď argumentuje přesně jako zastávce pozitivního práva...*“ nebo „*Aniž o tom možná víte, vyjadřujete přesně jeden z rozdílů, který zavádí do českého práva nový občanský zákoník.*“). Stejně tak můžete rozvést myšlenku, se kterou přijdou studenti, abyste diskusi posunuli dál („*Petr tvrdí, že nedávná amnestie prezidenta republiky vlastně nikoho nepoškodila. Je tomu ale opravdu tak? Zkusme se na to podívat i očima těch, kterým mohla dost znatelně ublížit...*“).

Chvalte. Podpořte studenty v tom, aby projevíli svůj názor, poděkujte jim za hodnotný příspěvek do diskuse. Pro mnohé může být projev před třídou stresující a obtížný. Pochvala pak funguje jako motivace do dalšího diskutování.

Zapojte všechny. Snažte se, aby k diskusi přispěl každý. Ptejte se konkrétních studentů, co si myslí, zda souhlasí s nějakým názorem, jaké argumenty by mohly být vzneseny proti danému názoru. Pokud chce mluvit více studentů, postupně začněte dávat více prostoru těm, kteří ještě tolik nemluvíli.

Strukturujte a shrnujte. Důsledně od sebe oddělujte jednotlivá témata diskuse, shrnujte to, co bylo řečeno. Zkrátka se snažte co nejvíce usnadnit studentům orientaci v diskusi a porozumění diskutovaným tématům. Velmi významné je závěrečné shrnutí, protože studenti mají často pocit, že se vlastně nic nenaučili. Shrnutí můžete udělat sami („*Zaznamenal jsem čtyři důvody, proč je dobré být v EU. Jsou to...*“) nebo můžete např. požádat některé studenty, aby každý z nich nahlas řekl jednu myšlenku, která ho zaujala.

3.8.2 *Jak být pro studenty autoritou*

Nastavte jasná pravidla. Snažte se o to, aby studenti vždy věděli, co po nich chcete. Dejte také studentům vědět, jaký postih je čeká, pokud úkol nesplní, a jakou odměnu mohou získat. Tato pravidla se potom snažte dodržet. Buďte důslední. Zadáte-li úkol, vyžadujte jeho splnění. Když zakážete v hodině používání notebooků, dohlédněte na to, že je studenti po několika hodinách nezačnou zase používat.

Vystupujte jako autorita. Před třídou mluvejte sebevědomě, pracujte na svých rétorických schopnostech. Mluvejte nahlas, dívejte se studentům do očí, snažte se nebýt nervózní. To se pochopitelně snadněji řekne, než udělá, ale dobrá příprava a trénink vám výrazně pomohou. Můžete třeba zkusit vysvětlit nějakou aktivitu nanečisto kamarádovi nebo sami sobě před zrcadlem.

Buďte přátelští. Vaším cílem je pomáhat studentům na jejich cestě za vzděláním a pochopením práva, ne jim dokazovat, jak málo toho vědí a o kolik jste před nimi napřed. Buďte k nim přiměřeně vstřícní a snažte se nastavit spíš přátelskou než vojenskou atmosféru. Pokud se budete snažit získat autoritu tím, že demonstrativně předvedete, že nad studenty máte moc, většinou to nic dobrého nepřinese (a pokud, tak jen v krizové situaci, do které se snad nedostanete). Když tedy začnete svoji praxi tím, že studentům oznámíte, že když vás nebudou poslouchat, tak jim rozdáte pětky a nepřipustíte je k maturitě (jak jedna skupina studentů opravdu udělala), není to zrovna nejlepší start.

Zadávejte přiměřené úkoly. Stejně jako v právu platí, že není možné se zavázat k nemožnému, i vy se snažte nevyžadovat nic nesplnitelného nebo nesmyslného. Pokud váš náročný domácí úkol splní jen dva studenti, můžete úkol studentům buď odpustit, nebo dát všem ostatním pětku. Ani v jednom případě ale svoji autoritu příliš neupevníte.

Nebojte se hodnocení. Dostatečně oceňujte dobré výkony studentů (Češi jsou obecně velmi málo zvyklí chválit) a bez odezvy nenechávejte ani výkony záporné. Hodnoťte individuálně a buďte při tom konstruktivní a konkrétní. Řekněte, co bylo dobře, co špatně a proč, aby se student mohl poučit. Snažte se hodnotit přiměřeně a spravedlivě. Jenom s chválou si ovšem nevystačíte: když budete studenty za všechno jenom chválit, velmi snadno zleniví.

Připravte se. Přednášíte-li nějaké téma, měli byste ho dobře znát. Studenti snadno poznají, že jste jen „o kapitulu před nimi“, a vy pak rychle ztrácíte jejich respekt. To ale neznamená, že musíte být neomylní a vševědoucí. Když uděláte chybu nebo něco nevíte, prostě to přiznejte. Nemělo by se vám to ale stávat příliš často.

Jděte příkladem. Dodržujte pravidla, která sami stanovíte. Vyžadujete-li například, aby studenti sledovali současné dění, buďte sami v obraze. Buďte takoví, jací chcete, aby byli i vaši studenti. Chcete-li, aby dodržovali termíny, sami je dodržujte. Chcete-li, aby chodili na hodiny přípravení, sami buďte také připravení.

Spolupracujte se svými kolegy. I když nemusíte vždy souhlasit s ostatními učiteli nebo kolegy z fakulty, snažte se spíš působit jako dobrý tým než rozhádaní kolegové. Pokud budete před studenty snižovat autoritu svých kolegů, ve výsledku tím snižujete i autoritu svoji. Navíc nikdy nevíte, kdy vám to kdo vrátí... Snažte se zkrátka si vše vyříkat v soukromí a ne „prát špinavé prádlo“ před studenty.

Získávejte zpětnou vazbu. Pozorujte, komunikujte se studenty, ptejte se ostatních, analyzujte sami sebe. Snažte se zkrátka zjistit, co děláte dobře a co byste naopak měli zlepšit. Hledejte vždy příčinu problému a snažte se ji řešit.

Hledejte svůj talent. Za autoritu zpravidla považujeme toho, koho pro něco obdivujeme. Může to být pro rozsah jeho znalostí, herecký talent, schopnost vymýšlet skvělé příklady nebo dovednost vysvětlit i ty nejtěžší věci stručně a srozumitelně. I vy jistě něco takového v sobě máte. Hledejte to – vaši studenti to velmi ocení.

3.8.3 *Jak udržet pozornost ve třídě*

Střídejte aktivity. Začněte hodinu tzv. energizerem (tj. aktivitou, kterou studenty energizujete) a každý výklad prokládejte jinými aktivitami, nebo alespoň otázkami. Na začátku každé aktivity je pozornost studenta vysoká, a čím déle aktivita trvá, tím je pozornost nižší.

Vtáhněte studenty do děje. Každý výklad co nejvíce prokládejte příklady. Snažte se studenty co nejvíce vtáhnout do daného tématu (např. „*Tak si představte, že tady Honza s Maruškou by chtěli založit obchodní společnost.*“).

Ptejte se. Aktivizujte studenty otázkami. Ptejte se, co už studenti o tématu vědí nebo co si o něm myslí. Pomocí návodných otázek je nechte na informace přijít samotné místo toho, abyste jim je říkali. Studenti tak budou nejen pozornější, ale budou si látku také lépe pamatovat.

Buďte rétořem. Naučte se co nejlepšímu mluvenému projevu. Zvolte správnou hlasitost, tempo, nepoužívejte výplňová slova (např. vlastně, takže, jako), využívejte melodii svého hlasu, udržujte oční kontakt...

Buďte srozumitelní. Mluvte zřetelně a srozumitelně. Vaše řeč by měla mít jasnou strukturu tak, aby se v ní studenti neztráceli. Měli byste také zdůraznit, co z vašeho projevu je to nejdůležitější.

Zjednejte si klid. Ať už se jedná o bavící se spolužáky nebo o tramvaj pod okny, snažte se odstranit vše, co může studenty rušit. Spolužáky požádejte o pozornost a místo okna do ulice můžete otevřít třeba dveře na chodbu. V tichém prostředí se učí výrazně lépe než v hluku.

Přizpůsobte náročnost. Snažte se, aby náročnost dané aktivity a učební látky odpovídala vašim studentům. Když zvolíte téma příliš komplikované, studenty po chvíli ztratíte, když naopak zvolíte téma příliš jednoduché, studenty se budou nudit. Obojí pak vede ke ztrátě pozornosti.

Vždy jen jednu věc. Nedělejte příliš mnoho věcí najednou, raději se soustřeďte na jednu. Když ke studentům mluvíte, dbejte na to, aby u toho nedělali nic jiného (pokud jim rozdáte materiály a teprve pak začnete udělovat pokyny, většina vás už nebude vnímat), když píšete na tabuli, nemusíte u toho mluvit (zejména v počátku u toho buď budete vypadat komicky, nebo vaše písmo stejně nepůjde přečíst).

Vizualizujte. Využívejte obrázky, pracovní listy, počítačové prezentace nebo třeba obyčejnou tabuli. Studenti se pak lépe orientují v probíraném tématu a je pro ně snadnější udržet pozornost.

Používejte handouty. Handouty pomáhají udržet pozornost tím, že se díky nim studenti snadněji orientují v probíraném tématu. Právě pro udržení pozornosti je ale vhodné, aby handout vyžadoval aktivní přístup studenta. Můžete do něj například zahrnout různá cvičení nebo v poznámkách nechat mezery na doplňování.

3.8.4 Jak sestavovat testy

Určete si témata. Struktura testu by měla odpovídat struktuře probíraných témat. Čím více jste se danému tématu věnovali v hodinách, tím větší váhu by mělo mít i v testu. Na témata, která jste probírali déle, můžete položit více otázek nebo je hodnotit více body.

Určete si náročnost. Rozmyslete si, co všechno musí podle vás studenti vědět. Které znalosti by měl mít každý, aby vůbec testem prošel, a které jsou naopak něčím navíc?

Zadávejte jasně. Řekněte studentům předem, co v testu bude, aby se mohli co nejlépe připravit. Také z vašeho zadání konkrétních úkolů musí být zřejmé, co po studentech vlastně chcete. Ne jste-li si jistí, dejte test předem někomu přečíst.

Střídejte druhy otázek. Snažte se do testu dát co nejvíce různých druhů otázek. Ty mohou být otevřené (např. zcela volné, strukturované, doplňování, vyjmenovávání) nebo uzavřené (např. ano–ne, výběr z možností, přiřazování, seřazování).

Nezávislé úlohy. Dejte si pozor, aby řešení jedné úlohy nebylo závislé na správném vyřešení předchozí úlohy. Pak totiž nezjistíte, zda student odpověď na závislou otázku zná nebo ne, a taková otázka je pak zbytečná. (Např. jestliže student nebude znát správnou odpověď na otázku „*Jak se jinak nazývá horní komora parlamentu ČR?*“ nebude moci odpovědět ani na otázku „*Kolik má tato komora členů?*“)

Bodujte. Napište rovnou do zadání, kolik bodů je za kterou úlohu. Tím zabráníte tomu, že se studenti budou zbytečně dlouho zabývat (z vašeho pohledu) méně důležitou otázkou a na ty (z vašeho pohledu) důležité jim nezbude čas.

Zamezte nejednoznačnosti. Už při tvorbě testů se snažte, aby bylo možné jednoznačně správně odpovědět. Otázky s nejednoznačnou odpovědí jsou spíše zadáním úvahy či eseje (tam je to naopak výhodou). V testu by měla být zřejmá jedna správná odpověď, popř. několik konkrétních odpovědí (tj. např. dvě ze čtyř možností).

Zařaďte různě těžké úlohy. Prostřednictvím testu se snažte zjistit, jaké znalosti studenti mají. Proto zařaďte různé těžké úlohy. Dáte-li jen těžké úlohy, uspějí jen ti nejnalejší a ostatní nedokážou odpovědět správně na žádnou otázku. Budou-li naopak otázky jen lehké, uspějí všichni a opět nezjistíte, kdo má jaké znalosti.

Hodnoťte spravedlivě. Zřetelně označte, co měl student v testu špatně a kolik za každou otázku získal bodů. Snažte se hodnotit všechny studenty stejně přísně. Zvolte si bodovou stupnici a dodržujte ji. Máte-li možnost, hodnotte také slovně (např. „*Dobrá práce, ale zopakuj si legislativní proces, děláš v něm chyby.*“). Dobré je také v následující hodině věnovat pár minut tomu, že projdete se studenty nejčastější chyby a necháte jim prostor na dotazy a projití svých testů.

Stále lepší testy i výuka. Testy poskytují zpětnou vazbu i vám. Zjistíte nejen, zda studenti látku opravdu pochopili, ale také zda jste test správně zadali a látku srozumitelně vysvětlili. Poučte se z chyb a vylepšete do příště nejen svůj test, ale i výuku. A nezapomínejte, že zkoušet máte studenty spíš z toho, co umí (nebo by umět měli), nikoli z toho, co neumí.

3.8.5 *Jak si poradit s dotazy studentů*

Připravte se. Před každou hodinu si udělejte poctivou přípravu, co nestihnete dostat do hlavy, přineste si vytištěné na hodinu. Tím zamezíte nepříjemným chvílím, kdy se vás studenti ptají na něco, co byste mohli, nebo dokonce měli vědět.

Odpovězte. Jestliže se studenti ptají, je to zpravidla dobré znamení toho, že je vaše téma zaujalo. Proto, znáte-li správnou odpověď, snažte se na dotazy odpovídat co nejlépe a podporovat tak studenty, aby se ptali.

Kolega poradí. Pokud jste ve třídě dva, nebo dokonce tři, můžete si s dotazy studentů navzájem pomoci. Když sami odpověď nevíte, může ji vědět váš kolega nebo ji během další aktivity dohledat.

Nevím. Čas od času si můžete dovolit prostě nevědět. Nemělo by se vám to stávat příliš často a tím méně u základních otázek. Když ale někdy něco nebudete vědět, může vám to dokonce prospět. Studenti uvidí, že jste také jen člověk, a mohou tak k vám získat lepší vztah. A pak si ještě dohledáte to, co jste nevěděli, a budete zase o chlup vzdělanější.

Zeptejte se. Dotaz můžete elegantně přehrát na někoho jiného. Zeptejte se ostatních studentů, zda někdo nezná odpověď. I kdyby neznal, jednak tím získáte čas a můžete si svoji odpověď lépe rozmyslet, jednak se ukáže, že je to otázka opravdu náročná, na kterou nezná odpověď nikdo jiný. V mezičase navíc můžete vymyslet, jak byste při hledání odpovědi postupovali, a na další hodině (kdy už budete odpověď znát) tento svůj postup zhodnotit. Případně můžete studenty požádat, aby informaci přímo na hodině vyhledali na internetu. Tím situaci rychle vyřešíte, a navíc zapojíte i další studenty.

Nezadávejte za domácí úkol. Když neznáte odpověď na nějakou otázku, nedávejte studentům za domácí úkol, aby našli odpověď (a pokud, tak jen opravdu výjimečně). Nezamaskujete tím, že odpověď neznáte, ještě studenty odradíte od pokládání dalších otázek. Můžete to ale obrátit: oznámit studentům, že si vyhledání správné odpovědi dáváte za domácí úkol sobě.

Nevymýšlejte si. Nesnažte se situaci zachránit tím, že si něco na místě vymyslíte. Jednak tak studenti získají nepravdivé znalosti, a navíc mohou velmi snadno zjistit, že vaše odpověď nebyla správná, a vy budete vypadat nekompetentně, což se odrazí i na vaší autoritě.

Zjistěte do příště. Aby nevznikaly nejasnosti, do příští hodiny si odpověď zjistěte a ještě se k otázce vraťte (zejména pokud jste to studentům slíbili). Tím celou situaci uzavřete.

Ukončete dotazy. Všeteční studenti se někdy ptají na velké množství otázek proto, aby se nepokračovalo v látce, protože se nudí nebo se vás pokouší rozhodit. Takové dotazy prostě utněte. (Např. „*Filipe, teď už na to nemáme čas, ale pokud by tě to zajímalo, stav se za mnou po hodině.*“ Podle toho, zda přijde, nebo ne, také poznáte, jak moc vážně ho odpověď zajímala. Naprostá většina studentů po hodině za učitelem nepřijde.)

Nebojte se. Mnoho studentů, kteří se chystají na praxi (stejně jako začínajících učitelů), má ze studentských otázek hrůzu. Co když hned na první hodině poznají, že vlastně nic neumím? Pokud jste se připravovali, tak určitě něco umíte. Studenti se neptají zase tak často, existuje mnoho různých způsobů, jak na otázky zareagovat (viz výše), a otázky jsou spíš projevem zájmu než nezájmu. A ty, na které neznáte odpověď, berte spíš jako podnět k tomu, co nového se můžete naučit, než doklad toho, co už jste dávno vědět měli.

3.8.6 Jak zadávat domácí úkoly

Tematicky sladte domácí úkol s probíranou látkou tak, aby byla mezi nimi co nejpřímější spojitost. Domácí úkol by měl sloužit k tomu, aby si student procvičil učivo či se připravil na následující hodinu.

Ozřejmíte účel. Studenty je zpravidla nutno motivovat k vypracování úkolu ve škole, natož úkolu domácího (ať už pozitivně, nebo negativně). Zejména u starších studentů je ale motivace snazší, jestliže studenti vidí jasný účel domácího úkolu.

Zadávejte jasně. Sdělte studentům co nejpřesněji, co se po nich chce. Řekněte jim například, co mají napsat, jak dlouhé to má být, na co si mají dát pozor a kde najdou příslušné zdroje. Zadání složitějších úkolů je dobré rozdat studentům v písemné podobě. Žijeme v době, kdy k internetu má přístup každý, proto se nebojte poslat zadání studentům e-mailem. Vyhněte se tak výmluvám typu „já tu minule nebyl/a“.

Ptejte se. Při zadávání úkolu pokládejte kontrolní otázky (např. „*Karolíno, jak máte úkol odevzdávat?*“ „*Tomáši, kolik znaků má mít vaše esej?*“). Vyvarujte se ale otázek obecných a neadresovaných (např. „*Chápete to?*“ „*Rozumíte?*“). Ty vám studenti často odkývají, ať už proto, že se stydí zeptat, nebo už chtějí jít domů, a vy se nedozvíte, zda studenti zadání skutečně pochopili.

Stanovte deadline. Jasně stanovte, do kdy a jak mají studenti práci odevzdat. Vyhněte se tak různým výmluvám na to, že studenti nevěděli, že už to mělo být, nebo vám přinesou úkol až na hodinu, když jste ho chtěli už předem mailem. Můžete také stanovit postih za pozdní dodání.

Nastavte jasná pravidla. Dopředu jasně stanovte nejen jak má úkol vypadat, ale také to, jak budete úkoly hodnotit (např. za odevzdání je automaticky jednička nebo úkoly budou hodnoceny slovně). Určete také, jaký trest hrozí za neodevzdání úkolu.

Konzultujte. Dejte studentům možnost se zeptat. Některé otázky totiž vyplynou až ve chvíli, kdy student začne na úkolu pracovat. Buďte proto k dispozici alespoň prostřednictvím e-mailu.

Budte důslední. Zadáte-li domácí úkol, vždy ho vyžadujte. Nedůslednost vede ke ztrátě autority, navíc pokud jednou budete úkoly vyžadovat a podruhé ne, bude to nespravedlivé a studenti budou ztrácet motivaci.

Vyhodnocujte. Každou práci studentů se snažte vyhodnotit. Zeptejte se, zda měli s něčím problémem při vypracovávání úkolů, a poté je pochvalte za to, co se jim povedlo, a upozorněte je na to, kde by se mohli zlepšit. Snažte se vždy hodnotit pozitivně a konstruktivně. (Např. „*Aleno, tvůj návrh soudního podání se ti povedl, máš správně všechny náležitosti i přílohy, ale je adresovaný ne-správnému soudu.*“)

Na další hodině. Kromě vyhodnocení je vhodné na následující hodině s úkolem ještě pracovat. Můžete ho společně hodnotit, opravovat, diskutovat o něm nebo na něj navázat. Zkrátka snažte se domácí přípravu studentů co nejvíce využít. Jednak můžete využít toho, že jsou studenti na dané téma připraveni a jednak je to i dobrá motivace pro další domácí úkoly.

3.8.7 *Jak vést práci ve skupinkách*

Rozděl a panuj. Tedy nejprve jedno a potom teprve druhé. Nikdy se nesnažte vysvětlovat studentům zadání jejich práce během toho, co se studenti rozdělují. Nebudou dávat pozor a těžko tak pochopí, co jste po nich chtěli.

Rozdělení do skupin. Studenti se mohou rozdělit podle toho, jak sami chtějí, ale nemusíte se bát do rozdělování zasáhnout (ať už přímo, nebo zvoleným způsobem dělení). Co můžete zvažovat? Aby byly skupiny co nejrozmanitější (podle pohlaví, zaměření, aktivity, názorů), aby byli „rušiví“ studenti rozděleni do různých skupin, aby byl v každé skupině tahoun, který bude skupinu podněcovat k práci.⁴¹

Zadejte úkol. Protože při práci ve skupinách nebudete schopni příliš kontrolovat, co která skupina dělá, je velmi důležité již na začátku zadat studentům přesně, co po nich chcete. Jasně popište nejen to, co mají dělat, ale i to, co má být výstupem jejich práce (např. seznam pěti lidských práv, která považují za nejdůležitější, nebo tři nejdůležitější argumenty pro povolení trestu smrti).

Úkol může vypadat různě. Úkol, který studentům zadáte, může vypadat různě. Můžete chtít, aby přečetli text a vybrali jeho hlavní myšlenky, můžete chtít zformulovat argumenty ve prospěch článku, můžete požadovat sepsání krátkého shrnutí. Zadáním ovšem může být také zformulovat tři otázky na autora článku nebo ostatní skupiny, vysvětlit klíčové pojmy, vyjmenovat texty či filmy na podobné téma nebo třeba charakterizovat autora.

Věnujte se všem. Při plnění skupinového úkolu průběžně procházejte mezi skupinami a ptejte se, zda si s něčím nevědí rady, zda vědí, co mají dělat a jak jim to jde. Snažte se věnovat všem skupinám rovnoměrně.

Nechte studenty pracovat samostatně. To je totiž také jeden z cílů skupinové práce, který není v rozporu s tím, že budete skupiny obcházet. Je-li to možné, zadejte úkol a nechte studenty, aby si práci sami zorganizovali a aby si sami mezi sebou rozdělili úkoly.

Přidělte studentům jasné role. Pokud nechcete z jakéhokoli důvodu nechat na studentech, jak si úkoly ve skupině rozdělí (zejména pokud se bojíte, že si je nerozdělí a nechají to jen na někom), sdělte jim společně se zadáním práce role, které si mají rozděliti. Jeden student může pracovat na jedné části úkolu, druhý na další, někdo může skupinu řídit a jiný na konci prezentovat výsledky práce ostatním.⁴²

Úkol má vyžadovat spolupráci. Ideálně by zadaný úkol měl vyžadovat spolupráci studentů, jinak hrozí, že ho za celou skupinu splní jen ti aktivní a ostatní se „povezou“. I když to není vždy možné, někdy můžete zkusit dát např. každému studentovi jen kus textu. Každý musí pak nejprve převyprávět svůj kus textu ostatním a teprve pak může skupina začít pracovat na společném úkolu.

Vyhodnocujte společně. Porovnávejte, k čemu došly různé skupinky, jaké metody práce používaly, podle jakých kritérií postupovaly. Studenti tak budou mít možnost vzájemně porovnat svoji práci.

Shrnujte. Informace a myšlenky, které si studenti sdělují při práci ve skupině, bývají neuspořádané a nestrukturované. Proto je pro studenty nesnadné si z hodiny odnést nějaký konkrétní výstup. Je tedy dobré na závěr shrnout to nejdůležitější.

⁴¹ Deset různých způsobů, jakými můžete vytvořit skupiny, najdete např. zde: SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997, s. 43-4.

⁴² Deset možností výběru vedoucích skupin a obsazení dalších rolí najdete např. zde: SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997, s. 45-6.

3.8.8 Na co myslet při sestavování hodin

Rozvrhněte si čas. Rozmyslete si, kterým tématům chcete věnovat více času a kterým méně. Podle toho pak sestavte plán aktivit, které budete chtít v hodině stihnout. Když připravujete jednotlivé aktivity, snažte se odhadnout, kolik času asi zabere jejich realizace.

Začněte tzv. energizerem. Každou hodinu začínejte nějakým energizerem. To je krátká, rychlá aktivita, která má studenty aktivizovat a uvést je do hodiny. Může to být otázka, poukázání na nějakou aktualitu, krátká hra atd. Energizer potom zhodnoťte a osvětlete studentům, co bude náplní dané hodiny.

Střídejte metody. Využívejte různých metod výuky a střídejte je. Po teoretickém výkladu, kdy studenti jen pasivně poslouchají, zařaďte aktivní úkol. Snažte se využívat co největší škálu různých metod (výklad, skupinová práce, role-playing, hra, diskuse...). Ale i zde platí – všeho s mírou.

Navazujte. Ačkoli forma výuky by se měla střídát, tematicky se snažte navazovat (např. po výkladu o právu na spravedlivý proces zařaďte diskusi o aktuálním případě známém z médií, který se spravedlivého procesu týká).

15 a dost. Bytí velmi záleží na konkrétní třídě, aktivity by neměly trvat výrazně déle než 15 minut (a i to je někdy příliš). Čím jsou vaši studenti starší, tím déle udrží pozornost, nicméně po cca 15 minutách výrazně klesá soustředěnost i starších posluchačů. Právě změnou činnosti můžete pozornost opět upoutat.

Procvičujte. Každou probranou látku se snažte se studenty procvičit pomocí nějaké aktivity. Zapojují-li se studenti aktivně do hodiny, odnesou si z ní mnohem více, než by si odnesli z hodiny, které se účastnili pasivně. Snažte se proto zařadit co nejvíce interaktivních činností.

Opakujte. Ve svém plánu si nechte místo na opakování. Někdy můžete hodinu začít opakováním toho podstatného, co zaznělo na hodině minulé, zpravidla ale budete opakovat spíše na konci hodiny. Vyberte na závěr vhodnou aktivitu nebo třeba nechte studenty jen zopakovat to nejdůležitější z právě probrané látky.

Zakončete shrnutím. Na závěr hodiny zařaďte shrnutí probrané látky a nejdůležitějších myšlenek. Shrnutí je velice důležité, protože právě to, co na konci hodiny shrnete, si studenti zapamatují nejlépe (případně si podle toho upraví své zápisky). Nezapomeňte, že shrnutí nemusíte provádět jen vy sami. Nechte shrnovat studenty nebo si vymyslete nějakou shrnující aktivitu.

Organizační informace. Chcete-li studentům sdělovat nějaké organizační záležitosti (kam se jde na exkurzi, jaký zákoník si mají přístě přinést...) či zadávat domácí úkoly, počkejte s tím až na konec hodiny. Je dobré oddělit tyto informace od samotné probírané látky, ale zároveň to stihnout dřív, než zazvoní (zvonek mívá značně neblahý vliv na pozornost studentů).

Mějte zálohu. I když si hodinu pečlivě naplánujete, může se vám stát, že čas špatně odhadnete a vaše příprava skončí dřív než vaše hodina. Pro tento případ mějte připravenou záložní aktivitu. Když budete naopak mít času málo, mějte rozmyšlené, zda některou aktivitu vynecháte (a případně kterou) či zkrátíte, nebo zda budete v tématu pokračovat na příští hodině.

3.8.9 Jak zkvalitnit svůj výklad

Připravte se. To je základ. Přednášené téma si pořádně zopakujte a připravte si, o čem všem budete na hodině mluvit. Rozmyslete si, kolik času na dané téma máte, co vše se do tohoto času vejde a co už je naopak nadbytečné. Pokud si nejste jistí, můžete si svůj výklad předem nanečisto vyzkoušet. Strategické je také dopředu zvážit, které části výkladu je v případě potřeby možné vypustit, případně které necháte naopak jen do rezervy pro situaci, že by vám zbyl čas.

Strukturujte. Dejte svému výkladu jasnou strukturu. Už na začátku svého výkladu můžete říci, o čem budete mluvit („*Dnes se budeme věnovat rodinnému právu. Začneme základními principy rodinného práva, potom se dostaneme k institutu manželství a na závěr se budeme zabývat rodinnými vztahy.*“). Studenti se pak budou ve vašem výkladu lépe orientovat. Nezapomeňte od sebe důsledně oddělovat jednotlivá témata, aby bylo vždy jasné, o čem mluvíte. Nezapomínejte ani na tabuli, případně projektor.

Méně je často více. Ačkoli se vám bude zdát, že jsou některé věci jasné a „*ví je přece každý*“, nezapomínejte, že vaši studenti právo příliš neznají, neorientují se v něm jako vy a nejsou ani zvyklí používat právní termíny. Proto vždy začínejte od úplných základů. Důkladně zvažte, co jsou studenti střední školy schopni během hodiny pochopit. Vždy je lepší, aby si studenti odnesli méně dobře zvládnuté látky než velké množství neuspořádaných informací, kterým navíc ani neporozuměli.

Zahrňte příklady, zajímavosti, analogie. Pozornost studentů lépe udržíte, když do výkladu zařadíte příklad z praxe („*Smlouvu můžete uzavřít také konkludentně. Třeba když jste dnes ráno jeli do školy, uzavřeli jste přepravní smlouvu pouhým nastoupením do tramvaje.*“ / „*Třeba kdyby tady Anička pracovala v supermarketu jako pokladní a vzala by si z pokladny 1.000 Kč, dopustila by se trestného činu zpronevěry.*“) nebo nějakou zajímavost („*Věděli jste, že volební právo získaly jako první ženy na Novém Zélandě už v roce 1893?*“ / „*Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 platí v Rakousku a Lichtenštejnsku dodnes.*“). Příklady i analogie mohou být i netradiční či bizarní, takové se pamatují nejlépe („*Právní řád to je jako takový jízdní řád pro celou společnost. Když přijdete ráno na zastávku, také se rozčilujete, že tramvaj nejede podle plánu.*“).

Ptejte se. Dalším pomocníkem k udržení pozornosti studentů jsou otázky, které jim v průběhu výkladu kladete. Ptejte se na to, co už studenti vědí, nebo třeba na to, co si o daném tématu myslí. Snažte se zkrátka studenty přimět, aby se vašeho výkladu aktivně účastnili. („*Proč si myslíte, že existuje společné jmění manželů?*“ „*Kdo z vás ví, jaký je rozdíl mezi promlčením a prekluzí?*“). Můžete také stejnou otázku pokládat v průběhu celého výkladu a sledovat, jak se (ne)proměňují odpovědi studentů.

Udržujte kontakt. Smyslem vašeho výkladu je, aby se studenti něco dozvěděli, ne abyste si vy pěkně zapřednášeli. Nestačí tedy jen něco odvykládat, ale musíte se také ujistit, že vás studenti sledují a chápou. Proto je vhodné udržovat se třídou oční kontakt a průběžně se ptát, zda vám studenti rozumí. Je vhodné ptát se na konkrétní otázky (např. „*Tomáši, co je to tedy to dědictví?*“ „*Hanko, jaké jsou principy volebního práva?*“), na obecnou otázku dostanete jen obecnou odpověď.

Zdůrazňujte. Shrnujte. Zdůrazňujete studentům, co je z vašeho výkladu nejdůležitější a odlišné, co je naopak jen zajímavost. Na závěr výkladu shrňte to nejdůležitější, studenti si to pak lépe zapamatují. Můžete také studenty požádat, aby se pokusili to nejdůležitější shrnout sami.

Požívejte svůj hlas. Abyste ve škole neplatili za „uspávače hadů“ snažte se využívat rozsah svého hlasu. Dávejte důraz na důležité informace, po řečnické otázce udělejte pauzu, rozlišujte intonaci věty oznamovací a věty tázací, měňte tón a melodii svého hlasu.

Vizualizujte. Můžete-li, používejte při svých výkladech tabuli, schémata nebo počítačové prezentace. Na vašich vizuálních pomůckách by měli studenti najít přehledně uspořádané nejdůležitější informace a pojmy (zejména ty cizí). Používejte spíše poznámky v bodech než celé věty. Delší souvislé texty jsou totiž nepřehledné a často nejsou ze zadních lavic pořádně vidět.

Včas přestaňte. Žádná aktivita na vaší hodině by neměla trvat výrazně déle než 15 minut, protože poté výrazně klesá míra soustředěnosti studentů. O výkladu to platí dvojnásob, protože právě pasivní poslouchání je na soustředění nadmíru náročné. Snažte se proto delší výklady oživit nějakou aktivní činností, kterou opět získáte pozornost studentů.

3.8.10 Jak zvládat problémové studenty

Hledejte příčinu. Možná vůbec nejtěžším úkolem je zjistit, z jakého důvodu je student problémový. Můžete narazit na různé složitější problémy od nepříznivých podmínek v rodině až po nešťastné lásky vašich studentů. Takové problémy nejspíše sami nevyřešíte a nejste ve škole proto, abyste se o to vůbec pokoušeli, i přesto je ovšem dobré o nich vědět. Může se ale také jednat o problémy zcela banální, se kterými si jistě budete umět poradit (třeba vám student neposílá žádné úkoly, protože mu nechodí e-maily se zadáním, nebo zlobí proto, že mu věnujete málo pozornosti).

Stanovte pravidla a neustupujte. Student by si měl být dobře vědom, co má a co naopak nesmí dělat, co se od něj vyžaduje. Pokuste se proto stanovit co nejjednoznačnější pravidla a vyžadujte důsledně jejich dodržení.

Se studenty nebojujte. Nedopusťte, aby se z vašich hodin stala nebezpečná hra „kdo s koho“. Snažte se naopak ke studentům pokud možno vždy přistupovat pozitivně. Jestliže se student chová nevhodně nebo v hodině nepracuje, požádejte ho, aby své chování změnil, vysvětlete mu, proč jste s jeho chováním nespokojeni, či ho někam rozsáďte. Tím je ale vše uzavřeno a vy pokračujte dál v hodině. V opačném případě totiž vzniká nepříjemné napětí a mezi vámi a studentem začíná vznikat (nebo se stupňovat) negativní napětí, ve kterém se neučí dobře.

Nenechte se vyprovokovat. Ačkoli práce se studenty může být mnohdy náročná, snažte se vždy vystupovat profesionálně. Doby fyzických trestů jsou již dávno za námi a křikem také ničemu neprospějete, v horším případě budete dokonce pro smích. V napjatých chvílích se proto snažte udržet emoce na uzdě a situaci řešit „s chladnou hlavou“. V napomínání buďte přímí a věcní. („*Ondřej, rušíš.*“ „*Terezo, máš tahák, proto ti musím dát nedostatečnou.*“) Vyvarujte se však hodnocení samotných studentů nebo jejich srovnávání („*Honzo, ty jsi špatný student (nebo dokonce člověk).*“ „*Zuzano, proč to zase nemáš? Podívej se na Filipa, jak je vzorný.*“).

Trestejte i odměňujte. Smyslem trestu je změnit špatné chování studenta. Odměna naopak motivuje k tomu správnému. Trest by proto měl být přiměřený, spravedlivý a zejména by ho měl jako trest vnímat samotný student. Totéž platí i o odměně. Nezapomínejte, že je důležité používat obojí, a to i (nebo možná zejména) u problémových studentů.

Nebojte se. Studenti (ač se to někdy nezdá) nejsou žádné dravé šelmy a vy máte v rukou dostatek prostředků k jejich „zkrocení“. Prvním z nich je už vaše sebevědomé a přímé vystupování (viz také desatero „*Jak si získat/udržet autoritu*“). Dále máte k dispozici řadu odměn (známka, pochvala, exkurze, možnost jako první si vybrat roli v následující aktivitě, možnost vybrat si spolužáky do skupiny na následující aktivitu...) i trestů (známka, napomenutí, poznámka, zvedání židlí po hodině, mazání tabule, rozsazení...). Ale pozor, je třeba mít na paměti, že co je pro jednoho trestem, může být pro jiného odměna (např. mazání tabule nebo rozdávání sešitů).

Neškatulkujte. Snažte se ke všem studentům přistupovat stejně. Student, ke kterému všichni přistupují jako k lajdákovi („*No jo, to byl zase Jakub.*“ „*Ivany se ani neptám, jestli má úkol.*“ „*No vida, David tentokrát nemá za pět. To jsou mi věci.*“), totiž nemá motivaci chovat se lépe. Stejně od něj nikdo nic jiného nečeká, takže vlastně ani nemá cenu se snažit. Právě takový student často ocení učitele, který jej za snahu pochválí a přistupuje k němu nezaťatě.

Zapojte ho. Zapojte vašeho problémového studenta do aktivit s ostatními studenty. Prostředí a kamarádi mají totiž velký vliv na chování jednotlivce. Vymyslete třeba aktivitu, při které jsou studenti rozděleni do skupin, ale je vyžadována práce všech (např. Na první lavici položte prázdný papír. Úkolem studentů je napsat na papír co nejvíce lidských práv. K papíru však vždy může jen jeden a teprve až se vrátí, může vyrazit další. Studenti se pravidelně střídají.). Tím ho zapojíte mezi jeho spoluhráče. Ti ho budou v průběhu hry povzbuzovat (už na to nebudete sami) a dost možná ani on sám to nebude chtít ostatním zkatit.

Zaujměte. Studenti často „zlobí“ zkrátka proto, že se nudí. Snažte se proto, aby vaše hodiny byly zajímavé, aby se na nich studenti dozvěděli něco nového a aby měli možnost projevit se při nějaké aktivní činnosti. Pokuste se využít zájmů studentů ve svůj prospěch. Mají rádi fotbal? Ukažte jim principy smluvního práva na smlouvě o přestupu hráče. Baví je spíše matematika? Spočítejte s nimi dědické podíly nebo je třeba naučte vypočítat si čistou mzdu.

Nejste na to sami. Některé problémy (zejména ty závažnější) sami prostě nevyřešíte. Nevíte-li si rady, nebojte se obrátit se na vaše kolegy učitele, kteří mají více zkušeností nebo třeba lépe znají „vašeho“ studenta. Jistě vám rádi poradí. Zajímavé je také zjistit, jak se student chová v ostatních hodinách a zda se s ním potýkají i ostatní učitelé. Na každé škole je také tzv. výchovný poradce, který bývá i v kontaktu s rodiči studentů. Některé problémy už patří jemu.

3.9 Prezentační dovednosti

Jistě se vám to také stalo: sedíte na přednášce či semináři, na který jste dorazili se záměrem se něco nového dozvědět, ale spíš než radost z poznání nových věcí se cítíte ztraceni a přemýšlíte, jestli mělo vůbec smysl sem chodit. Nepochybujete o tom, že přednášející o svém oboru mnoho ví, k posluchačům to ovšem příliš nepromlouvá. Možná si za to můžeme sami – necháváme se kdečím rozptylovat nebo je ještě ráno a vám to prostě ještě nemyslí. V řadě případů ovšem chyba nebývá – alespoň částečně – takříkajíc „na vašem přijímači“, ale také na straně učitelů. Vynikající znalost oboru totiž dobrou přednášku ještě nezaručuje. Pokud si učitel neosvojí základní zásady úspěšné prezentace, bude svým posluchačům zákonitě předávat jen zlomek toho, co by mohl. Unaveně působící obličej studentů pak nemusí být svědectvím o zkaženosti současné mládeže, ale (také) logickým důsledkem učitelova přístupu.

Dokázat zaujmout své publikum není nic lehkého, obzvláště pokud nemluvíme o pár minutách, ale o celých hodinách. Někdo to možná umí přirozeně, naprostá většina ostatních se to ovšem musí naučit. Zdrojů, ze kterých je možné čerpat, existuje celá řada, o prezentačních dovednostech bylo napsáno mnoho knih, stačí zadat heslo „prezentační dovednosti“ do internetového vyhledávače. Pro ty, kteří se k jejich studiu z jakéhokoli důvodu nedostanou, nabízíme několikastránkové shrnutí důležitých zásad, kterými je dobré se během praxe řídit. Zásady popsala absolventka Street Law Hanka Draslarová, a jistě pomůžou nejen vám, ale také vašim studentům. Na některé zásady jste nepochybně již narazili i v ostatních částech těchto skript.

3.9.1 Jak mluvit

Mluvit před lidmi je umění. Abychom přesně vyjádřili své myšlenky a navíc zaujali své posluchače, musíme ovládat hned několik dovedností a schopností najednou. Jak tedy mluvit, abychom nemluvili zbytečně?

Technika:

Mluvte dostatečně nahlas. Zní to jako banalita, ale je nezbytné, aby vás slyšeli i studenti sedící v zadních lavicích. Základní pravidlo zní mluvit hlasitěji, než jak mluvíte normálně. Běžně totiž přizpůsobujeme sílu hlasu spíš těm, kteří sedí nejbližší k nám, než těm úplně vzadu. Když vás studenti nedostatečně slyší, nemůžete se divit, že se postupně začnou věnovat jiným věcem. I pokud máte spíš slabší hlas, dokážete třídu „umluvit“, musí v ní být ale klid.

Zvolte přiměřenou rychlost řeči. Pomalá řeč studenty uspává (a vám vyslouží označení „uspávač hadů“), v příliš rychlé se zase ztratí.

Artikuluje. Vyslovujte tak, aby vám bylo dobře rozumět. V mnoha třídách není úplně dobrá akustika, což sice nepotěší, ale je dobré o tom dopředu vědět.

Intonujte. Měnění výšky hlasu je jednoduchým, ale velmi účinným nástrojem, jak učinit ústní projev zajímavějším.

Vyvarujte se monotónnosti. Tempo, hlasitost i intonaci své řeči během hodiny přiměřeně střídejte, tím přestanete znít monotónně.

Příprava před hodinou:

Rozmluvte se. Zvláště pokud se jedná o ranní hodinu, je potřeba připravit na výkon své hlasové ústrojí. Rozmluvit se můžete například pomocí prostých jazykolamů, nebo si prostě jen chvíli mluvit nahlas.

Pozor na hlasivky. Hlasivky jsou sval, který je potřeba před zátěží zahřát a prokrvit. Rozcvičení hlasivek je důležité, především pokud nejste zvyklí mluvit dlouho v jednom kuse. Bylo by nepříjemné v průběhu praxe přijít o hlas. K přípravě hlasivek můžete použít například brumendo, což v hudebním slangu znamená slabý a bručivý zvuk/zpěv se zavřenými ústy a beze slov.

Pijte. Hlasivkám dělá dobře, když nejsou suché, proto se vyplatí si s sebou nosit pití.

Co (ne)říkat:

Pozor na terminologii. Právník musí umět mluvit s laiky. To, co vám coby studentům práv po několika semestrech studia na právnické fakultě přijde jako všeobecně známý pojem, který není potřeba vysvětlovat, nebývá pro středoškoláky příliš srozumitelné. Kdykoli použijete právní termín, vysvětlíte ho nebo alespoň uveďte jeho „překlad“ do neprávnického jazyka.

Slovní vata do vět nepatří. Snadněji se to řekne, než udělá, ale slova „jakoby“, „vlastně“, „řekněme“, „takže“, „ehm“ nebo „ééé“ váš projev nijak zvlášť nezkrášlí.

3.9.2 Neverbální komunikace aneb jak být správný tučňák

To, jaký dojem (nejen na studenty) uděláte, závisí z velké části i na komunikaci neverbální. Jak ale svůj *body language* ovládnout? Kam s rukama? Je lepší stát jako sloup, nebo chodit po třídě? A kam s očima? Nepůsobí to nepatřičně, když se někomu při hodině díváme do očí?

Stůjte klidně a lehce uvolněně. Uvolnění budete působit sebejistěji, než když budete napnutí jak vojáci v pozoru, ale působit jako svěšená loutka, se kterou nikdo nehraje, už na studenty fungovat nebude.

Nebojte se vyjít mezi studenty. Budete-li celou hodinu stát na jednom místě, může to na studenty působit mírně odtazité („*on se nás asi bojí, nebo co*“). Není na škodu alespoň občas udělat pár kroků do uličky nebo alespoň přejít před jinou lavici. Už vůbec není dobré schovávat se za katedrou.

Pryč se svými zlovyky. Máme je všichni, mnozí o nich (všech) nevíme, ale všichni bychom se jich rádi zbavili. Praxe ve školách je k tomu ideální příležitost. Snažte se omezit gesta, která nepůsobí příliš přirozeně nebo prozrazují vaši vnitřní nejistotu či nedostatečný zájem o studenty. Příkladem jsou překřížené nohy, ruce založené před tělem, ruce v kapse, drbání na hlavě, dávání ruky před ústa atd. Požádejte své kolegy, ať vás při výuce pozorují a pak vám řeknou, jak před třídou působíte a co dělají vaše nohy, ruce a hlava.

Gestikulujte. Ruce jsou výbornou pomůckou, kterou můžete upoutat pozornost. Ukazujte, naznačujte, mějte ruce v pohybu, dodáte tak své prezentaci patřičnou a potřebnou energii. Aby však váš projev nepůsobil příliš teatrálně, doporučuje se používat hlavně dolní části rukou od loktů dál.

Udržujte se studenty oční kontakt. Neučíte tabuli ani nástěnku na zadní stěně třídy, ale své studenty. Budete-li se všemi studenty udržovat alespoň letmý oční kontakt, bude pro ně snazší udržet pozornost. Studenty také přesvědčíte o tom, že jsou pro vás důležití.

Nestůjte zády. Vyvarujte se situací, kdy byste stáli ke studentům zády. Kromě toho, že to není slušné, je vás i hůř slyšet a ztrácíte přehled o tom, co se ve třídě děje.

Psycholog PhDr. Jan Gruber, PhD., ve své knize *Čemu se to podobá, co by to mohlo být?* vydané v roce 2010 radí těm, kteří veřejně vystupují a něco prezentují (a výuka je také zčásti vlastně prezentace pro studenty), představovat si, že jsou tučňáci. Ne snad proto, aby okolo sebe viděli sníh a led, ale aby tučňáka zkusili napodobovat v pohybech, které dělá. I když nám to může přijít překvapivé, právě tučňák je co do svých pohybů vlastně ideálním veřejným mluvčím (*public speaker*). Je přitom mnohem jednodušší se vžít do nějaké role (i kdyby se jednalo o tučňáka), než během svého projevu neustále myslet na to, jak s kterou částí svého těla můžeme pohybovat a která by naopak měla být co nejvíce v klidu. Tak tedy: jak může tučňák vylepšit váš projev před třídou?

Některé druhy tučňáků prý střeží vejce s mládětem na předních nohách. Ať už panuje jakékoli počasí, fouká vítr nebo je mráz, tučňák za každou cenu musí chránit své nevyklubané mládě. Musí tedy za každé situace **stát pevně na obou nohách** a pohybovat se jen rozvážně pomocí malých kroků, resp. spíš drobných úkroků. Jako tučňák tedy určitě nesmíte krčit jednu nohu, houpat se v bocích, nebo dokonce křížit nohy. Pohybujte se po třídě spíš pomalu než rychle, ale není dobré strávit celou hodinu na jednom místě.

Tučňák má oči umístěné po stranách hlavy, tedy daleko více od sebe než člověk. Aby viděl to, co vidět chce, musí tak **pohnout hlavou ze strany na stranu**. Budeme-li častěji otáčet hlavu, sledovat studenty a navazovat s nimi oční kontakt, studenti získají dojem, že se věnujeme opravdu jim.

Tučňák má velký kus křídel zcela přirostlý k tělu a hýbat může pouze jejich dolní částí. Sice ho to diskvalifikuje v létání, ale na veřejné vystupování je to ideální uzpůsobení. Pokud nechcete působit jako někdo, kdo nekoordinovaně máchá rukama, mějte **ruce od ramene po loket jakoby přirostlé k tělu**, ale s rukama od lokte dál aktivně pohybujte. Budete působit přirozeně, pohyb rukou dodá vašemu výkladu dostatečnou energii a přesvědčí studenty o vašem pozitivním vztahu k vykládanému tématu.

Je dobré si „nacvičit tučňáka“ už doma, ideálně před zrcadlem. Pokud se budete o „tučňáka“ snažit až ve škole, budete s největší pravděpodobností působit dost prkenně. Jedná se přitom pocho-pitelně jen o dílčí návod, jak dostat svá gesta pod kontrolu. Nejlépe se hodí pro krátké veřejné vystoupení, při výuce ve třídě se budete např. někdy muset pohybovat daleko víc. Když budete rozdávat studentům materiály a chodit při tom jako tučňák, mnoho dalšího toho už nestihnete.

3.9.3 Jak zvládat trému

Pokud nejste před první hodinou nervózní, je to spíš zvláštní než typické. Pokud vás ale tréma ochromuje a bojíte se, že kvůli ní hodinu vůbec nezvládnete, zde je pár rad, jak s ní pracovat.

Důkladná příprava. Čím důkladněji si hodinu připravíte, tím méně byste pak měli být nervózní, protože nervozita často souvisí s tím, že nevíte, co se bude dít. Není samozřejmě vhodné se celou hodinu učit slovo od slova, pokud si ale zkusíte např. zadat instrukce nebo říct úvod hodiny nanečisto (ať už sami sobě, nebo někomu jinému), určitě vám to pomůže.

Dýchejte. Pro ztlumení nervozity těsně před jakýmkoli vystoupením se velmi doporučuje udělat několik hlubokých nádechů a ještě hlubších výdechů. Tělo se zklidní a nervozita trochu opadne. Hluboký nádech můžete nenápadně provést i před prvním promluvením ve třídě. Nádechy provádějte až „do břicha“, nejen povrchně do horních částí plic.

Zapojte třídu. Nenechte všechnu práci na sobě, zařaďte do plánu hodiny aktivitu, při které budou nuceni pracovat hlavně studenti – diskusi, práci ve skupince, doplňování pracovního listu. Vždyť nemusíte celých 45 minut mluvit pouze vy.

Střídejte se. Zpravidla jste na praxi ve dvojici nebo trojici. Když si hodinu rozdělíte na 5-10mi-nutové úseky a budete se střídát, budete mít po svém vystoupení vždy čas se zklidnit a připravit na další část, kterou budete vyučovat.

Těšte se. Lehko se to řekne, ale snad vás potěší alespoň zjištění, že tím podpoříte tvorbu endorfinů, které snižují nervozitu.

Přesvědčte sami sebe. Pokud si hodinu dobře připravíte, některé její části si i zkusíte nanečisto, budete mít jasný harmonogram hodiny a domluvíte se s dalšími studenty právě, že vám v případě potřeby pomohou, tak přece hodina musí dopadnout dobře! A pokud tomu ani přesto nevěříte, je dobré si to občas připomenout.

3.9.4 Jak upoutat a udržet pozornost⁴³

Aby vaše hodina pro studenty byla co nejpřínosnější, je třeba upoutat jejich pozornost a během hodiny ji neztratit. Jak toho dosáhnout?

Používejte příklady ze života. Ať už vlastního, vašich kolegů, rodinných příslušníků nebo lidí, o kterých jste slyšeli jen z médií. Právo je přeci všude okolo nás, tak to studentům ukažte.

Pokládejte otázky a hádanky. Aktivně tak zapojíte studenty do vašeho výkladu.

⁴³ Další tipy najdete v části Desatera.

Nebojte se (dobrých) vtipů. Vtipů o právnících a právu existuje nekonečné množství, pokud některý zařadíte do výuky, studenti to ocení. Ale pozor, nic se nesmí přehánět, budete vystupovat ve třídě a ne v cirkuse.

Držte se struktury. Umožněte studentům sledovat strukturu vaší hodiny tím, že nějakou logickou strukturu mít bude. Na úvod hodiny stručně řekněte, co během hodiny studenti zažijí, budou pak vědět, co je čeká. Když ještě na konci stručně shrnete, že proběhlo všechno z toho, co jste slíbili, budete působit jako někdo, kdo má hodinu pevně pod kontrolou.

Opakujte. Nebojte se zdůraznit důležitou věc, kterou jste už říkali. Opakování je, jak věděli už staří latiníci, matkou moudrosti.

Uberte na odbornosti. Právní termíny vám sice zjednájí respekt, ale pokud jich budete používat příliš, studenty spíš otrávíte. Nejde o to ukázat, že umíte právníckou hantýrku, ale studenty něco naučit.

Dávejte věci do souvislostí. Odkazujte na již probranou látku, srovnávejte probírané věci s jinými, pomáhejte studentům ukládat si dané informace do systému.

Diskutujte. Svět ani právo nejsou černobílé. Nebojte se některá témata otevřít k diskusi, vedte studenty k tomu, aby se o právu učili přemýšlet a nebáli se ho hodnotit.

Ukažte své nadšení. Těžko můžete čekat, že vaše studenty bude bavit téma, které nebaví ani vás. I když na vás zrovna nevyjde téma z nejzábavnějších, zkuste v něm pro sebe i své studenty objevit, proč stojí za to se jím zabývat. Část vašeho „nadšení“ se pak určitě přenesete i na studenty. Už na úvod můžete uvést, proč právě dnešní téma je tak důležité.

Všeho s mírou. Všechny výše uvedené body užívejte vyváženě, nic příliš nepřehánějte.

3.9.5 Jak na powerpointovou prezentaci

Powerpointové prezentace mají v oblibě shodně učitelé i studenti. Je vlastně s podivem, proč tomu tak je. Většina prezentací totiž bývá poměrně špatná a ve výsledku jsou spíš přítěží než pomocí. Pokud ale chcete svým studentům prezentaci do hodiny přinést, jak udělat dobrou powerpointovou prezentaci?

Začneme z opačného konce. Podívejte se na následující snímek a pojmenujte 10 chyb, kterých se autor tohoto snímku dopustil.

Pracovní právo

- ▶ Pracovní právo je právní odvětví upravující vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci.
  - ▶ Hlavním předpisem je **zákoník práce** – č. 262/2006 Sb.
  - ▶ Základními pracovněprávními vztahem je pracovní poměr. Ale celkem tu máme 2 takové jakoby skupiny pracovněprávních vztahů:
    - Pracovní poměr
    - DPP, DPČ
  - ▶ Vznik pracovního poměru. Jakými způsoby může vzniknout pracovní poměr?
    - Pracovní smlouva
    - Jmenování
  - ▶ Náležitosti pracovního smlouvy:
    - Druh práce
    - Místo výkonu práce
    - Den nástupu do práce.
  - ▶ Skončení pracovního pracovního poměru:
    - Uplynutí doby – pracovní poměr končí uplynutím doby v případě pracovních poměrů na dobu určitou.
    - Výpověď – může dát zaměstnavatel, ale i zaměstnanec. Zaměstnanec může dát výpověď kdykoliv, ale zaměstnavatel jen z důvodů zákonem stanovených. Výpovědní doba je nejméně 2 měsíce. Kdy začíná běžet?
    - Okamžitě zrušení prac. Pom.
    - Dohoda
    - Další?
- Daší oblasti, kterými se pracovní právo zabývá
- Dovolená, Odměňování, Odpovědnost za škodu, Zaměstnanost .....

Co pohlídat při tvorbě powerpointové prezentace:

Font písma. Používejte stejný font pro celou prezentaci.

Barva písma. Je-li písmo na barevném pozadí, musí být stále dobře čitelné.

Jednotné zvýraznění. Používejte stejný druh zvýraznění. Nekombinujte nesystematicky *kurzívu*, **vytučnění** a podtržení.

Nadpis se nepodtrhává. Alespoň typografové to tvrdí.

Maximálně 7 odrážek na snímek. Šetřete s informacemi napsanými na snímku, mnoho odrážek ubírá na přehlednosti.

Jenom číst nestačí. Studenti číst umějí, takže prostým přečtením toho, co je na obrazovce, studenti moc nenadchnete. Čekají od vás kontext, souvislosti, komentář, příklady...

Prezentace jenom jako pomůcka. Když všechno podstatné napíšete do prezentace, co dalšího chcete studentům ještě říkat? Prezentaci použijte spíš jen jako kostru svého výkladu, napište do ní zhruba to, co byste jinak psali na tabuli, tj. stěžejní pojmy, základní dělení atd. A samozřejmě obrázky a fotky, ty do prezentací určitě patří.

Přechody a animace. Méně v tomto případě znamená více. Krkolomné animace každý používá zejména v situaci, kdy dělá svoji první prezentaci. Postupně zjistí, že vlastně vůbec nevadí, že jeden snímek úplně jednoduše přejde v druhý.

4. ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ ANEB NA CO MYSLET, NEŽ ODEJDU NA PRAXI

Pokud jste absolvovali úvodní semináře, prostudovali předchozí stránky a viděli svoji středoškolskou třídu, dělí vás od skutečného začátku vašich praxí jen pár dní (ne-li hodin). Ještě než poprvé vstoupíte do své třídy v roli učitele, zde je několik věcí, na které se rozhodně nevyplácí zapomínat:

- 1) Počítejte s tím, že připravit dobrou hodinu **stojí spíš více času než méně**.
- 2) **Pořádně se v týmu domluvte**, co bude mít kdy kdo na starosti, ušetříte si tím mnoho komplikací v hodinách.
- 3) **Pozor na techniku**. Dokáže vaši hodinu učinit zajímavější, ale když s vámi přestane spolupracovat nebo když se ji nenaučíte dostatečně ovládat, dokáže vaši hodinu velmi rychle zkazit. Není od věci si projektor před každou hodinou vyzkoušet a mít připravený záložní plán.
- 4) **Výklad** má své přednosti, ale určitě to není jediná metoda, kterou byste na svých praxích měli používat.
- 5) Sdělte studentům, co se ve vaší hodině bude probírat, a snažte se také stihnout na závěr **shrnutí** hodiny, ať každý ví, co bylo **to nejdůležitější**.
- 6) Nejlepší hodina není nutně ta, ve které zazní co nejvíce právních informací. Přemýšlejte, **co ještě jsou vaši studenti schopni v hodině pochopit** a kdy je na místě spíš zvolnit a procvičovat, než přinášet další a další fakta.
- 7) Učíte ve dvojici či trojici proto, abyste si **navzájem pomáhali**. Nebojte se ostatní požádat o pomoc či nápad, ani jim svoji pomoc nabídnout.
- 8) Nepodceňujte **pravidelné reflexe svých hodin**, ptejte se sami sebe i druhých na to, jak se vám ve škole vede a co udělat proto, abyste se mohli zlepšit.
- 9) **Dobry učitel bývá také dobrý herec**. Vaším úkolem je nejen dobře si hodinu připravit, ale také ji „dobře zahrát“. Nebojte se „do toho jít“. Studenti to většinou ocení, a navíc i vy ze sebe budete mít lepší pocit. A pokud si nebudete jistí, jestli už „do toho“ nejdete příliš, zeptejte se svých kolegů nebo učitelů, kteří vás uvidí učit.
- 10) **Jste učitelé, nikoli právní poradci**. Pokuste se otevřít svým středoškolským studentům svět práva, ukažte jim, že je to svět zajímavý a že se vyplatí svá práva znát, diskutujte s nimi o konkrétních případech, ale dejte pozor, abyste se nedostali do situace, ve které někomu konkrétnímu začnete poskytovat konkrétní právní rady v případě, který on nebo někdo z jeho okolí řeší.
- 11) **Jste učitelé, nikoli psychologové**, pokud má vaše třída nějaké dlouhodobější problémy nebo někdo ze studentů trable v rodině, není vaším úkolem tyto problémy vyřešit. Pokud vám připadá nějaký student „divný“, zeptejte se učitele dané třídy.
- 12) Jak praví česká pohádková klasika: „**Nad nikoho se nepovyšuj, před nikým se neponižuj**“. Nehrajte si před studenty na to, jak jste děsně důležití a o co jste po pár letech na právech lepší než oni, nesnažte se jim ale také za každou cenu zalíbit. Studenti vás nebudou nutně mít o to raději, o kolik víc jim dáte jedniček, ale spíše ocení férový přístup a poučné a vtahující hodiny.
- 13) I když je pochopitelné, že své hodiny budete hodně prožívat, mějte prosím na paměti, že zejména **v kabinetech středoškolských učitelů nejste sami**. Ostatní učitele (kteří ten den odučili už několik hodin a několik jich ještě mají před sebou) opravdu nemusí blažit poslouchat, jak se nahlas v jejich kabinetě bavíte o své praxi. Přece jen to je víc jejich prostor než váš. Rozbor hodiny můžete udělat v prázdné učebně nebo na chodbě.
- 14) **Váš fakultní vyučující je vám i v průběhu praxí k dispozici**. Řadu věcí si jistě dokážete vyřešit sami, pokud si ale s něčím nebudete vědět rady, nebojte se na něj obrátit.
- 15) **Vyplňte si následující pracovní list**, pomůže vám lépe si uvědomit, na co se chcete na praxích soustředit, a pak si provést vyhodnocení toho, jak se vám to dařilo.

DESET VĚCÍ, NA KTERÉ CHCI BĚHEM PRAXÍ DÁVAT POZOR

	Budu si dávat pozor na...	Jak se mi to dařilo. Proč ano, proč ne?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

5. HODNOCENÍ, HODNOCENÍ A JEŠTĚ JEDNOU HODNOCENÍ

Když malíř maluje obraz nebo sochař tvoří novou sochu, vždy kousek přidělají, odstoupí, pozorují své vznikající dílo a přemýšlí, co už vytvořili a jak budou ve své práci pokračovat. Podobně tak i vašim úkolem na praxi nebude jen učit, ale také poctivě reflektovat, jak vaše praxe probíhají a jak si vy a vaši kolegové vedete. Hodnotit toho budete nakonec docela dost.

Předně budete **sami před sebou hodnotit, jak se vám která hodina povedla** a jak si vedete v roli učitele (odborně se tomu říká autoevaluace). Je to proces nejen vcelku přirozený, ale i nezbytný. Pokud se nezamyslete nad tím, jak si vedete a proč se vám ne/daří, těžko bude další vaše hodina lepší. A pokud bude, bude to čistá náhoda. Reflektovat budete nepochybně po každé své hodině, do svého portfolia (bez kterého nedostanete za předmět kredity) nicméně musíte vložit zhodnocení celé praxe. Může vypadat třeba následovně.

Praxe mi nepřinesla nic moc neočekávaného. Byla jsem přesvědčená, že mě to bude bavit, a bavilo mě to. Je pravda, že příprava jednotlivých hodin byla náročná. Nikoli na výběr a množství informací, ale na koordinaci. Zpočátku jsem se bála, že nebudu znát dost faktů a studenti se mě budou ptát na věci, které nevím. Nakonec jsem se ujistila, že ten strach nemusel být tak velký. Hodiny probíhaly příjemně. Možná, že jsem na studenty někdy jela moc rychle, ale většina z nich to stíhala a stěžovali si hlavně ti, kteří chyběli.

Myslím si, že mi praxe dala hodně. Ani ne tak příprava, protože referáty a prezentace jsme na gymnáziu museli zpracovávat pravidelně a hodně se dbalo na projev, ale samotná výuka. Zjistila jsem, že přes počáteční obavy jsem si to užívala. Předávání informací tak, aby jim druhý porozuměl, je pro mě zábava. Je třeba vymyslet vhodné příklady, najít případy z praxe, ukázat zajímavosti a hlavně najít jádro sdělení, které je třeba předat, a nevykládat nezajímavé a zbytečné jednotlivosti.

Díky praxi jsem si uvědomila, že na právo lze pohlížet z pohledu spravedlnosti anebo prospěchu a že to není vlastně tak hrozné. Definitivně mi došel rozdíl mezi právem „de lege lata“ a „de lege ferenda“ a myšlenka, že je potřeba to sdělovat lidem. Že není jedno právo. A že nemusí být spravedlivé a proč to tak je. Podnítit je k tomu, aby o tom přemýšleli.

Na studenty jsem asi působila přísně a studeně, ale to je z většiny mojí povahou. Mrzí mě to pak, když se dozvím, že jim něco nebylo příjemné. Já osobně jsem měla pocit dobrý a doufám, že mi ještě dlouho zůstane. Je náročné vyložit základy hlavních právních odvětví v tak krátkém čase, ale myslím, že se nám to podařilo a asi to ani nebylo zvlášť nudné. Už jen to považuji z vlastních studentských zkušeností za úspěch.

Čas byl v hodinách náš největší nepřítel. Vždycky bychom chtěli udělat ještě jedno cvičení navíc nebo pár příkladů, ale nemohli jsme. Snažili jsme se to částečně vynahradiť dostatkem materiálů a pracovních listů, ze kterých bylo jasné, jaké informace jsou klíčové a je třeba si je pamatovat. Studenti nakonec většinou naši práci ocenili – když už nic jiného, nezlobili a pár se jich dokonce snažilo spolupracovat aktivněji. Nemyslím si, že by nám nedali najevo, kdybychom to vedli nějak nesmyslně (rozhodně by si nás „podali“). Protože se to nestalo, soudím, že jsme prošli, a mám z toho radost.

Nebo takto:

Z mého pohledu se praxe vydařila, ačkoli jsem si vědoma nedostatků, kterých jsme se dopustily a kterých se propříště vyvaruji.

Se třídou jsme nasedly do rozjetého vlaku a nechaly se „vystresovat“ tím, že máme za deset hodin (45 minut) probrat v podstatě základy celého práva (...). Myslím ale, že i v takto polních podmínkách se nám povedlo efektivně předat základy práva, přiblížit systém právního myšlení a vysvětlit, k čemu vůbec na první pohled nesrozumitelná právní úprava slouží. (...)

Pan profesor nás před třídou trochu varoval (pasivní absentéři), třída mě ale mile překvapila, spolupracovali s námi bez problémů (ačkoli lesem rukou jsme se každou hodinu neprodíraly), dobrovolně, a vypadalo to, že i rádi (alespoň někteří). Ti, kteří se nechtěli v dalším studiu a kariéře věnovat právu, tak byli prý rozhodnuti již před naší praxí: minimální standard, tedy alespoň právo neznechutit, když už si jej nezamilovat, jsme tedy splnily určitě. Snažily jsme se v rámci časových možností prokládat problematiku příklady z praxe, protože alespoň z vlastní zkušenosti máme za to, že tak danou problematiku nejlépe a nejzajímavěji ilustrujeme, přiblížíme, a taky vysvětlíme, proč je nutná právní úprava (nebo naopak není). S hodinami jsem se loučila s tím, že jsme odvedly poctivou práci, i když na spoustě věcí je propříště nutné pracovat, zcela jistě to byla pozitivní cenná zkušenost pro nás a snad ne vyložené negativní pro studenty. (...) Na závěr jsme měli zajímavou debatu na téma, proč na práva jít nebo nejít (naše zkušenosti) a co od studia alespoň podle nás očekávat.

Ani poctivě provedená sebereflexe ještě bohužel nezaručuje, že se vám podaří odučenou hodinu spatřit takovou, jaká opravdu byla, nikoli jen takovou, jak jste ji viděli vy sami (byť jistou útěchou je, že se to můžete časem do určité míry naučit). Ať se nám to líbí, nebo ne, každý si v sobě nese me řadu stereotypů a všichni se na svět díváme z určitého úhlu, v důsledku čehož má naše vidění řadu slepých úhlů, tj. řadu věcí prostě nevidíme, i když se o to upřímně snažíme (jistě, mnozí se ani nesnaží, ale u těch nás příliš nepřekvapuje, že svět vidí zkresleně). O to větší cenu pro vás má **pohled někoho zvenčí**, ať se jedná o studenta práv, který s vámi absolvuje praxi, středoškolského učitele, který vás při učení ve své třídě sleduje, nebo fakultního učitele, který se za vámi na praxi přijede podívat. Zpravidla platí, že čím větší zkušenosti někdo s učením a pozorováním druhých lidí (a jejich hodin) má, tím víc toho na vaší hodině vidí a zpravidla i o to cennější zpětnou vazbu vám je schopný poskytnout. I z tohoto pravidla ovšem existuje řada výjimek, takže se nebojte reflektovat své hodiny v rámci týmu, ve kterém na střední škole působíte. Docela dobré je projít hodinu krok po kroku a zhodnotit, jak která aktivita s vaší třídou fungovala, proč tomu tak bylo a jaké z toho pro vás do budoucna plyne ponaučení. Poprvé vám to asi zabere docela dost času, klidně i dvě hodiny, postupně se to zřejmě naučíte stihnout rychleji. Ideální je sednout si (alespoň na chvíli) hned po hodině (dokud jste plní dojmů), pokud to není možné, tak se domluvte na večer nebo na druhý den. Praxi jistě nakonec nějak zvládnete i bez vzájemné reflexe, nebude to ale zadarmo: bez vzájemné reflexe sami sobě bráníte v tom, abyste se na praxích mohli pořádně zlepšit.

Abyste mohli druhým dát opravdu poctivou zpětnou vazbu, je třeba si během hodiny své postřehy, otázky a náměty zapisovat (nemyslete si, že je všechny udržíte v hlavě). Můžete si psát prostě vše, co vám přišlo na hodině v pozitivním či negativním smyslu pozoruhodné a rádi byste to učinili předmětem následného rozboru. Abyste lépe věděli, na co je dobré se zaměřovat, máte k dispozici **dva evaluační dotazníky**. Během praxe byste měli oba alespoň jednou vyplnit. První je obecnější a vyžaduje po vás zaznamenat průběh hodiny a poté odpovědět na pět otázek.

Popis hodiny (formulář č. 1)

Škola:

Datum:

Počet studentů:

Třída:

Vyučující:

Zadání: Vaším úkolem je zaznamenat do tabulky průběh hodiny, tj. její jednotlivé fáze, aktivity atd. včetně časového rozvržení, a poté odpovědět na otázky na druhé straně.

Část hodiny (aktivita)	Cíl	Váš komentář (pozitivní i záporný)

Na hodině mi přišlo nejlepší...

Studenti pracovali...

Rád/a bych v této hodině viděl/a víc...

Rád/a bych v této hodině viděl/a méně...

Na této hodině jsem se naučil/a (*alespoň 4 věci*)

Druhý dotazník je složitější a jeho vyplnění vám také zabere více času. Žádá po vás, abyste se na hodinu podívali pohledem šestnácti otázek. I když vám celkově může poskytnout méně komplexní pohled na celou hodinu než dotazník první, jeho přednost spočívá v tom, že nasvětluje hodinu z perspektiv, o kterých jste dost možná ještě nepřemýšleli. I když se často jedná jen o drobné věci (např. jak učitel pracuje s očním kontaktem či jak konkrétně zjišťuje, že studenti pochopili jeho instrukce), dobrý učitel musí zvládat i ty. A pak, tajemství úspěchu často spočívá právě ve zvládnutí i zdánlivě drobných detailů.

Práce se třídou (formulář č. 2)

Škola:

Datum:

Počet studentů:

Třída:

Vyučující:

Zadání: Pozorujte hodinu, práci učitele a reakce třídy a odpovězte na následující otázky.

- 1) Co se učitel/učitelka/vyučující student/vyučující studentka (dále jen „učitel“) snaží studenty během hodiny naučit? Jak úspěšný v tom byl?

- 2) Jak učitel zahájil hodinu?

- 3) Napište čtyři věci, které učitel dělá proto, aby ve třídě navodil dobrou atmosféru:
  - a)
  - b)
  - c)
  - d)

- 4) Jak učitel své studenty povzbuzuje (k aktivitě, odpovědi atd.).

- 5) Zaměřte se na oční kontakt učitele. Jak s ním pracuje a v čem učiteli oční kontakt ne/pomáhá?

- 6) Ať už učitel během hodiny seděl nebo stál, mohli ho všichni studenti ve třídě dobře vidět?

- 7) Jak ne/byl učitel během hodiny slyšet?

- 8) Dává učitel jasné instrukce a jasná vysvětlení?

- 9) Jak učitel zjišťuje, že studenti jeho instrukce pochopili?
- 10) Jak udržoval učitel ve třídě pořádek?
- 11) Jaká gesta učitel používal, co jimi chtěl vyjádřit a jak se mu to dařilo?
- 12) Jak učitel hodinu ukončil?
- 13) Jaké aktivity nebo části hodiny podle vás studentům nejvíce přinesly? Proč?
- 14) Má učitel nějaké schopnosti či vlastnosti, které mu pomáhají v učení? Které?
- 15) Jak byste popsali roli učitele?

Manažer

Poradce

Zdroj informací

Vzor

Sociální pracovník

Pomocník

Pozorovatel

Kamarád

Jiná role: _____

- 16) Co jste se na této hodině naučili?

Zřejmě vás bude zajímat také to, jak si vašeho snažení považují samotní studenti, pro které je určeno. Není proto od věci na konci svých praxí požádat o zpětnou vazbu středoškolské studenty (nedočkavci se mohou ptát už v průběhu svých praxí). Můžete studenty jednoduše požádat, aby na kus papíru vlastními slovy zhodnotili vaši praxi (v takovém případě budou psát spíše pozitivní věci). Můžete je také vyzvat, aby do jednoho sloupečku napsali, co na vaši přítomnosti v jejich třídě oceňovali, do druhého pak to, v čem byste se do příště mohli zlepšit (pokud položíte otázku tímto způsobem, zvyšuje se pravděpodobnost, že někteří studenti zformulují, co by z vás do budoucna mohlo udělat lepšího učitele). Pokud vás zajímá podrobnější reflexe vaší činnosti, můžete sestavit půlstránkový dotazník s předpřipravenými otázkami. Zde je malá inspirace.

Hodnocení praktikantů

Praktikant č. 1 =

Praktikant č. 2 =

Praktikant č. 3 =

(1 = naprosto souhlasím; 2 = souhlasím; 3 = částečně souhlasím; 4 = nesouhlasím; 5 = naprosto nesouhlasím)

- Můžete dát celému týmu praktikantů jen jednu známku (tj. zakroužkujte jen jedno číslo), nebo dát každému známku samostatně (tj. zakroužkujte jich víc s tím, že první řádek patří praktikantovi č. 1, druhý č. 2, třetí č. 3).

1. Srozumitelnost – výklad, zadání úkolů, reakce na dotazy, vyhodnocení zadaných úkolů atd. byly srozumitelné a jasné	1 1 1	2 2 2	3 3 3	4 4 4	5 5 5
2. Náročnost – probíraná látka mi přišla adekvátně náročná (tj. ani nezůstávala pouze na povrchu, ani nezabíhala do přílišných detailů)	1 1 1	2 2 2	3 3 3	4 4 4	5 5 5
3. Relevantní informace – informace, které jsem se dozvěděl/a, mi přišly důležité, zajímavé či potřebné	1 1 1	2 2 2	3 3 3	4 4 4	5 5 5
4. Odborné znalosti praktikantů – praktikanti byli po odborné stránce (tj. co se znalosti práva týče) dobře připraveni	1 1 1	2 2 2	3 3 3	4 4 4	5 5 5
5. V hodinách praktikantů jsem byl/a dobře schopen/schopna udržet pozornost	1 1 1	2 2 2	3 3 3	4 4 4	5 5 5
6. Přítomnost praktikantů byla pro naše hodiny celkově přínosná a je dobře, že v našich hodinách byli	1	2	3	4	5

Jakýkoli další komentář, ať už k praxím celkově, nebo k jednotlivým praktikantům (lze použít i druhou stranu):

Od svých středoškoláků se můžete dozvědět třeba následující:⁴⁴

Pavčina

„Dobrý den.

Hned ze začátku musím zdůraznit, že vaše hodiny byly asi 1000x zábavnější než normální ZSV. Velkou výhodou bylo, že ve třech lidech jste mohli pracovat s menšími skupinkami a i jste si líp sjednali pořádek. Aktivity byly dobré pro praktické pochopení učiva a byly i celkem zábavné – řekla bych, že celkově asi nejpříznosnější.

Podkladové materiály byly dobré pro trestní právo, ty pro rodinné byly občas nesrozumitelné – ale rozhodně se mi zachovalo víc informací než z vlastních zápisků. Jen někdy (v obou případech) by bylo lepší uvést nějaký praktický příklad než jen definici (hlavně u věcí, co se nestihly probrat během hodiny...).

Výklad mi přišel zajímavý, zábavný, srozumitelný a plynulý (jen v případě Karla místy trochu zmatený a nesouvislý – asi kvůli nervozitě ☺)

Já bych se akorát asi pokusila stihnout za hodinu víc výkladu. Nebo možná by bylo jednodušší, kdybyste vynechali prezentace samostatných dobrovolných úkolů (jejich zpracování by bylo třeba písemně nebo bych je vynechala úplně...) a shrnuli to sami – tak by se dal taky ušetřit nějaký čas.

No, nic moc mě už teďka nenapadá, tak doufám, že alespoň tohle vám bude k něčemu dobré.“

Mirek

„Váš hodiny hodnotím velmi kladně z několika důvodů. Na každou hodinu jste se řádně připravili, „zapojovali“ jste nás do výkladu, ať už z hlediska nepovinných domácích úkolů, či různých aktivit ve skupinkách v hodině. Zkrátka hodiny s vámi nebylo jen suché vykládání látky, ale i vyzkoušení v „praxi“ (napodobení právního případu a jiné). Nemůžu vám nic vytknout.“

Jiná skupina si o své praxi v závěrečných dotaznících přečetla mj. toto:

- *Myslím, že to bylo úplně geniální a není tomu co vytknout.*
- *Někdy byl výklad moc rychlý a nestihla jsem si dopisovat rozdané papíry.*
- *Často to bylo pro nás matoucí; na podkladech jsme nevěděli, co některé zkratky znamenají, a i při výkladu jsme nevěděli, co si doplnit.*
- *Kamila by mohla zapracovat na vlídnosti. Procházení třídy, vražedné pohledy a zaklapávání notebooků nepůsobí moc dobře. Na to, že je studentka práva, tak se chová jako (povýšená) učitelka.*
- *Mně se to líbilo. Občas to bylo trochu chaotické, ale jinak dobře připravené.*
- *Někdy až přílišné zabíhání do podrobností (hodilo by se spíš na právnickém semináři než v „normální“ hodině ZSV).*
- *Způsob výkladu a přístup slečny Petry byl mnohem lepší než u slečny Kamily; slečno Kamilo, nenutte lidi do diskuze.*
- *Byly jste více „v pohodě“ než praktikantky z PF UK minulý rok.*
- *Fajn změna, hodiny byly příjemné. Minulé praktikantky z práv nám vyprávěly i jak to na škole chodí, to bylo zajímavé.*

⁴⁴ Studenti tuto zpětnou vazbu získali tak, že středoškolákům po ukončení své výuky zaslali e-mail s žádostí o zhodnocení jejich hodin z hlediska „srozumitelnosti výkladu, aktivit v hodinách, podkladových materiálů, zábavnosti, doporučeních k výuce atd.“. Dotazník byl dobrovolný a bylo na něj studentům poskytnuto jen poměrně málo času (víkend), proto se odpovědí nesešlo mnoho. Jména v uvedených citacích byla změněna.

Někteří středoškolské učitelé vám poskytnou oficiální zhodnocení vaší praxe. Můžete se o sobě dočíst třeba následující:

„Praxi těchto studentek nemohu hodnotit jinak než pozitivně, a to jak souhrnně, tak v jednotlivých částech. K obsahové stránce nemám sebemenší připomínky, studentky prokázaly velmi dobrou odbornou připravenost ve všech oborech, jimiž se v průběhu praxe zabývaly. Právě tak skvělá byla i jejich příprava na hodiny pokud jde o formu výuky, neboť trvale braly v potaz schopnosti, znalosti a zájem studentů, čímž dokázaly vytvořit hodiny přínosné nejen po odborné stránce, ale také zajímavé a podnětné, které studentům jasně ukázaly, že obsahem výuky není právní teorie, ale pochopení toho, jak právo ovlivňuje skutečné životy konkrétních lidí.“

Už se těšíte, co vám budou psát vaši studenti? Jistě si je také získáte. Máte na to přece celých deset hodin. Aby toho nebylo málo, ještě jeden druh zpětné vazby vás nemine: totiž zpětná vazba na kurz Street Law. Dostanete ji po praxích e-mailem od vyučujícího a bude vás stát zhruba půlhodinu vašeho cenného času.

6. ZDROJE

Možná máte i po přečtení těchto skript pocit, že vám některé informace chybí. Že byste si rádi přečetli něco víc o strategiích vyučování, že byste se rádi inspirovali hodinami, které učili zkušení učitelé, že byste se chtěli dozvědět něco víc o tom, jak funguje Street Law ve světě. Nebo získali tip na nějaké video, které by se dalo pustit ve třídě studentům. Pokud tyto pocity máte, je to jediné dobře. Do skript samozřejmě nebylo možné vtěsnat všechno. Odpovědi na (nejen) výše uvedené otázky najdete v článcích, knihách i na internetových stránkách uvedených v této kapitole. Jejich výběr probíhal pochopitelně značně subjektivně, tj. podle toho, co se nám osvědčilo. Inspirativní čtení.

6.1 Kde se dozvědět víc o Street Law?

- Program Street Law pro studenty středních škol. ČR6, Česká justice. Dostupné z: <<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2594356>>. Program, ve kterém zástupci PF UK (Tomáš Friedel a Michal Urban) spolu s gymnaziálními studenty vysvětlují, jak funguje program Street Law.
- URBAN, Michal. Street Law aneb Právo pro každý den. In KUKLÍK, Jan (ed.). *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. Praha: Auditorium, 2009, s. 62-73. Zde se dočtete víc o tom, jak by měl (či mohl) fungovat program Street Law.
- Street Law Inc. (<http://www.streetlaw.org/en/home>). Stránky americké organizace, která se dlouhodobě věnuje programu Street Law.
- Street Law Program na Georgetown University (<http://www.law.georgetown.edu/academics/academic-programs/clinical-programs/our-clinics/DC-Street-Law-Program/index.cfm>)
- Bridges Across Borders Southeast Asia Community Legal Education Initiative (BABSEA CLE) (<http://www.babseacle.org/>). Nezisková organizace, která se Street Law věnuje v Asii.
- Street Law program na Univerzitě Palackého v Olomouci (<http://lawforlife.upol.cz/klicove-aktivity-2/program-pravo-pro-kazy-den-street-law/>).
- Partner Czech (<http://www.partnersczech.cz/cs/street-law>). Nezisková organizace, která Street Law do ČR přinesla.
- PINDER, Kamina. Street Law: Twenty-Five Years and Counting. *Journal of Law and Education*, 27. [online]. 1998 [cit. 2013-03-11], s. 211-231. Shrnutí rozsáhlých amerických zkušeností se Street Law.

6.2 Kde čerpat inspirace na přípravu svých hodin?

- Databáze hodin na metodickém portálu Výchova k občanství (<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/lekce>). Skvělé materiály, některé dokonce od studentů PF UK.
- ARMERTMAN, Lee; McMAHON, Edward. *Street Law: A Course in Practical Law*. McGraw-Hill/Glencoe, 2009. Americká učebnice Street Law.
- Kolektiv autorů. *Právo pro každého – učebnice „Právo pro každý den – Street Law“*, Partners Czech, Praha 2001.
- Animace na stránkách justice.cz, a to na téma půjčky (<http://portal.justice.cz/animace/pujcka.html>) soudcovských sporů (<http://portal.justice.cz/animace/sousedi.html>) a rozvodového řízení (<http://portal.justice.cz/animace/rozvod.html>).
- HORECKÝ, Jan. *Společenské vědy pro střední školy*. Brno: Didaktis. Dobrá česká učebnice.
- Seznam materiálů na metodickém portálu Výchova k občanství (<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/materialy>).
- Databáze hodin na stránkách Rady Evropy pod názvem Kompas (<http://www.mladezvacki.cz/publikace/>).

- Databáze hodin k tématice multikulturního vzdělávání v rámci projektu CzechKid (<http://www.czechkid.cz>).
- Člověk v tísní – Varianty (<http://varianty.cz/index.php?id=16>). Zde najdete řadu zajímavých odkazů i materiálů, byť je třeba trochu hledat.
- Publikace *Bohouš a Dáša za lidská práva* společnosti Člověk v tísní (http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_73.pdf). Jednotlivé lekce obsahují i komiksy, které lze využít.
- Videá k výuce (<http://www.antixeno.cz/home.news>). Studentské videoklipy s tematikou tolerance, lidských práv, odstraňování xenofobie, rasismu a extremismu. Mnoho použitelných klipů je také možné najít na serveru YouTube (např. <http://1url.cz/QwRQ>).
- Pořady ČRo6 – Člověk a demokracie Vojtěcha Cepla (http://www.rozhlas.cz/cro6/porady/_porad/3182). 30 minut trvající diskusní pořady bývalého ústavního soudce Vojtěcha Cepla a řady zajímavých hostů.
- Pořady ČRo6 – cyklus Česká justice (http://www.rozhlas.cz/cro6/porady/_porad/1979). Pravidelný týdenní pořad o justičních systémech, o současném stavu české justice i její historii (bohužel už skončil, ale všechny díly jsou dostupné v archivu).
- Stránky projektu Lidská práva organizace Amnesty International (<http://www.lidskaprava.cz/home>).
- Web o fungování občanské společnosti s názvem „Občanská společnost – návod k použití“ (<http://www.obcan.ecn.cz/>).
- Filmy distribuované společností Člověk v tísní v rámci programu Jeden svět na školách (<http://www.jsns.cz/>). Některé jsou dostupné i online.
- SLEJŠKA, Zdeněk a kol. *12 aktivit o Evropě: balíček metodických materiálů pro výuku o EU*. Praha: CpKP, 2007. Dostupné z: http://www.dvorek.eu/dwn/1003/4164cs_CZ_12_aktivit_web_final.pdf
- Materiál k multikulturní výchově (<http://www.in-ius.cz/dwn/ja-a-oni-jsme-my/ja-a-oni-jsme-my-mkv.pdf>). Materiál od In IUSTITIA, o. s
- Obrázky k výuce (<http://spomocnik.rvp.cz/clanek/10915/TOP-10-ARCHIVU-FREE-OBRAZKU-PRO-UCITELE.html>). Zde najdete řadu odkazů na obrázky, které lze využívat při výuce.

6.3 Inspirativní texty a videa o učení, vzdělávání a souvisejících tématech

- *Dobří učitelé* (<http://www.scio.cz/vyzkum/dobri-ucitele.asp>). Článek o tom, zda dokáže nadprůměrný učitel vytáhnout podprůměrného žáka do nadprůměru.
- Jak ovládnout úspěch. *Respekt*. 2011, 47. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/z-noveho-cisla/c1-53520090-jak-ovladnout-uspech>. Článek o tom, jak zajistit dětem úspěch v současném českém vzdělávacím systému.
- TOMOSZEK, Maxim. Filipika za právní kliniky. In: *Jiné právo* [online]. 31. ledna 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/01/maxim-tomoszek-filipika-za-pravni.html>. Zajímavý článek o právních klinikách.
- ROBISON, Ken. *RSA Animate - Changing Education Paradigms*. [online]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=zDZFcDGpL4U>. Desetiminutová promluva Sira Kena Robinsona doprovázená výstižnými animacemi o tom, proč náš současný vzdělávací systém ne/funguje tak, jak ne/funguje.
- *Česko mluví o vzdělávání* [online]. 2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://ceskomluvi.cz/>. Stránky projektu, na kterém je dostupných mnoho informací o současném (nejen) českém vzdělávacím systému.

- FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Praha: Portál, 1997, 172 s.
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004, 155 s.
- FENSTERMACHER, Gary D; SOLTIS, Jonas F. *Vyučovací styly učitelů*. Praha: Portál, 2008, 124 s.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2008, 380 s.
- SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997, 311 s.
- SCHULZ, Wolfram; FRAILLON, Julian; AINLEY, John; LOSITO, Bruno a KERR, David. *International Civic and Citizenship Education Study. Assessment Framework*. [online]. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), 2010, 64 s. [cit. 2011-12-30]. Dostupné z: <<http://iccs.acer.edu.au/uploads/ICCS%20Assessment%20Framework/ICCS%202008%20Full.pdf>>.
- SCRIVENER, Jim. *Learning teaching: a guidebook for English language teachers*. Oxford: MacMillan, 2005, 431 p.

7. PŘÍLOHY

V této části najdete materiály, které pro své středoškolské studenty připravili vaši předchůdci, kteří Street Law absolvovali před vznikem těchto skript. Jsou to jak jejich celé ukázkové hodiny a simulovaná soudní jednání (moot courty), tak několik kratších cvičení. Můžete je použít tak, jak jsou, můžete si je upravit, můžete se nechat inspirovat i jen způsobem jejich zpracování a vymyslet na jejich základě své vlastní příklady nebo úplně novou hodinu. Nezapomeňte materiály také upravit, pokud už neodpovídají stávající legislativě. Každopádně je namístě poctivě citovat jednotlivé autory. Ostatně, jednou na tomto místě může skončit vaše hodina a také jistě pak oceníte, že mladší studenti neopomenou uvést vaše jméno.

7.1 Ukázkové hodiny a cvičení

7.1.1 Úvod do trestního práva, trestní řízení⁴⁵

CÍL:

- 1) Úvod do trestního práva – cíle, prameny
- 2) Vysvětlení rozdílu mezi přestupkem (správním řízením) a trestným činem (trestním řízením)
- 3) Seznámení s trestním řízením – hlavní zásady a průběh

POMŮCKY:

- 1) Handout
- 2) Papírky s modelovými situacemi – viz příloha
- 3) Popř. promítačka na promítnutí zásad a jejich vysvětlení (není nutné)

ČASOVÝ ROZSAH:

- 45 minut

VĚK STUDENTŮ:

- 3.-4. ročník SŠ (17–19 let)

PRŮBĚH:

- 1) Úvod (7 minut)
  - Dotaz do řad studentů, kdo někdy porušil právní řád a jakým způsobem
  - Rozdání handoutu a upozornění, že si během hodiny mají vynechaná místa doplnit
  - Krátký výklad: trestní právo obecně + prameny TP – viz handout
- 2) Hlavní část
  - A. Rozdíl mezi trestným činem a přestupkem (15 minut)
    - Rozdání každé dvojici 1 papírek s modelovou situací (příloha) – pak jednotlivé dvojice nechat nahlas situaci přečíst a určit, zda jde o trestný čin, přestupek, či zda vůbec bylo porušeno právo, popř. jaké – pokud neví, zeptat se ostatních, případně říct správnou odpověď
    - Shrnutí rozdílu mezi přestupky a trestnými činy a zmínit rozdíl mezi trestním řízením a správním řízením
  - B. Zásady trestního řízení (10 minut)
    - Promítnutí 2 sloupců (zásady a vysvětlení) – nechat postupně jednotlivé studenty vlastními slovy zásadu vysvětlit a pak přiřadit konkrétní vysvětlení (sloupce stejně proházené i v handoutu)

⁴⁵ Autoři: Jitka Oliberiusová, Petra Janoušková, Štěpán Weber.

C. Průběh řízení (10 minut)

- Výklad prokládaný dotazy ke studentům, které zejména směřují na vynechaná místa v handoutu

3) Závěr (3 minuty)

- Požádat o 3 dobrovolníky na úkol na další hodinu, měli by být komunikativní – po jejich výběru pouze jim sdělit zadání úkolu: nastudovat příběh (každý dobrovolník jiný příběh) a látku, která se bude probírat, v další hodině bude na nich (za dohledu a případné pomoci přiděleného vyučujícího) vést každý ve své malé skupince debatu, tak aby ostatní studenty donutil se zamyslet nad různými způsoby účasti na trestném činu a nad trestností nedokonaných činů, které se objevují v přiděleném příběhu

HODNOCENÍ:

Jitka:

Tato hodina byla již 3. v řadě, avšak poprvé vyučována společně mnou a Petrou. Výhodou byla již částečná znalost studentů, a tudíž možnost předpokládat jejich chování. Vzhledem k nezkušenosti se nám nepodařilo odhadnout časové rozvržení hodiny, vzhledem k protažení části 2) A. jsme výklad následně zrychlili, bohužel tak moc, že jsme skončili 5 minutu před koncem. Situace byla řešena shrnutím látky a vysvětlením jak námi zadaného úkolu, tak úkolu, který jim dříve zadal jejich vyučující a chtěl jim k tomu sdělit pár informací.

- + Studenti komunikovali, reagovali dobře na dotazy a celkově projevovali zájem o dané téma.
- + Snadné nalezení dobrovolníků na poměrně těžký úkol.

X Nevládnutí časového rozložení, díky nedostatku času tíhnutí k rychlomluvě, které následně spolu se zkrácením výkladu zapříčinilo přebytek času.

Petra:

Hodina probíhala dobře, studenti nás zaskočili rychlostí, s jakou dokázali vyřešit úkoly, před které byli postaveni. V kombinaci s pocitem časové tísně nás to nečekaně postavilo před problém, jak hodinu natáhnout. Vznikl nám tak prostor pro opakování právě probrané látky a nastínění tématu na následující hodinu. Studenti zřejmě naši improvizaci nezaznamenali a hodina tak nebyla narušena.

HANDOUT

TRESTNÍ PRÁVO – OBECNĚ

- součást veřejného práva
- funkce: ochrana práv a zájmů všech osob, ochrana společnosti a ústavního zřízení ČR
- cíl: postih jednání, která jsou považována za nebezpečná pro společnost
- dělení: _____ – podmínky a způsob trestání, vymezení TČ a trestů
_____ – postup při postihování pachatelů TČ

X PŘESTUPKY A JINÉ SPRÁVNÍ DELIKTY

- nejedná se o trestní právo, ale o správní právo (taktéž součást veřejného práva)
- cíl: postihování méně závažných provinění
- příslušnost: orgány obce, Policie ČR,...
- sankce: napomenutí, pokuta, zákaz činnosti, propadnutí věci
- prameny: zákon o přestupcích – 200/1990 Sb. aj.

PRAMENY TRESTNÍHO PRÁVA

- Trestní zákoník – 40/2009 Sb.
- Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) – 141/1961 Sb.
- Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – 218/2003 Sb.
- Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – č. 418/2011 Sb.

ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů	stát, prostřednictvím státního zástupce, musí stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (není-li stanoveno jinak)
Zásada zajištění práva na obhajobu	jednání o trestních věcech se smí účastnit i veřejnost, vyloučit ji lze jen ve výjimečných případech
Zásada rychlosti řízení	u projednávaných skutečností se zjišťuje, jak se skutečně staly (nelze se spolehnout pouze na tvrzení stran), nesmí o tom být žádná pochybnost
Zásada legality	nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který zákon stanoví
Zásada obžalovací	dokud soud pravomocným rozsudkem nevysloví vinu, nelze na toho, proti němuž je řízení vedeno, pohlížet jako by byl vinen
Zásada veřejnosti	soud hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení (sám si stanoví míru pravdivosti a závažnosti důkazu)
Zásada presumpce nevinny	ten, proti komu se vede trestní řízení, musí být poučen o možnosti obhajovat sám sebe nebo o možnosti zvolit si obhájce
Zásada volného hodnocení důkazů	trestní stíhání před soudem je možné jen na základě obžaloby, kterou soudu podává státní zástupce, jež se na případu účastní
Zásada náležitého zjištění skutkového stavu	projednávané věci musí být v trestním řízení projednány co nejrychleji

PRŮBĚH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

• **přípravné řízení**

- fáze: 1) podání trestního oznámení, 2) zahájení trestního stíhání (proti konkrétní osobě), 3) podání obžaloby
- činnost: _____, _____
- označení podezřelé osoby po zahájení trestního stíhání: _____
- shromažďování informací o trestném činu, shromažďování důkazů

• **řízení před soudem**

- rozhodovací činnost: soud – v prvním stupni _____ soud / _____
(dolní hranice trestu nejméně) 5 let
– příslušný dle místa spáchání TČ
- označení podezřelé osoby: _____
- **předběžné projednání obžaloby** – neveřejné
  - pouze v určitých případech (např. soudce má za to, že okolnosti nebyly dostatečně objasněny)
- **hlavní líčení** – veřejné
  - cíl: rozhodnutí o vině a trestu
  - strany řízení: _____ (zastoupený _____)
_____ (možnost X nutnost zastoupení obhájcem)
  - závěr: rozsudek o vině, rozsudek o zproštění obžaloby, usnesení o zastavení řízení, usnesení o přerušení řízení, navrácení státnímu zástupci k došetření
- **odvolání, dovolání, obnova řízení**
  - v neprospěch obžalovaného může soud rozhodnout pouze po odvolání podaném státním zástupcem

• **vykonávací řízení**

- účel: vykonání trestu po nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku
- označení osoby: _____
- evidence: _____ vedený _____

PŘÍLOHA

věty k rozdáání	řešení s odkazem na paragraf
Rudolf jel ve městě autem rychlostí 70 km/h.	§ 22 (1) f) 3. PŘZ
Pavel nezaplátil společnosti, která mu postavila dům.	
Evžen (15) měl pohlavní styk se svojí přítelkyní Irenou (14).	§ 187 pohlavní zneužití TZ
Igor měl dopravní nehodu, při které řidič druhého vozu utrpěl zranění. Igor z místa nehody odjel.	§ 151 – neposkytnutí pomoci řidičem TZ
Samuel, Robin, Šimon a Oskar se poprali, přičemž používali nože, tyče...	§ 158 – rvačka TZ
Karel šel za školu.	
Anastázie přemluvila Zitu, aby šla na potrat.	
Xavier (16) se vozil na kolotoči určeném pro děti do 6 let.	
Sašovi (17 – zplnoletněn kvůli svatbě) nalévali v hospodě po celý večer vodku.	§ 204 podání alkoholu dítěti
Hubert nabídl Táně peněžní odměnu za poskytnutí ledviny Hubertovu synovi.	§ 29 odst. 1 písm. L PŘZ
Trafikant Sebastian prodával ve svém stánku jednotlivé kusy cigaret.	§ 30 odst. 1 písm. L PŘZ
Bohdan bez rybářského lístku chytal ryby.	§ 35 odst. 1 písm. F PŘZ

7.1.2 Okolnosti vylučující protiprávnost⁴⁶

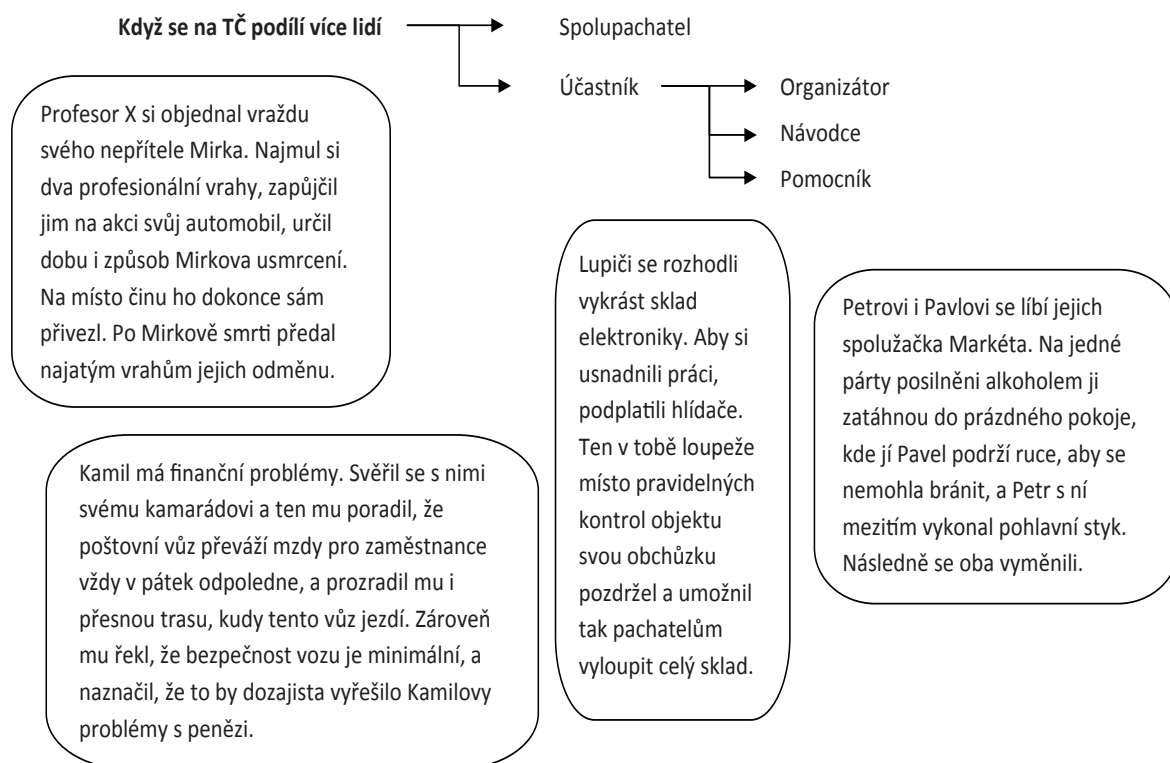
- = okolnosti činu, díky nimž čin splňující všechny znaky skutkové podstaty TČ není protiprávní. a tudíž se nejedná o TČ
- v TZ typově uvedeny, další mohou být dovozeny právní praxí
- **krajní nouze**
  - odvracení nebezpečí bezprostředně hrozící zájmu, který je chráněn TZ
  - poškozen může být kdokoli, nejen ten, který nebezpečí vyvolal
  - o krajní nouzi se nejedná: pokud nebezpečí bylo možno odvrátit i jinak
    - pokud způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který ohrozil
    - pokud ten, komu nebezpečí hrozilo, byl povinen nebezpečí snášet
- **nutná obrana**
  - odvracení bezprostředně hrozícího či trvajícím útoku na zájem chráněný TZ
  - poškozen může být pouze útočník
  - o nutnou obranu se nejedná: pokud obrana zcela zjevně nepřiměřená útoku
- **svolení poškozeného**
  - nejde o TČ, pokud osoba jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy jsou dotčeny
  - svolit lze pouze k zásahům do práv, o kterých osoba může sama rozhodnout a jejichž porušením nebudou dotčeny zájmy společnosti
  - svolení musí být dáno předem nebo současně se zásahem a učiněno dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně (udělení po spáchání činu vylučuje protiprávnost jen, jestli se dalo důvodně předpokládat, že tento souhlas bude udělen)
  - svolení se musí vztahovat jak k jednání, tak k následku
  - s výjimkou případů svolení k lékařským zákrokům nelze svolit k ublížení na zdraví či k usmrcení
- **přípustné riziko**
  - nejde o TČ, pokud osoba v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení či funkce rozhodne o dalším postupu k výkonu společensky prospěšné činnosti a ohrozí či poruší zájem chráněný TZ, nelze-li takového společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak
  - nejde o příp. riziko: v případě ohrožení zdraví či života osoby v souladu s jiným právním předpisem bez jejího souhlasu
    - : pokud výsledek, ke kterému se směřuje, neodpovídá míře rizika
    - : pokud jednání odporuje výslovnému zákazu právní normy, veřejnému zájmu nebo dobrým mravům
- **oprávněné použití zbraně**
  - nejde o TČ, pokud oprávněná osoba použije zbraň za podmínky a v mezích stanovených zvláštními zákony
  - Policie ČR, bezpečnostní složky, celní správa, BIS...
  - zbraň je zde chápána ve smyslu Zákona o zbraních a střelivu (obvykle střelná zbraň), tedy mnohem úžeji než v TZ
  - použitím se myslí užití zbraně v souladu s jejím účelem

⁴⁶ Autoři: Jitka Oliberiusová, Petra Janoušková, Štěpán Weber.

PŘÍLOHA

1. Ochrunutý Albert trpěl nevyléčitelnou chorobou doprovázenou velkými bolestmi, podle sdělení lékařů mu zbývaly poslední 4 měsíce života. Požádal svoji manželku Bělu, aby mu dala léky na spaní a poté jej udusila polštářem. Běla Albertovi toto přání splnila.
2. Artur byl umělec tělem i duší. Nejvíce ho bavilo sprejování a vytváření obrazů na velké zděné plochy. Vyhlédl si proto zchátralý dům v centru města, kontaktoval jeho majitele. Po několika rozhovorech došlo k dohodě a Artur se svolením majitele ozdobil fasádu domu abstraktním obrazem.
3. Ivo a Blažej se během popíjení v pivnici dostali do sporu. Ivo neudržel nervy na uzdě a udeřil Blažeje pěstí do obličeje. Blažej byl horká hlava a nic si nenechal líbit – vytáhl nůž a zasadil Ivovi několik ran do paže.
4. Taxikář Jaroslav byl okolo druhé hodiny ranní na stanovišti taxíků napaden taxikářem konkurenční společnosti. Útočník se dostal do Jaroslavova auta, kde jej několikrát udeřil pěstí, intenzita jeho útoku se neustále stupňovala. Jaroslav vytáhl nůž a několikrát jím máchl kolem sebe. Jedna z ran útočníka zasáhla – ten svému zranění podlehl druhý den v nemocnici.
5. Důchodce Rudolf byl majitelem chaty. Někdo mu ji však i přes důmyslný zabezpečovací systém neustále vykrádal. Rudolf dospěl k názoru, že už nemá jinou možnost, a umístil pod podlahu u dveří trubku s výbušným systémem. Hned v následujícím měsíci došlo k dalšímu pokusu o vloupání, zraněnému zloději museli v nemocnici následně amputovat nohu.
6. Bruno si při procházce se psem všiml, že na parkovišti před obchodem stojí zaparkovaný vůz a v něm sedí malé dítě. Situace se mu zdála podivná, protože bylo horké léto a teploměr ukazoval k 35 stupňům. Když se o 2 hodiny později vracel stejnou cestou domů, auto tam stále stálo a dítě omráčeně leželo na zadních sedadlech. Bruno neváhal, kamenem rozbil okno vozu a vytáhl polomrtvé dítě ven. Díky včasnému zásahu lékařů celý incident přežilo.
7. Kamil – řidič plně naloženého nákladního vozidla projížděl ulicí přes město. Náhle mu do cesty vběhl opilý člověk. Kamil, aby opilého nepřejel, strhl vozidlo na značně frekventovaný chodník, kde jen náhodou nebyl nikdo zraněn, a narazil do výkladní skříně, kde pracovali dva aranžéři, z nichž jeden byl na místě usmrcen a jeden těžce raněn.
8. Policista Bedřich byl členem silniční hlídky, náplní jeho práce byla běžná kontrola vozidel. Jeden ze zastavovaných řidičů však místo uposlechnutí pokynu „stop“ přidal plyn a ujížděl. Bedřich a jeho kolega se rozhodli ujíždějícího řidiče pronásledovat, ten nereagoval na žádnou z výzev k zastavení. Bedřich neviděl jinou možnost než použít služební pistoli a prostřelit ujíždějícímu vozu pneumatiky.
9. Společnost zabývající se výrobou léčiv se rozhodla otestovat nový druh léku. Pozvala proto řadu dobrovolníků, jimž byl nový lék podáván, a společnost tak mohla zkoumat vedlejší účinky a reakce. Dobrovolníci před podáním léku podepsali souhlas s testováním a seznámili se s možnými riziky. Několik z nich však přesto mělo nepříjemné zdravotní komplikace.

7.1.3 Trestní právo⁴⁷

Zavinění – úmysl a nedbalost

ÚMYSL	
Přímý	Nepřímý

NEDBALOST	
Vědomá	Nevědomá

David spěchal z oslavy narozenin domů, za volant sedl opilý. Po cestě srazil cyklistu a způsobil mu tak vážná zranění.

Pan Chtivý se již nemohl dočkat dědictví po své tchýni, podal jí tedy nesprávné léky, v důsledku čehož zemřela.

Paní Bláhová skladovala rychle se kazící mléčné výrobky na prudkém slunci. Ač neměly prošlou spotřební lhůtu, byla paní Bláhová zaskočena zprávou o otravě jídlem žáků základní školy, kterou její podnik zásoboval.

S vidinou zisku prodával pan Uzenář vídeňské párky i s prošlou záruční lhůtou. Oblastní nemocnice hospitalizovala šest jeho zákazníků s vážnými střevními problémy.

⁴⁷ Autorky: Jana Hlaváčová, Eva Hladíková.

Tři námořníci ze zaoceánské nákladní lodi byli vrženi napospas větru a vlnám na malém záchraném člunu poté, co jejich loď ztroskotala v rozbouřeném oceánu. Loď se potopila tak náhle, že nestihli ani odvysílat SOS signál. Pokud jim bylo známo, byli jediní, kteří katastrofu přežili. Na člunu nebylo jídlo ani voda. Neměli rybářské náčiní ani jiné vybavení, které by se dalo použít k získání potravy z oceánu. Když se vzpamatovali ze šoku způsobeného ztroskotáním, začali rozebírat svou situaci. John, lodní navigátor, odhadl, že jsou nejméně tisíc mil od pevniny a že je bouře zahmlala daleko od oblasti, kudy by mohly projíždět nějaké lodě. Stephens, lodní lékař, uvedl, že bez jídla nemohou přežít déle než třicet dní. Jediná výživa, kterou mohli očekávat, byla dešťová voda, která by snad mohla čas od času napršet do člunu. Dále řekl, že pokud by některý z nich zemřel dříve než ostatní, mohli by se druzí dva udržet déle naživu díky potravě získané z jeho těla. Dvacátý pátý den Peter, třetí námořník, který byl v té době již velmi zesláblý, navrhl, aby všichni tři metali los a ten, který prohraje, byl sněden. Jak John, tak Stephens souhlasili. Následující den losovali a Peter prohrál. V tu chvíli začal protestovat a odmítl se losu podvolit. Nicméně John a Stephens došli k rozhodnutí, že Peter velmi brzy zemře tak jako tak, a pokud si jeho zabitím prodlouží naději na svou záchranu, neudělají tím nic špatného. Poté, co se takto dohodli, Petera skutečně zabili a snědli. Po dalších pěti dnech byli John a Stephens zachráněni lodí, která jela okolo, a odvezeni do přístavu. Tam vysvětlili úředníkům, co se stalo s Peterem. Poté, co se zotavili ze svého strádání, byli obviněni z vraždy a postaveni před soud.

Okolnosti vylučující protiprávnost

Krajní nouze:

Nutná obrana:

Svolení poškozeného:

Přípustné riziko:

Oprávněné použití zbraně:

- 1) Jaroslav je vášnivý myslivec. Jednoho dne seděl na posedu u svého oblíbeného krmelce a kromě zvěře pozoroval i mladou houbařku. Z čista jasna se za houbařkou objevil muž s nožem a se slovy „Zabiju tě!“ na ni zaútočil. První rána nožem zasáhla ženu do ramene. Jaroslav slyšel ženin vyděšený výkřik a zoufalé volání o pomoc. Na nic nečekal, a než stačil muž zaútočit podruhé, bez milosti ho střelil do nohy.
- 2) Petr je nadějný hudebník. Jeho agent, pan Jelen, se rozhodl, že potřebuje nové reklamní fotografie, které by Petra ukázaly jako mladého imaginativního umělce. Fotografie měly znázorňovat Petra, jak rozbíjí kytaru. Během focení dal pan Jelen Petrovi k dispozici deset svých kytar, aby je rozbil. Po několika měsících si Petr našel nového agenta. Následně podal pan Jelen na Petra trestní oznámení na Poškození cizí věci (§228) za zničení jeho deseti kytar.
- 3) Slečna Alice byla na cestě domů z tréninku Krav Maga přepadena neznámým mužem. Ten se na ni sápal se zřejmým úmyslem. Alice se ale nezalekla a přesně podle rad svého trenéra kopl násilníka mezi nohy. Následně si sundala svou botu s jehlovým podpatkem a ležícího a sténajícího muže jím několikrát udeřila.
- 4) Po předchozí hádce napadl Dušan svého kamaráda Emila železnou tyčí. Emil se bránil nožem a způsobil Dušanovi řeznou ránu na ruce. Nato Dušan odhodil tyč a dal se na útěk. Emil ho ale dohonil a několikrát bodl Dušana do prsou. Ten po několika dnech v nemocnici zemřel.
- 5) Paní Iva má doma křišťálový lustr. Lustr je starý několik desítek let a od doby, co byl připevněn ke stropu, jej nikdo nekontroloval. Pan Ivan byl právě na návštěvě u paní Ivy, když upozoroval, že lustr paní Ivy jen tak tak drží a užůž se chystá spadnout přímo na paní Ivu, která stála pod ním. Nezaváhal a strhl paní Ivu na zem, pryč z dosahu lustru, který se záhy nato opravdu utrhł. Tímto svým jednáním jí způsobil lehké ublížení na zdraví.

7.1.4 Spor o školní časopis *Křik tercie*⁴⁸

Témata: lidská práva, ústavní právo, Listina základních práv a svobod

Pomůcky:

školní řád – 3-5 kopií

časopis *Křik tercie* – kopie pro každého žáka

kartičky s popisem postav pro jednotlivé role

Úvod hodiny

Na úvod položí učitel žákům následující otázku:

„Zažili jste někdy diskriminaci nebo pocit předsudků či nenávisť vůči svojí osobě, ať už z důvodu Vašeho přesvědčení, názorů, původu atd.? Pocítili jste někdy antipatie vůči sobě např. jako cizincům v zahraničí?“

Učitel nechá žáky volně se vyjadřovat a rozvíjí diskusi pomocí doplňujících otázek. *„Jak jste se v takové chvíli cítili? Jak jste danou situaci řešili?“*

Příklady, které žáci uvádějí, může učitel zapisovat na tabuli.

Doba trvání: 5-7 minut

Školní časopis

Diskuse

Na úvod se učitel třídy zeptá, zda někdo na škole vydává/vydával školní časopis. Pokud ano, může třída krátce prodiskutovat, co je obsahem tohoto časopisu, jsou-li známí autoři apod. Pokud ne, může se učitel žáků zeptat, co by mělo být jeho obsahem a co by, pokud vůbec něco, mělo být zakázáno. Dále třída může hovořit o tom, zda by měla škola podobné časopisy kontrolovat a proč a zda školní řád upravuje vydávání časopisu popř. podobných tiskovin.

Doba trvání: 3-5 minut

Hlavní aktivita

Žáci si nyní zahrají na školu, ve které dvojice studentů z jedné třídy vydává školní časopis *Křik tercie* (možno přejmenovat dle potřeby). V posledním čísle vyšel článek, který na škole vyvolal značný rozruch. Zatímco vedení školy je pobouřeno a považuje článek za štvavý, namířený proti menšinám na škole, a jako takový zcela nepřijatelný, studentstvo je rozděleno na dva tábory. Jedni brání svobodu slova, druzí se ostře staví proti článku a jeho autorům.

Ředitel školy svolal pedagogickou poradou, kde se má celá záležitost projednat. Pozvání dostali vedle učitelů i zástupci studentů, jakož i autoři článku.

Průběh hry:

Učitel žákům rozdá kopie sporného článku a nechá je, aby si pozorně přečetli jeho text. Dále třídě vysvětlí, že si společně zahrají na pedagogickou poradou, kde se bude tento článek projednávat. K tomuto účelu přiřadí žákům jednotlivé role. Pokud máme více žáků než postav, můžeme rozšířit počet výchovných poradců, zástupců studentů, popř. vytvořit skupinu studentů, kteří se účastní porady jako pozorovatelé. Učitel dále žákům poskytne několik kopií školního řádu. Během deseti minut se jednotlivé postavy musí připravit na konání porady. Připravit si argumenty, které jejich role vyžaduje.

Během přípravy učitel přeskupí lavice ve třídě do tvaru „U“, aby místnost lépe připomínala učitelskou zasedací místnost, a připraví zasedací pořádek porady (ředitel v čele, autoři uprostřed atd.).

⁴⁸ Autorkou této hodiny je Veronika Vanišová.

Po deseti minutách přípravy zasedají jednotlivé postavy na svá místa a začíná porada. Ředitel zahájí jednání a vyzve autory, aby vysvětlili, co chtěli článkem říci, proč ho napsali tímto stylem apod. Učitelé, poradci atd. mohou klást dotazy a navrhnout potrestání, pokud chtějí. Autoři popř. další postavy se brání.

Učitel do hry vstupuje ve chvíli, kdy se postavy příliš odklání od své role, směřuje celou hru k tomu, aby se vedení školy usneslo na tom, zda autory potrestá, nebo ne, popř. jak.

Doba trvání: 25 minut

Diskuse

V závěrečné diskusi učitel se třídou shrne průběh hry. Žáci se vyjadřují k tomu, jak se ve svých rolích cítili apod. Mohou se zopakovat otázky z úvodní diskuse a analyzovat, zda na ně žáci po hře odpovídají jinak a proč, nebo zda se ve svých názorech naopak utvrdili.

Výtisk školního časopisu

KŘIK TERCIE

Školní časopis

říjen 2012

♣ **Článek** by Kamila Odvážná a Kryštof Rozruch

Čechy Čechům a české školy českým studentům

Státní školy jsou jistě jedním z hlavních míst, která by měla proklamovat povědomí o národních zájmech, tradicích a hodnotách. Měli bychom se proto zamyslet nad tím, zda současné multikulturní tendence jsou opravdu v našem obecném zájmu. Vždyť téměř každý pátý žák na střední škole není rodilým Čechem! Učitelé mají strach zapojovat do výuky ty věci, které jsou pro náš národ důležité, avšak hrozí, že by tyto přivandrovalce mohly urazit. Jak daleko to zajde? Budeme mít zakázáno učit se o národních symbolech? Učit se státní hymnu nebo zpívat o Vánocích koledy?

Pramáno dnes dokážeme ocenit bílou rasu a její sílu. Byli to bílí, kteří dali světu kulturní a technický pokrok, a nyní jsou utlačováni ve prospěch méněcenných skupin a etnik pod závojem neutrality, konceptu multi-kulti apod.

Vyzýváme proto všechny, aby si vzpomněli na slavnou historii nás všech. Zachovejme velké dědictví naší rasy alespoň ve školních lavicích!

Role

ŘEDITEL ŠKOLY

Rozbouřená situace na škole vás znepokojuje. Máte rád klid a nechcete, aby mezi žáky či profesorským sborem probíhaly rozbroje. Vaším hlavním zájmem je vést klidně a vážně pedagogickou poradou, nemáte rád(a), když vám někdo skáče do řeči. Máte plán, jak vést poradou, kdo se má kdy vyjadřovat apod. Znáte školní řád jako svoje boty.

TŘÍDNÍ UČITEL

Máte radost, že jsou vaši studenti schopni se svobodně a nezávisle vyjadřovat. Chcete, aby ve vaší třídě vládla pluralita názorů a aby se o nich živě diskutovalo. Svobodné vyjadřování názorů podle vás vede k rozvoji sociálních schopností a zlepšování schopnosti argumentace, což je podle vás pro život nezbytné. Hájíte svobodu slova.

STUDENTKA THI NGUYEN

Cítíte se článkem přímo dotčena. Máte strach z toho, jak se k vám po zveřejnění článku začnou studenti chovat. Dokonce uvažujete o tom, že přestoupíte na jinou školu.

UČITEL ZSV

Cílem vašich hodin je mimo jiné probouzet ve studentech vzájemnou úctu a respekt. Článek ve školním časopise je podle vás nepřijatelný, nicméně chcete dát jeho autorům šanci, aby své jednání vysvětlili.

KAMILA OPATRNÁ

Hájíte svůj článek, stojíte si za svými názory.

KRYŠTOF ROZRUCH

Hájíte svůj článek, stojíte si za svými názory.

ZÁSTUPCE ŘEDITELE

Do důchodu vám zbývají čtyři měsíce, proto se chcete vyvarovat jakéhokoli skandálu, který by znamenal konec vaší kariéry. Vaším zájmem je co nejrychleji celou kauzu bez zbytečných průtahů a hluku vyřešit.

ZLÝ VÝCHOVNÝ PORADCE

Hledáte důvody, proč studenty potrestat co nejpřísněji. Navrhujete potrestání.

HODNÝ VÝCHOVNÝ PORADCE

Zamýšlíte se nad důvody, proč studenty pokud možno vůbec nepotrestat.

ZÁSTUPCI STUDENTŮ

Uvažujete nad tím, zda případný trest pro Kamilu a Kryštofa neomezí svobodné vyjadřování studentů do budoucna. Zároveň ale víte, že na vaší škole studuje několik vietnamských, romských a ruských studentů.

7.1.5 Třídní ústava⁴⁹

Téma: ústavní právo, lidská práva

Pomůcky: kopie zadání osmisměrky kopie třídní ústavy pro každého žáka Listina základních práv a svobod (stačí jedna dvojice či trojice), tabule, několik kříd

Délka hodiny: 45min

Úvodní aktivita

Osmisměrka

Učitel žákům oznámí, že hodina začne krátkou soutěží. Ta bude spočívat v tom, najít v osmisměrce pět hodnot, které chrání Listina základních práv a svobod. Učitel rozdá žákům zadání osmisměrky čistou stranou navrch. Jakmile mají všichni zadání před sebou, začnou na učitelův pokyn řešit úlohu. Vítězí žák, který najde všech pět slov jako první. Učitel dále žáky vyzve, aby k jednotlivým právům a svobodám uvedli konkrétní příklady.

Doba trvání: 5-7 minut

Třídní ústava

Učitel třídě sdělí, že za účelem efektivnějšího vedení hodin byla navržena třídní ústava, kterou se bude od nynějška celá třída řídit. Každému rozdá jednu kopii ústavy a vyzve žáky, aby si pečlivě přečetli její text. Cílem hodiny by mělo být usnesení se na textu, se kterým bude souhlasit jak učitel, tak třída, a kterým se pak budou obě strany do budoucna řídit.

Doba trvání: 3 minuty

a) Buzz groups

Učitel rozdělí žáky do skupinek po třech. Skupinky mají za úkol prodiskutovat svoje dojmy a pocity z právě přečteného textu. Mají se především zaměřit na problematické části, identifikovat ty články, se kterými nesouhlasí, a pokusit se zformulovat, proč s nimi nesouhlasí.

Doba trvání: 5 minut

b) Diskuse

Po aktivitě „buzz groups“ diskutuje o ústavě celá třída. Učitel je v pozici obhájce ústavy, jeho cílem je prosadit co nejvíce z dosavadního znění. Žáci budou naopak usilovat o co největší změny. Diskuse může probíhat buď postupně o každém článku, nebo podle toho, které články žákům vadí nejvíce.

Podstatné je, že žáci mohou dosáhnout změny textu třídní ústavy jedině tehdy, když doloží, že je konkrétní ustanovení v rozporu s Listinou základních práv a svobod. Učitel vyjmenovává protiargumenty a klade otázky směřující k tomu, aby žáci podrobně vysvětlili, co je na konkrétních článcích z jejich pohledu špatné.

Příklady otázek, které může učitel využít:

a) otázky směřující k objasnění názoru žáka:

Můžete to podrobněji vysvětlit? Co tím máte přesně na mysli? Můžete mi uvést příklad?

K čemu by to bylo? Má k tomu ještě někdo nějakou poznámku?

b) otázky směřující k tomu, aby žák vysvětlil, jak došel ke svému úsudku:

Proč si to myslíte? Jak to víte? Jaké k tomu máte důvody? Můžete to něčím podložit? Můžete mi uvést příklad?

c) otázky směřující k vytvoření alternativních řešení:

⁴⁹ Autoři: Veronika Vanišová, Tomáš Jungwirth.

Dalo by se to vyjádřit ještě jinak? Mohli bychom se na to podívat ještě z jiného úhlu pohledu? Jakými argumenty by Vám mohl oponovat někdo, kdo s Vámi nesouhlasí? Jaký je mezi těmito názory rozdíl? Má někdo jiný názor?

d) otázky objasňující důsledky a dopady:

Co vyplývá z toho, co jste právě řekli? Souhlasí to s tím, co jste řekli dříve? Vyplývá z toho nějaké obecné pravidlo? Jak by se dalo dokázat, že je to pravda / že je to tak správně?

Doba trvání: 20-25minut

c) Shrnutí

Učitel shrne výsledky diskuse a zejména pak uvede články Listiny, na základě kterých byla třídní ústava přeformulována . Je-li to vhodné, může učitel se žáky podepsat verzi ústavy, na které se třída usnesla.

Závěrečná aktivita

Učitel požádá žáky, aby si vymysleli jedno slovo, které pro ně nejlépe vystihuje uplynulou hodinu – ať už její atmosféru, náplň apod. Toto slovo si každý pouze myslí a nevyslovuje ho nahlas.

Po cca 30 vteřinách učitel žáky vyzve, aby vstali a napsali svoje slovo křídou na tabuli.

Je dobré mít u tabule několik kříd, aby žáci mohli psát najednou. Před tabulí se tak vytvoří chumel, v němž se žáci uvolní a odreagují.

Poté se všichni vrátí na svá místa a učitel společně se třídou vyhodnotí napsaná slova tak, že je čte nahlas a ptá se žáků na jejich význam a vztah k probrané látce.

Doba trvání: 5-10min.

Osmisměrka

Í V O K H E E V P K	Í V O K H E E V P K
M V Y Z N Á N Í E Ž	M V Y Z N Á N Í E Ž
O A P O A F W T J I	O A P O A F W T J I
D X B R E G E F J V	D X B R E G E F J V
Ě M N Y O J Y Y W O	Ě M N Y O J Y Y W O
V R K W A J P M C T	V R K W A J P M C T
S M U M Y Z E J Y I	S M U M Y Z E J Y I
S Q U D J P L V Y X	S Q U D J P L V Y X
Q R G D N L Z D O V	Q R G D N L Z D O V
T J I Z U T S P A I	T J I Z U T S P A I

Řešení: život, svědomí, vyznání, majetek, projev

ÚSTAVA NAŠÍ TRÍDY

S přihlédnutím k potřebám pedagogickým jsme přijali tuto Ústavu, upravující pravidla hodin základů společenských věd.

Čl. 1

Moc vyučujícího je absolutní, neomezitelná a nezpochybnitelná.

Čl. 2

Studenti jsou povinni prokazovat vyučujícímu náležitou úctu.

Čl. 3

Zastávat názor odlišný od názoru vyučujícího se nepřipouští.

Čl. 4

Hodina začíná pozdravem vyučujícího ve znění „Dobrý den“, třída odpovídá pozdravem „Sloužíme škole“. Hodina končí až v okamžiku, kdy o tom rozhodně vyučující.

Čl. 5

Bez vyzvání vyučujícím je během hodiny zakázán jakýkoli pohyb studentů po třídě i mimo ni, výjimky se nepřipouští.

Čl. 6

Změna zasedacího pořádku se nepřipouští.

Čl. 7

Při vyučování studenti sedí rovně, s rukama v klíně. Při psaní testu či výpisků je přísně zakázáno opírat se lokty o lavici.

Čl. 8

Jakýkoli ústní projev ze strany žáka je nepřijatelný, výjimku tvoří článek 9.

Čl. 9

Svůj zájem promluvit student projevuje přihlášením, pokud má vyučující zájem studenta vyslechnout, vyvolá ho.

Čl. 10

Studenti z rozvedených rodin musí být zřetelně označeni červeným papírovým kruhem připevněným na pravé straně trička či mikiny. Průměr kruhu je stanoven na 10 cm.

Čl. 11

Porušení jakéhokoli ustanovení výše uvedených článků se považuje za kázeňský přestupek a budiž trestáno podle závažnosti prohřešku:

- a) poškolou,
- b) klečením v rohu,
- c) nošením oslích uší,
- d) kolektivním výsměchem,
- e) jakoukoli další formou, kterou vyučující uzná za vhodnou.

Čl. 12

Proti rozhodnutí vyučujícího se nelze odvolat.

7.1.6 Materiály k rodinnému právu⁵⁰

1. Překážky manželství

nezletilost, zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, jiné manželství nebo partnerství, příbuzenství v linii přímé a sourozenectví, stejné pohlaví, (opatrovnictví, poručnictví, pěstounství)

překážka	soud může povolit	následek	možnost zhojení
věk < 16 let	ne	neexistence	ne
věk mezi 16 a 18	ano – z důležitých důvodů	neplatnost	ano – věkem, otěhotněním
zbavení svéprávnosti	ne	neplatnost	ne
omezení svéprávnosti	ano	neplatnost (na návrh)	ano – slučitelnost zdravotního stavu
trvajícím manželství nebo partnerství	ne	neplatnost	ano – když zanikne
příbuzenství v linii přímé a sourozenectví	ne	neplatnost	ne
stejné pohlaví	ne	neexistence	ne

neexistence manželství manželství vůbec nevznikne, nemusí o něm nikdo rozhodovat, soud rozhodne pouze v pochybnostech

neplatnost manželství manželství vznikne a existuje do doby, než je rozhodnutím soudu prohlášeno za neplatné, od té chvíle se považuje za neuzavřené

další případy, kdy manželství nevznikne

- donucení fyzickým násilím
- neoprávněný oddávající
- církevní sňatek bez předložení osvědčení o splnění požadavků pro uzavření manželství
- vady povolení a plné moci při sňatku v zastoupení

další důvody neplatnosti manželství

- bezprávná výhružka
- omyl v totožnosti druhého manžela
- neurčitost nebo nesrozumitelnost sňatečného prohlášení

⁵⁰ Autoři: Jitka Oliberiusová, Petra Janoušková, Štěpán Weber.

2. Manželství, registrované partnerství, druh a družka

	manželství	registrované partnerství	druh a družka
právní úprava	zákon o rodině	zákon o registrovaném partnerství	OZ nezná – pouze společná domácnost, osoba blízká a osoba spolužijící
vznik	souhlasným prohlášením před pověřeným orgánem (zástupce obce nebo orgán církve)	souhlasným prohlášením před matričním úřadem na úrovni kraje	faktické soužití
oprávnění zastupovat druhého	v jeho běžných záležitostech	v jeho běžných záležitostech	není
majetkové společenství	společné jmění manželů	nevzniká Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně.	nevzniká Nabývají majetek do individuálního vlastnictví anebo do podílového spoluvlastnictví; obdobně též odpovídají za závazky.
daňové zvýhodnění	odpočet na manžela s nízkým příjmem		
vyživovací povinnost	ano, i po rozvodu	ano, i po zrušení partnerství	ne (pouze dobrovolné)
vdovský důchod	ano	ne	ne
rodičovství a postavení dítěte	domněnka otcovství	reg. partnerství brání osvojení	nemanželské děti mají stejné postavení jako děti manželské
dědění ze zákona	dědí společně manžel s potomky (v 1. skupině)	dědí společně partner s potomky (v 1. skupině)	dědí nejdříve potomci, pak až případně druh (v 2. skupině)
přechod nájmu bytu	ano (pokud žili ve společné domácnosti a nemá vlastní byt)	ano (pokud žili ve společné domácnosti a nemá vlastní byt)	musí prokázat, že žili 3 roky ve společné domácnosti.
odepření výpovědi (proti druhému)	ano	ano	ano

3. Rozvod

Rozvrat: Jestliže je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení, pak soud může manželství na návrh jednoho z manželů rozvést.

	Klasický „sporný“ rozvod	Rozvod „dohodou“
návrh	navrhuje jeden	+ připojuje se druhý
zjišťování příčin rozvratu	ano	ne
podmínky	-	manželství trvá jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí
úprava poměrů nezletilých dětí	předem – <u>soudní rozhodnutí</u>	předem – <u>dohodou</u> schválenou soudem
vypořádání majetkových poměrů a bydlení	následně – dohodou, rozhodnutím soudu nebo nevyvratitelnou domněnkou	předem – <u>dohodou</u>

Následky rozvodu

- zánik všech manželských práv a povinností
- příjmení
- výživné rozvedeného manžela – pokud se bez vlastního zavinění není schopen sám žít
  - o „standardní“ – na přiměřenou výživu
  - o sankční – tak, aby životní úroveň byla stejná – na dobu nejvýše 3 roky
    - rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma

Úprava poměrů nezletilého dítěte

rozhodnutí soudu nebo

soudem schválená dohoda rodičů

výchova

1. společná
2. střídavá
3. výlučná

- osobnost dítěte a jeho vlohy, vztahy dítěte a jeho citová orientace (na rodiče, sourozence, prarodiče...)
- kvality a poměry rodičů
  - o životní poměry rodičů – hmotné zabezpečení včetně bytových poměrů
  - o výchovné schopnosti a odpovědnost
  - o stabilita budoucího výchovného prostředí
  - o schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem
- kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní

výživné

- Jaké jsou příjmy rodičů?
- Jaké jsou náklady na potřeby dítěte?

styk

4. Určení rodičovství

Matka

Matkou dítěte je žena, která je porodila. (§ 50a ZR) – nelze se vzdát mateřství právně problematické baby-boxy, anonymní porody, náhradní mateřství

Otec

3 zákonné domněnky otcovství

1. manžel matky
  - a. narodí-li se dítě v době trvání manželství nebo do 300 dnů po jeho zániku
2. muž určený souhlasným prohlášením rodičů před matričním úřadem nebo soudem
3. muž určený soudem na návrh
  - a. muž, který s matkou dítěte souložil v době 150–300 dnů před narozením, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti (dnes typicky test DNA)
  - b. navrhuje: dítě, matka nebo muž, který o sobě tvrdí, že je otcem

popření otcovství

popírá: manžel, matka nebo muž určený souhlasným prohlášením rodičů

lhůta: 6 měsíců od doby, kdy se o tom dozví, nebo od určení souhlasným prohlášením

- Po lhůtě může v zájmu dítěte podat návrh nejvyšší státní zástupce.

Pl. ÚS 15/09 nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 7. 2010

Ve své ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že byl na základě zákonné domněnky otcovství manžela matky podle § 51 odst. 1 zákona o rodině zapsán do matriky jako otec narozeného L. S. V říjnu téhož roku však manželka stěžovatele požádala, aby se odstěhoval ze společného bytu, čemuž stěžovatel podle svého tvrzení nerozuměl právě s ohledem na nedávné narození syna L. a rovněž vzhledem k tomu, že s manželkou společně plánovali výstavbu rodinného domu. Stěžovatel pak v listopadu téhož roku (2004) zjistil, že jeho manželka již nejméně dva roky udržuje poměr s jiným mužem. Když pak v prosinci manželka společný byt opustila, při úklidu společné šatní skříň stěžovatel našel mezi cennostmi negativ filmu, jenž zčásti obsahoval rodinné fotografie a zčásti záznam mileneckého dobrodružství stěžovatelovy manželky s jejím milencem. Stěžovatel pojal podezření, že není otcem v únoru narozeného dítěte – i s ohledem na to, že v době jeho početí byl na služební cestě. Rozhodl se tedy provést test DNA u akreditované společnosti Generi Biotech, s. r. o. Test potvrdil, že stěžovatel není biologickým otcem L. S. Dne 7. 3. 2006 podal žalobu na určení, že není otcem nezletilého L. S.

7 odst. 1 zákona o rodině:

Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je jeho otcem.

čl. 7, 8 Úmluvy o právech dítěte (1989)

Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.

Čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

5. Náhradní rodinná péče

	Osvojení		Poručenství		Pěstounská péče
	<i>zrušitelné</i>	<i>nezrušitelné</i>	<i>bez péče</i>	<i>s péčí</i>	
účel	poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi		ochrana zájmů dítěte – namísto rodičů	+ výchova	řádná výchova dítěte
dítě	nízký věk, dobrý zdravotní stav, není naděje, že by mohlo vyrůstat v původní rodině		dítě, které ztratilo zákonné zástupce (smrt rodičů, zbavení nebo omezení rodič. zodp.)		dítě starší, skupiny sourozenců, děti se zdravotním postižením
pečující osoba	jednotlivec, manželé, manžel rodiče; nesmí to být příbuzný		obvykle příbuzný nebo OSPOD ⁵¹		příbuzný nebo osoba v evidenci žadatelů
odměna	žádná		žádná	odměna pěstouna	odměna pěstouna
výchova a péče	Ano plná rodičovská zodpovědnost		ne – pečuje nadále rodič nebo pěstoun	ano	ano
zastupování		ano v běžných záležitostech (jinak se schválením soudu)		jen v běžných věcech, jinak rozhoduje zák. zástupce	

správa majetku		ano	jen v běžných věcech, jinak rozhoduje zák. zástupce	
zrušení soudem	z důležitých důvodů na návrh	ne, možnost opětovného osvojení	na návrh poručníka	i na žádost pěstouna

6. Komu svěřit dítě?

Komu soud svěří péči o Davida?

Ivana a Radek byli manželé přes 15 let. Společně s nezletilým synem Davidem donedávna tvořili spokojenou rodinu, ale vztah mezi Ivanou a Radkem začal „skřípat“.

Ivana odmítá dále snášet Radkovu problematickou povahu workholika, který veškerý čas tráví v práci, a pokud zrovna přijde domů, přináší si s sebou i své problémy, vybíjí si na ní svůj vztek křikem a už se i stalo, že ji udeřil do tváře. Ivana se proto jednoho dne rozhodne, že podá žádost o rozvod, a i se synem se odstěhuje pryč. Za svým rozhodnutím si pevně stojí, trápí ji jen otázka bydlení. Zatím všichni žijí v Radkově brněnské vile, ale co potom? Přechodně má zajištěno bydlení u své matky v Sokolově, nastalo tam ovšem zůstat nechce. Nedávno měla jisté opletačky s policií.

Radka, poměrně úspěšného podnikatele, Ivanino rozhodnutí rozčílilo. S rozvodem souhlasí, ale je připraven Ivaně házet klacky pod nohy.

Syn David je z celé situace zmatený. Oba rodiče má rád, přál by si, aby spolu zůstali. S maminkou tráví více času, protože tatínek je pořád v práci. Stěhovat se mu příliš nechce, má v Brně kamarády, babičku a dědečka z otcovy strany.

Váš úkol – zjistěte o případu více informací a rozhodněte, komu by měl soud svěřit péči o Davida.

§ 26 zákona o rodině

(1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě **svěřeno do výchovy** a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

(2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do **společné**, popřípadě **střídavé** výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

(3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno **dohodou** rodičů, která ke své platnosti potřebuje **schválení soudu**.

(4) Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především **zájem dítěte** s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti a vývojové

možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.

Soud přihledne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Doporučující tabulka ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové z roku 2010 se stanovením poměrných částí z čistého příjmu určených na výživné

Věk dítěte	Díl z příjmu připadající na výživné
0–5 let	9–13 %
6–9 let	11–15 %
10–14 let	14–18 %
15–17 let	17–21 %
18 a více let	20–24 %

Ivana (matka Davida)

Ivaně je 38 let. Od narození Davida pracuje jako sekretářka menšího brněnského podniku, kde si měsíčně vydělá 15.000 Kč. Nebýt výdělku manžela Radka, rodině by se finančně nevedlo nejlépe.

Ivana podala žádost o rozvod, chce, aby jí soud svěřil Davida do výlučné péče. Podle jejího názoru se Radek neumí o Davida postarat. Není si ani jistá, zda by mu Radek uměl uvařit večeři.

Radek své pracovní problémy často řeší křikem, dokonce Ivanu jednou uhodil. Nikomu o tom sice neřekla, ale i tak je přesvědčená, že pár známých si všimlo obrovské modřiny, kterou pak týden marně ukrývala pod make-upem.

Ale ani Ivana není svatá – před několika týdny jela z firemního večírku, jehož součástí byla i degustace vína. To si Ivana nemohla nechat ujít a ochutnala hned několik druhů. Domů jela autem, které sama řídila. Pár ulic od cíle se jí ale na přechodu pro chodce přimotal do cesty místní bezdomovec a Ivana jej srazila.

Bezdomovec utrpěl těžší zranění – komplikovanou zlomeninu stehenní kosti a Ivana za tento čin dostala u soudu půlroční trest odnětí svobody s podmíněným odkladem na 1 rok.

Pokud soud vyhoví jejímu návrhu, chce se s Davidem odstěhovat ke své matce do Sokolova a časem najít v Sokolově vlastní bydlení.

Radek (otec Davida)

Radkovi je 38 let. Živí se jako podnikatel a nevede si špatně – měsíční příjem někdy dosahuje i 70.000 Kč! Radek je ovšem vychytralý a v daňovém přiznání uvádí měsíční výdělek max. 10.000 Kč, daňové přiznání navíc vyplňuje nepravdělně.

Je trochu výbušné povahy, ale Davidovi by nikdy neublížil. Má na něj sice kvůli práci málo času, vše mu ovšem vynahrazuje o víkendech, kdy ho bere na střelnici a společně vyráží na výlety do přírody.

Ivana ho svou žádostí o rozvod rozčílila a teď by se jí za to chtěl trochu pomstít – přestože na Davida nemá příliš času, a moc dobře si to uvědomuje, žádá o jeho svěření do střídavé péče, 1 měsíc bude trávit s ním v Brně a 1 s matkou v Sokolově. Ivana tak utratí spoustu peněz za benzín a nebude už dál utrácet za hlouposti. Radek dělá všechno proto, aby Ivana zuřila.

David (syn Ivany a Radka)

Davidovi je 10 let. Chodí do 3. A v jedné z brněnských základních škol. Celá situace ho trápí, nechce, aby se rodiče rozváděli. Má je oba rád a touží, aby se vše vrátilo do starých kolejí. Možná má trošku raději maminku, protože tatínek na něj nemá příliš času, i když ho o víkendech bere na výlety a na střelnici.

Nechce se mu stěhovat z Brna, má tady spoustu kamarádů, babičku a dědečka (s dědečkem často chodívá na ryby). V Sokolově nikoho kromě babičky z matčiny strany nezná. David je tiché dítě, které má problém s navazováním kontaktů.

Rád hraje na klavír a chodí na karate, loni se dokonce stal vicemistrem ČR ve své kategorii.

7.1.7 Pracovní právo⁵¹

Plánovaný rozsah látky:

- Úvod do pracovního práva, zaměstnanec, zaměstnavatel
- Pracovněprávní vztahy (PP, DPP, DPČ)
- Pracovní smlouva a její náležitosti

Začátek:

Pracovní pohovor – nejprve zkusmo ve dvojicích (ZC a ZL), čas 2–3 minuty, následně jedna dvojice předvede před tabulí, klíčová slova (plat, zkušební doba, dovolená...) vypisovat na tabuli, následně se zeptat, co se jim na tom pohovoru nezdálo, našli zjevné chyby? Ptal se ZL na něco, na co nesmí? Vysvětlit, na co se nesmí ptát a proč. Kdy se na to může ptát apod. K věcem na tabuli – že o tom si budeme povídat následující hodiny a dozví se, jak to má být.⁵²

Čas: cca 15 minut

Komentář doplněný po hodině: Studenti ve dvojicích trochu moc hlučeli, ale pracovali o. k., nakonec jsme nepsali na tabuli, ale hezky jsme probrali diskriminaci.

Pohovor postihoval mnoho oblastí pracovního práva, nastiňoval mnoho chyb, kterých se mohou strany dopustit. Studenti pak mohou být mírně zmateni, problémů zahrnout spíše méně. Je třeba dát pozor, aby byly všechny chyby v rámci hodiny poté vyzdviženy a přivedeny na pravou míru (nestihly jsme už např. opravit délku zkušební doby).

Hlavní část:

Práce s handoutem:

Vysvětlit, co je ZC, ZL, vyplnit tabulku (nejdřív jim dát minutku, pak vyřešit společně, studenti se hromadně hlásí, příp. vykřikují), probrat PP, DPP, DPČ, přiřadit příběhy

Pracovní smlouva: Studenti si ji budou doplňovat dle pracovního pohovoru, který vedli, jednotlivé instrumenty budeme zároveň postupně probírat v handoutu

Handout + pracovní smlouva

Komentář doplněný po hodině: Práce probíhala bez problému, ale látky je to hodně. Ideálně stihnout celý handout. Handout jsme ovšem stihli pouze po podstatné náležitosti pracovní smlouvy, více se bohužel nestihlo, necháno na další hodinu.

Závěr: Ústní opáčko

Komentář doplněný po hodině: Vůbec se nestihlo.

DŮ: Co je to konkurenční doložka – zjistit

Komentář doplněný po hodině: Přidáno inovativně v průběhu hodiny, když bylo patrné, že nestíháme.

⁵¹ Autorky: Jana Hlaváčová, Eva Hladíková.

⁵² Viz Materiály k sebrání pracovního pohovoru.

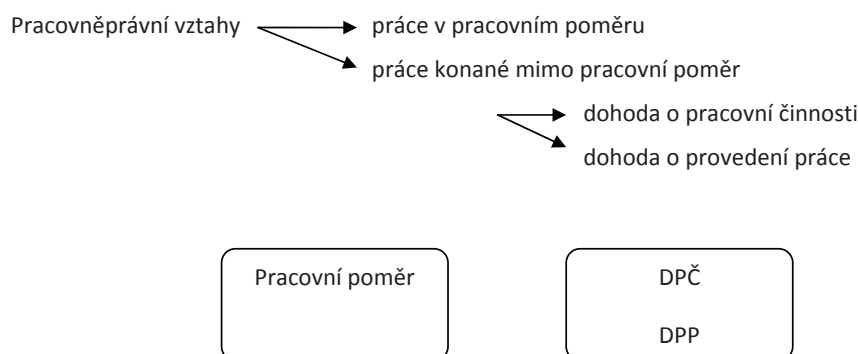
PRACOVNÍ PRÁVO

Zaměstnanec: fyzická osoba vykonávající závislou práci pro zaměstnavatele, a to osobně a dle pokynů zaměstnavatele

Zaměstnavatel: právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává fyzickou osobu v pracovněprávním vztahu

Pracovněprávní vztahy: vztahy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, které mezi nimi vznikají při výkonu závislé práce; řídí se pracovním právem

	Zaměstnanec	Zaměstnavatel
Vykonává práci osobně		
Má právo sdružovat se v odborech		
Je povinen platit mzdu/plat/odměnu za práci		
Pouze FO starší 15 let s ukončenou povinnou školní docházkou		
Může být jak PO, tak i FO		
Je pracovním právem obzvláště chráněn		
Může být FO od svého narození		
Vystupuje v pracovněprávních vztazích svým jménem		
Přiděluje práci a rozvrhuje pracovní dobu		
Dbá na bezpečnost a ochranu zdraví při práci		

1) Paní Jahodová pracuje jako zdravotní sestra. V nemocnici pracuje na dvanáctihodinové směny. Za týden odpracuje celkem 40 hodin. Za rok má právo na 4 týdny dovolené.

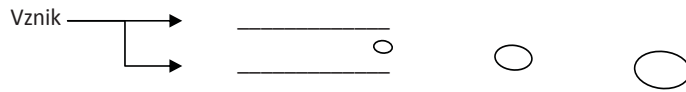
2) Pavel Pecka, student gymnázia, si již deset měsíců pravidelně přivydělává tříděním zásilek na pobočce České pošty. Touto brigádou tráví každý všední den dvě hodiny. Od podepsání písemné dohody tedy již odpracoval více než 300 hodin.

---

3) Bára (17) je ostřílená hosteska. Každý měsíc dělá jednu promoakci v místním supermarketu, kde nabízí zákazníkům instantní čínské polévky. Jedna promoakce trvá cca 8 hodin. Za rok tedy neodpracovala více než 300 hodin.

Pracovní poměr

Dříve vznikal pracovní poměr i volbou. Dnes už to možné není.

Pracovní smlouva musí obsahovat:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

Smlouva musí být uzavřena písemně.

Ostatní ustanovení:

- **Délka** → Pracovní poměr na dobu určitou
→ Pracovní poměr na dobu neurčitou

Není-li v pracovní smlouvě sjednáno nic, platí, že se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou!

➤ **Mzda x Plat**

- Zaměstnavatel má povinnost platit zaměstnanci mzdu/plat
- Minimální mzda : _____ Průměrná mzda: _____

➤ **Pracovní doba**

- Týdenní pracovní doba: _____
  - a. Rovnoměrné rozvržení pracovní doby
  - b. Nerovnoměrné rozvržení pracovní doby
  - c. Pružné rozvržení pracovní doby

2) Zaměstnanec pracuje max. 9 hodin denně, zpravidla ve všední dny. Pracovní doba je pravidelná.

1) Zaměstnavatel určí *základní pracovní dobu*, kdy zaměstnanec musí být na pracovišti, a *volitelnou pracovní dobu*, kdy zaměstnanec může být na pracovišti. Tzn. Zaměstnanec musí být v kanceláři mezi 10:00 – 16:00. Zda ale bude pracovat od 8:00 do 16:00 nebo od 10:00 do 18:00 záleží na zaměstnanci.

3) Zaměstnanec pracuje na směny, délka jedné směny nesmí přesáhnout 12 hodin, v *průměru* odpracuje týdně 40 hodin. Délka pracovní doby se liší každý den a týden.

- Dovolená
  - Nejméně _____ týdny v kalendářním roce
  - Státní zaměstnanci (§109 odst. 3) _____týdnů
  - Pedagogičtí a akademičtí pracovníci _____týdnů
- Konkurenční doložka
- Zkušební doba
  - Nesmí být delší než _____ měsíce
  - Musí být sjednána písemně, jinak je neplatná
  - Zaměstnavatel i zaměstnanec mohou kdykoli ukončit pracovní poměr i bez udání důvodu

7.1.8 Příklady a cvičení na pracovní právo

Příklady na zvláštní pracovní podmínky některých zaměstnanců (mladistvých)⁵³

Posuďte následující situace. Jsou v souladu se zákoníkem práce?

- **Alfréd** (15 let, student gymnázia, majitel boloňského psíka) pracoval brigádně jako číšník v Café Louvre na Národní třídě od 18:00 do 23:00.
- **Anastázie** (16 let, členka Greenpeace a zapálená ochránkyně velryb) pracovala pro neziskovou organizaci každý čtvrtek 16:00 až 22:00.
- **Arnošt** (17 let, syn uhlobarona a ostravský patriot) pracoval o letních prázdninách v dolech svého otce jako pomocná síla.
- **Amálie** (17 let, fanynka Pink a přispěvatelka na www.czechoriginalfashion.cz) pracovala na recepci restaurace Hergetova Cihelna na Kampě od 18:00 do 24:00 s písemným souhlasem rodičů jakožto zákonných zástupců.
- **Alfons** (16 let, student v oboru číšník a kuchař, vášnivý milovník kávy) pracoval jako číšník v restauraci Modrá zahrada od 18:00 do 23:00 pod dohledem vrchního číšníka Alana (27 let).
- **Antonie** (16 let, blondýna, budoucí nositelka Nobelovy ceny za ekonomii) pracuje v nočním baru (poledance) v uvítacím týmu, tedy do 22:00.
- **Albert** (15 let, absolvent základní školy, chronický lhář) pracoval v Bageterii Boulevard od 8:00 do 20:00 tři dny v týdnu.
- **Agáta** (15 let, zpěvačka skupiny Piclá veverka a metalistka) pracovala každý všední den po příchodu ze ZŠ jako babysitter do 18:00 pro svou sousedku.
- **Alois** (17 let, dobrovolník u Amnesty International, specialista na situaci v Tibetu) pracoval každý den včetně neděle dvě hodiny jako agitátor na náměstí Republiky.

Řešení:

Alfréd – do 16 let smí pracovat max. do 22:00

Anastázie – OK

Arnošt – nesmí pracovat při těžbě

Amálie – max. do 23:00 (od 16 let), souhlas rodičů nemá význam

Alfons – OK

Antonie – poledance je třeba považovat za nemravné

Albert – 10 hodin v kuse, max. 8

Agáta – nedokončená povinná školní docházka

Alois – OK

⁵³ Autorky: Klára Adámková a Barbora Mičková.

Cvičení na skončení pracovního poměru⁵⁴

Pojmenujte způsoby skončení pracovního poměru podle nápovědy v závorkách:

1. _____ (např. zaměstnanec se ve firmě stane nadbytečným, a tak mu zaměstnavatel jednostranně písemnou formou ukončí pracovní poměr)
2. _____ (např. zaměstnavatel a zaměstnanec se domluví a sepíšíou, že pracovní poměr skončí k určitému datu)
3. _____ (např. když zaměstnanec poruší své povinnosti vyplývající z právních předpisů spojených s výkonem jeho práce zvláště hrubým způsobem, může zaměstnavatel ihned ukončit jednostranně pracovní poměr)
4. _____ (např. ve zkušební době se ukáže, že zaměstnanec zaměstnavateli nevyhovuje, a proto s ním ukončí pracovní poměr)
5. _____ (např. uběhne čas, na který byla uzavřena smlouva)
6. _____ (např. člověk, který uzavřel pracovní poměr, přestane existovat)
7. _____ (např. soud zruší cizímu státnímu příslušníkovi pobyt na území ČR a nabytím právní moci rozhodnutí se automaticky ruší i pracovní poměr)

Doplňte k situacím správný pojem⁵⁵

1. „Firma má méně zakázek, než potřebuje. Musím dát bohužel nadbytečnému zaměstnanci _____.“
2. „Po prvním týdnu v nové práci v ZOO, kde je mým úkolem čištění terárií, jsem zjistila, že mám panickou fobii z hadů, dohodli jsme se tedy na _____.“
3. „Jsem zaměstnána v Praze ve Starbucks. Chci si otevřít vlastní divadlo, proto podám _____.“
4. „Mám firmu na rozvážení uzenin. Zaměstnanec prodal polovinu zboží, vyinkasovanou hotovost si však ponechal a se zbylými uzeninami a služební dodávkou odjel na fotbal, kde zbytek rozdál spoluhráčům. Musím _____.“
5. „Zaměstnavatel mi již tři měsíce nezaplatil a nečiní nic, co by nasvědčovalo, že by mi zaplatit chtěl. Nezbyvá mi než _____.“
6. „Chci odejít z firmy, protože se nesnesu s kolegyní, a navíc hned od příštího měsíce mám nastoupit do nové firmy. Zaměstnavatel mi vyšel vstříc a nabídl mi _____.“

⁵⁴ Autorka: Klára Adámková.

⁵⁵ Autorka: Barbora Mičková.

PRACOVNÍ POHOVOR

Pan Vopička je známý podnikatel. Ke svým čtyřicátým narozeninám si udělal radost a koupil si fotbalové mužstvo *Spartak Žabokliky*. Aby jeho mužstvo bylo vždy ve vynikající kondici, rozhodl se zaměstnat masérku, která by o jeho hochy pečovala.

Zaměstnavatel:

Pan Vopička hledá zaměstnankyni, která:

- má bohaté zkušenosti v oboru (to chce pan Vopička doložit vyjádřením bývalého zaměstnavatele),
- vydrží u něj v práci delší dobu, tedy by rád, aby v blízké době neodešla na mateřskou dovolenou, takovou zaměstnankyni pan Vopička nepotřebuje,
- sjedná si zkušební dobu, ideálně 6 měsíců,
- součástí smlouvy bude, že se zaměstnankyně vzdává nároku na odstupné,
- součástí smlouvy bude, že se zaměstnankyně vzdává dovolené,
- místem výkonu práce: Ústecký kraj (pan Vopička by rád koupil i fotbalový klub *Žiželice-město*, Žiželice jsou od Žaboklik vzdálené 70 km, vše v Ústeckém kraji),
- druh práce: masážní a asistenční služby.

PRACOVNÍ POHOVOR

Pan Vopička je známý podnikatel. Ke svým čtyřicátým narozeninám si udělal radost a koupil si fotbalové mužstvo *Spartak Žabokliky*. Aby jeho mužstvo bylo vždy ve vynikající kondici, rozhodl se zaměstnat masérku, která by o jeho hochy pečovala.

Zaměstnanec:

Slečna Váhavá by ráda nastoupila na místo nabízené panem Vopičkou.

- Má bohaté zkušenosti v oboru (nicméně s bývalým zaměstnavatelem se nepohodla, a dokonce se už ani nezdraví),
- Slečna Váhavá není rodinný typ a děti v dohledné době neplánuje, debata na toto téma jí však není příjemná. Sousedka slečny Váhavá paní Prudká je kvůli svým častým rozvodům velice zběhlá v právu, a poradila proto slečně Váhavé, že zaměstnavatel se při pohovoru nesmí ptát na rodinné poměry.
- Slečna Váhavá je ochotna sjednat si zkušební dobu, chce ji ale uzavřít pouze ústně, písemně jí to připadá zbytečné,
- Slečně Váhavá by ráda měla právo na dovolenou v délce 6 týdnů,
- Slečna Váhavá chce pracovat pouze v Žaboklikách, nechce nikam dojíždět,
- Slečna Váhavá by ráda u pana Vopičky pracovala maximálně jeden rok, až si našetří dostatek peněz, chce vyrazit na cestu kolem světa.

---

⁵⁶ Autorka: Eva Hladíková.

7.1.9 Ukázka testu⁵⁷

Jméno: _____

1. Uveďte alespoň dva prameny správního práva (za každý 1 bod)

2. Posuďte pravdivost výroků (za každý správně posouzený výrok 1 bod):

1. Soud může **veřejnost** vyloučit jen v případech uvedených v zákoně. ANO – NE
2. **Svědék** se smí rozhodnout, jestli si vyslechne i jiné svědky. ANO – NE
3. Základní rozdíl mezi **sporným** a **nesporným** občanskoprávním řízením je zakládání práv a povinností. ANO – NE
4. **Přestupky** jsou vyjmenovány v zákoně o přestupcích. ANO – NE
5. Druhy **trestných činů** jsou obsaženy v trestním řádu. ANO – NE
6. Černá stavba je přestupek podle stavebního zákona. ANO – NE
7. Přestupek je porušení zákona s větší společenskou škodlivostí než trestný čin. ANO – NE
8. **Křivá výpověď** svědka (příp. znalce) je trestným činem uvedeným v trestním zákoníku. ANO – NE

3. Doplňte (za každý správně doplněný pojem 1 bod):

1. Trestní stíhání před soudem se koná jen na podkladě obžaloby, kterou podává a před soudem zastupuje _____ .
2. Orgány činné v trestním řízení jsou _____ ,
_____ a _____ .
3. Procesními stranami občanského procesu jsou _____ a _____ .
4. Mezi základní druhy soudnictví patří _____ , občanské, _____ a _____ .
5. Soustava obecných soudů je čtyřčlanková, tvoří ji soudy _____ , _____ , vrchní a _____ , soustava správního soudnictví je pouze dvoučlanková, zcela mimo soustavu obecných soudů stojí _____ soud.
6. V občanském soudním řízení může soud vydat _____ , platební rozkaz, nebo může soud skončit _____ , ke kterému je povinen zúčastněné strany nabádat.

4. Uveďte alespoň tři trestné činy proti životu a zdraví (za každý 1 bod):

⁵⁷ Autorky: Klára Adámková a Barbora Mičková, body dodal Michal Urban.

5. Zakroužkujte správnou možnost (za každou otázku 1 bod)

1. Trestní právo patří do **veřejného** / **soukromého** práva.
2. Správní právo patří do **veřejného** / **soukromého** práva.
3. Občanské právo patří do **veřejného** / **soukromého** práva.
4. Trestní řád je pramenem **procesního** / **hmotného** práva.
5. Občanský zákoník je pramenem **procesního** / **hmotného** práva.

7.1.10 Malé legislativní cvičení⁵⁸

Právníci by měli psát a mluvit tak, aby každý pochopil, o čem je řeč, a nemusel si to (zejm. s pomocí jiného právníka) překládat. Podobně tak právu (např. textu zákonů nebo rozhodnutí soudu) by měl rozumět i v právu nestudovaný člověk.

Úkol na psaní právního předpisu:

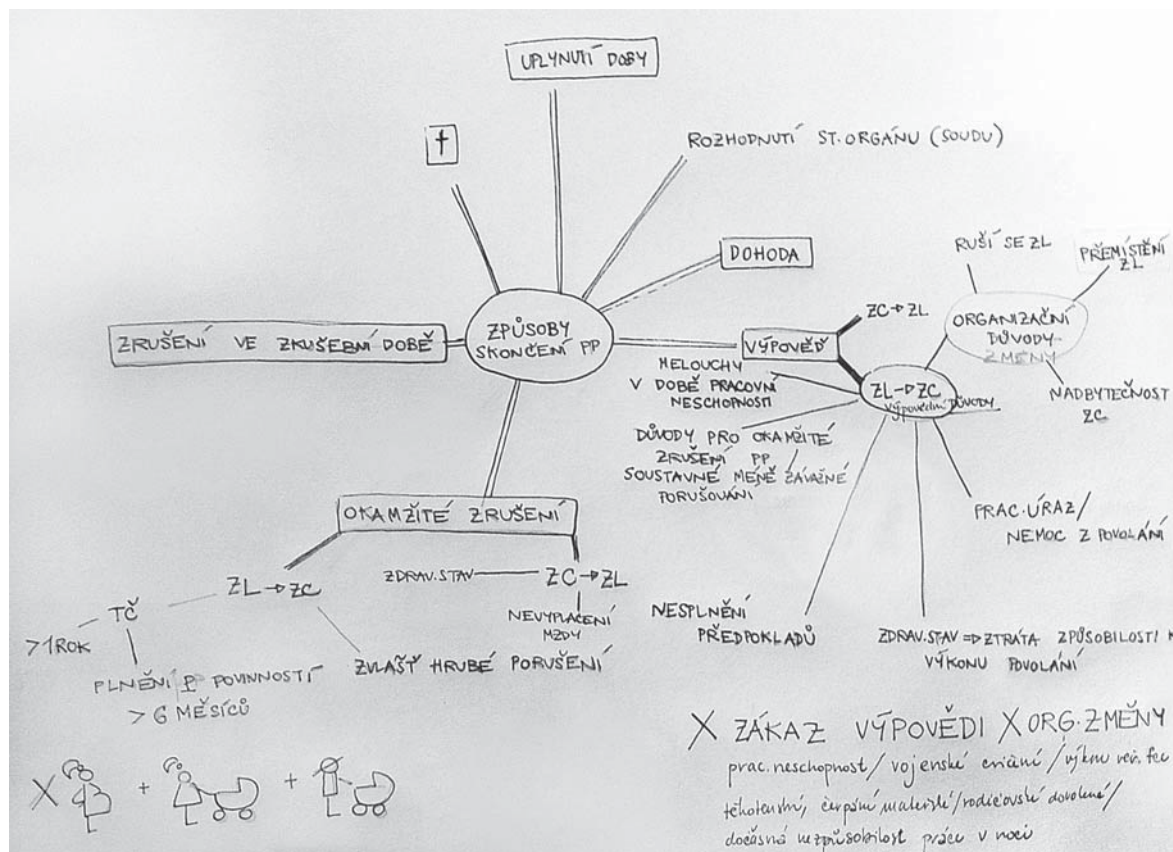
Blíží se ples vaší školy a provozovatel Lucerny, ve které se bude konat, vyjádřil jisté obavy z toho, zda se všichni na plesu budou řádně chovat (pomiňme, proč ho to napadlo ze všech plesů zrovna u toho vašeho). Ředitel gymnázia se proto na vás coby účastníky semináře o právu obrátil s tím, abyste naformulovali text předpisu, který by měl provozovatel Lucerny přijmout proto, aby ples proběhl po všech stránkách bez problémů. Když ředitel o tomto svém záměru informoval provozovatele Lucerny, byl z toho nadšený a prohlásil, že bude-li návrh dobrý, udělá z něj obecně platný řád pro konání všech plesů a podobných akcí v Lucerně. Zejména požádal o to, abyste pamatovali na kouření, alkohol, tančení na parketě a řádný oděv účastníků.

Napište návrh tohoto předpisu a čleňte ho rovnou na paragrafy, odstavce a písmena, ať je (pro právníky) přehlednější.

---

⁵⁸ Autor: Michal Urban.

7.1.11 Mentální mapa

Mentální mapa (způsoby skončení pracovního poměru)⁵⁹

⁵⁹ Mapu pro své studenty připravila Barbora Mičková.

7.2 Materiály k simulovaným soudním jednáním (moot courtům)

7.2.1 Silvestrovská party⁶⁰

Jedná se o případ nevydařené silvestrovské party, na které došlo k napadení a ublížení na zdraví.

Časový rozsah: cca 120 min.

ÚČASTNÍCI:

Marek Macháček, chlapec se zlomeným srdcem,

Honza Hrubeš, Markův kamarád, připravený vždy podat sklenici i dobrou radu,

Vasil Timošenkovič, drsný chlapík z Karlových Varů se slabostí pro dobrý alkohol,

Tomáš Turek, Markův kamarád, slušný kluk, který nemá rád konflikty,

Lukáš Kohout, chlapec, který se nebojí do toho jít.

Karel Sládek, barman a majitel horské chaty.

Katka Veselá, servírka v horské restauraci, milé a pozorné děvče.

Poledník/ová a Absolon/ová, párek kamarádů, kteří si chtěli na odlehlé horské chatě konečně užít trochu klidu.

MUDr. Jaromír Líkař a MUDr. Jiřina Tichá, znalci v oboru medicíny.

Obhájci

Státní zástupce (a jeho tým)

Soudce – počet soudců lze přizpůsobit potřebám výuky, aby se zapojilo co nejvíce studentů.

Mají k dispozici strukturu řízení (*Příloha 1 a 15*), kterou by měli dodržovat, a soudní spis.

Pozn. obsazení soudů:

- *U okresního soudu sedí soudce a 2 přísedící, u trestních činů, kde horní hranice nepřesahuje 5 let, rozhoduje samosoudce.*
- *Krajský soud rozhoduje v prvním stupni v senátě o 1 soudci a 2 přísedících, jinak rozhodují 3 soudci.*

Státní zástupce a jeho tým – jejich počet také není přesně dán, přizpůsobí se potřebám výuky. Mají k dispozici popis role státního zástupce (*Příloha 2*) a soudní spis.

Obhájci – 5 osob, pro každého obžalovaného jeden obhájce, který bude hájit jeho zájmy (*Příloha 3 a 15*).

Obžalovaní – 5 osob (Marek Macháček, Honza Hrubeš, Vasil Timošenkovič, Tomáš Turek, Lukáš Kohout), každý obžalovaný má svého obhájce, se kterým spolupracuje na přípravě obhajoby (*Přílohy 4, 5, 6, 7 a 8*).

Svědci – 4 osoby (Karel Sládek, Katka Veselá, Poledník/ová, Absolon/ová), každý svědek má k dispozici popis své role – toho, co viděl a slyšel (*Příloha 9, 10, 11 a 12*).

Znalci – 2 osoby (MUDr. Jaromír Líkař, MUDr. Jiřina Tichá), znalci z oboru medicíny, každý má k dispozici znalecký posudek (*Příloha 13 a 14*).

Pozorovatelé – zbytek třídy, pokud zbývají nějací studenti bez přidělené role, lze jim poskytnout spis (*Příloha 15*), kde mají základní informace, ale také jim nemusí být poskytnuto nic. Nebo si mohou zahrát na novináře a o soudu napsat novinový článek, příspěvek na školní web nebo do školního časopisu.

⁶⁰ Autorky: Barbora Beránková, Aneta Pospíšilová, Denisa Pošmurná.

Příloha č. 1

Role soudců

Předseda senátu nařídil hlavní líčení, kde bude projednána ve společném řízení obžaloba vůči Vasilovi, Markovi, Honzovi, Tomášovi a Lukášovi. Předseda senátu taktéž ustanovil dvojici znalců, z nichž jeden měl odpovědět na otázku, jak moc vážné následky vznikly Lukášovi, jak ho ovlivní v dalším životě a zda daný útok mohl být smrtelný. Podobné otázky měl zodpovědět i druhý znalec ve vztahu ke zraněním Vasila.

Honza Hrubeš a Tomáš Turek jsou obviněni pouze z TČ Nepřekážení trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle §367 odst. 1 trestního zákoníku (TZ).

Z čeho budou obviněni ostatní, závisí na tom, jak se rozhodne státní zástupce a jak zhodnotí skutečnosti případu. Toto by vám u normálního soudu mělo být známo dostatečně dlouho před zahájením řízení.

Potřebné paragrafy (z důvodu úspory místa je zde neuvádíme celé, studentům je ale třeba je pak rozdat):

- Různé TČ ublížení na zdraví – § 145, § 146, § 146a, § 147, § 148
- Definice ublížení na zdraví – § 122
- TČ nepřekážení TČ – § 367
- TČ Opilství – § 360
- Spolupachatel – § 23
- Návodce – § 24
- Nutná obrana – § 29
- Nepříčetnost – § 26

Marek Macháček byl pro pokus o útěk z místa činu zadržen a vzat do vazby.

Role

Poškozený – Lukáš Kohout, Vasil Timošenkovič

Obžalovaní – Marek Macháček (ve vazbě), Vasil Timošenkovič, Honza Hrubeš, Tomáš Turek

Svědci – Poledník/ová a Absolon/ová, Klára Veselá, Karel Sládek

Znalci – MUDr. Líkař, MUDr. Tichá

Popis toho, jak řídit řízení (viz část Postup jednání před soudem).

Příloha č. 2

Role státních zástupců:

- Přednesou obžalobu po výzvě soudu
  - obžalovaný – jméno, příjmení, narozen, povolání, bytem, je obviněn, že dne 31. prosince... (*skutkový popis, tedy co přesně udělal*), čímž mu způsobil (*nějaký následek*) a dopustil se tak trestného činu (*název, paragraf*).
  - proč by měl být obžalovaný odsouzen, co prokazuje jeho vinu, co ho usvědčuje, jaký trest navrhuje
- Pokládají po výzvě soudce otázky obžalovaným a svědkům, můžou se souhlasem soudu vést výslech svědka, kterého navrhli,
- Přednesou závěrečnou řeč po výzvě soudu.

Spis: na základě spisu připraví státní zástupce obžalobu (viz další příloha),

Obžalovaní:

Honza Hrubeš a Tomáš Turek jsou obviněni pouze z TČ Nepřekážení trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle §367 odst 1 TZ. Z výpovědí svědků se má za to, že o chystaném útoku museli vědět, ale nijak mu nezabránili. Důkazy proti Hrubešovi jsou o něco silnější než proti Turkovi, protože Turek odešel dříve, zatímco Hrubeš byl přítomen, když se Macháček a Timošenkovič domlouvali.

Z čeho budou obviněni ostatní, závisí na tom, jak se rozhodne státní zástupce a jak zhodnotí skutečnosti případu.

Potřebné paragrafy (z důvodu úspory místa je zde neuvádíme celé, studentům je ale třeba je pak rozdat):

- Různé TČ ublížení na zdraví – § 145, § 146, § 146a, § 147, § 148
- Definice ublížení na zdraví – § 122
- TČ nepřekážení TČ – § 367
- TČ Opilství – § 360
- Spolupachatel – § 23
- Návodce – § 24
- Nutná obrana – § 29
- Nepříčetnost – § 26

Marek Macháček byl pro pokus o útěk z místa činu zadržen a vzat do vazby.

Příloha 3

Role obhájce:

Vaším úkolem je:

- Zastávat co nejlépe zájmy obžalovaného,
- Vytvořit nějakou obranu – krajní nouze / nutná obrana / všichni lžou – obžalovaný byl jinde) tuto obranu musí říct obžalovaný při svém výslechu, takže je třeba se domluvit dopředu.
- Pokládat svědkovi otázky tak, aby svou obranu podpořil a dokázal, a také aby vyvrátil, nebo narušil obžalobu.

Můžete:

- pokládat otázky svědkům,
- se radit s obžalovaným,
- přednést závěrečnou řeč – proč je váš klient nevinný – např.: in dubio pro reo –
- v pochybnostech ve prospěch obžalovaného – „nepodařilo se zcela prokázat, že ...“

Předseda senátu nařídil hlavní líčení, kde bude projednána ve společném řízení obžaloba vůči Vasilovi, Markovi, Honzovi, Tomášovi a Lukášovi. Předseda senátu taktéž ustanovil dvojici znalců, z nichž jeden měl odpovědět na otázku, jak moc vážné následky vznikly Lukášovi, jak ho ovlivní v dalším životě a zda daný útok mohl být smrtelný. Podobné otázky měl zodpovědět i druhý znalec ve vztahu ke zraněním Vasila.

Honza Hrubeš a Tomáš Turek jsou obviněni pouze z TČ Nepřekážení trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle §367 odst. 1 TZ. Z čeho budou obviněni ostatní, závisí na tom, jak se rozhodne státní zástupce a jak zhodnotí skutečnosti případu. Toto by vám u normálního soudu mělo být známo dostatečně dlouho před zahájením řízení.

Potřebné paragrafy (z důvodu úspory místa je zde neuvádíme celé, studentům je ale třeba je pak rozdat):

- Různé TČ ublížení na zdraví – § 145, § 146, § 146a, § 147, § 148
- Definice ublížení na zdraví – § 122
- TČ nepřekážení TČ – § 367
- TČ Opilství – § 360
- Spolupachatel – § 23
- Návodce – § 24
- Nutná obrana – § 29
- Nepříčetnost – § 26

Marek Macháček byl pro pokus o útěk z místa činu zadržen a vzat do vazby.

Příloha 4

Marek Macháček

Nemůžeš tomu uvěřit. Jak se to jen mohlo stát? Dals jí všechno, VŠECHNO co jsi měl, svoje srdce, svůj čas... a ona? Podvedla tě. Ani se neobtěžovala se s tebou rozejít, než se začala muchlovat s tím mizerou Lukášem. Když ona to vlastně není její vina. Ona se ti přece tak srdceryvně omlouvala a ujišťovala tě, že by to střízlivá nikdy neudělala. Ovšem že by to neudělala! Proto ten zatracený parchant počkal, až budeš z dohledu, a začal jí vnucovat panáky! Pak sprostě zneužil toho, že ztratila zábrany, a už se jí sápal pod blůzu! Copak se ti někdo může divit?

Ale popořadě. Byl Silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle. Helena, tvá partnerka, se kterou jsi už téměř dva roky, byla z toho horského vzduchu nějaká unavená. Brzy po setmění už chtěla jít na pokoj za holkami, že si budou povídat. Chtěla si odpočinout, aby byla o půlnoci vzhůru. Nebránils jí, protože jsi věděl, že jí utahala už cesta autobusem. Navíc dole v hale byl biliár a fotbálek.

Přesto se ti po ní brzy zastesklo, a tak ses rozhodl koupit horkou čokoládu a donést jí Heleně až do pokoje. A tam jsi je spolu viděl. Lukáš, který si ještě drze říkal tvůj kamarád, se tam k ní tisknul, s nosem zabořeným v jejím výstrihu. Na okamžik jsi tam stál jako solný sloup. Nevěděl jsi, co dělat, nebylo na to co říct... A tak jsi odešel a rychle za sebou práskl dveřmi. Jasně jsi věděl jediné – potřebuješ panáka. Sešel jsi do baru a zhroutil se ke stolu. Když tě pan Sládek viděl, rovnou před tebe postavil jedno malé pivo, ale ty jsi cítil, že potřebuješ něco tvrdšího. Místo vytožené whisky si k tobě sedli tví dva kamarádi, Honza a Tomáš. Těm jsi zničeně prozradil důvod svého neštěstí. „Víš, co já bych udělal?“ řekl na to Honza. „Já bych mu normálně rozflákal držku. Normálně bych mu rozbil hubu, tomu parchantovi. A jestli seš chlap, tak to uděláš.“ Do té doby tě to nenapadlo, ale když to Honza podal takhle, dávalo to smysl. Ještě chvíli jste o tom mluvili a ta představa se ti začínala líbit čím dál víc.

„Kluci, neblbněte,“ řekl po chvíli Tomáš, „vy to vážně chcete udělat?“ Přikývl jsi. Už sis byl jistý. Potřeboval jsi jen sklenici na posilněnou. „Teda, do toho já nejdu,“ řekl Tomáš, „to je na mě moc.“ Na to se zvedl a odešel. „Ať si jde, nepotřebujeme ho,“ řekl Honza, když viděl, že vstáváš. „Hele, běž za Vasilem. Ten je pěkně drsný. Spolu Lukáše zvládnete, on ti toho parchanta podrží.“

Vasil byl tou dobou už hodně načatý. Pít začal už před cestou, prý aby dal svým slabším kamarádům náskok. Nakonec ale přece jen nepoznal míru a teď už si pomalu povídal s vycpanou liškou. Snadno jste ho přesvědčili, aby s tebou šel sjednat spravedlnost. V Helenině pokoji už nikdo nebyl. Poptali jste se, jestli někdo Lukáše neviděl, a zdálo se, že vám štěstí přeje, šel ven na čerstvý vzduch. Řekli jste si, že si na něj počkáte, až se bude vracet. Jenže všechno nešlo tak, jak jste plánovali. Lukáš utržil pár kopanců a ran hned zkraje, svalili jste ho na zem a párkrát kopli. Jenže jste nepočítali, že má u sebe nůž. Podařilo se mu zvednout dost na to, aby se nožem naslepo ohnal a bodl Vasila do stehna. Jak se na nůž zavěsil, rána začala hrozně krváčet, Vasil zařval a odpotácel se pár kroků dozadu, kde padnul. Lukáš zůstal ležet zkroucený na zemi. Když jsi to viděl, zmocnila se tě panika. Tolik krve... dal ses na útěk a zastavil ses až na o dva kilometry dál na zastávce. Tam tě také zadrželi policisté a pro pokus o útěk vzali do vazby.

Příloha 5

Honza Hrubeš

Byl silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Navíc tam obsluhovala moc pěkná servírka Katka, pivo bylo výborné, v hale kulečník a fotbálek... Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle.

Bylo to ještě před půlnocí, seděl jsi dole v baru u stolu s Tomášem, obdivovali jste výhled a mluvili o životě. Když vtom do místnosti vpadl Marek, váš nejlepší kamarád, a vypadal, jako by mu právě vymřela celá rodina i se širším příbuzenstvem. Když to pan Sládek viděl, rovnou před něj postavil malé pivo, ale bylo jasné, že Marek je zralý na něco tvrdšího. Zeptal ses, co se stalo, a on ti nesouvisle vyložil, že nachytl svou partnerku Helenu v polooblečeném objetí Lukáše Kohouta, jednoho z vašich známých.

To bylo vážné. Marek a Helena byli spolu už skoro dva roky a tenhle vztah hodně pomohl Markovi se sebevědomím. Tohle mohlo tvého nejlepšího kamaráda úplně zničit! Zrovna když si začínal věřit... Nemohls to nechat jen tak. Bylo ti jasné, že pokud před tímhle uteče, bude utíkat už pořád a bude z něj navždy prohrávač.

„Víš, co já bych udělal?“ řekl jsi mu. „Já bych mu normálně rozflákal držku. Normálně bych mu rozbil hubu, tomu parchantovi. A jestli seš chlap, tak to uděláš.“ Ihned jsi viděl, jak se Marek trochu sebral, jak se v něm probouzí odvaha sjednat spravedlnost a vyhrát svou dívku zpět. Začali jste o tom mluvit a tobě se povedlo ho přesvědčit, že by si to neměl dát líbit. „Kluci, neblbněte,“ ozval se po chvíli Tomáš. „Vy to vážně chcete udělat?“ Marek přikývl.

„Teda, do toho já nejdu,“ řekl Tomáš, „to je na mě moc.“ Nato se zvedl a odešel. Marek za ním chtěl jít, ale zadržel jsi ho. Teď nesměl ztratit odvalu. „Ať si jde, nepotřebujeme ho,“ řekl jsi mu. „Hele, běž za Vasilem. Ten je drsný. Spolu Lukáše zvládnete, on ti toho parchanta podrží.“

Vasil byl tou dobou už hodně načatý. Pít začal už před cestou, prý aby dal svým slabším kamarádům náskok. Nakonec ale přece jen nepoznal míru a teď už si pomalu povídal s vycpanou liškou. Snadno jste ho přesvědčili, aby s Markem šel sjednat spravedlnost. Jenže všechno nešlo tak, jak jste plánovali. Kluci si na Lukáše počkali venku, když šel na vzduch, jenže už po chvíli jste odtamtud slyšeli řev. Okamžitě jste vyběhli před chatu. Lukáš se tam choulil na zemi, kašlal a nezvedal se a Vasil ležel ve sněhu s krvácející nohou. Po Markovi nebylo nikde vidu ani slechu.

Okamžitě sis uvědomil, že máš problém. Bylo potřeba pro oba rychle zavolat záchranku horské služby a to znamenalo, že se bude vyšetřovat. A tím pádem mohlo rychle dojít i na tebe. Vždyť servírka Katka musela dobře slyšet, o čem jste si u stolu povíдали. Dostal jsi strach, že budeš mít záznam v trestním rejstříku. Zoufalá situace si žádala zoufalý čin. A tak, než přijela záchranka a policie, zašel jsi za Katkou a jasně jsi jí vysvětlil, že jestli někomu řekne, o čem jste si u stolu povíдали, tak toho bude sakra litovat.

Role svědka:

- Odpoví soudci, zda porozuměl poučení a zda bude vypovídat.
- Objasní svůj poměr k věci a obžalovaným / poškozenému.
- Dle svého převypráví události z daného dne.
- Odpoví na otázky soudců, státního zástupce, obhájců.

Příloha 6

Vasil Timošenkovič

Nemáš nejmenší tušení, co se to stalo. Byl Silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. A to byl pro tebe kámen úrazu. Všichni tví kamarádi jsou hrozné baby a nic nevydrží. Vždycky se opijou daleko dřív než ty a ty abys je pak ukládal spát. Je to tím, že máš dobrou fyzickou, cvičíš a děláš bojové sporty. Ale tentokrát jsi řekl: ne! A začal jsi pít už na nádraží. Načal jsi lahev Standardu a všechno bylo fajn. Jenže pak, zhruba kolem té doby, kdy ses pokoušel sbalit tu zrzku s pěknýma očima, ti řekl tvůj kamarád Marek, že máš jít s ním. Nebo tak něco. Byl tam s ním i někdo další. Možná. Nevíš to jistě. Ta zrzka tam už pak stejně nebyla, tak jsi šel. Co víš jistě, je, že ti Lukáš Kohout zarazil nůž do stehna. To tě sakra probralo. Pak ti ještě na pohotovostní stanici horské služby šili nohu, což není to, jak sis představoval Silvestra.

Role poškozeného

- Na výzvu soudu ještě před výslechem obžalovaného uvede, jestli mu TČ vznikla nějaká škoda a:
  - Jaká je její výše?
  - Např.: náhrada za ušlou mzdu po dobu pobytu v nemocnici.
  - Náhrada škody za mučivé útrapy způsobené zraněním atd.
  - Bude vyslechnut ohledně incidentu.
  - Má právo podat odvolání proti výroku o náhradě škody.

Příloha 7

Tomáš Turek

Byl silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Navíc tam obsluhovala moc pěkná servírka Katka, pivo bylo výborné, v hale kulečník a fotbalék... Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle.

Bylo to ještě před půlnocí, seděl jsi dole v baru u stolu s Honzou, obdivovali jste výhled a mluvili o životě. Když vtom do místnosti vpadl Marek, váš nejlepší kamarád, a vypadal, jako by mu právě vymřela celá rodina i se širším příbuzenstvem. Když to pan Sládek viděl, rovnou před něj postavil malé pivo, ale bylo jasné, že Marek je zralý na něco tvrdšího. Honza se zeptal, co se stalo, a Marek vám nesouvisle vyložil, že nacytal svou partnerku Helenu v polooblečeném objetí Lukáše Kohouta, jednoho z vašich známých.

To bylo vážné. Marek a Helena byli spolu už skoro dva roky a tenhle vztah hodně pomohl Markovi se sebevědomím. „Víš, co já bych udělal?“ řekl mu na to Honza. „Já bych mu normálně rozflákal držku. Normálně bych mu rozbil hubu, tomu parchantovi. A jestli seš chlap, tak to uděláš.“ Ze začátku to znělo jako vtip, ale pak jsi pochopil, že to myslí vážně. Za chvíli už byli Honza a Marek rozhodnutí svůj plán provést. „Kluci, neblbněte,“ ozval ses, „vy to vážně chcete udělat?“ Marek přikývl. Chápal jsi, proč to chce udělat, ale taky víš, že násilí nic nevyřeší a že z toho budou jen problémy. „Teda, do toho já nejdu,“ řekl jsi jim nakonec, „to je na mě moc.“ Nato ses zvedl a začal odcházet. Doufal jsi, že ti dva tak pochopí, jak vážné to je. Marek dokonce chtěl jít s tebou, ale Honza ho zadržel.

Vrátil ses do pokoje. Nechtěl jsi s tím už mít nic společného a do oslavování ti taky nebylo. Zrovna ses připojil na internet, když v tom jsi uslyšel zvenku řev! Okamžitě jsi vyběhl před chatu, kde už byla spousta lidí. Lukáš se tam choulil na zemi, kašlal a nezvedal se a váš známý, Vasil, ležel ve sněhu s krvácející nohou. Po Markovi nebylo nikde vidu ani slechu.

Pro oba zraněné bylo třeba rychle zavolat záchranku horské služby a celá věc se začala vyšetřovat. Marně ses utěšoval, že jsi jim to říkal.

Příloha 8

Lukáš Kohout

Byl Silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Navíc tam obsluhovala moc pěkná servírka Katka, pivo bylo výborné, v hale kulečník a fotbálek... Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle.

Usadili jste se pohodlně v chatě, kterou jste s tvými přáteli a známými zvládli celou zaplnit, a čekali na půlnoc. Jakmile se setmělo, většina kluků odešla hrát fotbálek, aby si ukrátili čekání. Ale ty jsi zkušený lovec a ihned jsi využil jejich strategické chyby. Všechna děvčata totiž zůstala sama a ty, jako jediný kluk mezi nimi, jsi najednou měl volné pole. Neměl jsi v plánu nic vážného. Jen jsi doufal, že budeš mít štěstí a všichni se dobře pobavíte, zatímco ostatní budou dole marně pokukovat po nedobytné servírce Kláře.

Jenže to nedopadlo úplně tak, jak jsi doufal. Mezi děvčaty byla i Helena, opravdová kráska, která ovšem už skoro dva roky chodí s jedním z tvých přátel, s Markem. Helena je křehká, už v autobuse vypadala unavená, a tak jí stačila sklenička na to, aby se začala strašlivě motat. Bylo ti jasné, že tohle pro ni vůbec není zdravé, ale odmítala poslechnout tvé rady, že by si raději měla jít lehnout, než se jí udělá špatně. Nakonec ti nezbylo, než ji prostě vzít do náruče a odnést do jejího pokoje. Jenže když ses ji pokoušel uložit do postele, objala tě a začala ti plačtivě líčit, jak se jí Marek nevěnuje, jak se bojí s ní začít něco vážného, jak se pořád k ničemu nemá... Pokoušel ses ji utěšit co nejrychleji, aby ses mohl vrátit k rozdáváním, nezadaným slečnám. Objal jsi ji tedy, ale ona se k tobě začala tulit tak, že sis to sotva mohl vyložit nesprávně. Když v tom se otevřely dveře. V nich stál Marek, v ruce hrnek kakaa a na tváři výraz hrůzy. Než ti tvůj mozek nabídl nějakou chytrou větu, Marek vyběhl ven. Myslel sis, že je to tak i lepší. Že Marek trochu vychladne a ty mu to pak dokážeš nějak vysvětlit. Helena s pláčem utekla vypovídat se nějakým svým kamarádkám a ty jsi šel ven, na vzduch. Potřeboval sis to rozmyslet a přijít na nějaké elegantní řešení.

Prošel ses, sesumíroval jsi, jak to vysvětlit, a zamířil zpět na chatu. V tu ránu tě někdo chytil a srazil k zemi. Ten někdo byl Vasil, chlap jak hora, který dělá bojové sporty. Hned se to projevilo a ty jsi dostal pár kopanců jako z děla. Snad bys byl i zvládl vstát a utéct, ale byli na tebe dva. Ten druhý byl Marek a tobě došlo, že asi moc nevychladl. Během pár vteřin ti naložili tak, že ses bál, že tě zabijou. Bolelo tě břicho a žebra. Chtěls jim říct, ať toho nechají, že to přehání a že tě takhle přizabijou, ale nedokázal ses pořádně nadechnout. Nakonec ti nezbylo než sáhnout po noži, který s sebou ze zvyku pořád nosíš, a naslepo bodnout. Věděl jsi, že jim dosáhneš sotva na nohy, protože se nezvedneš, ale doufal jsi, že je to zastaví dřív, než tě vážně zabijí.

Fungovalo to. Přestali do tebe kopat. Neměl jsi sílu ani zkontrolovat, jestli jsi někomu něco udělal, a upřímně ti to bylo jedno. Byl jsi jen rád, že žiješ. Seběhli se k vám lidé z chaty a zavolali záchranku. Skončil jsi na měsíc v nemocnici s natrženou slezinou a játry, zlomeným žebrem a celou sadou podlitin. A aby toho nebylo málo, jen ses dostal ven, doručili ti oznámení o zahájení trestního stíhání.

Role poškozeného

- Na výzvu soudu ještě před výslechem obžalovaného uveďte, jestli mu TČ vznikla nějaká škoda a:
  - Jaká je její výše?
  - Např.: náhrada za ušlou mzdu po dobu pobytu v nemocnici.
  - Náhrada škody za mučivé útrapy způsobené zraněním atd.
  - Bude vyslechnut ohledně incidentu.
  - Má právo podat odvolání proti výroku o náhradě škody.

Příloha 9

Karel Sládek

Jsi majitel horské chaty Bouda. Majitel, kuchař, barman, opravář... A obvykle je to dobrý, klidný život. Obvykle. Byl Silvestr, doba, kdy máš vždycky plno. Obvykle jsou to němečtí turisté, ale tentokrát si celou chatu pronajala banda kamarádů z Čech. Vypadali jako docela slušná banda.

Až do toho momentu, kdy se ti na předzahrádce poprali a pobodali. Policie se tě pak na všechno podrobně vyptávala, a tohle je všechno, na co sis vzpomněl:

V baru seděli dva chlupci, později jsi zjistil, že se jmenovali Honza a Tomáš. Klidně si povídali, ani nepili, bylo ještě brzo a oni chtěli vydržet až do rána. Zato Vasil, jejich známý s východním přízvukem, pil jako duha hned od začátku. Bylo sotva deset a on už se pokoušel flirtovat s vypaňnou liškou, kterou máš vystavenou v nálevně.

Někdy kolem desáté přišel do baru jeden z těch kluků a vypadal tak zničeně, že jsi mu hned nalil pivo. Ani se ho ale nedotknul, zřejmě měl náladu na něco tvrdšího. Ti tři si začali povídat a asi se o něčem pohádali, protože jeden z nich – Tomáš – se zvedl a odešel. Ti zbylí dva si ještě chvilku povídali, ale neposlouchal jsi je. Pak zašli za tím opilý Vasilem, který už dával lišce pusinky na čenich, a začali mu něco vykládat. Zaslechl jsi, jak Marek říká, „Pojď, jdeme na něj,“ nebo tak něco, ale opravdu tě nenapadlo, že zrovna plánují někoho přepadnout. Obzvláště když ten Vasil byl namol. Naléval jsi mu bez obav, protože jsi viděl, že hodně vydrží, a protože tu měl kamarády, kteří by ho snad měli pohlídat. Navíc to byl klidný opilec a nic tam neboursal. Ale jsi si jistý, že byl naprosto, úplně a zcela státní.

Dva pak odešli a Honza se vrátil ke stolu, kde seděl sám a mračil se na pivo. Z té rvačky před chatou jsi neviděl nic, jen jsi později slyšel výkřik. Pak už jsi jen dal kamarádům těch zraněných číslo na horskou službu. Tohle ti byl teda čert dlužen.

Role svědka:

- Odpoví soudci, zda porozuměl poučení a zda bude vypovídat.
- Objasní svůj poměr k věci a obžalovaným / poškozenému.
- Dle svého převypráví události z daného dne.
- Odpoví na otázky soudců, státního zástupce, obhájců.

Příloha 10

Katka Veselá

Pracuješ jako servírka, kuchařka, pokojská a překladatelka v horské chatě Bouda. Je to dobrá práce. Majitel, pan Sládek, je férový člověk. Normálně tvá práce zahrnuje jen vařit grog a polívku pro lyžaře. Ale tenhle večer byl jiný. Byl to večer silvestrovský a chatu si pronajala skupina kamarádů, kteří tam chystali bouřlivou oslavu nového roku. Pan Sládek ti nabídl extra příplatek za to, že mu pomůžeš celou noc udržet bar otevřený, a jelikož to byly pěkné peníze, tak jsi souhlasila. Koneckonců, tihle lidé vypadali jako pohodová banda. Tedy až do toho momentu, kdy se na předzahrádce poprali a pobodali. Policie se tě pak na všechno podrobně vyptávala a tohle je všechno, na co sis vzpomněla:

V baru seděli dva chlupci, později jsi zjistila, že se jmenovali Honza a Tomáš. Klidně si povídali, ani nepili, bylo ještě brzo a oni chtěli vydržet až do rána. Pokukovali po tobě a vypadalo to, že s nimi bude legrace. Zato Vasil, jejich známý s východním přízvukem, pil jako duha hned od začátku.

Někdy kolem desáté přišel do baru jeden z těch kluků a vypadal tak zničeně, že mu pan Sládek hned nalil pivo. Kluk se ale piva ani nedotknul, zřejmě měl náladu na něco tvrdšího. Ti tři si začali povídat. Chodila jsi často kolem nich, takže jsi slyšela hodně z jejich konverzace. „Víš, co já

bych udělal?“ řekl jeden z nich – Honza. „Já bych mu normálně rozflákal držku. Normálně bych mu rozbil hubu, tomu parchantovi. A jestli seš chlap, tak to uděláš.“ Dál o tom mluvili a Honza postupně přesvědčil Marka, že by měl jít zbít jakéhosi Lukáše. Na to třetí z nich, Tomáš, řekl: „Kluci, neblbněte, vy to vážně chcete udělat? Teda, do toho já nejdu, to je na mě moc.“ Nato se Tomáš zvedl a odešel. Ti zbylí dva si ještě chvilku povídali.

Dostala jsi strach, protože to vypadalo, že opravdu, vážně chtějí někoho zbít. Chtěla jsi to někomu říct, ale bála ses, aby tě třeba pak nezabili taky. Podle toho, co říkali, to asi byli pěkní násilníci. Řekla sis, že raději nebudeš něco takového riskovat, a doufala jsi, že to ti kluci nemyslí vážně. Pak jsi viděla, jak zašli za tím opilým Vasilem, ale u toho už jsi nebyla. Vasil a Marek pak odešli a Honza se vrátil ke stolu, kde seděl sám a mračil se na pivo. Z té rvačky před chatou jsi neviděla nic, jen jsi později slyšela výkřik. Vyběhli jste ven. Nějaký jiný kluk, Lukáš, se tam choulil na zemi, kašlal a nezvedal se. Vasil ležel ve sněhu s krvácející nohou. Po Markovi nebylo nikde vidu ani slechu. Když si horská služba odvezla zraněné, zašel za tebou Honza. Vypadal nervózní. Řekl ti: „Jestli někomu řekneš, co jsi slyšela, tak toho budeš sakra litovat.“ Významně se na tebe podíval a odešel. Dostala jsi strach. Na jednoho chlapa si už počkali, kdo ví, co by udělali tobě? A tak jsi zatím policii raději nic o jejich rozhovoru neřekla.

Role svědka:

- Odpoví soudci, zda porozuměl poučení a zda bude vypovídat.
- Objasní svůj poměr k věci a obžalovaným / poškozenému.
- Dle svého převypráví události z daného dne a odpoví na otázky soudců, státního zástupce, obhájců.

Příloha 11

Pavla Poledníková / Pavel Poledník

Ty máš zkrátka na takovéhle věci smůlu. Byl Silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle.

Seděli jste u stolku v hale, protože v baru na vás bylo moc hlučno. Povídali jste si a užívali si výhledu na noční zasněženou krajinu pod hvězdami, která působila blahodárně na vaše nervy, pošramocené školou a blížícími se zkouškami. Když vtom se přímo před vašim oknem cosi smlelo. Viděli jste, jak tam dva kluci vyskočili zpoza přístřešku na dřevo a srazili k zemi třetího. Napřed jste je nepoznali, ale pak jste rozeznali, že jsou to Marek a Vasil, kteří stojí nad Lukášem a kopou ho. Jenže než jste se stihli zvednout a něco s tím udělat, třeba zavolat pomoc nebo je od sebe odtrhnout, Lukáš se zvedl, jak jen mohl, a ohnal se po Vasilovi. Vasil zařval a udělal pár kroků nazpět, kde padl. Marek tam pár vteřin stál a koukal, pak se otočil a utíkal pryč. Lukáš zůstal ležet. Vyběhli jste ven a hned bylo jasné, že bude třeba pro oba zavolat sanitku. Naštěstí majitel měl číslo na horskou službu.

Se všemi těmi kluky se znáš, nejlíp ale s Vasilem. Je to kluk z Karlových Varů, jeho rodiče přijeli z Ruska. Dělá bojové sporty, nevíš které, ale často cvičí. Proto taky vydrží hodně alkoholu, ale ten večer to přehnal i na své poměry. Už se s ním ani nedalo o ničem kloudném bavit, a to bylo teprve deset večer. Marka znáš jako kluka, který se do ničeho moc nehrne. Co ty víš, tak chodí už dva roky s Helenou, o které toho moc nevíš.

Role svědka:

- Odpoví soudci, zda porozuměl poučení a zda bude vypovídat.
- Objasní svůj poměr k věci a obžalovaným / poškozenému.
- Dle svého převypráví události z daného dne a odpoví na otázky soudců, státního zástupce, obhájců.

Příloha 12

Anna Absolonová / Adam Absolon

Byl Silvestr a vy jste se rozhodli pronajmout si dohromady horskou chatu, daleko od lidí, kteří by mohli něco namítat na vaši hlasitost. Majitel, pan Sládek, byl velice vstřícný, dokonce se uvolil, že bude po celou noc na baru. Všechno vypadalo velmi slibně. Až do té osudné chvíle.

Seděli jste u stolku v hale, protože v baru na vás bylo moc hlučno. Povíдали jste si a užívali si výhledu na noční zasněženou krajinu pod hvězdami, která působila blahodárně na vaše nervy, pošramocené školou a blízcími se zkouškami. Když vtom se přímo před vaším oknem cosi semlelo. Viděli jste, jak tam dva kluci vyskočili zpoza přístřešku na dřevo a srazili k zemi třetího. Napřed jste je nepoznali, ale pak jste rozeznali, že jsou to Marek a Vasil, kteří stojí nad Lukášem a kopou ho. Jenže než jste se stihli zvednout a něco s tím udělat, třeba zavolat pomoc nebo je od sebe odtrhnout, Lukáš se zvedl, jak jen mohl, a ohnal se po Vasilovi. Podařilo se ti zahlédnout, že má v ruce nůž. Vasil zařval a udělal pár kroků nazpět, kde padl. Marek tam pár vteřin stál a koukal, pak se otočil a utíkal pryč. Lukáš zůstal ležet. Vyběhli jste ven a hned bylo jasné, že bude třeba pro oba zavolat sanitku. Naštěstí majitel měl číslo na horskou službu.

Se všemi těmi kluky se znáš, nejlíp ale s Markem. Není to nejodvážnější člověk, do ničeho se moc nehrne a rozhodně nemá sklony k násilí. Je to spíš uzavřený kluk. Neměl právě nejvyšší sebevědomí, dokud nezačal chodit s Helenou. S tou jsou spolu už pomalu dva roky. Každopádně si nedovedeš představit, že by ho samotného napadlo Lukáše zbít. Kromě Marka se znáš celkem dobře i s Tomášem a Honzou. Tomáš je takový slušný kluk, hodně nekonfliktní. Honza se zase o Marka stará jako o mladšího bratra.

Role svědka:

- Odpoví soudci, zda porozuměl poučení a zda bude vypovídat.
- Objasní svůj poměr k věci a obžalovaným / poškozenému.
- Dle svého převypráví události z daného dne.
- Odpoví na otázky soudců, státního zástupce, obhájců.

Příloha 13

MUDr. Líkař

Vasil Timošenkovič utrpěl bodné zranění stehenního svalu. Zranění bylo způsobeno tlakem hrotnatého nebo podlouhlého předmětu, který pronikl do těla ve směru podélné osy. Pohmožděnina okrajů rány nebyla zjištěna, zranění tedy způsobil ostrý předmět. Rána je protáhlejší, než by napovídal průřez použité zbraně, neboť zbraň byla vytažena z rány v jiném úhlu, než v jakém byla vbodnuta. Rána těsně minula stehenní tepnu. Poškození není trvalé, rána byla zašita deseti stehy a Timošenkovič strávil týden v nemocnici. Zranění nebylo vážné, kdyby však padlo o pár centimetrů vedle, mohlo způsobit smrt vykrvácením. Timošenkovič měl v době incidentu v krvi zvýšený obsah alkoholu. Při vyšetření metodou plynové chromatografie a Widmarkovou metodou bylo zjištěno, že v době útoku byla hladina alkoholu v jeho krvi více než 2,5 g/kg. Odolnost Timošenkoviče na alkohol je neobvykle vysoká, přesto je tato hladina důvodem se domnívat, že nebyl schopen plně pochopit ani ovládat své činy.

Role znalce:

- Odpoví na otázky mu položené v zadání znaleckého posudku.
- Odpoví na doplňující otázky soudců / účastníků.

Příloha 14

MUDr. Tichá

Lukáš Kohout utrpěl mnohočetná úderová poranění hrudníku a břicha. V důsledku toho mu vznikly povrchní podlitiny a krevní podlitiny na hrudi a břichu. Také utrpěl zlomeninu žebra, avšak nebyl v žádném případě v nebezpečí poranění plic. Taktéž utrpěl poranění sleziny, které vzniklo v důsledku opakovaných tupých úderů do oblasti levého žeberního oblouku. Toto zranění si vyžádalo operaci v celkové narkóze. Dále utrpěl poranění jater, vzniklé opakovanými tupými údery do oblasti jaterní krajiny. Došlo k trhlinám pouzdra a subkapsulárním krevním výronům pod závěsným aparátem. Došlo k trhlině závěsného aparátu, což si vyžádalo operaci v celkové narkóze. Dále byl pacientovi nařízen třítydenní pobyt v nemocnici a následný dvoutýdenní pobyt v domácím ošetřování.

Celý zbytek života bude pravděpodobně muset užívat Penicilin V (phenoxymethylpenicillin). Také bude muset omezit fyzickou námahu na dobu, jejíž trvání prozatím nelze určit, aby nedošlo k odtržení jater. Testy neprokázaly, že by byl Lukáš Kohout během útoku pod vlivem alkoholu.

Role znalce:

- Odpoví na otázky mu položené v zadání znaleckého posudku.
- Odpoví na doplňující otázky soudců / účastníků.

Příloha 15

Spis:

Na základě spisu připraví státní zástupce obžalobu

Výpověď svědků:

Karel Sládek

Obviněný Macháček přišel do baru jeho horské chaty, kde se bavil s obviněným Hrubešem a obviněným Turkem. Tomáš Turek poté z baru odešel. Hrubeš a Macháček poté hovořili s obviněným Timošenkovičem, který byl silně podnapilý. Někdo z nich řekl Timošenkovičovi: „Pojď, jdeme na něj.“

Katka Veselá

Potvrzuje výpověď pana Sládka, ale rozhovor obviněných s Timošenkovičem prý neslyšela. Tvrdí, že neslyšela ani jejich rozhovor u stolu, kde si před činem povídali, to se vám však zdá nepravděpodobné. Je možné, že slyšela něco důležitého, ale z nějakého důvodu to zatím nechce říct.

Poledník/ová a Absolon/ová

Viděli, jak si Timošenkovič a Macháček počíhali za přístřeškem na dříví na Kohouta. Povalili ho na zem a kopali ho. Kohout ležel na zemi. Absolon/ová viděl/a, jak Kohout vytáhl nůž a „máchl s ním“. Timošenkovič se poté odpotácel o několik kroků zpět a upadl. Poledník/ová a Absolon/ová dost možná znají všechny obviněné, proto by mohli mít další užitečné informace o jejich povaze a zvycích.

Soudní znalci:

MUDr. Líkař

Timošenkovič utrpěl zranění stehenního svalu. Rána těsně minula stehenní tepnu. Poškození není trvalé, rána byla zašita deseti stehy a Timošenkovič strávil týden v nemocnici. Zranění nebylo vážné, kdyby však padlo o pár centimetrů vedle, mohlo způsobit rozsáhlé krvácení a v následku toho i smrt.

MUDr. Tichá

Kohout utrpěl těžké poranění sleziny a jater, která si vyžádala dvě složité operace, třítýdenní pobyt v nemocnici a následný dvoutýdenní pobyt v domácím ošetřování. Celý zbytek života bude pravděpodobně muset užívat Penicilin V (phenoxymethylpenicillin). Měl také zlomené žebro a dvě žebra naražená. Žádné z jeho zranění ho neohrožovalo na životě.

(Poznámka: podle judikatury je měsíční pracovní neschopnost považována za těžké ublížení na zdraví ve smyslu § 122 TZ.)

Obžalovaní:

Honza Hrubeš a Tomáš Turek jsou obviněni pouze z TČ Nepřekážení trestného činu těžkého ublížení na zdraví podle §367 odst 1 TZ. Z výpovědí svědků se má za to, že o chystaném útoku museli vědět, ale nijak mu nezabránili. Důkazy proti Hrubešovi jsou o něco silnější než proti Turkovi, protože Turek odešel dříve, zatímco Hrubeš byl přítomen, když se Macháček a Timošenkovič domlouvali.

Z čeho budou obviněni ostatní, závisí na tom, jak se rozhodne státní zástupce a jak zhodnotí skutečnosti případu.

Potřebné paragrafy

(z důvodu úspory místa je zde neuvádíme celé, studentům je ale třeba je pak rozdat):

- Různé TČ ublížení na zdraví – § 145, § 146, § 146a, § 147, § 148
- Definice ublížení na zdraví – § 122
- TČ nepřekážení TČ – § 367
- TČ Opilství – § 360
- Spolupachatel – § 23
- Návodce – § 24
- Nutná obrana – § 29
- Nepříčetnost – § 26

Marek Macháček byl pro pokus o útěk z místa činu zadržen a vzat do vazby.

7.2.2 Boogie Booster⁶¹

Vaše škola je značně prestižním vzdělávacím ústavem, a to nejenom díky dobrým studijním výsledkům studentů, ale také díky úspěchům školních sportovních a kulturních týmů, především tanečního uskupení Dancers. Působit v této skupině je snem každého studenta a všichni jeho členové se proto pochopitelně snaží podávat maximální výkony a vzorně reprezentovat školu na republikových a mezinárodních soutěžích.

Jedna taková významná soutěž se právě koná a trenér věří, že Dancers vyhrají na celé čáře, jelikož je vybavil tajnou zbraní, tzv. Boogie Boostrem, na který narazil při četbě časopisu o tancování. Jedná se o unikátní zařízení, které je možné dát do bot a po jediném zmáčknutí dovolí tomu, kdo ho používá, vyskočit několikanásobně výš a po určitou dobu provádět taneční kreace ve vzduchu. Efekt je skutečně úžasný.

Denisa, nejlepší tanečnice Dancers, si usmyslila, že soutěž musí vyhrát, a proto se rozhodla, že svůj Boogie Booster zmáčkne nikoli jednou, ale rovnou čtyřikrát, aby vyskočila ještě výš a mohla předvést ty nejúžasnější taneční kreace. Publikum i rozhodčí to určitě ocení.

Chvíli po začátku soutěže proto Denisa skutečně napumpovala svůj Boogie Booster a se slovy „vzhůru ke slávě“ jej spustila. Vzhůru skutečně stoupala, ovšem mnohem víc, než sama čekala. Jenom díky probíhající rekonstrukci střechy tělocvičny se nezranila o strop tělocvičny, namísto toho protrhla provizorní plátno a prolétla střechou až na dvůr, kde svůj let zakončila v kontejneru se školním odpadem. I když nebezpečně vypadající pád přežila, bohužel jí tužka vyhozená do koše poškodila ušní bubínek a ostré hrany papírů a jiných kancelářských potřeb způsobily nejednu jizvu (tzv. *Severe Paper Cut Trauma*). V důsledku toho už nikdy nebude moci řádně slyšet hudbu a kvůli jizvám se už nikdy nechce ukázat na veřejnosti.

Denisa chce získat náhradu škody za svou újmu, kdo je ovšem zodpovědný? Pokud byste byli jejími právními zástupci, koho byste žalovali?

Trenér/ka

- Jste trenérem školního uskupení Dancers, taneční týmy koučujete už asi 15 let a posbíral jste řadu ocenění.
- Byl to právě váš nápad pořídit Boogie Booster, aby váš tým dosáhl lepších tanečních výsledků.
- Přečetl jste si manuál k přístroji a řekl svým svěřencům, aby přístroj zmáčkli pouze jednou. Manuál jste jim přečíst nedal.
- Umožnil jste svým svěřencům trénovat s Boogie Boosterem asi 2 hodiny denně po dobu 1 týdne. Nikdo přístroj nezmáčnul více než jednou. Vše fungovalo bez problémů.
- Měl jste trochu strach, že tanečníci s použitím BB létají příliš vysoko, ale chtěl jste tolik vyhrát, že jste se rozhodl riskovat případná zranění.
- Nesjednal jste žádné zvláštní nebo dodatečné pojištění.
- O používání BB jste neinformoval rodiče, protože jste chtěl, aby byl BB udržen v tajnosti. A o jeho používání nevěděl ani ředitel školy.
- Nikdy jste sám podobné zařízení nepoužíval.

⁶¹ Z amerického originálu, který vznikl v rámci Street Law Clinic, Georgetown Law Center, Washington D.C. pod vedením profesora Richarda L. Roe, přeložili a upravili Jan Potucký a Michal Urban.

Ředitel/ka školy

- Jste ředitelem školy, jejíž studenti tvoří taneční uskupení Dancers.
- Jakožto ředitel schvalujete rozpočet, najímáte trenéry a posvěcujete účast spolku na tanečních soutěžích.
- Najal jste i trenéra týmu Dancers. Měl výborné reference. O Boogie Boosteru vám neřekl, pořídil ho za peníze, které jste mu schválil na provoz týmu a nákup vybavení.
- Jelikož jsou Denisa a ostatní účastníci stále studenti a soutěže se konají namísto výuky, je za ně škola stále zodpovědná. Statutárním zástupcem školy jste vy.
- Díra ve střeše tělocvičny je tam už asi posledních pět let, možná i déle.
- Před nedávnem jste získal od zřizovatele školy peníze na rekonstrukci stropu. Bylo by strašné, kdybyste tyto peníze měl použít na placení náhrady škody.

Denisa

- Jsi výborná tanečnice, která se nespokojí s neúspěchem či snad průměrem. Je ti 17 let.
- Dobře studuješ a 10-20 hodin týdně si vyděláváš jako servírka.
- Tvým snem je tančit profesionálně.
- Poškození ucha nelze opravit chirurgicky, alespoň ne v současnosti známými postupy.
- Trenér ti řekl, abys Boogie Booster nemačkala více než jednou, ale neřekl ti proč.
- Nikdy se k tobě nedostal manuál BB nebo krabice, ve které byl zabalen.

vJizvy na obličejí lze opravit pomocí plastické chirurgie za cenu cca 250.000 Kč. Stálo tě to celé už hodně bolesti, nemohla jsi tři týdny do práce (kde nyní pracuješ jako kuchař, protože nechceš být viděna na veřejnosti), ztratila jsi 3 týdny školy a neustále zažíváš pocity trapnosti a stydíš se chodit mezi lidí. Chtěla bys zhruba milion korun jako náhradu škody.

Výrobce Boogie Boosteru

- Jste největší výrobce tanečních doplňků v ČR.
- Boogie Booster je nový produkt, před nehodou se jich prodalo pouze 100.
- Na samotném Boogie Boosteru nejsou žádné pokyny.
- Testovali jste Boogie Booster v Austrálii na klokanech. 10 klokanů používalo BB 2 hodiny, žádný se nezranil. Zkoušeli jste napumpovat BB až 3krát. Nikdy jste ovšem BB netestovali na lidech.
- Manuál k BB říká: „Výrobce není odpovědný, pokud výrobek není používán podle návodu. Viz návod k obsluze pro bližší instrukce.“
- Návod říká:
  - o „1. Výrobce odmítá jakoukoli odpovědnost za použití výrobku, které nerespektuje přiložené pokyny.
  - o Uživatel přebírá veškerou odpovědnost.
  - o Zmáčkněte Boogie Booster pouze 1x. Zmáčknutí více než jednou může způsobit nepředvídatelné výsledky.“
- Při vývoji výrobku jste uvažovali o tom, že byste do BB zabudovali bezpečnostní spínače neumožňující zmáčknout BB více než 2x, ale náklady by pak byly příliš vysoké a báli jste se, že by proto klesla prodejnost výrobku.

7.2.3 Domáci násilí se nevyplácí⁶²

1. Příběh

Hlavními postavami našeho příběhu jsou manželé Trefní. Eva Trefná (42let) poznala svého manžela Adama (46 let) před více než 20 lety na koncertu oblíbené mládežnické hudební skupiny Tři sudičky.

Po půl roce se Adam a Eva vzali a tři měsíce po veselce se narodila dcerka Janička. Narychlo uzavřené manželství celkem vzkvétalo. Rodina bydlela v družstevním činžáku v Praze 5, na dovolenou jezdila do Bulharska a Jugoslávie, stála frontu na banány, Janička si hrála se stejnou panenkou jako její kamarádky, protože jiné k dostání nebyly. Po pádu režimu si konečně mohli vyrazit i na západ. Nová doba přála odvážným a podnikatelé a drobní živnostníci se objevovali, tak řečeno, jako houby po dešti. I pan Trefný toužil zanechat každodenního vstávání v 5 ráno, kdy následně zamířil do továrny na výrobu umělých hnojiv.

Rozhodl se tedy rozjet podnikání na vlastní pěst a zkusit štěstí v prodeji potravin. „*Nakupovat potraviny budou lidi pořád, každý přece musí jíst*“, přesvědčoval Adam manželku, která o výnosnosti podnikání tak přesvědčená nebyla. „*Ty budeš dělat prodavačku, já budu jezdit pro zásoby a až bude Janička větší, může nám pomáhat*“, maloval rodinnou idylu. „*Hlavou rodiny je ostatně on*“, pomyslela si Eva a podvolila se manželovu přání.

Pár let to takhle opravdu fungovalo. Trefní se starali o svoji malou prodejničku. Rodina se jim dokonce mezitím rozrostla o další dvě děti, dcerky Aničku a Marušku. Po roce 2000 však podnik už tolik nevydělával, lidí chodilo čím dál tím méně. Většina chodila za zábavou a za nákupy do nového obchodního centra Babylon, které vyrostlo, co by kamenem dohodil od prodejničky „U Trefných“. V roce 2006 potraviny nadobro zkrachovaly.

Paní Eva si našla místo opět jako prodavačka, ale tentokrát v jednom z butiků v obchodním domě, který je připravil o živnost. Avšak pan Adam se nesmířil s touto životní prohrou. Práci si nehledal, zato však notně popíjel. Seděl v ušáku, hleděl z okna a věrnou společnicí mu byla jediné tak láhev rumu.

Také rodinná pohoda skončila, manželka se vracela z práce pozdě večer, jelikož teď byla jediná, kdo živil rodinu, musela si brát práci přesčas. Vlastně se ani domů netěšila. Nejstarší dcera Janička už byla z domu, šla na studia na Moravu a domů se vracela jen zřídkka.

Po návratu Evu většinou čekala hádka a křik, kolikrát už od manžela dostala výprask. Hádali se tak 2x až 3x do týdne. Vybíjel si na ní svůj vztek a zklamání. Kolikrát ji uštědřil facku do obličeje či ránu pěstí. Tahal ji za vlasy po bytě a zavíral ji na několik hodin do koupelny, aby se prý naučila chovat.

Často po takových „výchovných lekcích“ musela vyhledat lékařskou pomoc. Panu Všetečkovi, osobnímu lékaři paní Trefné, se to zdálo velmi podezřelé. Pacientka se u něj v ordinaci častokrát ukázala v zuboženém stavu. Na jeho všetečné dotazy však podávala vyhýbavé odpovědi. Jednou se praštila o dveře, podruhé prý spadla ze schodů. Jindy zas uklouzla po kaluži vody. Jako by to už neslyšel tolikrát předtím od podobných žen, které se staly oběťmi domácího násilí.

Situace Trefných samozřejmě nemohla uniknout jejich zvědavé postarší sousedce paní Kudláčkové. Křik z vedlejšího bytu byl natolik silný, že dokonce rozuměla i jednotlivým slovům. Často sama volala policii, když se hluk ozýval ještě dlouho po půlnoci. O situaci svých sousedů se příliš podrobně nestarala, avšak kdykoli to šlo, vypomohla paní Trefné s hlídáním dcer, když odcházela na odpolední službu.

Fyzické týrání ale pro Evu nebylo to nejhorší, mnohem více trpěla po stránce psychické. Obviňoval ji ze svého neúspěchu, z krachu podnikání, ze zpackaného života... „*Možná si říkáte, proč*

⁶² Autorky: Lenka Pošíková a Táňa Šušová.

jsem ho už dávno neopustila, ale co pak je to tak lehké?“, ptá se Eva. „Když ještě žila moje maminka, pokusila jsem se k ní utéct, ale on si pro mě přišel a doslova mě odvedl zpátky,“ říká.

Navíc po každém takovém útoku přišlo z Adamovy strany pokání. To vždycky prosil o odpuštění, klečel na kolenu, omlouval se a sliboval... Pak ale Evu stejně zbil znovu.

Dcerky Anička a Maruška, nyní již ve věku 14 a 12 let, byly poslední radostí v životě paní Evy. Vlastně tu byl ještě někdo. Před čtyřmi měsíci paní Trefná zjistila, že je v jiném stavu.

Adam ovšem chtěl, aby před ostatními spoluobčany vypadali jako normální fungující rodina. Proto v onen osudný den, 22. října 2010, donutil svou těhotnou manželku k návštěvě restaurace. „*Nebylo mi dobře, byla jsem unavená,*“ vzpomíná. Adam navíc donutil manželku ve čtvrtém měsíci těhotenství vypít několik skleniček vína. Večer se spolu opět pohádali, oba při tom byli pod vlivem alkoholu. Eva pak odešla do koupelny, kam za ní manžel přišel a po menší roztržce jí udeřil pěstí do oka. V kuchyni hádka pokračovala. Manžel Evě vyčítal, že je neschopná, protože za celý den ani nestihla umýt nádobí a poklidit. „*Ale co bych se s tebou furt rozčiloval,*“ mávnul rukou Adam. Otočil se a chtěl odejít do obýváku rozvalit se na gauč. K tomu už se ale nedostal, protože Eva uchopila nůž na maso, který příhodně ležel na kuchyňské lince, a ohnala se jím.

Když přijela policie a záchranka, kterou Eva sama zavolala, našla v kuchyni ležet mrtvolu asi 50letého muže, kterého identifikovala jako Adama Trefného. Ze zad mu trčel kuchyňský nůž. Přivolaný lékař konstatoval okamžitou smrt. Čepel nože prorazila žebra a zasáhla srdce. Kolem mrtvoly byly jen krvavé šmouhy – jako by podlahu někdo vytřel.

V bytě našli policisté ve vedlejším pokoji dvě nezletilé děti, schované ve skříni. Pravděpodobně je probudil hluk, ale bály se jít podívat, co se to děje. Po činu se Eva zhroutila. Policie zahájila vyšetřování.

2. Role

3x soudce

1x soudní zapisovatelka

2x státní zástupce

2x obhajoba

obžalovaná

poškozený (Adam Trefný, který je po smrti - ale mohli by spolu s „fotografem“ připravit důkazní materiál – fotografie z místa činu)

4 – 5x svědek – sousedka Kudláčková

pan Vsetečka, osobní lékař obžalované

dcera Marie Trefná

policista, který se dostavil na místo činu po telefonátu paní Trefné

(soudní znalec)

2x justiční stráž

1x fotograf (popř. i kameraman, reportérka?)

2x novináři (jejich úkolem bude napsat článek o soudním jednání, které proběhlo)

celkem: 20, ale je možno upravit dle skutečného počtu studentů

Příběh paní Evy Trefné – obžalovaná

Věk: 42 let

Děti: 3 dcery (Jana – 23 let, Anna – 14 let a Marie – 12 let), 4. dítě na cestě (v době spáchání činu byla ve 4. měsíci těhotenství)

My jsme s manželem spolu žili přes 20 let, byli jsme šťastná rodina, spokojená. Po ztrátě práce se manžel začal měnit, začal mě napadat jak fyzicky, tak psychicky. Obviňoval mě z krachu našeho podnikání. V roce 2006 jsme museli naši prodejnu potravin zavřít, protože už jsme nemohli dál čelit konkurenci sousedního hypermarketu. Teror manžela se stupňoval. To týrání nešlo vydržet. Po těle jsem měla modřiny, řezné rány od rozbité lahve, kterou si na mě vzal. Jednou jsem měla i otřes mozku, po druhé zase zlomená žebra. Také si pamatuji, že jsem na chvíli ohluchla na jedno ucho, protože mi dal tak silnou ránu. Nesvěřovala jsem se nikomu ze strachu. Zavíral mě doma jen proto, aby to nebylo vidět. Protože jsem měla modřiny, dokonce mi kupoval mastičky, brýle, aby to skryl.

V ten večer, kdy se to stalo, jsme se vrátili asi kolem osmé hodiny večer z restaurace. Manžel byl opět opilý. Mě také donutil vypít trochu alkoholu, asi dvě skleničky vína. Já jsem nebyla zvyklá pít, takže mi to trochu stouplo do hlavy. Po návratu domů jsme se začali hádat, už ani nevím kvůli čemu, hádka později pokračovala v kuchyni. Opět mě napadl, držel mi ruce, nohy, válela jsem se po zemi, v krvi. Já byla v té době těhotná (4. měsíc), ale to mu bylo jedno, že by mě mohl svými ranami o dítě připravit. Bil mě hlava nehlava.

Kdybych věděla, jak to dopadne, tak bych to určitě neudělala, vždyť jsme měli spolu děti.

Samotný útok: hádali jsme se, on mě před tím udeřil, pak jsem měla pocit jako by se znovu napřahoval k ráně. Popadla jsem nůž z kuchyňské linky a manžela bodla. Uvědomila jsem si, co se stalo, a ihned jsem zavolala lékaře a policii. Všude byla spousta krve, já jsem byla vyděšená z toho, co se stalo, nic z toho jsem nechtěla, opravdu. Bezmyšlenkovitě jsem začala tu krev utírat, bylo jí moc. Byla všude.

Já to vnímám tak, že to byla sebeobrana, neumím si představit, co by se dělo dál, myslela jsem, že mě zabije. Bránila jsem nejenom sebe, ale i dítě.

Annu a Marii úřady umístily k mým rodičům. Pak byla nařízena ústavní výchova a děti byly přemístěny do dětského domova. Dcery pravidelně E. Trefná bere k sobě na návštěvy a chce o ně dál bojovat.

Běla Kudláčková, 69 let, sousedka Trefných

Důchodkyně, pomáhá paní Trefné občas s hlídáním dcer, několikrát už na Trefné volala policii kvůli rušení nočního klidu.

„Podle mě byl Trefný určitě alkoholik. Už kolik let nemá práci (já si teda myslím, že chlap jako onmladej, zdravej, by si určitě něco sehnal, kdyby se trošínku snažil, ale on né... už se mu holt pracovat nechtělo), zato jsem ho pořád vídala, jak vysedává u okna a zívá do ulice. Když už jsem ho náhodou někdy potkala, tak ani pořádně nepozdravil, zato to z něj teda táhlo, že by člověk padnul. Chudák ženská, neměla to s ním lehký, opravdu chuděra. Celý dny byla v práci, a myslím, že když přišla domů, s ničím jí nepomoh. Jako by nestačilo, že musela živit celou rodinu. Já jim sice občas odpoledne pomáhala hlídat ty jejich holky, protože jemu se to svěřit nedalo (znáte to – buď spal, nebo byl v hospodě), což o to, paní Trefné jsem i ráda pomohla, to je hodná ženská, ale už jsem na ně několikrát musela volat policii. Bydlet vedle nich, to není nic příjemnýho. Pomalu každý den se tam u nich ječelo, řvalo... no strašný to bylo! Dokonce i po půlnoci! Spíš jsem teda slyšela jeho než ji – někdy bylo rozumět i každý slovo a řeknu vám, nebylo to nic pěkného... Jak on jí nadával! Já ty slova ani nechci opakovat... Jo, a den nato jsem vždycky paní Trefnou potkávala s očima celýma opuchlýma...“

Marie Trefná, dcera Trefných, 12 let

Rodiče se hodně hádali... Někdy mě tím probudili a já pak dlouho nemohla usnout... Tatínek na maminku vždycky hodně křičel, ona potom plakala.... Jednou jsem dokonce viděla, že tatínek maminku uhodil... Bylo mi jí líto, maminka moc pracuje, je hrozně unavená a teď jí to navíc i hodně bolelo, ráno, než jsem šla do školy, tak byla maminka třeba nějak pomlácená – říkala nám, že spadla ze schodů... Do práce tatínek nechodí, ale doma stejně nebývá úplně celý den... Maminka je hodnější, tátovi jsme se pokaždé bály ukázat notýsek, když jsme dostaly špatnou známku ve škole, protože jsme potom dostaly řemenem...

Výpověď policisty:

Na místo nás zavolal operáční, že sousedi slyšeli z bytu nějaký řev. Dorazili jsme s kolegou, zazvonili a otevřela nám paní. Ihned se mi sesunula do náručí. Měla po sobě viditelné modřiny, rozčuchané vlasy a potřhané oblečení. Ihned jsem uviděl na zemi v kuchyni ležet muže s nožem v zádech. Paní jsem přenechal kolegovi, který vyrozuměl o situaci na místě operáčního. Ten zajistil příjezd dalších osob. Kolega u paní zůstal do příjezdu rychlé záchranné služby. K muži jsem přistoupil a zkusil jsem mu nahmatat tep a zjišťoval, zda ještě dýchá. Nezjistil jsem u něj už žádné známky života. Následně jsem prohledal celý byt, abych se přesvědčil, zda se v bytě ještě někdo nenachází. V dětském pokoji ve skříni jsem našel schované dvě nezletilé děti, nikoho jiného jsem v bytě nenalezl. Ihned jsem vyrozuměl operáčního, aby zjistil nejbližší příbuzné, kteří by si děti mohli vyzvednout. Operáční mi volal zpět, že prarodiče bydlí nedaleko, přijdou si vyzvednout děti a vezmou si je k sobě domů. Paní nebyla do příjezdu rychlé záchranné služby schopna odpovídat na žádné naše otázky. Vzhledem k tomu, že se v bytě nikdo jiný nenacházel, pojali jsme podezření, že pachatelem může být ona, kolega s ní odjel do nemocnice na ošetření. Já jsem zatím zajistil byt do příjezdu výjezdové služby a počkal na prarodiče, kteří si nezletilé přišli vyzvednout.

Popis místa činu: Na zemi v kuchyni ležel muž ve středních letech. Ze zad mu trčel kuchyňský nůž. Byl polohován hlavou jakoby ven ze dveří kuchyně. Přišlo mi divné, že vzhledem k rozsáhlým rány bylo všude tak málo krve. Vypadalo to, jako by se jí někdo snažil uklidit ještě před tím, než jsme dorazili.

Výpověď lékaře

Předně prohlašuji, že mě pacientka zbavila povinnosti mlčenlivosti, což dokládám soudu jako důkaz na přiložené listině. Paní Trefná je mou klientkou již 17 let. Dříve ke mně chodila jen na běžné lékařské prohlídky, ale asi před 4 – 5 lety začala chodit s různými poraněními. Nejprve to byly jen pohmožděniny na rukou a obličeji, pacientka se nenechávala ani ošetřit, jen chtěla napsat nemocenskou. Při každé další návštěvě však vypadala pacientka hůř, poranění závažnější a na větším rozsahu těla. Sama mi nechtěla všechna poranění ukázat, musel jsem jí k tomu pobízet. Na mé dotazy, jak k takovým rozsáhlým poraněním přišla, mi podala vždy jen vyhýbavé odpovědi typu: že se praštila o dveře, uklouzla po kaluži vody či že spadla ze schodů.

Poslední dobou se pacientka při návštěvách v ordinaci sotva držela na nohou, mívala opuchlé oči, takže viděla jen málo, a naposledy jí musela být zašita tržná rána na hlavě 15 stehy. Při posledním údajném „pádu ze schodů“ si pacientka dokonce zlomila dvě žebra.

Od počátku mi bylo zřejmé, co se v domácnosti pacientky děje. Nic jsem s tím však dělat nemohl, vzhledem k tomu, že pacientka striktně trvala na tom, že je vše v naprostém pořádku, nemohl jsem s ohledem na existenci lékařského tajemství a povinnosti mlčenlivosti bez souhlasu pacientky cokoli učinit.

Soudní znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie

Otázky soudu na soudního znalce

1. Přípravovala se paní Trefná k tomuto činu?
2. Nasvědčuje jednání paní Trefné, že by se snažila zahladit stopy trestného činu tím, že začala vytírat krev a uklízet?
3. Jaký byl vztah mezi manžely?

Z psychiatrického vyšetření paní Trefné mohou vyloučit, že by se na svůj čin připravovala nebo že by ho provedla chladnokrevně. Byl to zřejmě důsledek neovládnutého afektu. Vliv na to měla určitě mimo jiné gravidita, dlouhodobé týrání, alkohol, finanční problémy či péče o tři malé děti.

Žena ihned po činu přivolala záchrannou službu, sama se muži snažila pomoci, on ale vykrvácel, neboť čepel nože zasáhla srdce. Ještě než přijeli záchranáři, vytřela zakrvácenou podlahu. Podle mého odborného názoru to ale nebylo proto, aby zahladila stopy, šlo spíš o spontánní chování.

Můžeme to vysvětlit hned dvěma způsoby. Buď jako symbolický význam, kterým chtěla obžalovaná dát věci do pořádku, nebo to mohlo být tím, že byla manželem tak naučená, neboť jak popsala během vyšetření, on ji vždy velmi nutil, aby byl doma pořádek a čisto.

Na manželovi byla závislá citově i finančně. Nevycházela ven, žila v izolaci. Manžela se snažila omlouvat a věřila, že se změní i přes neustále fyzické či psychické napadání.

3. Příslušné paragrafy

Trestní zákoník: § 140 (Vražda), § 141 (Zabití), § 143 (Usmrcení z nedbalosti)

Trestní řád: § 16-17 (Věcná příslušnost), § 18 (Místní příslušnost), § 33 (Práva obviněného), § 89 (Obecná ustanovení k dokazování), §91 (Výslech obviněného), § 97 (Povinnost svědčit), § 100 (Právo odepřít výpověď), § 101 (Výslech svědka), § 220 (Podklad pro rozhodnutí)

Z důvodu úspory místa zde jednotlivé paragrafy neuvádíme celé, studentům je ale třeba je pak rozdat, nebo se ujistit, že vědí, kde je mají hledat.

7.2.4 Svůdné dívky⁶³

Věc: zločin loupeže, podle § 173 odst. 1, trestního zákoníku 40/2009 Sb.

Jedná se o trojici mladých dívek, které jsou podezřelé, že svým jednáním naplnily skutkovou podstatu trestného činu loupeže. Jelikož jejich výpovědi způsobují střet zájmů, musí mít každá obviněná svého obhájce. V případě horní sazby nad 5 let se jedná o zločin a je rozhodováno vždy v senátu ve složení jednoho soudce a dvou přísedících. K celé události jsou k dispozici svědci i znalecké posudky, včetně výpovědí obžalovaných.

Obžalovaná Havrdová

Spolu s ostatními obžalovanými jste se rozhodly, že si navzájem trochu přilepšíte k vašemu dosavadnímu životu a zkusíte spolu něco vymyslet. Nakonec jste se rozhodly, že nejjednodušším způsobem, jak přijít k troše peněz, je využít své vlastní krásy a trochu lsti. Jste totiž všechny mladé, krásné dívky, tak proč tento atribut nechávat ležet ladem.

Konkrétně jste se dohodly, že zainvestujete do lepšího oblečení, strávíte nějakou chvíli u kadeřníka, abyste vypadaly co nejlépe, a vloudíte se do nóbl podniků, kde se pokusíte sbalit nějakého zámožného chlapa. Chlapi jsou chlípná prasata, čím starší a bohatší, tím lepší. Samozřejmě že jste neměly v nejmenším úmyslu nechat zajít věci jakkoli daleko. Opatřily jste si Rohypnol, který jste byly připraveny použít k uspání. Bylo jedno, která z vás by někoho ulovila, důležité bylo, aby alespoň někoho. Pokud by vás odvezl k sobě domů, měly ostatní přijít pomoci s prohledáním domu, až by chlapec usnul. Pokud na hotel, řekli jste si, že vybrání peněženky a klíčů by stačilo.

Nakonec k tomu skutečně došlo. Onen osudný večer jste se vydaly do nejluxusnějšího podniku ve městě a vyhlížely jste vhodnou oběť. A skutečně se po nějakém čase vyhledávání podařilo najít několik vhodných cílů. Naneštěstí byly jenom dva, takže jste si je rozdělily podle šancí na úspěch a jedna z vás měla zůstat v podniku a zkoušet štěstí. Ty jsi dostala na starost jednoho z vyhlídnutých chlapů a všechno šlo jako po másle. Byl to jenom prasák, co div neslintal, když tě viděl, a svým uměním konverzace a šarmem sis jej omotala kolem prstu během chvíle. Vše šlo přesně podle plánu, a když jste přišli do hotelového pokoje, trvala jsi na šampaňském, abyste si mohli připít. Jakmile pití dorazilo, nenápadně jsi do jeho sklenice vsypala Rohypnol a během chvíle chrněl jako mimino. V peněžence měl spoustu peněz, kreditních karet a hlavně klíčky od svého sportovního auta, které bylo před hotelem.

Jakmile jsi vše pobrala, tiše ses vytratila a šla domů, jak jste se domluvily s holkama. K tvému překvapení tě druhý den probudila policie, která tě zatkla a obvinila z loupeže. Netušila jsi, jak na tebe přišli, ale raději jsi hned začala zpívat a udala ostatní dvě holky. Teď jste v tom všechny společně a na tobě je, aby sis rozmyslela, co budeš říkat u soudu. Možná bude lepší, když to budeš házet na ně, pak možná dostaneš nižší trest. Jsou to sice kamarádky, ale pokud přesvědčíš soud, že jsi byla jenom oběť jejich přesvědčování a že tě do toho vlastně zatahly ony, mohlo by ti to pomoci.

⁶³ Autor: Jan Potucký.

Obžalovaná Peterková

Spolu s ostatními obžalovanými jste se rozhodly, že si navzájem trochu přilepšíte k vašemu do-
savadnímu životu a zkusíte spolu něco vymyslet. Nakonec jste se rozhodly, že nejjednodušším
způsobem, jak přijít k troše peněz, je využít své vlastní krásy a trochu lsti. Jste totiž všechny
mladé, krásné dívky, tak proč tento atribut nechávat ležet ladem. Konkrétně jste se dohodly, že
zainvestujete do lepšího oblečení, strávíte nějakou chvíli u kadeřníka, abyste vypadaly co nejlépe,
a vloudíte se do nóbl podniků, kde se pokusíte sbalit nějakého zámožného chlapa. Chlapi jsou
chlípná prasata, čím starší a bohatší, tím lepší.

Samozřejmě že jste neměly v nejmenším úmyslu nechat zajít věci jakkoli daleko. Opatřili jste si
Rohypnol, který jste byly připraveny použít k usnutí. Bylo jedno, která z vás by někoho ulovila,
důležité bylo, aby alespoň někoho. Pokud by vás odvezl k sobě domů, měly ostatní přijít pomoci
s prohledáním domu, až by chlapec usnul. Pokud na hotel, řekli jste si, že vybrání peněženky
a klíčů by stačilo. Nakonec k tomu skutečně došlo. Onen osudný večer jste se vydaly do neju-
xusnějšího podniku ve městě a vyhlížely jste vhodnou obětí. A skutečně se po nějakém čase vy-
hledávání podařilo najít několik vhodných cílů. Naneštěstí byly jenom dva, takže jste se rozdělily
podle šancí na úspěch a jedna z vás měla zůstat v podniku a zkoušet štěstí.

Ty jsi dostala na starost jednoho z vyhlídnutých chlapů a všechno šlo zprvu jako po másle, jenže
naneštěstí mu zazvonil telefon a vypadalo to na vážný hovor, po kterém se hned omluvil a ode-
šel. Prevít ti nenechal ani vizitku nebo číslo, prostě nic. Byla jsi pěkně zpruzená a šla se přidat
ke Krotké, která zůstala stranou a měla vyhlížet další obětí.

Zpovzdálí jste sledovaly, jak se Havrdové daří, a tak nějak na to došlo, že jste o ní začaly mluvit
a nějak došly k tomu, že jí vlastně nemáte rády a proč jste jí vlastně braly do party, když vám
jenom přebírá kšefty?! Navíc je i pěknější než vy dvě a možná i chytřejší. No prostě je to mrcha,
co si budeme vykládat, a určitě se vás snaží vyšoupnout, aby si sama nahrabal co nejvíc. Za celý
večer už se vám nepodařilo najít žádný vhodný kus na sbalení, ale Havrdové se dařilo velmi dob-
ře a nakonec i s tím chlapem odcházeli. Spolu jste s Krotkou na sebe mrkly a jaly se jí sledovat.
Po cestě do hotelu jste se domluvily, že jí přece nenecháte všechnu kořist. Když už jste dorazily
k hotelu, začaly jste přemýšlet, co budete dělat. Nakonec jste se shodly na tom, že se Havrdové
zbavíte tím, že ji udáte, ovšem tak, aby policie přišla na ni, ne na vás.

Sledovali jste Havrdovou, abyste věděly, v jakém pokoji je. Počkaly jste, až odtud odejde, a pak
jste se vkradly dovnitř. Chlap spal a neměl peníze, kreditky ani klíče. Co ovšem měl, byly zla-
té hodinky, které jste mu samozřejmě vzaly. Na ubrousek jste napsaly rtěnkou číslo Havrdové
a daly mu ho zmuchlaný do kapsy ve víře, že si bude myslet, že to je skutečně číslo Havrdové.
Pak jste v klidu odešly a měly jste dobrý pocit z provedené práce.

Na druhý den jste hned ráno hodinky prodaly a peníze si rozdělily a pak se rozešly domů. Bylo
pro tebe velké překvapení, že tě odpoledne zatkla policie a obvinila tě z loupeže. Teď je na čase
přemýšlet, jakou strategii zvolit u soudu. Nejlepší bude zapírat, co půjde. Koneckonců nikdo vás
pořádně neviděl a rozhodně nemají žádné důkazy.

Obžalovaná Krotká

Spolu s ostatními obžalovanými jste se rozhodly, že si navzájem trochu přilepšíte k vašemu do-
savadnímu životu a zkusíte spolu něco vymyslet. Nakonec jste se rozhodly, že nejjednodušším
způsobem, jak přijít k troše peněz, je využít své vlastní krásy a trochu lsti. Jste totiž všechny
mladé, krásné dívky, tak proč tento atribut nechávat ležet ladem. U tebe je to trochu složitější,
protože v poslední době potřebuješ čím dál tím víc peněz. Přišla jsi totiž na chuť pervitinu,
a přestože určitě závislá nejsi a můžeš přestat, kdy chceš, tak je to super pocit a chceš ho zažívat
čím dál častěji. Jenom kdyby to nebylo tak drahé. Ty pitomci, co ti ho prodávají, by ti ho měli
dávat zadarmo a ne po tobě chtít ještě peníze.

Konkrétně jste se dohodly, že zainvestujete do lepšího oblečení, strávíte nějakou chvíli u kadeř-
níka, abyste vypadaly co nejlépe, a vloudíte se do nóbl podniků, kde se pokusíte sbalit nějakého
zámožného chlapa. Chlapi jsou chlípná prasata, čím starší a bohatší, tím lepší. Samozřejmě že
jste neměly v nejmenším úmyslu nechat zajít věci jakkoli daleko. Opatřily jste si Rohypnol, který
jste byly připraveny použít k uspaní. Bylo jedno, která z vás by někoho ulovila, důležité bylo, aby
alespoň někoho. Pokud by vás odvezl k sobě domů, měly ostatní přijít pomoci s prohledáním
domu, až by chlapec usnul. Pokud na hotel, řekly jste si, že vybrání peněženky a klíčů by stačilo.

Nakonec k tomu skutečně došlo. Onen osudný večer jste se vydaly do nejluxusnějšího podniku
ve městě a vyhlížely jste vhodnou oběť. A skutečně se po nějakém čase vyhledávání podařilo najít
několik vhodných cílů. Naneštěstí byly jenom dva, takže jste se rozdělily podle šancí na úspěch
a jedna z vás měla zůstat v podniku a zkoušet štěstí.

Na tebe zbyl černý Petr, protože ty jsi měla zůstat a zkoušet lovit dál. No hrozná otrava a pruda.
Jsi lepší než ty dvě čůzy a rozhodně bys to měla být ty, kdo sbalí chlapa jako první. Taky by ses
na ty dvě slepice mohla hned vykašlat a dělat si věci po svém, protože jsi rozhodně nejlepší.
Ve všech směrech. Nakonec to vypadá, že Peterková není taková hvězda, protože jí ten její šam-
str nechal napospas. No nic, alespoň si trochu pokecáte, i když si myslíš, že Peterková je úplně
blbá. Tak jste spolu s Peterkovou seděly a klábosily. Zpovzdálí jste sledovaly, jak se Havrdové
daří, a tak nějak na to došlo, že jste o ní začaly mluvit a nějak došly k tomu, že jí vlastně nemáte
rády a proč jste jí vlastně braly do party, když vám jenom přebírá kšefty?! Navíc je i pěknější než
vy dvě a možná i chytřejší. No prostě je to mrcha, co si budeme vykládat, a určitě se vás snaží
vyšoupnout, aby si sama nahrabal co nejvíc.

Za celý večer už se vám nepodařilo najít žádný vhodný kus na sbalení, ale Havrdové se dařilo
velmi dobře a nakonec i s tím chlapem odcházeli. Spolu s Peterkovou jste na sebe mrkly a jaly
se jí sledovat. Po cestě do hotelu jste se domluvily, že jí přece nenecháte všechnu kořist. Když už
jste dorazily k hotelu, začaly jste přemýšlet, co budete dělat. Nakonec tě napadlo, že se Havrdové
zbavíte tím, že jí udáte, ovšem tak, aby policie přišla na ni, ne na vás. Samozřejmě jsi to podala
tak, aby to vypadalo, že to je nápad Peterkové a ne tvůj. Jsi prostě dobrá intrikánka.

Sledovali jste Havrdovou, abyste věděly, v jakém pokoji je. Počkaly jste, až odtud odejde, a pak
jste se vkradly dovnitř. Chlap spal a neměl peníze, kreditky ani klíče. Co ovšem měl, byly zla-
té hodinky, které jste mu samozřejmě vzaly. Na ubrousek jste napsaly rtěnkou číslo Havrdové
a daly mu ho zmuchlaný do kapsy ve víře, že si bude myslet, že to je skutečně její číslo. Pak jste
v klidu odešly a měly jste dobrý pocit z provedené práce.

Na druhý den jste hned ráno hodinky prodaly a peníze si rozdělily a pak se rozešly domů. Bylo
pro tebe velké překvapení, že tě odpoledne zatkla policie a obvinila tě z loupeže. Teď je na čase
přemýšlet, jakou strategii zvolit u soudu. Nejlepší bude zapírat, co půjde. Nikoho neznáš, ni-
koho si neviděla, a navíc jsi závislá, když jsi závislá, pak tě přeci nemůžou poslat do vězení, ne?

Poškozený – pan Sládek

Jsi zámožný podnikatel a chodíš se bavit do luxusních podniků. Máš tolik peněz, že pro tebe nepředstavují žádný problém a rád je utrácíš za dobré jídlo, pití, drahé věci a také za milou společnost. Luxusní podniky jsou plné přítulných slečen, které za trochu pozornosti a alkoholu jsou ochotny s tebou strávit večer.

Onen osudný večer se k tobě přitočila jedna velmi milá slečna (Havrdová) a balila tě celý večer. Byla moc krásná a milá, tak sis řekl, že ji pozveš na hotel a strávíš z ní příjemnou noc. Jakmile jste dorazili, tvrdila, že dnešek je pro ni velmi významným dnem a že rozhodně chce slavit a přeje si šampaňské. Takovou maličkost zařídit pro dámu je samozřejmost. Obzvláště když ji to učiní šťastnou.

Pamatuješ si jenom přípitek a pak už jenom, když ses probudil druhý den ráno a neměl jsi peníze, kreditky, klíče od auta ani zlaté hodinky. Jediné co jsi našel, byl zmuchlaný papírový ubrousek s telefonním číslem. Hlava ti třeštila k nevydržení a nic sis pořádně nepamatoval, ale to číslo ti určitě tehdy musela dát ta neznámá. Zavolał jsi policii z recepcie hotelu a všechno jim řekl.

Svědék – paní Klebanová

Pracuješ jako recepční v hotelu a viděla jsi onoho osudného večer vašeho váženého hosta (Sládek) ve společnosti velmi šarantní dámy (Havrdová). Šli spolu na pokoj, a jelikož tuhle práci již děláš nějakou dobu, je ti jasné, co tam šli dělat. Z obviněných ti je povědomá akorát jedna – Peterková, ale nejsi si úplně jistá, přeci jen, večer bylo v hotelu poměrně rušno a nestíhala jsi všimnout si i těch, kteří se nezastavovali přímo u tebe u recepčního pultíku.

Svědčyně – paní Vacková

Pracuješ jako obsluha v nejluxusnějším podniku ve městě a je tvou povinností starat se o pohodlí hostů. Onoho osudného večera jsi obsluhovala vašeho stálého zákazníka (Sládek). Jedná se o velmi solventního pána, který vždy dává velké dýško a v poslední době se u vás vyskytuje poměrně často. Často jej také vídáš ve společnosti velmi přitažlivých, ačkoli pochybných dam. Onoho večera tomu samozřejmě nebylo jinak, ale nějak sis vůbec nepamatovala, jak daná osoba vypadala. Jenom víš, že byla pěkná, šarantní, ale jelikož taková společnost nebyla u Sládka nijak výjimečná, nebrala jsi ji v potaz.

Co jsi ovšem v potaz brala velmi vážně, bylo podezřelé chování dvou dam. Konkrétně Peterkové a Krotké. Vypadaly, jako by na něco čekaly, a odešly chvíli po tom, co odešel Sládek s onou slečnou. Nevíš sice, jestli je mezi tím nějaká spojitost, ovšem zdálo se ti to divné. Tvým úkolem je přeci takové chování sledovat.

Svědčyně – paní Vránová

Pracuješ jako donášková služba v hotelu. Vždy když si hosté objednají něco speciálního na pokoj, tak jim to doručíš i s vozíkem. Onen večer tomu nebylo jinak a donášela jsi na jeden pokoj to nejlepší šampaňské, které máte v hotelu k dispozici. Jakmile jsi zaklepala na pokojové dveře, otevřel ti Sládek a převzal od tebe vozík i s šampaňským. Dovnitř tě ani nepustil, jenom ti dal tučné dýško a zase za sebou zavřel. Neviděla jsi nikoho, ale myslíš, že jsi slyšela ženský smích, a z toho usuzuješ, že na pokoji nebyl sám, ale jistá si nejsi.

7.2.5 Rodinná tragédie⁶⁴

Zadání případu

Jirka ve svých 22 letech požádal svou přítelkyni Jitku o ruku poté, co mu oznámila, že je těhotná. Narodil se jim chlapec Petr a následně po dalších 5 letech dcera Jana. V manželství ovšem Jitka nebyla šťastná, a tak si našla nového přítele Miroslava, kvůli němuž zkrachovalo celé manželství. Rozvod byl velmi krutý, hádali se o majetek i o děti, které se pak staly prostředníky jejich sporů. Děti byly do péče svěřeny matce a otci umožněny návštěvy, které ovšem matka neumožňuje. Jirka si taktéž našel novou přítelkyni Moniku, která není inteligenčně moc nadaná, avšak je velmi krásná a mladá a Jirku oddaně zbožňuje.

Jednoho krásného dne jel Jirka s Monikou na dětské hřiště, neboť věděl, že se tam toho dne budou děti vyskytovat. Na přechodu pro chodce ovšem nedal přednost, a srazil tak ženu s 2 dětmi. Žena utrpěla těžká poranění, chlapec vyvázl pouze se škrábanci, ale malá holčička na následky zranění zemřela. Byla to jeho rodina.

Pachatel Jirka

Pachatel Jirka se žení velmi mladý poté, co mu jeho přítelkyně oznámila, že je těhotná a dítě si nechá za každých okolností. Jitku ovšem miloval z celého srdce a nikdy rozhodnutí nelitoval. Snažil se co nejvíce zabezpečit svou rodinu, a tak usilovně pracoval kolikrát i do pozdních nočních hodin. Při druhém těhotenství si všiml, že s manželkou již nemají tak dobré vztahy jako dříve, ale vinu dával změněným hormonům. Rok po porodu mu však Jitka chladně oznámila, že ho už nemiluje, že se chce rozvést a že má nového přítele. Jirka nechápal co se děje, byl velmi naštvaný a snažil se dostat děti do své péče, i když bylo důvodné podezření, že dcera Jana není jeho biologickým dítětem. Za účelem žárlivosti si našel čerstvě vyučenou kosmetičku Moniku, která v Jirkovi vidí svůj vzor a oddaně ho miluje. V den nehody jel s Monikou v autě a měli v plánu vyhledat jeho děti.

Exmanželka Jitka

Jitka si Jirku brala z rozumu, jelikož čekali dítě a Jirka byl natolik schopný, aby se o ně dobře postaral. Během ne příliš šťastného manželství, kdy ji Jirka zanedbával a trávil dlouhé hodiny v práci, si našla nového přítele, který o Jitku i o děti pečoval a trávil s nimi volný čas. Když se Jitka po dlouhém uvažování rozhodla dlouholetý vztah ukončit, nečekala, že bude Jirka tak agresivní. Dělal jí samé naschvály, chtěl děti do své péče, i když s nimi trávil během manželství maximálně jeden den týdně. Křičel, že dceru Janu má určitě s tím novým a že je to krkavčí dítě, jednou jí ve vzteku vyhrožoval smrtí. Jitce dával za vinu rozchod a nesvěření dětí do péče, po rozchodu tvrdil, že se pomstí. Jitka se bojí, a proto mu i přes rozhodnutí soudu děti nechce svěřit. Je přesvědčená, že Jirka ji chtěl zabít, že když děti nemůže mít on, tak ať je raději nemá nikdo.

Monika

Jirka je dokonalý partner, své děti měl rád, ač je nemohl příliš vídat. Plánoval děti s tebou, měli jste harmonický vztah, chtěli jste se brát. O bývalé nemluvil nikdy nehezky.

Svědék 1

Stál jsi v parku a venčil psa, byl jsi tak 10 m od místa nehody, již 10 let vlastníš řidičský průkaz. Pamatuješ si toto:

- přišlo ti, že jel hodně rychle,
- jako kdyby měl v úmyslu vjet na chodník.

Svědék 2

Jel jsi autem v protisměru, neviděl jsi to příliš dobře, ale myslíš si, že to dítě mu tam vběhlo, nevíš, jak by to mohl zastavit.

⁶⁴ Autoři: Jan Vychyta, Pavla Dousková, Tereza Pirklová.

Svědék 3

Šel jsi po chodníku po druhé straně, než stála ta žena, nemáš řidičák.

Tvé vnímání celé situace:

- jel celkem normálně, když se blížil k přechodu, tak trochu zpomalil,
- pak se to stalo rychle,
- objevilo se tam to dítě,
- strhnul to a trefil tu ženu.

Instrukce pro soudce

Vybrali jste si úlohu soudců. Ta v sobě skrývá jistou moc, ale s každou mocí přichází nutně i odpovědnost a k vaší smůle i nutnost vědět o trestním řízení nejvíce ze všech skupin. V první řadě je nutné, abyste se dohodli na tom, kdo z vás bude předsedou vašeho soudního senátu. Tato osoba bude jednání řídit a na této osobě bude celé simulované soudní řízení stát. Proto vybírejte pečlivě a mějte na paměti, že vámi vybraný předseda bude muset jako jeden z mála opravdu průběh trestního řízení před soudem alespoň rámcově znát. Bylo by dobré také předem vybrat náhradníka pro případ, že by se vámi vybraný předseda na jednání nedostavil.

Úkolem soudu je tedy **a) rozhodnout ve věci, b) vést řízení**. Tomuto bude odpovídat i rozdělení tohoto materiálu.

Soud je nezávislý a nestranný rozhodce sporu. Vaším úkolem bude pomocí dokazování zjistit stav věci tak, že o něm nebudou důvodné pochybnosti. O vině vás bude muset bezpečně přesvědčit obžaloba – tedy vaši kolegové státní zástupci. V případě pochybností ve skutkových otázkách – tedy v tom, jak se věc stala, platí zásada „in dubio pro reo“ - tzn. v pochybnostech ve prospěch obžalovaného.

Právní kvalifikace věci bude poté ovšem plně ve vašich rukou a nemusíte se nijak řídit tím, co vám bude obžaloba navrhopvat. V případě právních otázek (tzn. např. o jaký trestný čin se jedná) výše uvedená zásada neplatí. Další zásadou, na kterou není možno zapomenout, je presumpce nevin.

Důležité paragrafy: § 2 TŘ, § 120 TŘ, § 122 TŘ, § 126 TŘ, § 128 TŘ, § 15 TZ, § 16 TZ, § 26 TZ, § 38 TZ, § 39 TZ, § 41 TZ, § 42 TZ, § 52 TZ, § 122 TZ, § 138 TZ, § 140 TZ, § 143 TZ, § 145 TZ, § 147 TZ, § 151 TZ, § 272 TZ, § 273 TZ, § 274 TZ, § 346 TZ

Instrukce pro státní zástupce:

Vybrali jste si úlohu příslušníků státního zastupitelství. Vaším úkolem bude ve věci vznést obžalobu a přesvědčit soudní senát o její správnosti. V případě, že se vám nepodaří vaše kolegy v úloze soudců přesvědčit natolik, že nebudou mít o tom, co se stalo, po skutkové stránce žádné pochybnosti, obžalovaný bude obžaloby zproštěn a vaše strana spor „prohraje“. Je tomu tak díky zásadám presumpce nevin a zásadě „in dubio pro reo“ – tj. v pochybnostech ve prospěch obžalovaného.

Hlavním úkolem SZ při řízení před soudem je a) připravit a vznést obžalobu a b) následně ji obhájit. Obžaloba musí kromě formálních náležitostí obsahovat hlavně popis skutku, pro který se řízení vede, a Váš názor na jeho právní kvalifikaci. Soud může rozhodnout po právní stránce i jinak než navrhuje (např. překvalifikuje vraždu na zabití atd.), po skutkové stránce musí ale rozhodnout v mezích daných obžalobou (musí se jednat o jeden a ten samý skutek).

Důležité paragrafy: § 2 TŘ, § 180 TŘ, § 176 TŘ, § 177 TŘ, § 12 TZ, § 14 TZ, § 15 TZ, § 16 TZ, § 140 TZ, § 143 TZ, § 145 TZ, § 147 TZ, § 151 TZ, § 272 TZ, § 273 TZ, § 274 TZ

Otázky na procvičení znalosti předpisů:

- a) Soud po přednesu obžaloby a dotázání se poškozeného na uplatnění nároku k náhradě škody zahájil dokazování výslechem svědka, který údajně viděl pachatele ujíždět z místa činu. Jednal v souladu s trestním řádem?
- b) Soudní senát se při závěrečné poradě nemohl shodnout na tom, zdali evidentně vinnému pachateli uložit podmíněný či nepodmíněný trest. Na základě zásady „in dubio pro reo“ se rozhodl pro trest podmíněný. Jednal v souladu s trestním řádem?
- c) Soudce zaslechl v restauraci, kde byl s manželkou na večeři, od barmana tvrzení o tom, že obžalovaný O ve věci V je vinen a z jakých důvodů. Může se rozhodovat při vydání rozsudku na základě tohoto tvrzení?
- d) Soudce po výslechu dvou svědků, předvedení vražedné zbraně a promítnutí záběrů bezpečnostní kamery z místa činu odmítnul provedení dalších třech svědeckých výpovědí s tím, že nejsou potřeba. Jednal v souladu s trestním řádem?
- e) Soudce nechal předvolat svědka a po náležitém poučení a zjištění poměru svědka k dané věci se ho dotázal, zdali viděl obžalovaného na místě činu střílet. Jednal v souladu s trestním řádem?
- f) Obžalovaný byl uznán vinným z trestného činu podílnictví z nedbalosti (§215 TZ). Rozsudek je odůvodněn jen tím, že byly v bytě obžalovaného nalezeny věci odcizené v blízkém podniku a obviněný neměl doklady o tom, že by je řádně nabyl. Obstojí toto rozhodnutí v případě, že obžalovaný podá odvolání?
- g) Obžalovaný byl stíhán pro trestný čin krádeže podle §205 odstavec 1, písmeno b) TZ, jehož se měl dopustit tak, že se před skončením provozní doby skryl v oddělení koberců obchodního domu. Po uzavření budovy se občerstvil v místním bufetu a do rána zde konzumoval alkohol, čímž způsobil škodu 2.000 Kč. Zadržen byl další den, když byl nalezen spící v oddělení nábytku. V hlavním líčení vznikla pochybnost, zdali se jedná o vloupání, a soud na základě zásady „in dubio pro reo“ obžalovaného zprostil obžaloby. Jednal v souladu s trestním řádem?
- h) Rozsudek byl doručen obžalovanému v pátek dne 9. prosince 2011. Kdy se stane rozsudek pravomocným?
- i) Obviněný v hlavním líčení tvrdil, že byl v době činu na místě odlišném od místa činu. Má povinnost to dokazovat?
- j) Co patří mezi polehčující okolnosti? Kde polehčující okolnosti najdeme? Může soud přihlídnout k nějaké jiné polehčující okolnosti, než které jsou uvedeny v TRŽ?
  - a. Pachatel vedl před spácháním řádný život.
  - b. Pachatel svůj čin sám oznámil.
  - c. Pachatel měl v té době potíže v osobním životě, díky svému utajovanému poměru se svou sekretářkou.
  - d. Pachatel trestného činu upřímně litoval.
  - e. Pachatel je homosexuál.
  - f. Za pachatele a bez součinnosti s ním, poskytli náhradu škody jeho rodiče.
  - g. Pachatel spáchal čin omylem na jiné osobě, než zamýšlel.
  - h. Pachatel spáchal trestný čin poprvé.
  - i. Mezi příbuznými pachatele není nikdo se záznamem v rejstříku trestů.
- k) Co patří mezi přitěžující okolnosti? Kde přitěžující okolnosti najdeme? Může soud přihlídnout k nějaké jiné přitěžující okolnosti, než které jsou uvedeny v TRŽ?

- l) Poškozená podala na policii trestní oznámení o tom, že jí kamarád propíchal všechny pneumatiky jejího vozu, čímž jí způsobil škodu 10.000 Kč. O pár dní později přišla na policii znovu s tím, že se s kamarádem usmířila a proto má být její oznámení bráno jako bezpředmětné. Je tento postup možný?

Role

Poškozený – matka

Advokát – 2x

Státní zástupce – 2x

Svědci – syn, spolujezdec, 2 kolemjdoucí

Soudci – 3x

Novinář – Blesk, MF Dnes

Fotograf – 1x

Posluchači práv – 2x

Soudní zapisovatel – 2x (možnost vzít počítač)

Justiční stráž – 2x

7.2.6 Postup jednání před soudem⁶⁵

Do místnosti vstoupí soudci, všichni se postaví a na pokyn soudce si zase sednou. Kdykoli někdo oslovuje soud, musí se postavit. Jednání soudu řídí především jeho předseda, uděluje slovo jednotlivým stranám, zve a vyslýchá svědky, znalce atd.

1. ZAHÁJENÍ SOUDCEM:

„Zahajuji hlavní líčení ve věci obžalovaného...“

Hlavní líčení zahájí předseda senátu sdělením věci, která bude projednávána. Poté předseda zjistí, zda se dostavily osoby, které byly k hlavnímu líčení předvolány nebo o něm vyrozuměny, a zjistí jejich totožnost. Jestliže se některá z předvolaných osob nedostavila, rozhodne soud po slyšení přítomných stran, zda je možno líčení přesto provést, či zda je nutno je odročit.

„Prosím státního zástupce, aby přednesl obžalobu“

2. PŘEDNESENÍ OBŽALOBY STÁTNÍM ZÁSTUPCEM

3. VYJÁDŘENÍ POŠKOZENÝCH K NÁHRADĚ ŠKODY

Po přednesení obžaloby se předseda senátu dotáže poškozeného (pokud takový je), zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody a v jakém rozsahu.

4. DOKAZOVÁNÍ

„Zahajuji dokazování“

• výslech obžalovaného

- o jako první musí být vyslechnut obžalovaný (nejen jako „důkazní prostředek“, ale má i právo být slyšen)
- o soud vyzve obžalovaného, aby předstoupil před soud – obžalovaný si stoupne do ohrádky
- o nutné POUČENÍ o tom, že nemusí vypovídat: „Pane obžalovaný, slyšel jste, co je vám obžalobou kladeno za vinu. Nyní máte možnost se k obsahu obžaloby vyjádřit.“ + poučit o tom, že nemusí vypovídat
- o průběh výslechu – nejdříve soud nechá obžalovaného vypovídat souvisle bez přerušování k věci (tj. vyličí, jak celou věc vnímal) a následně předseda senátu klade otázky. Pokud již nemá předseda senátu dotazy, musí dát prostor ostatním, a to v tomto pořadí: přísedící – státní zástupce – obhájce – a naposledy se obrátí na obžalovaného, jestli chce ještě k tomu něco doplnit

• výslech svědků

- o svědci nemohou být přítomni v soudní síni před uskutečněním jejich výslechu, proto je soudce pozve do soudní síně
  - a) zjištění totožnosti (předložení občanského průkazu) – pak se svědek postaví za ohrádku
  - b) zjištění poměru svědka k obviněnému: „Můžete soudu říci, odkud se znáte s obžalovaným?“ to pak hraje roli v tom, z jakého důvodu je třeba poučit o právu na odepření výpovědi (§ 100 trestního řádu):
  - c) poučení o právu odepřít výpověď, a to ze dvou možných důvodů:
    1. příbuzenský poměr s obžalovaným
    2. jestliže by výpověď způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo svému příbuznému

„Je Vám některá z těchto okolností známa?“ U osob v příbuzenském vztahu nutno se v tomto momentu dotázat, zda budou vypovídat.

⁶⁵ Sestavily Jana Hlaváčová a Eva Hladíková, lehce upravil Michal Urban.

Pokud si není žádné takové okolnosti osoba vědoma, má svědeckou povinnost, tedy vypovídat musí. Je třeba je poučit o křivé výpovědi (§346 trestního zákona) a jeho následcích a o povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčet: „*Pane/Paní... budete vyslechnut/a v trestním řízení ve věci obžalovaného jako svědek/svědkyně. Vaší povinností je vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Pokud byste toto nesplnil/a, dopustil/a byste se trestného činu křivé výpovědi.*“ „*Rozumíte poučení?*“

Kladení doplňujících otázek – stejně jako u obžalovaného, nejprve se ptá předseda soudu, popř. přísedící soudci, poté se může ptát státní zástupce, dále se souhlasem předsedy soudu obhájce, popř. také obviněný. Nakonec se vždy předseda senátu musí zeptat i obžalovaného, zda má dotazy na svědka a následně ještě zda se chce k provedenému důkazu vyjádřit.

Svědka má nárok na svědečné – peněžitou dávku kompenzující fakt, že se musel dostavit k soudu. Na to, zdali uplatňuje tento nárok, se ho musí předseda senátu na konci výslechu dotázat.

- **výslech znalců**

- **další důkazy** – přečtení listinných důkazů, pokud jsou

věcné důkazy (např. fotografie z místa činu): „*předkládám stranám k nahlédnutí*“

Na závěr se musí soud zeptat stran, zda mají návrhy na provedení důkazů k doplnění dokazování. Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou zadat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda soudu není povinen tomu vyhovět. Po provedení výslechu nebo jeho části má právo druhá strana klást vyslýchanému otázky.

Po provedení všech důkazů zjistí předseda senátu, zda strany již nečiní žádné jiné návrhy na doplnění dokazování. Není-li dalších důkazních návrhů nebo bylo-li rozhodnuto, že se další důkazy provádět nebudou, prohlásí předseda senátu dokazování za skončené.

5. ZÁVĚREČNÉ ŘEČI

Předseda senátu udělí slovo k závěrečným řečem v pořadí státní zástupce, obhájce, příp. obžalovaný. Jestliže se po řeči obhájce nebo obžalovaného ujal slova znovu státní zástupce, má obhájce, popřípadě obžalovaný, právo na to odpovědět.

6. PRÁVO ZÁVĚREČNÉHO SLOVA

Po skončení závěrečných řečí a před odchodem k závěrečné poradě udělí předseda senátu obžalovanému poslední slovo – v tom může obžalovaný shrnout, proč se cítí nevinný a z jakých provedených důkazů tak usuzuje.

Poté se již soud odebere k poradě, po které bude vynesena odsuzující nebo zprošťující rozsudek. Všichni odchází ze soudní síně, zůstávají pouze soudci a zapisovatelka.

7. HLASOVÁNÍ

hlasování o vině

hlasování o trestu (o druhu a výši)

pořadí: vždy hlasuje mladší soudce před starším – dle fyzického věku

poslední hlasuje předseda senátu

Pokud byla uplatněna náhrada škody, může soud rozhodnout o náhradě škody, nebo odkázat poškozené na civilní soud.

8. VYNESENÍ ROZSUDKU

„*Prosím povstaňte a vyslechněte rozsudek jménem republiky*“ (vestoje vyslechnou přítomní rozhodnutí o vině a trestu, pak soud vyzve ostatní, aby se posadili, a následuje ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ + POUČENÍ O MOŽNOSTI SE ODVOLAT. Následně se ptá stran, zda se odvolají do protokolu či si ponechají lhůtu na podání odvolání.

7.2.7 Rozsudek – formulář⁶⁶

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Okresní soud v ..... rozhodl samosoudcem / ve složení
....., v hlavním líčení, konaném dne ..... v .....

takto :

Obžalovaný

.....,

narozený dne ..... v ....., povoláním.....,
trvale bytem .....,

A. **uznává se vinným,**

že (popis skutku)

tedy : (právní věta)

čímž spáchal

.....

a odsuzuje se

B. **zprošťuje se obžaloby.**

Odůvodnění

Dokazováním v hlavním líčení byly zjištěny následující skutečnosti :

(vlastní text – popis skutku tak, jak se stal, soud musí odůvodnit

1. otázku viny – ke kterým důkazům přihlédl a proč, které důkazy naopak soud nepřesvědčily a proč
2. kvalifikaci trestného činu – proč si myslí, že jednání obžalovaného (skutek) je právě oním trestným
činem

3. druh a výše trestu – z hlediska závažnosti trestného činu a jeho společenské škodlivosti, může při-
hlédnout i k osobním, majetkovým, zdravotním poměrům obžalovaného...

(pokud je ukládán trest odnětí svobody, musí soud rozhodnout, do kterého typu věznice jej pošle a proč)

Poučení: (poučení o odvolání)

Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do osmi dnů od doručení písemného vyhotovení
tohoto rozsudku ke Krajskému (Městskému) soudu v..... prostřednictvím
soudu zdejšího.

V ..... dne .....

podpis soudce

⁶⁶ Zdroj: Lenka Pošíková.

7.2.8 Obžaloba – formulář⁶⁷

Okresní (Obvodní) státní zastupitelství v .....

2 Zk 247/2010 (spisová značka)

Okresnímu (Obvodnímu) soudu v .....

Obžaloba

Státní zástupce Okresního (Obvodního) státního zastupitelství v ..... podává obžalobu na

.....,

narozeného dne .....,

povoláním,.....,

bytem .....

že (popis skutku)

tedy (*právní věta dle TZ*) :

čímž spáchal

trestný čin ..... (*název a § dle TZ*)

Odůvodnění :

(skutečnosti, které nasvědčují tomu, že došlo k trestnému činu a že jej spáchal obžalovaný):

Navrhuji při hlavním líčení provést důkaz :

- 1.
- 2.
- 3.

V ..... dne

Podpis státního zástupce

⁶⁷ Zdroj: Lenka Pošíková.

7.2.9 Ukázka tiskové zprávy

Středoškolští studenti u soudu

Ve středu 5. května 2012 od 13.40 do 15.10 proběhne v budově Právnické fakulty UK (náměstí Curieových 7, Praha 1) v soudní místnosti ve 4. patře (č. 414) simulované soudní jednání. Tématem řízení bude krádež, konkrétně případ, kdy studentka prvního ročníku vysoké školy ukradla mobilní telefon proto, aby mohla být ve spojení se svým mladším bratrem a dávat na něj alespoň na dálku pozor. Jednotlivé účastníky řízení (od soudců a státních zástupců až po obžalovanou, svědky a poškozeného) budou představovat středoškolští studenti, konkrétně studenti 3. ročníku šestiletého studijního programu Gymnázia Jana Nerudy (Praha 1). Organizaci celého jednání a dohled nad jeho odbornou úrovní budou mít na starosti studenti vyšších ročníků Právnické fakulty UK.

Simulované soudní jednání je vyvrcholení dlouhodobější spolupráce mezi právnickou fakultou a zmíněným gymnáziem. Skupina tří studentů práv již tři týdny se středoškolskou třídou pracuje a přibližuje středoškolákům základy trestního práva. Spolupráci zajišťuje právnická fakulta v rámci předmětu *Právní praxe na středních školách*, který pod odborným dohledem doc. Jana Kysely vyučuje odborný asistent právnické fakulty, JUDr. Michal Urban. Cílem předmětu je nejprve představit budoucím právníkům základy učitelského řemesla a poté jim dát možnost vyzkoušet si, jaké to je, vyučovat právo na vybrané střední škole. Předmět se i přes značnou náročnost těší mezi studenty poměrně velké oblibě.

Simulované soudní řízení je, tak jako běžné soudní řízení, samozřejmě veřejně přístupné.

V případě jakýchkoli dotazů mě prosím kontaktujte.

Kontakt na vás, případně i vyučujícího

7.2.10 Ukázka plakátu

Právnická fakulta UK vás zve na

simulované soudní jednání

organizované studenty PF UK v rámci předmětu Právní praxe na středních školách I.
pro studenty Gymnázia Jana Keplera

na téma

Postřelení bezdomovci

Středa 19. května 2011 od 8.30
v simulované soudní místnosti č. 414 na PF UK

Simulované soudní jednání probíhá v rámci projektu

Právo pro praxi
Rozvoj a inovace magisterského programu právo a právní věda na Právnické fakultě UK

EVROPSKÁ UNIE
Evropský sociální fond
Praha & EU. Investujeme do vaší budoucnosti

7.2.11 Ukázka zprávy do školního časopis nebo na školní nástěnku

Oktáva žaluje, soudí i platí

V pondělí 6. prosince 2010 navštívila oktáva GJK Právnickou fakultu UK, aby v tamní soudní místnosti uspořádala simulované soudní jednání.

V řízení šlo, jak to dnes často bývá, o peníze: Katka, studentka čtvrtého ročníku gymnázia, byla svým přítelem pozvána na výroční ples gymnázia, pro tuto jedinečnou příležitost si pořídila novou garderobu, ale její přítel Lukáš svoji účast v předvečer plesu znenadání odřekl. To Katku tak naštvalo, že se rozhodla Lukáše žalovat na náhradu škody ve výši deseti tisíc korun. Přiznal soud Katce nárok na kompenzaci? A pokud, tak v jaké výši?

To se zhruba dvě hodiny snažili oktáváci v rolích soudců, žalobců, žalované i svědků zjistit. Organizaci celého jednání a dohled nad jeho odbornou úrovní měly na starosti studentky vyšších ročníků Právnické fakulty UK, Michaela Drahošová, Ivana Lehkoživová a Jana Prudilová, které v oktávě měsíc předtím vyučovaly základy trestního, občanského a pracovního práva. A jak nakonec soud rozhodl? Katka vysoudila na Karlovi rovnou pětistovku.

Více fotek najdete zde:

http://picasaweb.google.com/Michal.Urban.cz/Soud_GJK_oktava_06122010Vyber?feat=directlink

7.3 Sylabus předmětu

Právní praxe na středních školách I.

Pondělí 16.00 – 17.40

Vyučující:

JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D. (urbanm@prf.cuni.cz), konzultace v č. 307: viz stránka školy

Sylabus kurzu

- 1 Úvod do předmětu.
- 2 Základní porce didaktiky práva.
- 3 Jak je možné jednu látku učit mnoha různými způsoby? Jaký z nich kdy zvolit?
Jak plánovat hodiny?
- 4 Simulovaná soudní jednání (moot courty) pro studenty I.
- 5 Co je nejdůležitější vědět předtím, než začnou praxe na školách.
- 6 Jak úspěšně pracovat se zkušenostmi z praxe I.
- 7 Jak úspěšně pracovat se zkušenostmi z praxe II.
- 8 Jak úspěšně pracovat se zkušenostmi z praxe III.
- 9 Simulovaná soudní jednání (moot courty) pro studenty II.
- 10 Reflexe zkušeností získaných na praxích.
- 11 Závěrečný seminář, hodnocení předmětu.

Zápočet bude udělen na základě kumulativního splnění všech následujících požadavků:

- 1) docházka na semináře a aktivní účast v hodinách,
- 2) řádné absolvování praxe na vybrané střední škole,
- 3) vyhotovení portfolia z praxe,
- 4) úspěšně absolvovaná hospitace,
- 5) vyplnění evaluačního dotazníku.

